

גליון 330 | פרשת בשלח תשפ"ה

אזכרה

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

וידען בתער העצמק

מסכת חייו ותהלכותיו
של הגאון הצעיר
תלמיד מובהק למרן הגר"ז
רבי אריה לייב פומרנצ'יק
זצלה"ה
אשר בשנותיו הקצרות
קנה לו שם עולם
בחיבוריו הנפלאים
עמק ברכה, תורת זרעים,
יהגה האריה

ט"ו בשבט

יסוד ברכת הנהנין לעומת ברכת המצות
הגאון רבי עקיבא מדלוב - עטרת המועדים

השימוש במשחקי הרכבה בשבת:
לגו, קליקס, מגנטים, כליימוביל וקפלה
בירור הלכה

2 פרקים חדשים

בסדרת המאמרים על השקעות לאברכים
הגאון רבי יוסף וייס - עינינו גל

כפיות טובה מביאה לרפיון בתורה
מח"ס הגמ"ה הירש - משנת רמ"ה

התפילה בישיבה

מכתב מיוחד מהגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין
שיעור חומש

מתיקנות התורה ומתיקנות החיים

מה יותר קשה? שש שעות לימוד או שמונה שעות לימוד?
הגאון רבי אליהו דיסקין - נחל אליהו

מיום זכרים
במחשבות העיון
מענה יחזקאל
הרב לוי אשכנזי
לקראת
שבת
מלכתא

שיעור חומש
על פרשת ויחצבנו
נחל
אליהו
בנתיבות
הפרשה
יעלית הן

בירור
הלכה
תוספת
שבת
מחשבה קצרה על הדף
רב ביחזקאל אשכנזי
לדעת

מחשבות טובות
{ אז נדברו }
שיעור
בינה
עומק הפשט

מאמרי חסד לאברהם
ענייני
חננו
לנער
הנחל ל מוסדות חסידי אשכנז

ממגד
משנת רמ"ה
חשבתי דרכי
נקודות אור ע"פ פוסת חר"ש שפירא זצ"ל
פרפרת
ועד ליל שבת

תזכר הענינים

אוסף הדעת

- 5 מומגד גרש ידחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7 משנת דמ"ה
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א
- 9 חשבתי דדמי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 11 ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 13 התבוננות במועדי השנה
משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
- 17 מאמדי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 19 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 23 חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 25 אמונה בין בתרי הפרשה
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 26 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 27 אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות

אוסף ההלכה

- 33 שיעורי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 35 עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
- 37 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 43 פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 51 שיעורי ליל שבת
הגאון רבי מרדכי בונם
זילברברג שליט"א
- 53 בירור הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים
- 59 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 61 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 63 מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

- 65 שיעור חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 67 נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו
דיסקין שליט"א
- 69 מגיד דבריו ליעקב
הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים
- 71 בנתיבות הפרשה
הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א
- 73 בנתיבות המסורה
ביאור בדברי התוס' בענין
תיבות 'לא אבה'
- 75 יעלת חז
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 77 מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
עריבים ונחמדים
- 79 בנתיבות העיון
מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א
- 81 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 85 פרפרת לפרשת שמות
מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א
- 87 לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 92 וילן בתוך העמק
מסכת חיי וטהלכותיו של הגאון הצעיר
תלמיד מובהק למרן הגרי"ז
רבי אריה לייב פומרנצ'יק
זצלה"ה
אשר בשנותיו הקצרות קנה לו שם עולם
בחיבוריו הנפלאים
עמק ברכה, תורת זרעים, יהגה האריה

הבהרה

המאמר "בהירות בענין הגיוס לצבא"
שהתפרסם בשבוע שעבר בגיליון "עומק דעת"
נמסר ע"י מרן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
למסגרות שמסייעות לבחורים עובדים
בנוסף למאמר שהתפרסם בשנה שעברה
על תפקידם ומעלתם של בני הישיבות כ'שבת לוי'

כוס תנחומים

משתתפים אנו בצערך וכאכלו של הגאון הנעלה
הוצק חן בשפתותיו
מעמיד תלמידים הרבה ברוממות ובבהירות
הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
ראש ישיבת חיי יצחק
וראש הקיבוץ בישיבת נתיבות אביעזר - וולפסון
בפטירת אביו היקר באדם
ר' בנימין ז"ל
ידא ושלם, טוב לשמים וטוב לבריות
אוהבן של ישראל ומצפה לישועתם
בהמשך הרבצת התורה והעמדת יסודות הדעת והדת
לאלפי ישראל - תנוחמו
ויקיצו וידגו שוכני עפר בשוב ד' שבות עמו ברחמים

ברכות נאמנות

לידידינו היקר והנעלה
ליבו רחב כאולם
וכתיבתו חובקת עולם
מעמיד תלמידים כאב ופטרוך
ומחנך ברוב דעת וכישרון
הרה"ג רבי **חנוך דרורי** שליט"א
מחבר הגיליון הנפלא 'חנוך לנער'
לרגל שמחת נישואי בתו עב"ג שיחי'
יתן השם כי הבית הנבנה
יהיה לבית השם ובו תשרה השכינה
בית בו מגדלים תורה ותפילה
לשם ולתפארה
ששון ושמחה אתכם ישינו
תורה וקול זמרה תדיד תשמיעו
ויזכו הזוהרים לדוב נחת מכל הצאצאים
ולדאות בטוב ד' כל הימים
הרב נתן פלדמן
והחברי המערכת

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין גינזבורג שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'

הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
אימיתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בלוקוט תהלים)

פרשת בשלח (שנה ו') תשפ"ה לפ"ק * גליון 205 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

דבריהם הם זכרונם

דרגת האמונה שהשיגו בקריעת ים סוף

בברכת 'אמת ואמונה' בתחילה מזכירים "ואנחנו ישראל עמו", כל זמן שהיו ישראל במצרים, היו עדיין במדרגת עם, ולא במדרגת בנים, מפני שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה של מצרים, וגם בשעת יציאת מצרים עדיין היו במדרגת עם, כפי שמזכירים בנוסח הברכה "ויוצא את עמו ישראל מתוכם", היינו שגם בשעת היציאה, ויוצא, היו במדרגת עמו, כי עדיין היו מושפעים מטומאת מצרים, ורק אחר כך בשעת קריעת ים סוף נתעלו למדרגת בנים, כפי שמזכירים בהמשך הברכה "המעביר בניו בין גזרי ים סוף", ואז זכו לקרבת אלוקים כמו אב ובן, ויש להבין מה נשתנה בקריעת ים סוף שאז זכו למדרגת בנים מה שלא זכו קודם.

ובאמת אנו רואים שבקריעת ים סוף זכו להשגות ומדרגות גבוהות של נבואה, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח ג) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה, וכן כתב רש"י עה"פ "זה א-ל ונאווה" שהקב"ה בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, כזו דרגה של נבואה מוחשית זכו בשעת קריעת ים סוף, וקודם לא זכו לזה, וצריכים להבין מה ארע בשעת קריעת ים סוף ומה נשתנה אז, שהגיעו למדרגות גבוהות כאלה מה שלא זכו קודם בשעת יציאת מצרים.

ונראה בזה, ובהקדם מה שיש להתבונן עוד בפסוקי שירת הים, שכל תחילת השירה נאמרה בלשון "נסתר", כגון 'אשירה לה' כי גאה גאה', לא אמרו גאית אלא גאה, 'סוס ורוכבו רמה בים', לא רמית אלא רמה, וכן כל ההמשך 'ה' איש מלחמה ה' שמו', 'מרכבות פרעה וחילו ירה בים וגו'', הכל אמרו בלשון נסתר, עד 'תהומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן', ומשם נהפך הכל ללשון "נוכח", 'מינה ה' נאדרי בכח וגו'', 'וברוב גאונך תהרוס קמיו וגו'', 'וברוח אפיך נערמו מים וגו'', 'מי כמוכה באלים וגו'', וצריך ביאור למה השתנה הלשון.

ויש לפרש כי בתחילה אמרו שירה בלשון נסתר, מפני שעדיין לא היו בדרגת אמונה גבוהה כל כך, והיינו מפני שבתחילה ראו את המצרים ואז לא היה שייך שיזכו להשגות גבוהות באמונה, לכן כל זמן שראו את המצרים אמרו שירה בלשון נסתר, ורק לאחר

'ויאמינו בה' ובמשה עבדו'

ויאמינו בה', ושמשה הוא רק עבדו

ביארו המפרשים (אבן עזרא, ועיין עוד בהעמק דבר להנצי"ב) שאין זו עוד אמונה - במשה, אלא האמינו במשה "שהוא עבדו", כלומר שמשה רבינו הוא עבד ה', והעבד אינו עושה שום דבר מדעתו, רק מה שיצווה האדון, ובני ישראל האמינו שכל מה שמשה רבינו עושה, כל האותות והמופתים, אינם בכוח של משה אלא בידי שמים, וכפי שאמר משה רבינו בעצמו (שמות טז, ז) "ונחננו מה", וזוהי האמת, שאין שום כוח ושליטה בידי אדם, אלא הכל בידי שמים.

ומה שאמרו (עיין מו"ק טז, ב) צדיק גוזר והקב"ה מקיים, היינו שמן השמים מתחשבים בדבריו של הצדיק, שכוונתו לשם שמים, ומאחר שהצדיק רוצה שכך יהיה, מן השמים מתחשבים בזה בזכות הצדיק, שיהיה לו נחת רוח שיתמלא רצונו.

*

ובמק"א אמר רבינו כי מצינו שמיד לאחר קריעת ים סוף התלוננו בני ישראל על משה "למה זה העליתנו ממצרים", ומשה רבינו אמר להם (שם טז, ח) "ונחננו מה לא עלינו תלונותיכם כי על ה'", אבל הם טעו וחשבו שמשה רבינו הוא זה שהוציאם ממצרים, שיש לו שליטה על כוחות הטבע ויכול לקרוע את הים ולעשות מופתים...

ואמר, אלקים, אתה יודע את האיוולת והשטות שלי, ואתה יודע גם שאני אשם, ומבקש אני עבור אלו מפני שבעצם הם קווין ומבקשין, אותך הם מבקשים ולא אותי, אלא שאין להם אומץ לבקש בעצמם... אבל הרי יודע אתה האמת שאני אוויל ואין לי שכל, ויש לי חטאים ואשמות, ומכל מקום תתחשב בבקשתם מפני שהם קווין ומבקשין, וכי הם אשמים במה שאני לא ראוי לזה, ומדוע צריך שיהיה להם בושה וכלימה בגללי? וראוי שתתקבל תפילתם בשכר האמונה...

"תהומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן", היינו לאחר שטבעו המצרים ונתכסו בים וכבר לא ראו אותם יותר, אז זכו לכל ההשגות הגבוהות באמונה, ואז ראו את האמונה בבהירות ואמרו שירה בלשון נוכח.

והטעם בזה כי כל זמן שהמצרים היו קיימים בעולם וכלל ישראל ראו אותם, זה השפיע על כלל ישראל חיסרון בדרגה, וכפי שמצינו אצל אברהם אבינו (בראשית יג, ד) "וה' אמר אל אברהם אחרי היפרד לוט מעימו", ופירש"י "כל זמן שהרשע עימו היה הדיבור פורש ממנו", והיינו שכל זמן שהיה אברהם בסביבתו של לוט זה הרחיק ממנו את הקדושה ולא יכול לקבל נבואה, וכך גם בני ישראל ביציאת מצרים לא יכלו לזכות לדרגות הגבוהות עד שנאבדו המצרים מן העולם.

וכשטבעו המצרים בים ולא ראו אותם יותר, אז זכו ישראל לכל ההשגות הגבוהות של בהירות האמונה, ואז כבר יכלו לומר שירה בלשון נוכח, ובאותו הזמן התעלו לדרגת בנים וקיבלו קרבת אלוקים כמו אב לבן, וגם קיבלו דרגה של נבואה, וכפי שמבואר בהמשך פסוקי השירה שאמרו דברי נבואה על העתיד, ולכל זה היה שייך לזכות רק אחרי שלא ראו את המצרים.

*

ואמנם אף שנתעלו לכאלו דרגות בקריעת ים סוף, אף על פי כן כיון שהיו אלו השגות שאינם בחוש, ואח"כ כבר לא היו להם השגות אלו, ירדו בזמן קצר ממדרגתם ותיכף אחר כך היו חסרים באמונה, שהרי מיד לאחר מכן התלוננו על משה "למה זה העליתנו ממצרים", ומשה רבינו אמר להם "ונחננו מה לא עלינו תלונותיכם כי על ה'".

*

וגם אחרי קריעת ים סוף היו עוד ניסיונות, והיה צורך בניסים נוספים לעוררם לחיזוק האמונה, כגון מה שירד המן בכל יום, ולא פעם אחת בשנה, ואמרו חז"ל (יומא ע"א) שהענין בזה היה לשעבד את לבם לאביהם שבשמים "מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים". ככה היו צריכים כל הזמן חיזוק האמונה.

קל וחומר בזמנינו שאנו רחוקים הרבה מדור המדבר, בודאי צריכים בכל יום חיזוק באמונה, וכאשר עוסקים כל יום בחיזוק, זה מועיל לא רק שתהא האמונה קיימת ולא תיחלש, אלא גם להוסיף עוד מדרגות באמונה.

וכל מה שיותר ויותר מתחזקים במחשבות ובמעשים של אמונה זה משפיע יותר, כמו שהזכרנו במקום אחר ממרן החזון איש זצ"ל (עיין אמונה וביטחון פ"ג ופ"ד) כי דקדוק ההלכה מוסיף יראת שמים ומביא לחיזוק האמונה, והיינו אם אדם עושה חשבון על כל צעד ושעל אם זה מותר או אסור, אם זה בטלה או לא בטלה, הרי בכל פעם שהוא עושה חשבון וחושב כך, זוהי מחשבה של אמונה, וזה נקרא "שוית", שחושב מה הם החיובים שלו, ובהו מתחזקת האמונה, ומוסיף יראת שמים.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקללה"ה לא פסקה ישיבה - הדרכה ללימוד המוסר (מאמר י"ב - חלק א')

זמן סדר המוסר

כבר הרחבנו, כי גדולי הדורות האחרונים הבינו כי לצורך חיזוק הדורות המתמעטים והולכים, לא די בקיומם של ספרי המוסר, שכל הרוצה יטלם ויעסוק בהם, וגם לא די בהתעוררות ובדיבור אודות הצורך לעסוק בהם, אלא יש להעמיד את המוסר כמרכיב יסודי וקבוע בצורת חייהם של יראי השם. משום כך ראו לנכון לקבוע בישיבות 'סדר' מסודר וקבוע ללימוד המוסר בציבור, וקביעות זו העמידו רבותינו שתהיה בזמן הראוי, ובקצבת זמן הנצרכת לשם כך, וכדלהלן.

"...בישיבות יש סדר קבוע ללימוד המוסר חצי שעה לפני תפילת מעריב, ובחדוש אלול הוסיפו רבע שעה ללימוד המוסר לפני תפילת מנחה..." "...בכלם שהיו בעלי מדרגה למדו מוסר שעה גדולה בלימוד חצי שעה ברציפות, שמי שלומד בספר מוסר המתאים לפי טבעו, זה עושה עליו רושם ומשפיע עליו, ובמשך הזמן כל הנהגתו משתנה..."

"...ומסתבר כי סדר המוסר הקבוע בישיבות חצי שעה ביום הוא המינימום ההכרחי, ויש שזקוקים גם ליותר מזה..."

ותכליתו של לימוד זה, הוא בעיקר בניצול מירבי של אותה חצי שעה כראוי, "יש תועלת גדולה בלימוד חצי שעה ברציפות, שמי שלומד בספר מוסר המתאים לפי טבעו, זה עושה עליו רושם ומשפיע עליו, ובמשך הזמן כל הנהגתו משתנה..."

וכפי שכבר הזכרנו, על הלומד לדעת, כי אף מחוץ לחצי שעה זו של לימוד, יש לו להוסיף ולהתבונן עוד בזמנים שונים ביום בחובתו בעולמו, ולא להסיח דעתו מכך, ואז יבוא לתועלת הרצויה מלימוד המוסר.

[ויש להדגיש, כי כאן עוסקים אנו בסדר המוסר הקבוע בישיבות, אמנם ישנם אנשים או זמנים שאינם משועבדים לסדרי הישיבה, ואף בהם יש לקבוע זמן למוסר, ואף אם אי אפשר שיהיה חצי שעה וכנ"ל, עדיין יש לקבוע זמן כל שהו למוסר, וכדברי רבינו תמיד: "אם אדם מוכיח ומבקר את עצמו, ויש לו בכל יום קביעות לביקורת עצמית, על ידי זה הוא יודע את מה שצריך לתקן ואינו מסיח דעת מזה, וזה דבר ידוע שמוליך לשלמות..." גם אברכים שאינם משועבדים לסדרי הישיבה, אם יש להם קביעות יומית באיזה ספר מוסר...]

"גם כשלא נמצאים בישיבה, כגון בבין הזמנים, אם לומדים בכל יום קצת מוסר, ואין לזה שיעור, אלא כל אחד כמה שהוא מרגיש ובאיזה ספר שהוא מרגיש שמשפיע עליו, אם הוא עושה את זה כדי להתחזק במה שצריך חיזוק, לדעת במה צריך להתחזק וכיצד להתחזק, שכל ספר המוסר מתחנכים לזה..." "...אפילו בעלי משפחה, יש זמנים שאפשר במשך היום ללמוד כמה דקות, אפילו חמש דקות זה גם טוב, וכשלומוסר ספר מוסר שמעניין זה משפיע..."

בחירת ספר מוסר

כבר הזכרנו כי רבינו התנה את תועלת לימוד המוסר בכך שיהיה מתוך התעניינות, לא בדרך של כפייה או מחויבות. ולדבר זה, אמר רבינו, יש השפעה גם על בחירת הספר הנכון ללמוד בו מוסר:

"ובאיזה ספרי מוסר? כל אחד יכול למצוא איזה ספר שהוא מרגיש שמשפיע עליו, מה שמושב אותו, כי לימוד שמשעמם אינו משפיע, ולפעמים פרק אחד מעניין ומשפיע, ופרק אחר משעמם ואינו משפיע, וזה תלוי כל אחד לפי טבעו מה שמעניין ומושב אותו, כגון בספר חובות הלבבות, שהוא ספר גדול מאד ויש בו עשרה שערים, כל אחד אם ילמד בפרקים שמעניינים אותו זה ישפיע עליו, ואם ילמד מה שמשעמם אותו זה לא ישפיע, וצריך ללמוד פרק שמעניין, מכל הספרים..."

אכן, הדגיש רבינו, כי עיקר העסק המוסרי הוא בארבעה ספרים מקובלים, בהם נכון לעסוק בסדר המוסר, באיזה פרק או ענין מתוכם שימשוך את לבו.

"יש הרבה ספרי מוסר, והספרים המקובלים בישיבות הם ארבעה: שערי תשובה, חובות הלבבות, מסילת ישרים ואורחות צדיקים, ואפשר למצוא בכל אחד מהם את החלק שמעניין ומשפיע עליו לפי טבעו, שזה יתן לו חיזוק להתחזק ולעלות מעלה-מעלה..."

ואם כי יש תועלת מרובה גם בשאר ספרי מוסר, לפי טבע הקורא והשפעתם עליו, אך במסגרת הלימוד הקבוע שבסדר המוסר ישנה עדיפות ראשונה לספרים הנ"ל שמקובלים כספרי המוסר היסודיים, וכפ"ש להלן.

"...ויש עוד ספרים שמועילים ומשפיעים, כגון ספר 'פלא יועץ', שיש בו גם כן דברי חיזוק נפלאים, על כל מיני עניינים ושטחים, ונותן בדבריו הרבה עצות וחיזוק, וכתנה יש עוד ספרי מוסר רבים, וכל אחד יכול למצוא את ספר המוסר שמעניין אותו ומוסיף לו חיזוק... כל אחד מאיתנו, כל מה שיוסיף חיזוק בעצמו על ידי ספרי המוסר שמושכים אותו, באיזה פרק שמושב אותו, ויעסוק בזה בקביעות, על ידי זה יוסיף זכויות בעצמו..."

"יש הרבה ספרי מוסר שמשפיעים מאד, לכל אחד יש את הספרים שמושכים אותו ומשפיעים עליו לפי טבעו, ושמעתי מרבים שאמרו לי כי ספרי החפץ חיים השפיעו עליהם מאד, ואמנם כשלומוסר בסדר המוסר בישיבה, יש ארבע ספרים עיקריים שנמצאים בישיבה, מסילת ישרים, שערי תשובה, חובות הלבבות ואורחות צדיקים, שהם ספרים של עבודה ונותנים חיזוק גדול. יש עוד הרבה ספרי מוסר שמשפיעים, וכדאי לעיין בהם, אך זהו בעיקר שלא בשעות הסדר..."

[ואם בשאר ספרי מוסר עסקינן, ישנה גם תועלת מרובה בלימוד ספרי מוסר המתחדשים לפי ענין הדור: "...והנה בכל דור דור יש יצרי הרע חדשים, ואמרו חז"ל (קידושין לב), יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו', ועוד אמרו שם יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, ונזכרו בגמרא שני עניינים, מתגבר ומתחדש, ונראה כי 'מתגבר' היינו יצר הרע של אותו החטא

שמתגבר וחוזר עוד פעם, 'ומתחדש' היינו יצר הרע של חטאים אחרים, שבכל דור מתחדשים כל מיני יצרי הרע, וממציאים דרכים חדשים של בטלה.

לכן בכל הדורות חיברו ספרי מוסר חדשים כפי מה שנצרך לאותו הדור, וכבר בפרקי אבות הובאו דברי מוסר שאמרו התנאים לבני דורם, וכן הראשונים כתבו ספרי מוסר, החובות הלבבות, ושערי תשובה, והרמב"ם בסוף כל ספר מיד החזקה כתב דברי מוסר, ולאחר מכן בדורות האחרונים כתבו ספרי מוסר המסילת ישרים ועוד ספרים, עד לדורנו אנו שנחברו ספרי מוסר מגדולי הדור..."

והיה רבינו משבח בענין זה את הספר 'אורחות ישר' למרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל: "הספר אורחות ישר הוא בדיוק ספר המתאים לפי צרכי הדור, דברים שהדור צריך חיזוק בהם, וכמו שכתב רבי חיים בהקדמה..."

מעלתם של ספרי המוסר המקובלים

לבאר את ייחודיותם של ארבעת ספרי המוסר שמנה רבינו, נביא מדבריו בכמה הזדמנויות, מתוכם נבין שיטות עבודת המוסר מצויים דוקא בספרים אלו.

במעלת הספרים מסילת ישרים ושערי תשובה אמר רבינו:

"מרן הגר"ח זצ"ל למד מוסר בכל יום, כפי ששמעתי מאדם נאמן כי בכל בוקר היה הגר"ח לומד פרק במסילת ישרים, וכשסיים ללמוד את הפרק האחרון ביקש אותו אדם מבנו של הגר"ח שיאמר מה ילמד אביו למחר, ובדק וראה שהתחיל שוב מסילת ישרים מתחילת הספר.

ומדוע מסילת ישרים? - כיון שידוע שרבי חיים מוואלוז'ין אמר לתלמידו רבי זונדל מסלנט "כל ספרי מוסר טוב ללמוד אך ספר מסילת ישרים יהיה מנהלך", כל ספרי המוסר הם טובים ומשפיעים, אך בפרט ספר מסילת ישרים הוא "המנהל", שנותן דרך ושיטה לפי כוחות הגנש כיצד להיות בעל אמונה, והאיך להתקדם בכל המדרגות ולהיות בעל זהירות וזריזות ונקיות וכל המדרגות עד קדושה, המסילת ישרים נותן "דרך" ו"שיטה" לזה.

וכיוצא בזה שמעתי שמרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל התבטא ואמר פעם על השערי תשובה לרבינו יונה (בידיד) "ער האט אויסגעטראטן א שוסי פון תשובה" - השערי תשובה סלל לנו כביש של תשובה! וכך גם המסילת ישרים נותן דרך ומסילה כיצד להתקדם בכל המדרגות בעבודת השם, האמנם השערי תשובה נותן דרך בפרט על "תשובה".

ושמעתי כי החפץ חיים בשיחותיו היה מזכיר הרבה מספר שערי תשובה, והיה מביא את לשונו של רבינו יונה ומבארו

ועל ספר חובות הלבבות:

"...קשה לצאת ידי חובה בשלמות בקיום חובות הלבבות, ועל זה נחבר הספר חובות הלבבות, [ומחברו נקרא אמנם "החסיד" בעל חובות הלבבות, אבל הדברים שהוא כותב אינם מידת חסידות אלא חיוב גמור...] וכשם כן הם 'חובות' הלבבות, ויש בזה הרבה מדרגות שאין לשער, שכל אחד ואחד מחויב להתקדם בהם כפי כוחו..."

"ידוע כי הגר"ח זצ"ל ראה פעם את בנו הגר"ח זצ"ל שלומד בספר חובות הלבבות, ואמר לו שימשוך ללמוד בזה, כי החובות הלבבות הוא שולחן ערוך של אידישקייט, והינו כמו שיש שולחן ערוך על מעשים, כך יש שולחן ערוך של הלכות הלב, כיצד הלב צריך להיות, ולכן זה נקרא 'תורת חובות הלבבות'.

ובספר מגיד מישרים הובא שהמלאך המגיד אמר לבית יוסף שילמד בכל יום בספר חובות הלבבות, ורק על ידי זה זכה להיות 'בית יוסף' ולחבר את 'השולחן ערוך'."

[והוסיף רבינו: "וראיתי באחד האחרונים שכתב (ע"י שם הגדולים להחיד"א מערכת ספרים ועוד) כי המגיד אמר ללמוד 'חובות הלבבות' מפני שבזמנו לא היה עדיין הספר 'ראשית חכמה' ועכשיו שזכינו לספר ראשית חכמה שגם מביא בדבריו מחובות הלבבות, אין יותר טוב ממנו, ועדיף ללמוד בו.

בכל דור ודור נותנים מן השמים ספרי מוסר כפי הנצרך לאותו הדור, ואם בתחילה היה מספיק הספר חובות הלבבות, הרי שבהמשך נתמעטו הדורות, וצריכים גם ראשית חכמה שכולל ומביא מחובות הלבבות בתוספת דברים, וכן בדורות מאוחרים יותר נחברו עוד ספרי מוסר חדשים, הפותחים את העיניים לראות דברים שלא חשבו עליהם..."

ועל ספר אורחות צדיקים:

"כל ספרי המוסר מועילים ומשפיעים מאד, ובפרט ספר 'אורחות צדיקים' שהוא ספר השווה לכל נפש, וכתוב בלשון קלה ומובנת מאד... ומביא בדבריו מספר חובות הלבבות ומשערי תשובה, ולפעמים מעתיק חלק מדבריהם ומוסיף על זה משלו, והוא בעצמו היה אחד מן הקדמונים, והמלאך בחיבורו (ע"י יט, א) מביא מדבריו, ויש שם הרבה פרקים על הדברים הצריכים חיזוק"

ובמק"א הבהיר רבינו את חשיבותו של ספר אורחות צדיקים, ושמפני קלות לשונו הוא שווה לכל נפש ומתאים אפילו לילדים: "...גם מי שאין לו טעם בלימוד ספרי המוסר האחרים יוכל למצוא טעם בלימוד האורחות צדיקים, כי הוא ספר השווה לכל נפש, וכתוב בצורה קלה ומובנת לכל אחד ואחד. ואפילו ילדים שאינם ברי דעת ללמוד מסילת ישרים וספרי מוסר אחרים, יכולים הם להבין את האורחות צדיקים, ושמעתי גם מאחד שעוסק בחינוך ילדים, ומלמד אותם בספר אורחות צדיקים, והם נהנים מאד מזה..."

במאמר הבא נבאר בס"ד עוד כיצד הוא הסדר והצורה ללמוד מוסר.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת בשלח תשפ"ה

הוראת שעה

הנסיונות מוציאים מהאדם כוחות נסתרים

[מתוך דברים שנאמרו בכינוס 'איגוד עמלים' לבני ישיבות ממשפחות יוצאי אתיופיה, שבט תשפ"ה]

אתם, לומדי התורה, עושים את הדבר הכי חשוב בחיים! זו המטרה של החיים! אדם צריך לדעת מה המטרה שלו בחיים, והיא, להתחבר לקב"ה, זו המטרה! והדרך לעשות זאת היא על ידי לימוד התורה, זאת הדרך שמביאה את האדם לקירבה לקב"ה, זה מביא את החיבור והדביקות בקב"ה, יותר מכל המצוות. וזה מה שאתם עושים! אתם לומדים תורה! אתם מתחברים להקב"ה! ובכך אתם מגיעים לתכלית שלכם.

יש לפעמים כל מיני ניסיונות ללומדי התורה, הקב"ה יעזור לכם שלא יהיו לכם הרבה ניסיונות, אך בכל אופן תדעו שכל נסיון זה מהקב"ה. לפעמים הקב"ה מנסה את האדם כדי לחזקו, כדי שיוציא מעצמו כוחות שמקודם לכן כלל לא ידע שהם קיימים בתוכו! אז כאשר יש לכם ניסיונות, תדעו שזה מהקב"ה, וזה לטובתכם. ולכן אל תפחדו מהניסיונות, אלא תעשו מה שאתם צריכים לעשות. וזה כולל גם נסיון של צבא, אל תפחדו, רק תלמדו, והכל יהיה בסדר בסייעתא דשמיא, כמו אצל כל בחורי הישיבות.

אני מברך אתכם, שהקב"ה יתן לכם סייעתא דשמיא גדולה, שלא יהיו לכם הרבה ניסיונות, והכל יהיה בקלות, ותוכלו לעלות מעלה מעלה, שתהיו תלמידי חכמים גדולי תורה, שכל אחד מכם תהיה לו שאיפה להיות גדול בתורה, לדעת את כל הש"ס, והקב"ה יתן לכם את הסייעתא דשמיא הנדרשת כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך שמחה ושלוה.

כפיות טובה מביאה לרפיון בתורה

תורה ומצוות, ולאדם יש יצר הרע לחיות חיים חופשיים מקיום מצוות, ועל כן נוח לו להתעקש ולא להאמין. ואפילו מי שמאמין בקב"ה ובתורה, מ"מ אין האמונה חזקה אצלו בשלימות, כיון שאם האדם יחיה כל הזמן על פי אמונה מושלמת יהיה מחוייב להתחזק בכל כחו ללמוד תורה ולקיים את המצוות, והיצה"ר הרי רוצה שהוא ימשיך לחיות כפי דרגתו הנמוכה כעת, ועל כן הוא מפריע לו להתחזק באמונה. אמנם כאשר יש לאדם הכרת הטוב לקב"ה, אז הוא חפץ להשתעבד לו, וממילא אין מה שיפריע לו להאמין בו בשלימות. וממילא יש לומר, שמאחר ובקריעת ים סוף היו כלל ישראל במצב של סכנה גמורה, אזי כשהציל אותם הקב"ה הם הגיעו לדרגה גבוהה של הכרת הטוב, וממילא התחזקו באמונה, והאמינו בה' ובמשה עבדו.

ועל פי ביאור זה יש ליישב את השאלה שפתחנו בה, מה השייכות שיש בין שני הטעמים לכך שבא עמלק להילחם עם ישראל, האחד, שהיו כפויי טובה, והשני, שרפו ידיהם מן התורה, אכן לפי האמור שהאמונה תלויה במדת הכרת הטוב, הרי י"ל דמאחר והיו כפויי טובה ממילא נחלשה אצלם האמונה, שהרי האמונה מחייבת אותם להשתעבד להקב"ה, והם לא רצו בזה מחמת שהיו כפויי טובה, ומכיון שנחלשה האמונה נחלש גם השיעבוד שלהם לתורה, ורפו ידיהם ממנה, ועל כן בא עמלק להלחם איתם.

לכל אדם, [ובפרט לבחור צעיר], יש זמנים שהוא בירידה. הוא לא מצליח ללמוד כראוי, לא מצליח להתפלל כראוי, ובכלל הוא אינו מרגיש קשר לקב"ה. וכתב על כך הגר"ח מוואלאז'ין בספרו רוח חיים [פ"ב מ"א, ד"ה והנה], שאדם רוצה בזמן כזה לילך לישון עד שיעברו זמני הירידה ויחזור לעלייתו. אמנם כתב שם שזו טעות גדולה! שכן דוקא בזמן כזה צריך להתחזק! והיינו משום שכשאדם מתאמץ ולומד בזמן של חולשה, אף שאין לו חשק, זה גורם נחת רוח גדולה בשמים, וזה מקרב את הקב"ה אליו, ועי"ז גופא הוא ייצא ממצב החולשה שבו הוא שרוי כעת. והדרך לכך היא ע"י שני דברים: האחד, חיזוק בביטחון. ללמוד ענייני ביטחון, ולחשוב כל הזמן שהמצב שהוא נמצא בו זה רק בגלל רצון ה', וזה לטובתו, וכשהקב"ה ירצה להוציאו ממצב זה מיד ייצא, וכל הבעיות יסתדרו. והשני, ע"י עמל התורה. וכפי הידוע שעמל התורה הוא הדבר שבכוחו לקרב את האדם לקב"ה, ועי"ז יוכל לצאת בע"ה ממצב החולשה. הקב"ה יזכנו שלא יהא רפיון וירידה לאף אחד, ואף אם יהיה רפיון יעזור הקב"ה שכולם יצליחו להתחזק ולצאת ממנו, ולחזור לעבודת השם בכל הכח. אמן.

כתוב בפרשה (שמות י"ח) 'ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים'. ואיתא במדרש (תנחומא בשלח סי' כ"ה) 'אחרים אומרים, יבוא עמלק כפוי טובה, ויפרע מעם כפוי טובה'. עוד איתא שם, 'אחרים אומרים, אין רפידים אלא שרפו ידיהם מן התורה, ולפיכך עמלק בא עליהם'. מתבאר מדברי חז"ל שישנם שני טעמים לכך שעמלק בא להלחם עם ישראל ברפידים: האחד, משום שעם ישראל היו כפויי טובה [שאמרו 'היש ה' בקרבנו אם אין']. והשני, משום שרפו ידיהם מן התורה. וצריך ביאור מה השייכות שיש בין שני הטעמים הללו.

עוד נאמר בפרשה, לאחר קריעת ים סוף (שם י"ד לא), 'וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, וייראו העם את ה', ויאמינו בה' ובמשה עבדו'. ותמה הגר"י בלזר בספרו 'כוכבי אור' (מאמר ג'), מדוע רק עתה בקריעת ים סוף זכו ישראל להגיע ל'ויאמינו בהשם ובמשה עבדו', ולא מקודם לכן. ותירץ, על פי מה שכתוב במדרש, שהשר של מצרים טען 'הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז'. והיינו שמצד הנהגת ה' לא היו ישראל ראויים לניסים, ואעפ"כ נעשה להם נס, ונמצא שנס קריעת ים סוף אינו כנגד חוקי הטבע בלבד, אלא גם כנגד הנהגה הראויה עפ"י שכל האנושי, ועפ"י דעת המלאכים שסברו שישאל אינם ראויים לנס כזה שאומה שלמה תאבד עבורם, ואעפ"כ עשה הקב"ה כרצונו, ומחמת כן הגיעו ישראל לאמונה שלימה בקב"ה, שהנהגתו מעל לכל שכל ודעת.

עוד יש לומר בזה, ע"פ מה שאמר מו"ר מרן הגר"א קוטלר זצ"ל, שכאשר אדם נמצא במצב טוב אינו מתפעל מניסים, אבל כשהוא בצרה או הוא מתפעל מהם [כמו שנאמר (דברים ח א) 'ויענך וירעיבך, ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך, למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם'. והיינו שע"י ה'ויענך וירעיבך' שהיה בתחילה, היה לעם ישראל התפעלות מ'ו'יאכילך את המן', ועי"ז הגיעו להכרה ש'לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם']. ולפי זה נמצא, שכשהיו ישראל במצרים היו בצרה של שיעבוד בלבד, ועל כל גם כשניצלו ממנו זה עדיין לא השפיע עליהם כל כך, אבל כשהיו על ים סוף במצב של סכנה גמורה ופיקוח נפש גמור, וניצלו מכך על ידי נס, אז התפעלו ביותר, והגיעו לדרגת 'ויאמינו בהשם ובמשה עבדו'.

אולם יש לבאר בזה באופן נוסף, והוא, שהנה ידוע שמצד השכל ראוי לכל אחד להאמין בה', ומה שמעכבו מלהאמין היינו מפני שהאמונה מחייבת את האדם לחיות חיי

בגדר דין קידוש במקום סעודה

וצירוף, הוא דווקא לפי הפירוש הראשון ברשב"ם, הלומד מן המקרא 'וקראת לשבת עונג' שבמקום הקריאה של הקידוש שם יהיה עונג הסעודה, אמנם לפי הפירוש השני של הרשב"ם, שצריך מסביר לקדש על יין חשוב השייך לסעודה, נמצא שאין כאן דין מיוחד של קביעות מקום, אלא צריך שהקידוש יצטרף לסעודה, וא"כ יש לומר שהדינים בזה הם כמו דיני 'שינוי מקום' בברכות.

צירוף שני הטעמים של הרשב"ם יחדיו

ומעתה אפשר לומר ששני הטעמים שכתב הרשב"ם צדקו יחדיו, שאכן עיקר דין 'קידוש במקום סעודה' הוא מצד הסברא, שצריך לעשות הקידוש על יין חשוב של הסעודה, אלא שבנוסף לכך יש גם ענין שקריאת הקידוש תהיה במקום עונג הסעודה, כמאמר הכתוב 'וקראת לשבת עונג', ונמצא לפי זה, שמעיקר הדין יש כאן רק ענין של צירוף, ולא דין של קביעות במקום סעודה ממש, אלא שלכתחילה ראוי שיהא במקום הסעודה ממש, ואינו מעכב.

כוונה מועילה לעשות 'צירוף' ולא ל'קביעות מקום'

ולפי זה יתבאר היטב דברי הצ"ח, הסובר שכוונת המקדש בעליה לאכול בבית אינה מועילה אלא בדיעבד, שהרי יסוד הדין המבואר בתוספות שאם כיון בשעת הקידוש לאכול במקום אחר באותו בית מהני, היינו לכאורה מפני שעל ידי כוונתו יש כאן 'צירוף' המקומות יחד, אבל אין מסתבר לומר שתועיל כוונתו להחשיב את כל הבית כמקום סעודה ממש, ונמצא שכוונתו מועילה רק לפי הטעם השני של הרשב"ם, שצריך לקדש על יין חשוב של הסעודה, אבל לכתחילה צריך לנהוג גם כפי הטעם הראשון, שיהיה הקידוש במקום הסעודה ממש, כמו שלומדים מהפוסק 'וקראת לשבת עונג', ולענין כך אין הכוונה מועילה.

בין לכתחילה לדיעבד, אם מועילה כוונתו להחשיב זאת כ'קידוש במקום סעודה' מדוע שלא יעשה כן לכתחילה.

הטעם שצריך 'קידוש במקום סעודה'

והנה בטעם הדבר שצריך לקדש במקום הסעודה, כתב הרשב"ם (שם ד"ה אף ידי) שני טעמים: א. משום שנאמר (ישעיה נח יג) 'וקראת לשבת עונג', ודרשו חכמים שבמקום 'קריאה', כלומר הקידוש, שם יהיה 'עונג', דהיינו הסעודה. ב. מסבירא, שמאחר וקבעו את הקידוש על היין, מסתבר לומר שקבעוהו דווקא על היין ששותה כשיושב לסעודתו, שהוא יין חשוב.

חילוק בין דין 'קידוש במקום סעודה' לדין 'שינוי מקום' בברכות

דין נוסף מצינו בסוגיית הגמרא בפסחים (שם קא:), שיציאה מבית לבית נחשבת 'שינוי מקום' לגבי דיני ברכות, וצריך לברך שנית. וכתב על כך המהר"ם חלאווה (ד"ה הא), שדווקא יציאה מבית לבית נקראת הפסק, אבל הליכה ממקום למקום באותו הבית אינה נחשבת להפסק. והוסיף, שאף על פי שלענין דין 'קידוש במקום סעודה' מצינו שבית ועליה נחשבים כשני מקומות, מכל מקום לענין דין 'שינוי מקום' בברכות הם נחשבים כמקום אחד, שכן דין 'קידוש במקום סעודה' עניינו לקבוע הקידוש במקום הסעודה ממש, וכשמקדש בעליה וסועד בבית אין זה אותו מקום ממש, אבל דין 'שינוי מקום' לגבי ברכה עניינו שלא יהיה הפסק ועקירה בין הברכה לאכילה, ולפיכך אפשר לצרף את הבית והעליה יחדיו, ושוב אין כאן הפסק, ורק במשנה מבית לבית הוה הפסק, שכן אי אפשר לצרפם יחדיו.

דברי המהר"ם חלאווה מתיישבים רק לפי הטעם הראשון של הרשב"ם

והנה, מה שכתב המהר"ם חלאווה שדין 'קידוש במקום סעודה' הוא דין בקביעות מקום ולא מדין הפסק

ראו כי ה' נתן לכם השבת, על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומים' (שמות טז כט).

שיטת שמואל לגבי חוב 'קידוש במקום סעודה' ואם מועילה כוונה בזה

הגמרא במסכת פסחים (ק: מביאה את מחלוקתם של רב ושמואל, לגבי אדם שקידש שלא במקום סעודה, ודעת שמואל היא שלא יצא ידי חובתו. ומבואר בגמרא שם, שגם באופן שקידש בעליה וירד לאכול בבית סובר שמואל דלא מיקרי 'קידוש במקום סעודה', ולא יצא ידי חובה.

וכתבו על כך התוספות (שם ד"ה ידי קידוש), שאפילו אם כיון בזמן הקידוש לאכול בבית אחר לא מהני, ולא מיקרי 'מקום סעודה', אבל אם קידש בעליה על מנת לאכול בבית נחשב 'קידוש במקום סעודה', ויוצא ידי חובתו, כמבואר בירושלמי.

הוכחת הצ"ח שכוונה מועילה רק בדיעבד ותמיהה בזה

וכתב הצ"ח (שם) בדעת התוספות, שמה שכתבו שלשמואל מועילה כוונה לקדש בבית ולאכול בעליה או איפכא, לא הוי אלא בדיעבד, אך לכתחילה אין לעשות כן, שהרי הגמ' שם (קא:) מביאה את דברי רב ענן, שראה את שמואל שהיה בעליה, ורצה לאכול בבית למטה, וירד מן העליה כדי לקדש במקום הסעודה, והוכיחה הגמרא שם ממעשה זה, שאף באופן שמקדש בעליה ואוכל בבית הוי 'קידוש שלא במקום סעודה', ולכאורה יש לתמוה, מאחר וביארו התוספות שכוונה מועילה לענין כך שרשאי לקדש בעליה ולאכול בבית, אם כן מדוע הוצרך שמואל לירד למטה ולקדש, הרי יכול היה לקדש למעלה ולכוין שרוצה לאכול סעודתו בבית למטה. ומכך הוכיח הצ"ח שכוונה זו אינה מועילה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לקדש באותו מקום שרוצה לאכול. אלא שענין זה טעון ביאור, מה חילוק יש בדין זה

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הרכה לאברכים

עבודת התפילה (א) 'תלויים בקדוש ברוך הוא'

כוח מעצמו, ואין מי שיכול למלא את צרכיו אלא הקב"ה לבדו, 'וכאשר האדם נתלה בו יתברך, כאילו הוא נקרב אליו, שכל אשר תולה באחר הוא נקרב ונמסר אליו, לפיכך היא עבודה גמורה' (מהר"ל שם).

ונראה, שלא די בכך שבשעת התפילה האדם צריך להרגיש שהוא תלוי לגמרי בקדוש ברוך הוא, אלא שצריך להתלוות לזה הרגשה פנימית של נכונות למסור את נפשו לבורא העולם. שכן על ידי התפילה האדם נותן אל לבו שכל הווייתו ומציאותו - עד לנקודה הפנימית ביותר - תלויה אך ורק בבורא ית"ש, ואז ממילא הוא מבין שבלעדי אינו כלום, וגם אם יהיה מוטל עליו למסור את נפשו עברו הוא מוכן לעשות זאת בחפץ לב, שהרי כל מהותו ומציאותו אינן אלא משל הקב"ה. נמצא אם כן, שמהות עבודת התפילה היא שירגיש המתפלל שכולו תלוי בקב"ה, עד כדי נכונות למסירות נפש! זוהי אפוא העבודה הנדרשת מאתנו בתפילה, שנרגיש, לכל הפחות בדרגה מסוימת, שאנחנו תלויים תלות מוחלטת בקב"ה, עד כדי מסירות נפש ממש.

חז"ל הגדירו את מהותה של התפילה כ'עבודה', וכמאמרם במסכת תענית (ב). 'איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפלה'. ויש להבין מדוע התפילה נקראת 'עבודה', מהו גדרה של 'עבודה' זו, ומה מוטל עלינו לעשות כדי שתפילתנו תחשב 'עבודה' ראויה.

המהר"ל, בספרו נתיבות עולם (נתיב העבודה פ"ג), מבאר את הטעם שתפילה קרויה 'עבודה', מפני שאדם המתפלל לפני הקדוש ברוך הוא מראה בכך שהוא תלוי בו לחלוטין, ואין לו שום קיום באופן אחר. ובזה מתבטאת אלוקותו יתברך, בכך שכל הנמצאים בבריאה צריכים אותו ותלויים בו. ומשום כך דוקא התפילה נקראת 'עבודה', ואילו היראה אינה נקראת כך, לפי ש'עבודה' מהותה להיות תלוי לגמרי בקדוש ברוך הוא, והיראה אינה מורה על תלות מוחלטת כזו, אבל התפילה אכן מורה שאנו תלויים לגמרי בקב"ה, שכן זוהי מהותה של תפילה, שהאדם נתלה בבורא ומוסר את עצמו אליו. שהרי אדם המתפלל על צרכיו יודע שאין לו שום

חשבת דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

פרשת בשלה

התחלת התורה ב"מאמר" בראשית – לתת להם נחלת גוים [ב']

אבינו. כשהוא גילה את זה, הוא גילה את נקודת האמת של העולם, אבל הוא גילה זאת מתוך כל הטעויות של כל הדורות. אחר שזה אומר כך וזה אומר כך, זה עבד עבודה זרה זאת וזה עבד עבודה זרה אחרת, ומכל העבודות הזרות כולם, אחר שכל אחד טעה במשהו וגילה פן נוסף מכל הפנים כולם, את כל זה אברהם אבינו הביא למסקנת האמת, ובזה נחשב אברהם אבינו כנטל שכר כולם.

הכונה בזה, שאילו הם היו מתבוננים וחושבים עד הסוף הם היו מגיעים בעצמם לאותה מסקנה שהשיג אברהם אבינו, ועתה נטל אברהם את כל ההתחלות ואת כל המחשבות שהם חשבו והביא אותם למסקנה האחת והיחידה. לאותה מסקנת אמת שאי אפשר לבירה בלא מנהיג.

יתירה מכך. הרמב"ם מאריך בזה רבות במורה נבוכים, והמקור הוא בדברי חז"ל. אברהם אבינו עצמו התעסק בשעתו בכל הטעויות לפני שהגיע למה שהגיע והשיג את מה שהשיג. מפורש ברמב"ם שהוא עבד עבודה זרה כמו כולם, אבל כשהוא הגיע למסקנה הוא שיבר את כל הפסילים וניתץ את כל האלילים, והוא זה ששתל בעולם את האמונה, מתוך כל הטעויות של כל באי עולם. לכן הוא נקרא בלשון התורה אברהם העברי, והפירוש הוא, כל העולם כולם מעבר אחד והוא נמצא מעבר אחר, והוא מכריע את הכף.

כאן אנו מוצאים דוגמא לכך איך דבר עתידי יכול לתקן את כל העבר כולו. כאן באותו מקום של ההתחלה של תורה אנו רואים איך כל מה שעשו כל באי עולם כל חייהם, כל השכר של אותם עשרה דורות היה אצל אברהם. כל אותם עשרה דורות שמנח ועד אברהם כולם התרחקו יותר ויותר מהראשית, ואברהם אבינו הביא את כל הטעויות שלהם לתכלית האמיתית. כאן נמצאת השותפות הגדולה בין זמן שהוא עבר, שנקודת הכובד והעיקר שלו נמצאת בעבר, לבין זמן שנקודת הכובד שלו נמצאת בעתיד. כל מה שעשו אותם אלו שחיו בזמן העולמי, בזמן שבו העולם הולך ומתרחק מתחילתו, מי שהביא את כל זה לתכלית הוא זה שסדר הזמן שלו הוא סדר זמן הפוך, סדר זמן שבו מכח העתיד נמצא העבר, שאצלו העתיד הוא שורש הזמן ולא העבר, וכל הזמן מתקדם והולך לקראתו, ושואף להגיע אליו.

כל עשרת הדורות שחיו בהם המוני בני אדם בעולם, נתבררו על ידי אדם אחד שכל הדורות האלה התכוונו להגיע אליו. כך התהפכה הקערה על פיה. כל חייהם עברו לבטלה, והגילוי שאברהם אבינו גילה נתן לו את השכר של כולם. הוא זה שהכניס משמעות בכל חייהם של כל עשרת הדורות שהיו לפניו מנח ועד אברהם. אין לנו ציור חזק יותר ב"לתת להם נחלת גוים" מ"בא אברהם ונטל שכר כולם".

כל ספר בראשית מדבר על סדר זמן שכל כולו התרחק והלך מאותה נקודה שנקראת בראשית. אותה נקודה שנקראת בראשית

אברהם אבינו זכה בכל ה"נחלת גוים" של הדורות שלפניו

בשבוע הקודם פתחנו בעניין לתת להם נחלת גוים, כאשר סדר הזמן של בראשית משתייך אף הוא לסדר הזמן של "החודש הזה לכם". עתה נוסיף בלימוד סוגיא זו.

שנינו באבות (פ"ה מ"ב) "עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול". המוני בני אדם שכולם נכחדו במבול, כל עשרת הדורות האלה פרשו מהראשית עד כדי כך שהם איבדו את האחרית, הם הלכו לקראת אבדון.

אחריהם מגיעים, כמו שממשיכה המשנה, "עשרה דורות מנח ועד אברהם". אלה הם כבר עשרת הדורות שנגמרו בתחילת התהליך של תורה, אחר שהתורה התחילה באברהם כדאיתא בעבודה זרה (ט' ע"א) "תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח". שני אלפים תוהו נשלמו באברהם, ועד אליו היה העולם תוהו, היינו ללא תורה, ומאום לא נותר מאותם דורות [אמנם במאמר מוסגר יש לדעת כי הדבר הנפלא ביותר שיש בידנו הוא מהם, והוא השפה, שבלעדיה לא יכול היה מאומה להיווצר. זה דבר הגאוני ביותר שקיים עד כדי שאכן הוא ניתן להם משמים. הדבר מקומם במיוחד לראות כיצד אותם ה'נאורים' בימינו מעיזים לזלזל באותם הדורות, בעוד אין אף יצירה ששוה לדבר זה שנמצא בידינו מהם], וככל שהתרחקו מהראשית הם הלכו וטעו, עד שהגיעו בני העולם למה שאנו רואים היום.

על אותם הדורות מנח ועד אברהם כתוב במשנה "וכולם היו מכעיסים ובאים עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם". כאן נמצאת נקודת ההתחלה של תורה. צריך להבין איך זה קורה, איך אברהם אבינו יכול ליטול שכר כולם אם הוא לא עשה את מה שהם עשו. אולם העניין הוא כי אברהם עשה את כל מה שהם היו יכולים לעשות. הוא נטל שכר כולם, הכונה בזה שהוא גילה והוציא לפועל את כל מה שהיה אצלם בכח ולא יצא לפועל, ולכן הוא נטל שכר כולם.

אברהם אבינו התבונן בעולם, כפי שמפורש בדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות עבודה זרה ה"ג). הוא התעסק בכל הטעויות האנושיות שישנם ובדק כל דבר עד הסוף. בבדיקה הזאת שבדק אברהם אבינו הוא בדק את כל הטעויות של כל הדורות, את כל המסקנות שהם הסיקו, ואת כל הטעויות שהם טעו, ומכל זה הוא הגיע למסקנה האמיתית. זה נקרא שהוא נטל שכר כולם. כל מחשבה וכל עניין, כל רעיון וכל מסקנה, שהגיעו אליהם כל אותם עשרה דורות שמנח ועד אברהם, היו בשביל אברהם אבינו דרך ותהליך כדי להגיע אל המסקנה האמיתית, כדי להגיע לאמונה האמיתית. זה היה אברהם

מתהפך ומשנה את הכיוון. כתוב כאן שהתהליך הזה, אותו היעוד שהוא היעוד של ה' אחד, היעוד הסופי שאנחנו מחכים לו בכל יום שיתגלה, יקרה על ידי היפוך. וצריך להבין, כי לכאורה כשהופכים את אותו הדבר הרי לא משנים משהו בעצם, לא מביאים דברים חדשים, וכיצד מכח זה יתחילו כולם לקרוא בשם ה'.

ההבנה בזה, כי באמת לא צריך שום דבר אחר. את אותם הדברים שנמצאים צריך רק להפוך לכיוון הנכון. איננו יודעים מה זה כי מעולם לא הפכנו דבר בהיפוך של אמת, אבל כאן כתוב דבר ברור. כל אחד נושא בתוכו מספיק דעת ומחשבה כדי לקרוא בשם ה' ולעבדו שכם אחד, אלא שזה נמצא בכיוון ההפוך. צריך רק לשנות את הכיוון, לשנות אותה מחשבה שמביאה למסקנה של טעות, וכשנהפוך אותה לכיוון הנכון, היא עצמה תביא למסקנה האמיתית.

זה בדיוק מה שקרה עם אברהם אבינו וכל עשרת הדורות שלפניו. את כל מה שהם חשבו הוא הפך לכיוון הנכון. הרמב"ם כותב שהוא היה הולך ומקבץ בני אדם ומתווכח איתם. להתווכח היינו להוכיח לאדם מתוך מה שהוא חושב שזאת המסקנה. אם אחד מדבר חייטים והשני עונה לו בשעורים אין כאן ויכוח, ויכוח נקרא בין שנים כשאחד מוכיח לשני, ואופן ההוכחה הוא להראות לאדם כי אחר שהוא מודה בדבר מסוים הרי שמתוך מחשבתו מוכח שזאת תהיה המסקנה. זה מה שעשה אברהם אבינו. להוכיח מכל טענה ומכל מחשבה את המסקנה האמיתית, ובזה הוא נטל את שכר כולם.

כאן אפשר להבין משהו מההיפוך האמיתי. כשהאדם מתהפך ממצאות למציאות, ממצב למצב, מדעת לדעת, מדעת רע לדעת טוב, מדעת שקר לדעת אמת. המבחן בזה הוא באיזה צד האדם שם את נקודת הכובד של המציאות. שני המצבים האלה הם שני מצבים הפוכים זה מזה. כל מי שיהפוך את הכיוון עד לרביעית הדם האחרונה, יהפוך את הכל לכיוון הנכון של הזמן, ימצא את עצמו במצב שכל מחשבותיו כולם מכוונות לאמת.

טבעם של בני אדם, ובפרט היום, שהם יודעים את הכל כבר מתמול שלשום. כל דבר שהם שומעים הם מצרפים למה שהם כבר יודעים, באופן כזה כל דבר שהם שומעים מסתרס מיניה וביה על אתר. הוא אינו יכול לעשות שום דבר כי מיד הוא נעשה משהו שכבר היה, ומה שכבר היה לעולמים אינו שווה כלום, זה כבר היה וזה לא פעל כלום. איזהו חכם הלומד מכל אדם, הכונה כי כל אדם חכם יודע לשמוע את מה שעוד לא שמע, זהו החכם, חכם יודע לשמוע את מה שעדיין לא נשמע.

כל מי שחי לקראת תכלית הוא חי לקראת מחשבות חדשות, לקראת דברים שעדיין הוא לא ידע. כל מי שחי כהמשך מהעבר והוא רק ממשיך אותו, הוא חי עם דברים שכבר ידועים וכל דבר הוא מצרף למה שכבר ידע. דבר זה נידון למות ואף הוא כמת ברגע שהוא נולד כי הוא כבר היה. חי זה מי שיש לו עתיד ואילו מת זה מי שיש לו עבר.

מי שרוצה לחיות חיי אמת חייב להיות מכוון לעתיד, ופירוש עתיד זה מה שעדיין לא היה. אנחנו לא נוטים לזה, הנטייה שלנו אינה כזו אלא לצרף כל דבר למה שכבר היה, וכך אנו תמיד לוקחים עוד דברים וזורקים הלאה.

המצוה הראשונה שנצטוו ישראל היא חודש. מהלך החיים בעולם הוא כולו ההיפך הגמור מחודש. אכן, מי שחי לקראת עתיד חי לקראת חודש, לקראת חידוש. התודעה שלו כולה מכוונת לחידוש, למה שעוד לא היה. מה שהיה אינו מעסיק אותו, אחר שאם הוא ממשיך ויחדש הרי שבזה יתקן גם מה שהיה באופן הטוב.

נשארה מאחור, ומשם, מאותה בראשית, מהיום הראשון הלכו בני האדם והתרחקו יותר ויותר הלאה והלאה עד שהגיעו לאן שהגיעו. עשרת הדורות הראשונים נכחדו כולם ולא נשאר מהם זכר חוץ מנח וכל אשר איתו בתיבה. שם התחיל עולם חדש ושוב אותו עולם חדש הכעיסו והכעיסו, עד שהגיעה תורה. וכאן, כשהגיעה תורה, כל נחלת גוים חזרה וניתנה לנו. כך הוא כל עניינה של התורה שבאה לעולם, לא להתחיל זמן חדש אלא להביא את הזמן הרגיל של העולם לזמן שלה. סדר הדברים של כל מה שקורה בעולם צריך להגיע אל התכלית של התורה.

לסטים אתם – אנו מגיעים כלסטים להוציא מתוה לבריאה

התשובה לטענת אומות העולם 'לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים', היא 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים'. יש כאן עניין עמוק. כי באמת כל חלות קדושת הארץ היא דווקא על ידי כיבוש ואם היא היתה ריקה היא לא היתה מתקדשת. זו אמת שלסטים אתם, אבל הקב"ה ברא את הבריאה באופן שכדי להגיע אליה צריך לגזול אותה בכח מהמחזיק בה. זה מהלך של כל יחיד וזה המהלך של כלל ישראל. כך נברא העולם באותה צורת זמן הנקראת נחלת גוים, ואנחנו לוקחים את הזמן הזה ומצרפים אותו אלינו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

אם יאמרו אומות העולם לסטים אתם, נאמר להם זו אמת. אנו באמת לסטים, אנו נילחם במי שעומד כנגד המציאות האמיתית ונותן לה צורה אחרת. מי ששייך לשנות תוהו, נילחם בו וניקח ממנו כדי לקבוע בעולם "ויאמר אלקים יהי אור".

בחומש בראשית אנו לומדים כיצד יצאה הבריאה מתוהו לתורה, מאלפיים שנות תוהו לתחילת שנות תורה של אברהם אבינו, ואחר כך במצרים חזר כלל ישראל למצב של תוהו וכאן הגיעה הלידה בהחודש הזה לכם. כך היא כל מציאות הבריאה, תמיד היא במצב של בריאה על גבי בריאה, לתת צורה לאותו תוהו. כך גם נברא כל אדם, כשהוא מוחזק עד גיל י"ג בידיו של היצר ואז הוא מקבל מצוות ועליו להגיע כליסטים ולגזול את עצמו מידי. וכמאמר חז"ל "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע", לעולם מוטל עלינו להגיע כליסטים ולהוציא את הדברים מתוהו לבריאה, וכך התחייב גם בכיבוש הארץ להגיע כליסטים.

כך גם נבין כיצד יתכן לשוב בתשובה באופן שכל הזדונות הופכים להיות זכויות. איך הדבר אפשרי, והרי כל זה כבר היה ואיננו, אולם באמת גם זה ציור של לתת להם נחלת גוים. אם אדם זוכה לחזור בתשובה באמת, תשובה מאהבה כראוי, התשובה האמיתית והנכונה שעליה כתוב בגמרא שזדונות נעשים לו כזכויות, אז הוא זוכה בנחלת גוים. כל אותם הזדונות שהוא עשה אין לך נחלת גוים יותר מזה, וכל זה ניתן לו במתנה, הוא לוקח את שכר כולם. זה נקרא לתת להם נחלת גוים. לכולם יש שכר על ידי התכלית שאליה הגיעו מכל הטעויות.

היעוד העתידי יגיע על ידי ההיפוך לכיוון הנכון

בנבואת צפניה נאמר היעוד שלו אנו מצפים (צפניה ג' ט') "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד". זאת נבואה לעתיד לבוא. רש"י מביא זאת על הפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ה' שהוא עתה אלקינו ולא אלקי האומות עתיד להיות ה' אחד כשתתקיים הנבואה הזו. לשון הנבואה הוא שהדבר יקרה על ידי היפוך. כשדבר מתהפך הרי שהוא אותו הדבר עצמו שהיה מקודם אלא שקודם הוא היה בכיוון אחד וכעת הוא

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשי"ק

"במקרא במשנה"

'במקרא ובמשנה':

לעומת זאת במסכת ברכות (ד', ב') מביאה הגמרא את דין קריאת שמע שעל המיטה, ושם אומר רב נחמן: "ואם תלמיד חכם הוא אינו צריך". ומדוע תלמיד חכם אינו צריך לקרוא את שמע? מפורש בתוספות (שם ב', א'), שכל ענינה של קריאת שמע שעל המיטה הוא מפני המזיקין, ואילו תלמיד חכם כבר בלאו הכי משומר מן המזיקין.

לכאורה לפי זה היה נראה לנכון, ש'תלמיד חכם' שאינו צריך לקרוא את שמע על מיטתו הוא דוקא 'תלמיד חכם' כצורתו, ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ויודע. אולם ברש"י שם פירש: "תלמיד חכם - שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד".

נשאלת השאלה, מדוע נטה רש"י מהמובן הפשוט ב'תלמיד חכם', שמתייחס לידיעת התורה, וכתב רק את צורת הלימוד של החכם, השייכת לכל אדם ואדם באשר הוא שם: 'שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד'? אלא מכאן למדנו את כל מהות ענינו של לימוד התורה. יש כמובן את הלימוד עצמו, שהוא נכלל בציווי התורה 'ולמדתם', אך מלבד זאת יש עוד מצוה אחרת: 'ושמרתם'. הלימוד לא כולל רק ללמוד, אלא גם לשמור. ומהי שמירה? דרשו חז"ל בתורת כהנים (אמור פרשה ח', ומובא ברש"י בפרשת ואתחנן, דברים ד', ו') "ושמרתם - זו משנה". מה בין ה'משנה' לבין ה'שמירה'?

וברור, שה'משנה' שעליה מדובר כאן היא לא סדר המשניות ששנה לנו רבי... 'משנה' פירושה היא 'שינון', והכוונה ב'שמירה' היא שהאדם לא יסתפק בלימוד בלבד. הוא כל הזמן יחזור על הראשונות במצב של 'ושננתם', כל ימיו בעמוד והחזר, וה'שינון' התמידי הזה - הוא יהיה ה'שמירה'.

ומדוע ה'שינון' הוא ה'שמירה'? יש כמובן את המובן הפשוט, שהשינון משמר את התורה בלב האדם, אולם ה'שינון' כולל בתוכו מובן עמוק הרבה יותר לאין שיעור: ה'שינון' גורם שהאדם יהיה כל הזמן בתוך הלימוד. המצוה ב'ושמרתם' אינה מצוה נפרדת, אלא היא חלק מעצם ה'למדתם': על האדם ללמוד בצורה כזו שהוא לא יעזוב את הלימוד והלימוד לא יעזוב אותו. בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך.

אילו האדם היה לומד בלי 'לשמור', לא היה קשר בין הלימוד של היום ללימוד של אתמול. אתמול הוא למד את מה שהוא למד, והיום הוא לומד את הלימוד החדש של היום, שלא קשור ליום אתמול כי יעבור. אמש הוא סגר את הספר, ולמחרת הוא פותח אותו מחדש, עם לימוד אחר וסוגיא אחרת. ה'שינון' של ה'שמירה' גורם שהלימוד הקודם לא מפסיק אף פעם, ותמיד האדם נמצא באמצע הלימוד. גם לאחר שהוא סיים, הוא עדיין לא סיים. הוא צריך לשמור, לשנן, ולחזור על מה שהוא למד, והלימוד הבא ממשיך ישירות מה'שמירה', שמחברת את הלשעבר אל הלהבא.

יש ללמוד ויש ללמוד. יש לימוד שמתמקד רק בלימוד עצמו, ויש לימוד שהופך את האדם ל'אדם' שלומד. המצוה ב'ושמרתם' הופכת את כל המצוה ב'ולמדתם' למצוה מתמשכת, שמקיפה את כל שעויתו של האדם ויוצרת אותם למקשה אחת. כשהוא הולך לישון הוא עדיין לא גומר לשמור, וכשהוא קם הוא ממשיך מיד להוסיף לימוד על השמירה. אין לו שעה של הפסק, לא מן היום ולא מן הלילה, וכל האתמול הוא רק אמצעי להיום - "אם שמוע בישן תשמע בחדש" (ברכות מ', א'), וכמו שפירש רש"י: "ששנית ושלשת מה ששמעת אשתקד..." רק על ידי ה'שמירה' בישן, שלא מפסיקה לשמוע, על ידי השינון והשילוש, אז מגיע ה'תשמע בחדש'...

בזמני בישיבת פוניבז', באחת מן השנים לפני אמירת 'כל נדרי', קרא מרן הגרא"מ שך זצ"ל לאחד מן הבחורים. הבחור ניגש אל הגרא"מ, והגרא"מ הרצה לפניו קושיא בלימוד ואמר לו: תחזור אלי עם תשובה אחרי נעילה... וכמובן, לא מסתבר שכוונת הרב שך היתה שהבחור יחשוב בלימוד במשך כל התפילות ביום כיפור... הכוונה היתה אחת: הלימוד אף פעם לא עוזב את האדם. אין שעה של ביניים, ואין זמנים של פסקי פסקי... צורת הלימוד

כל מפרשי המשנה פירשו את המילים 'מקרא ומשנה' על פי פשוטו, ללמוד את המקרא ולשנות את המשנה, והדברים אינם מבוארים כל צרכם: מדוע הלימוד עצמו נחשב לחלק מקניני התורה. הרי כאן מדובר על הדרך לקנות את התורה, ואילו הלימוד של מקרא ומשנה בא כבר בתוצאה, שאם האדם קנה את התורה - בהכרח הוא גם לומד אותה, וזו ואין צריך לומר זו... ובכלל, אם התנא בא להשמייענו את הלימוד בעצמותו, שאף הוא נחשב לחלק מהקנינים, מדוע כתב רק 'מקרא ומשנה' ולא כלל גם את התלמוד.

מקום נוסף שבו אנו מוצאים את ה'מקרא והמשנה' כדבר העומד לעצמו הוא במשנה בסוף פרק קמא דקידושין (מ', ב'): "כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא, שנאמר (קהלת ד', י"ב) והחוט המשולש לא במהרה ינתק, וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב".

ואף כאן הצורך מתעורר להבין, מה יש ב'מקרא ומשנה' שהם מונעים את האדם מן החטא, ומה יש ב'מקרא ומשנה' שמי שאינו בהם אינו מן היישוב. ומשמע ש'מקרא ומשנה' באים יחד עם דרך ארץ - שכפי ש'דרך ארץ' היא חלק מוכרח מצורת האדם, כך 'מקרא ומשנה' מחוייבי המציאות, יותר מכל שאר חלקי התורה, עד שמי שאינו בהם אינו מן היישוב.

ובאמת הלשון היא לא 'כל הלומד מקרא ומשנה' ו'כל שאינו לומד מקרא ומשנה' וכדומה, אלא 'כל שישנו במקרא ובמשנה', ו'כל שאינו לא במקרא ולא במשנה', כביכול האדם עצמו צריך להיות בתוך המקרא והמשנה... כיצד נהפכים להיות בתוך המקרא והמשנה, ומדוע דוקא המקרא והמשנה מחייבים שהאדם יהיה בתוכם...

עוד מצינו בתנא דבי אליהו (רבה פרק כ"ד): "זכור את יום השבת לקדשו, במה אתה מקדשו, במקרא במשנה במאכל ובמשנה ובמנוחה, שכל המענג את השבת כאילו מענג את מי שאמר והיה העולם, שנאמר (ישעיה נ"ח י"ג) וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מוכבד".

כאן התמיהה גדלה והולכת: איככה זה ה'מקרא והמשנה' בדוקא הופכים להיות חלק ממצות עונג שבת, כמו להבדיל המאכל והמשנה והמנוחה... הן אמנם כבר מצינו בפסיקתא (מתן תורה פרשה תליתאה) ש'לא ניתנה שבת אלא לתענוג', ופירש רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן דהיינו לתלמוד תורה, יעוין שם, אולם מניין לנו שה'עונג' שבתורה מתקיים דוקא ב'מקרא ובמשנה', ודוקא הם דומים לעיקר מצות עונג שבת שנתחייבנו בה - כמו הסעודה והמנוחה.

אמת נכון הדבר שמצינו לכמה מגדולי האחרונים שחידשו שאין לעסוק בשבת בלימוד בעיון, מחמת דין עונג שבת, כי אם בדברים פשוטים שלא מייגעים את הנפש, אך ודאי שאליבא דעובדא לא נהגו כן כלל וכלל, וכיון שכן - גם אין לנהוג כן כלל וכלל... אדרבה ואדרבה, כגודל העיון כך גודל העונג, ואם כי עפר אנחנו תחת כפות רבותינו, כבר קבע החיד"א בספרו מחזיק ברכה (סי' ר"צ סק"ו) כי 'הס מלהזכיר' דברים כגון אלו, וישתקע הדבר ולא ייאמר...

בין אם כך ובין אם כך אין ספק שלשון המדרש אומרת דרשני, היאך באים ה'מקרא והמשנה' כחלק מעיקר צורת השבת, שכפי שיש חיוב לקדש את השבת ככל חוקתה ומשפטה כך יש לקדשה במקרא ובמשנה.

'ושמרתם זו המשנה' - 'שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד':

לגבי עיקר הגדרת תלמיד חכם, כבר ידוע מה שפסק הרמ"א (יו"ד סי' רמ"ג ס"ב) שאין דין תלמיד חכם בזמן הזה, ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ויודע (עי' משנה ברורה סי' תקמ"ז סק"ב), וגם אם אין הדברים מוסכמים לכולי עלמא, על כל פנים ממוצא הדברים אתה למד ששם 'תלמיד חכם' נקבע לפי מדרגת ידיעתו של האדם בתורה, וכשם שאמרו בגמרא מסכת שבת (ק"ד, א'): "איזהו תלמיד חכם, כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה".

קיי"ח, ב'), ולכאורה מה התפארת והגדולה לשמור על ג' סעודות... האם יש מישהו שלא קיים זאת בעצמו?... אלא זו הייתה כוונת רב נחמן: תיתי לי שקיימתי ג' סעודות שבהן עינגתי את השבת. לא התכוונתי לשם עצמי, אלא לשם השבת... זו אכן מעלה גדולה ונשגבה, שמי הוא זה היכול לקיימה...

על אחת כמה וכמה שהעונג של לימוד התורה בשבת הוא חלק מחוייב בכדי 'לעשות את השבת' - להפוך את יום השבת ליום המשומר, כאשר האדם לומד באופן של 'ושמרתם' - במקרא ובמשנה, להיות 'רגיל במשנתו'. מרן הגרא"מ שך היה פעמים רבות מגדיל ומעורר עוד יותר, להפוך את ליל השבת לליל שימורים לה', וללמוד ברציפות במשך כל הלילה... הוא היה מספר על שחר נעוריו, שבלילות השבת היה גדוש בית המדרש מפה לפה בכל אנשי העיירה, והיה הקול יוצא עד אור החמה... אין ספק שלענין מעשה יעשה כל אחד לפי דרכו, אבל זהו ה'עונג' האמיתי של יום השבת: "אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות... ומעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי" (לשון המדרש המובא בב"ר א"ח ס"ר ר"צ).

מכ"ק האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל, בעל הדברי יציב, שמעתי פעם על דודו זקנו הרב מדוקלא זצ"ל, שבאופן קבוע היה מגיע למוצאי שבת באפיסת כוחות של ממש. שבת אחת היה משנן את כל מסכתות שבת ועירובין, ובשניה היה משנן את כל המסכתות הקטנות שבסדר מועד, וכך הולך וחוזר וחוזר חלילה, מדי שבת בשבתו עד כלות הכוחות, ולא היתה עוברת עליו שבת אחת במנוחה של בטלה...

משום מה, יש הרגילים להביא את דבריו של הרמ"א (ס"ר ר"צ סעיף ב'), שדוקא פועלים ירבו בתורה בשבת יותר מאשר בחול, ואילו תלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השבוע ימשיכו קצת יותר בעונג אכילה ושתיה... אולם הרמ"א לא ציין מה מידת עסק התורה של כל השבוע, שהיא הפוסרת מלעסוק בה 'יותר' בשבת... אדרבה, לשון הרמ"א הוא: 'דהרי הם מתענגים בלימודם כל ימי השבוע'. אין כאן חלילה כעין עסקת חליפין, שמי שלומד כל השבוע מותר לו להרבות במנוחה בשבת... יש כאן רק הלכה פשוטה של 'עונג', שיש לעשות היכר בין העונג של שבת לעונג של ימות החול, כפי שאמרו בגמרא (שבת ק"ט, א'), שמי שרגיל כל השבוע בבשר ויין, ישנה לכל הפחות את זמן הסעודה. זהו הטעם שתלמידי חכמים, שכבר מקיימים דין עונג כל השבוע, צריכים לשנות במקצת את זמני הלימוד, אם לפחות, במי שיש לו רק לפחות, ואם גם להוסיף - במי שיש לו להוסיף...

כל מי שמתבונן בצורה פשוטה לא יוכל להבין מה גרע חלקה של השבת, שתהיה חלילה פחותה מיום החול. רק יום השישי ויום השבת לבדם הם כמעט שליש מחייו של האדם, ומאיוזו סיבה שבעולם הוא יאבד אותם להבל ורעות רוח... אדם יכול לעמוד ולמצוא את עצמו בגיל תשעים, כשמתוכם הוא חי רק קצת מעבר לשישים שנה... שליש משנות חייו עבר עליו לתוהו, בלי לעשות דבר. המציאות מוכיחה שאין הבדל בזה בין שנות הנעורים לשנים אחרות, ומה שהיה הוא שיהיה... מי שלא ידע לנצל את הימים שניתנו לו ולמלא אותם בתורה ובגדולה - איזו טענת פטור תהיה לו?

אדרבה ואדרבה, השישי והשבת הם ימים פנויים שבהם האדם יכול ללמוד מה שליבו חפץ, ולקנות חלקים אדירים במרחבי התורה שלא יכל לקנות בשום זמן אחר. הכל פתוח לפניו, ומה יגרום לו שלא לקנות עוד ועוד, כמו בכל השבוע, אם לא יותר, הן בכמות והן באיכות?... אם לחילופין האדם עוזב בידיים שני ימים בשבוע, עלול להתקיים בו 'יומיים אעזוב' שני ימים כנגד יום, וכך ברבות הימים הוא מוצא את עצמו ככלי ריק...

לא לחינם הקדימו חז"ל את ה'מקרא ומשנה' לפני המאכל והמשנה והמנוחה, ללמדך שלא שייכת מנוחה נכונה בלי המקרא והמשנה... 'עונג' אמיתי הוא רק 'עונג' שמוקדש לגבוה, להפוך את יום השבת ליום מלא שכולו רצון אהבה, והוא רק הוא המביא למנוחה שלמה שאתה רוצה בה... "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו" (שבת קיי"ח, ב'), ולכאורה מהי הכפילות; 'משמר שבת' ו'כהלכתו', הלא אם האדם שומר את השבת ודאי שעשאה כהלכתה, אלמלי כן אין כאן שמירה... אולם יש שמירת שבת ויש שמירת שבת. יש 'כל מקדש שביעי כראוי לו', ויש 'כל שומר שבת כדת מחללו'... גם אם האדם שמר שלא לחלל את השבת, עדיין אין זה מחייב שיהיה 'מקדש שביעי', בגדר של 'כראוי לו'...

אנחנו זכינו להיות עבדי ה' העומדים בבית ה' יומם ולילה לא ישבותו, כפי שכותלי בית המדרש יוכיחו, ולא תשבע עין לראות. כל תפקידנו הוא לעמוד על המשמר ולהמשיך לקדש את יום השבת כראוי לו, להיות יושב ומשמר לילה ויום, ואין לו זכיה גדולה מזו לזכך את האדם לטהרו ולקדשו, עד שכל עוונותיו נמחלין לו.

הוא באופן של 'שמירה' - כל הזמן לומדים ושומרים. לא משנה מתי, אין ולמה, הראש צריך להיות בשאלה ובתשובה...

גם בימות בין הזמנים, לא היה מרן הגרא"מ מניח לרגע מאותו מסר אחד ויחיד: אולי צריכים מנוחה, אבל מנוחה מתוך הלימוד... הלימוד הוא עסק מתמשך, שלא מוצא מנוחה ולו לרגע אחד... ובדידי הוה עובדא, כפי שהרחבנו בארוכה במקומות אחרים, עד כמה היה הגרא"מ מחייב שהראש יהיה תפוס בעומקא דשמעתנא. כשיום אחד הופעתי למולו בדלת הכניסה להיכל, בעיצומו של בין הזמנים לפני תפילת המנחה, הוא מיד עצר אותי ושאל: מה עם קושיא?... כאילו היה זה אמצע הזמן בישיבה, שבו היה עלי לשאול אותו שאלה דבר יום ביומו, באותה מסכת שבה עסקתי - מסכת שבועות...

הג"ר גרשון קרלינשטיין זצ"ל סיפר פעם, שבמוצאי יום כיפור היה מנהגו של מרן הרב מפוניבז' זצ"ל לרדת יחד עם הבחורים למטה, שם הבדיל על הכוס ומעין יום טוב היה עושה בצאתו, בשירה ובזמרה, עד שרק לאחר כרבע שעה היה פונה מן הישיבה לביתו. שנה אחת התלווה אליו רבי גרשון, ובצאתם מן הישיבה פנה אליו הרב ואמר: רצונך לראות דבר? בא ונעלה בחזרה למעלה, להיכל בית המדרש. ההיכל כמוזן היה ריק מואדם, ורק בפניה בצד השתמע קול מתרונן: היה זה אאמו"ר הגאון זצ"ל, שהספיק כבר לחזור מביתו לישיבה ולשקוע בינה של תורה... התפלא רבי גרשון ושאל את הרב: מהיכן ידע זאת מר? גם אם הדבר עלול לקרות, מהיכן היה מובטח לו שיבוא?... נענה כנגדו הרב ואמר: שטיא, וכי אינך מכיר את רבי פנחס?...

כך היא דרכה של תורה: לא ללמוד ושוב ללמוד, אלא כל הזמן ללמוד... 'ושמרתם זו משנה' - התורה צריכה להיות במצב של 'שמירה', שלא מניח את האדם ולו לרגע. כשהוא מתחיל הוא ממשיך, וכשהוא מפסיק הוא לא מסיים. מתוך ה'שנית ושלשת' של אשתקד, הוא שוקע מיד בתוך ה'תשמע בחדש', כשמעולם הוא לא עזב את מה שהיה עד הנה. הכל רצף אחד של שינון וחזרה, שקיעות והתמדה, כשהאדם משמר הכל בתוכו, משאיר אצלו פנימה, וכל לימוד חדש בא מכאן ולהבא ולמפרע.

דוקא תורה כזו, שלא מפסיקה אף פעם, היא המשמרת מן המזיקין, ומכאן למד רש"י כדבר פשוט ש'תלמיד חכם' שאינו צריך לקרוא את שמע שעל המיטה אינו קשור בהכרח רק למי שעונה על גרי תלמיד חכם. הרי גם אם מדובר בתלמיד חכם, מדוע תורתו משמרתו בשכבו על מיטתו? את הלימוד הוא כבר סיים, מבית המדרש הוא כבר יצא, ומה ישמור עליו הלאה, כאשר ינוח מן הספר?

על כרחך שמדובר על מי 'שרגיל במשנתו, לחזור על גרסתו תמיד'. אדם כזה - אף פעם לא מפסיק ללמוד... הוא כל הזמן באמצע. אמנם הוא הולך לישון, אבל השינה היא רק אמצעי לחבר את הלימוד של היום הקודם אל היום הבא, תוך כדי שהאדם עדיין שומר על הלימוד הקודם. וכשהאדם בעודו באמצע הלימוד, אין המזיקין יכולים ליגע בו. האתמול עודנו קיים, כאן ועכשיו, והלימוד שלמחר לא יבוא רק מחר, אלא יהיה המשך ישיר של 'שמירה', שמגיע יחד עם מה שהיה, על גביו ובעקבותיו...

לא ניתנו שבתות אלא כדי שיעסקו בהם בתורה:

על פי דברינו נראה לדרוש שהמילים 'מקרא ומשנה' שאומר התנא, ללמד יצאו. אמנם על פי פשוטו 'מקרא ומשנה' הכוונה כמשמעם, אך שמא רמז יש בהם, לאותם 'מקרא ומשנה' האמורים בלשון התורה. 'מקרא' הכוונה ללימוד עצמו, ואילו 'משנה' הכוונה לצורת הלימוד - ללמוד כל הזמן בצורה של 'שמירה', באותו אופן של שינון תמידי שלא פוסק לעולם. דוקא לימוד כזה, שמניח את האדם בלשעבר, הוא שמקנה לו את התורה גם להבא, לזכות אל התורה בתורת קנין.

הוא הדין גם במה שאמרו חז"ל: "זכור את יום השבת לקדשו" - במה אתה מקדשו, במקרא במשנה? הלא מה היא שבת? שבת היא בת הזוג של כנסת ישראל, שמתאחדת עמם ומאחדת אותם יחד בצל כנפיו של הקב"ה. אי לכך הדבר פשוט ש'לא ניתנו שבתות אלא שיעסקו בהם בתורה' (עי' בירושלמי שבת פט"ו ה"ג). התורה היא האמצעי היחיד שדרכו ניתן להפוך את יום השבת ליום קדוש המתקדש על ידי עם קוראי עונג, והכל באופן של 'מקרא ומשנה' - כשהאדם מקדש את כל היום כולו, מבואו ועד צאתו, למקשה אחת מתמשכת של 'עבדה בתורת'. אחרת אולי היום נשאר קדוש, אבל מה גורם לאדם לקדש אותו...

גם כל תכליתם של האכילה, השתיה והמנוחה, נועדה כולה לצורך גבוה: שהאדם יבוא ויענג את השבת מצידי, ובכך יבוא ויקדיש קדושה לקדוש. אין מטרה שהאדם יענג את עצמו בשבת, אלא שיענג בעצמו את השבת... האמורא רב נחמן אמר על עצמו 'תיתי לי דקיימת ג' סעודות בשבת' (שבת

השלמת גאולת מצרים בקריעת ים סוף ושירת הים¹

שביעי של פסח - עצרת

החזקה והרמה של הקב"ה, הרי זה מחרף ומגדף.

לעומת זאת, התקנה של קריאת שירת הים ביו"ט האחרון של פסח היא דבר שלוקחים ועוצרים איתנו לכל ימות השנה, שירת הים יכולים להגיד בכל יום, ונאמרו דברים מופלגים בחז"ל (עי' זוה"ק בשלח נד: ובחרדים מצוות התלויות בא"י פ"ז והובא במשנ"ב נא יז), בגודל השכר של האומר שירת הים בכל יום שהיא מדברים המכפרים עוונותיו של אדם².

ולו זו בלבד אלא קביעות אמירת שירת הים איננה רק ממנהגא לאמרה בפסוד³, אלא נקבע ע"י אנכה"ג לומר בתוך ברכת הגאולה שלפני שמו"ע את התמצית של השירה. הש"ך עם הציבור עוצרים כשאומרים 'ואמרו כולם' ומכריזים כולם יחד ואומרים "מי כמוכה וגו', ה' ימלוך לעולם ועד". אמירה זו היא חלק מהגאולה עצמה כמו שידוע דעת הגר"א שמעת שמתחילים לומר 'שירה חדשה שבחו גאולים' אין להפסיק דמאז נחשב סמיכה גאולה לתפילה. והגם שבירושלמי (פ"א ה"ו) ובשמ"ר (כב ג) הוזכרו רק ד' דברים המעכבים בברכת הגאולה (להזכיר יצי"מ, מלכות, מכת בכורות וקרי"ס), אך בבבלי נראה שגם הזכרת השירה של קרי"ס מעכבת דבגמ' (ברכות יד:) איתא שבמערבא שאין אומרים פרשת ויאמר בלילה מזכירים את יצי"מ בנוסח קצר "מודים אנחנו לך ה' אלוקינו שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושרנו לך", ופירש"י שמשם ממשיכים בנוסח הרגיל "מי כמוכה באלים וגו', מלכותך ראו בניך עד גאל ישראל והשכיבנו". ונראה להדיא שהזכרה זו היא לעיכובא בברכת הגאולה.

וכן מוכח בטור (סי' מט) שפסוקי השירה הנאמרים בברכת הגאולה לא נקבעו רק כתוספת בנוסח הברכה אלא הם לשון השירה של התורה. דמצינו הרבה לשונות של פסוקים בתוך ברכות (כגון בברכות ק"ש של ערבית) ולא מצינו שכל הציבור אומרים יחד. ומבאר הטור הטעם שבפסוקים אלו עוצרים, דמצד הדין של 'דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה', א"א להוציא את הרבים יד"ח באמירת פסוקים, לכן המנהג הקדום היה שהש"ך מוציא את הציבור יד"ח וכשמגיע ל'ואמרו כולם' היה עוצר כדי שאת הפסוקים 'מי כמוכה' ו'ה' ימלוך' יאמרו כולם יחד. ומבואר שהפסוקים הללו לא נאמרים כטופס הברכה אלא הם הפסוקים של השירה עצמה ולכן שייך בהם דינא ד'דברים שבכתב א"א רשאי לאמרם ע"פ'. וממילא גם בזה"ז שכולם אומרים את הברכה יש טעם לעצירה כדי שכל הציבור יאמר ביחד שירה כמו שאומרים קדוש וברוך יחד³.

וא"כ יש להבין הן מצד ההלכה והן מצד חובות הלבבות, מדוע שירת הים נמשכת עמנו כל השנה עד שתקנו אנכה"ג לאומרה בכל יום באמירת הפסוקים שהם עיקר השירה, ומשמע שאמירת השירה היא לעיכובא בצורת הציבור שלנו אל הגאולה. ולא זו בלבד אלא ממנהגא התקינו לאומרה במלואה בסוף פסוד⁴. ומפני מה אינה כהלל שהאומר בכל יום וליבו בל עימו מפני שאינו עומד במקום הגבוה של המועד, הרי הוא כמחרף ומגדף. והיתכן שיאמר אדם שירה בכל יום כאילו הוא עובר את הים כשאנו עובר את הים.

סדר המועד של פסח מתחיל ביו"ט ראשון הנקרא בלשון התורה 'שבת' כמשנ"א 'ממחרת השבת', ומסתיים ביו"ט אחרון הנקרא 'עצרת' - "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלוקיך לא תעשה מלאכה" (דברים טז ח). השם 'עצרת' הועתק בלשון חכמים מיו"ט אחרון של פסח לחג השבועות (שלא נקרא 'עצרת' בתורה כלל), ופירש רש"י ב' פירושים "עצור עצמך מן המלאכה. דבר אחר כנופיא של מאכל ומשתה". וברמב"ן פירש להיעצר בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ועוד הסביר הרמב"ן (ויקרא כג ז) שהימים טובים האחרונים של חג המצות וחג הסוכות שאין בהם חידוש של מצוה חדשה כמו הימים טובים הראשונים שמתחדשים בהם המצה והסוכה, אלא מתחדשת בהם רק המציאות המיוחדת של יו"ט, נקראים עצרת ע"ש שנעצרים בהם ממלאכה. פירוש נוסף מתבאר מתוך דברי הרמב"ן (שם פסוק לו) שכתב שהסיבה שחכמים העתיקו לשון עצרת לחג השבועות כי הוא היו"ט שמסיים את החג, ושם עצרת הוא כמו עצירת זיתים שפירושו למצות ולהשלים את הפרי והתכלית המקווה מהיו"ט המשפיע לכל השנה כולה.

היו"ט של שביעי של פסח אינו רגל בפני עצמו אלא הוא חלק מחג הפסח, ואף לא הוזכר בתורה שייכותו לקריעת ים סוף. המועד בו אירע נס קריעת ים סוף גם הוא לא התפרש בתורה, אלא הוא לפי חשבון שרש"י מביא "ויוגד למלך מצרים - איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלושת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאין חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. בחמישי ובשישי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח לכן אנו קורין השירה ביום השביעי". לכן קריאה"ת של שירת הים בשביעי של פסח אינה מדינא דמתני' אלא מנהג שהנהיגו ישראל כמבואר בגמ' (מגילה לא.), מפני שבאותו היום אמרו שירה על הים.

שירת ההלל ושירת הים

נאמר חילוק הלכה למעשה בין כוח השירה של היום הראשון של פסח לשירת הים באחרון של פסח. אע"פ שכוח שירת ההלל של פסח מצומצם ביחס לכל המועדים, מ"מ שיר ההלל השלם המיוחד ללילו ויומו הראשון של חג הפסח - 'הלל המצרי' הוא עיקר ענית ההלל ומקור לאמירת הלל בכל המועדות כמו שנאמר "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ערכין י:). שיר ההלל מיוחד רק לזמני המועדים כדאיתא בגמ' (שבת קיה:) "אמר רבי יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, כי קאמרינן בפסוקי דזמרא". בכל יום אפשר להגיד פסוקי דזמרא הפותחים ב'תהילה לדוד' ונתקנו בסדר בתפילה הקבועה, שהגדר שלהם הוא "בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד" - מהללים להקב"ה על סדרי החיים היומיומיים בהם מתגלה ההשגחה הפרטית "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" וכיו"ב. אך השירה של ההלל המצרי אינה יכולה לצאת מהמסגרת המיוחדת של המועדות. השירה מסורה להיאמר רק בצורה השלימה של התגלות היד החזקה של הקב"ה, ורק בזמני המועדות ההנהגה השלימה של הקב"ה על ישראל נראית ונגלית. האומר הלל השלם בכל יום כשאנו בתנאים המתאימים לפי מציאות היום ואינו שייך אל הגילוי המיוחד של היד

¹ השיעור נמסר בערב שביעי של פסח ונכנסו בו הרבה מעניני היו"ט ההלל והשירה (לא הוגה כל הצורך).

² עד שהרמב"ם סבר שאין לומר שירת הים בתוך פסוד"ז המתחילים בברוך שאמר ויש בהם רק 'שירי דוד עבדך', ולדעתו מפסיקים בין ישתבח ליוצר כדי לומר את השירה.

³ ויתכן להציע דבר נאה שכל קדושה זקוקה לאמירת 'ימלוך' ויתכן שהקדושה שנאמרת בברכת יוצר מסיימת באמירת 'ימלוך' בברכה הסמוכה לחברתה ברכת הגאולה.

הגר"א בתחילת שה"ש אומר שארבעת הפסוקים הראשונים של מגילת שה"ש - שיר השירים, ישקני, לריח שמניך, משכני - הם כלל הספר שורשו והקדמתו, ומסדר אופנים רבים להקבלות ד' הפסוקים. בתוך הדברים כתב "וגם הם נגד ארבעה רגלים, הראשון נגד פסח שאמרו שירה, והשני נגד שבועות שהוא מתן תורה, והשלישי הוא נגד סוכות שהוא זכר לענני כבוד... והרביעי משכני אחר כך הוא נגד שמיני עצרת וכו'". הרי שהעמיד הגר"א את שיר השירים כיסוד חג הפסח, ויושלמו הדברים ע"פ מש"כ בפירושו על חבקוק (א טו), דבפסח לא נזכר בתורה לשון שמחה, דזמן האביב אין בו שמחת אסיפת יבול הארץ, (ואע"פ שפסח הוא זמן קציר שעורים, אין בזה שמחה לאדם כמו שאומרת הגמ' בפסחים (ג): "שעורים נעשו יפות, א"ל צא ובשר לסוסים ולחמורים"). בשבועות שיש בו שמחה על הקציר נאמר בו 'ושמחת', ובסוכות שהוא זמן האסיף יש בו שמחה יתירה וכתוב ביה "והיית אך שמח". ויש להתבונן בהגדרת המועד של פסח בדברי הגר"א כזמן שירה ולא כזמן שמחה.

ונראה להציע פשוט בדברי הגר"א. 'שיר השירים' אינו רק כותרת הספר אלא הוא דרך בפני עצמה לקשר עם הקב"ה. הגר"א (בפס' ב ע"ד הנסתר) מפרש את הכפל - שיר השירים, שמלמד על שני שירים, השיר שהודד הוא הקב"ה שר לרעה היא כנס", והשיר שכנס"י שרה אליו. מלבד תיאורי הקרבה והאהבה שיש בשה"ש נכתבו בו שירי הגעגועים עד שמגיעים לקשר הזה. הרבה פסוקים מתארים את רגשי הציפיה לקרבה הנפלאה של "ישקני מנשיקות פיהו" - "מי יתןך כאח לי וגו'" ועוד. והכוונה בזה כמו שפירש"י בתחילת הספר שהוא חובר למצב שישראל בגלותן והם במצב של 'שחורה אני', הם אומרים "שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חבריך", נזכרים בראשונות ומתגעגעים מי יתן וישקני מאותן נשיקות. בשיר השירים מופיע הביטוי לקשר המיוחד בזמן שקודם האהבה, כשהדוד והרעה עדיין לא מצאו זה את זה אך הם שרים זה לזה. הרעה מפארת את הדוד בעוצם שלמויותיו ומעלותיו - "דודי צח ואדום" "ראשו כתם פז" ועוד, והדוד מפארת את הרעה "כתרצה", "כלבנה", "איומה כנדגלות", ועוד תיאורים עליונים מאד, וברגשי הגעגועים הללו הם מעריכים את הקשר המקווה שיהיה ביניהם⁴. זהו המכוון שפסח אינו זמן שמחה.

ונבאר מפני מה פסח מיוחד לשירה. מקובל בשם הגר"א (והובא בסידור אישי ישראל) לחלק את תיבות "אתה בחרתנו" כנגד המועדים, אבל בפשוט הפשוט יש הקבלה בין ב' חלקי התפילה, בתחילה היחס מצד הקב"ה - אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו, וכנגדם איך חלו עלינו הגדולות הללו. כנגד הבחירה - רוממתנו מכל הלשונות, כנגד האהבה במתן תורה - וקדשתנו במצוותיך, וכנגד הרצון - וקרבתנו מלכנו לעבודתך שזאת ברכת 'רצה' על העבודה שיהיו ישראל רצויים להקב"ה. ולבסוף השביעי הכולל את כולם - ושמן הגדול והקדוש עלינו קראת. הקבלה זו מפורשת גם בהלל "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז היתה יהודה לקדשו" כנגד "אתה בחרתנו", ו"עם לועז" הוא תיאור השפה, יצאנו מהשפה הלוועז, בפסח נפתחה השפה החדשה הפה - סח וחל בנו "רוממתנו מכל הלשונות", הלשון המיוחדת של פה סח הוא לשון שירה. א' הקדמונים מפרש את הפסוק "שפת לא ידעתי אשמע" - כשיוצאים מהשעבוד מתחדש לה"ק והיא שפת השירה. לכן פסח הוא הזמן המיוחד לשירה⁵.

השפה של הגויים נקרא 'לעז', מפני שהשפה שלהם מורידה ומשפילה

את המציאות ומתרגמת אותה כולה על הבסיסים של קנאה תאוה וכבוד, יש שפה שלימה וכרכים שלמים של דיבורים סביב התרבות הזאת והיא לשון שלועזת את המציאות. השפה ההפוכה היא השירה, שיכולים לשורר לפני הקב"ה, וכאן עלינו להבין איך נשאר איתנו וממשיכה את המצב המיוחד של פסח לכל ימות השנה ומה מהני שזאת השפה של השירה לשפת הדיבור הרגילה שלנו.

מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה

חילוק נוסף בין השירה שפותחת את החג לבין השירה שמסיימת את החג נתפרש בדברי המדרש (ילק"ש אמור תרנד ועי' ב"י אור"ח סי' צ) שבא ליישב מפני מה אין אומרים הלל שלם בשביעי של פסח, שהגם שאינו חלוק בקרבנות ואינו יו"ט בפני עצמו מ"מ יש לו להתחייב בהלל על קריעת ים סוף. וז"ל המדרש "וכן אתה מוצא כל שבעת ימי החג אנו קורין בהן את ההלל אבל בפסח אין אנו קורין את ההלל אלא ביום טוב הראשון ולילו, למה משום בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך" וכלשון הגמ' בסנהדרין (לט): "מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה". מאידך שירת הים פותחת בדווקא בטביעת המצרים בים סוף - "אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים", וגם מרים הזכירה פסוק זה בשירתה. אכן הגר"ח מחדש שטעם ד'מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה' הוא רק כלפי ההלל ולא לגבי שאר שירות, ויש לברר ולהבין את טעם החילוק מה ההבדל היסודי בין השירות לענין זה. ובעצם הדבר צ"ב מפני מה בליל הפסח שבו היכה ה' כל בכור והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, במכה מיוחדת שנעשתה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולא אמר' האי טעמא אלא אדרבה זהו הזמן המתאים לקרוא את ההלל המצרי ולא מתחשבים ב'מעשי ידי טובעים בים'.

יציאת מצרים וקריית ים סוף - ב' גאולות

ולהבין כל זה נבוא להתבונן על יסוד ב' הגאולות שנגאלנו ביציאת מצרים - יציאת מצרים וקריעת ים סוף. לאיזה צורך חילק אותם הקב"ה לשתיים. בתחילה הכניע את פרעה ביד חזקה לשלחם מארצו, ואח"כ סיבב את קרי"ס כשצויה למשה רבינו שישובו ויחנו לפני פי החירות וכו' וחיצוק את לב פרעה לרדוף אחריהם, ולשם מה הוביל הקב"ה ליציאת מצרים שניה בקרי"ס.

גם צריך להבין, מפני מה קרי"ס עליונה מיציאת מצרים של ט"ו בניסן בכל הבחינות ובכל המדרגות, ונביא כמה דוגמאות.

א) היציאה השלימה וההכנעה של מצרים היתה רק בקרי"ס. יציאת ט"ו לא הספיקה ליציאתם המוחלטת לחירות, עדיין היתה אפשרות של "ויהפך לבב פרעה ועבדיו" אחרי היציאה, יד מצרים עדיין שלטת ויכולים לנסות ולהחזירם. אך בקרי"ס יצאו משליטת מצרים לגמרי, אז נאמר להם "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", ומאז חלף האיום של מצרים מעליהם לעולם. כך גם מתבאר בדברי הגר"א באמרי נועם (ברכות ט). שנצטוו ישראל לשאול מהמצרים כלי כסף וכלי זהב ביציאת ט"ו בניסן, כדי שלא יאמר אותו צדיק "ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם", הרי שביתת הים היא עיקר יציאת מצרים, ובה קיום ההבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

ב) המכות שהוכו המצרים על ים סוף היו כפול חמשה על המכות במצרים - "מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות וכו'" (הגש"פ), וכן לפי החשבון שאם לקו במצרים

⁴ ז"ל רש"י "שירה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעורים אליו ומודה על פשעה אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה בהם נקשר עמה באהבה עזה להודיעם כי לא מלבו ענה ולא שילוחיה שילוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אלי".

⁵ בכללות השפה של שירה מיוחדת בלשונות התורה, כמו שאפשר לראות בתרגומים ובפירושי רש"י שבאים לפרש פשוטו של מקרא, ובשירות האריכו עד מאד, לשונות שירה מלכתחילה אינם כשאר לשונות וגם הדקדוק בהם שונה כמו "תביאמו ויתיעמו" יש תוספות של אותיות ו' וי' שהם הימשכות השפה שבאה להביע שאי אפשר להוציא במילים את מלוא רום הגובה בו נמצא העומד כאן.

דברי המדרש צריכים הסבר, דהיכן מצינו שבנ"י לא היו רוצים לדבר עם הקב"ה. היתכן שכלל ישראל יוצאי מצרים לא חפצו בקשר עם הקב"ה.

גילוי היד החזקה - ביציאת מצרים

ונראה לבאר פשוטן של דברים ובזה נבין את החילוק בין 'היד החזקה' לבין 'היד הגדולה'. היד החזקה של יציאת מצרים היא היסוד הראשון של גאולה, הגאולה של ט"ו בניסן באה כולה מציודו של הקב"ה בידו החזקה, ונבאר.

בפתיחת ההגדה אומרים "ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים", ומונחת כאן קושיה עצומה של בעל ההגדה. כאשר באים להיכנס בסיפורי השעבוד והגאולה ולהוציא משם את יסוד הקשר עם הקב"ה, אזי החכמים והנבונים והיודעים את התורה וגם אלו שהולכים בדרך זו, סוברים שהקשר הזה בנוי על תורת חיים, על קשר יותר בוגר של תורה ומצוות - רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת. ראינו בהר סיני - "אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו", ולמה צריך לחזור ולהתפלש בעפר של כל אריכות סיפור יצי"מ ומשם לעלות. מדוע נצטוונו במצות הסיפור עד שישבו חמשה חמורי עולם וסיפרו ולא הקפידו על הזמן עד שעבר עלות השחר. אך בעל ההגדה מכוון להביא ראיה מהמעשה הזה שהם נשתקעו בסיפור מצד עצמו כיסודי החיים ולא קיימו את המצוה כמו שמקיימים מצות כזית מרור או כזית מצה, אלא המרבה לספר הרי זה משובה.

הקב"ה עומד ביום מתן תורה כשקרע בפניהם שבעה רקיעים והראה להם שהוא יחיד בעולמו ואומר "אנוכי ה' אלוך אתם אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - תמיד תתבונן אל היום שבו הוצאתיך מארץ מצרים. ודאי שיש הרבה הבחנות במבט אל יצי"מ, ונציע הבחנה אחת שהיא בודאי אמיתית. יש למין האנושי תכונה קדומה 'להיתקע עמוק בבוי'. לפני אדם הראשון עמד כל הגן עדן "מכל עץ הגן אכול תאכל", ובכל אופן בחר בדרך אחרת. כך נהגו אחריו קין והבל וגם אנוש לא טמן ידיו בצלחת וכן לאחריהם. אילמלא מופיע הקב"ה בעולם כ"גאלת משחת חיי" - כמי שמוציא בני אדם מהמקום הזה ואינו מחכה שבני האדם יפעלו בעצמם לצאת, הם לא יוצאו את עצמם מהחושך ומהבוי. בני האדם ימשיכו ויחצבו בקירות הפרוזדור בכל האמצעים ובלבד שלא להמשיך אל הטרקלין. הקב"ה מתערב בבריאה ביד חזקה לכוון אותה ולהוציא אותה משפלות מעשי בני אדם, ומהטעויות הללו. ביציאה משעבוד מצרים יצאנו מכל הטעויות שהיו במבול ובהפלגה, שהם השרשים של התעיה של המין האנושי.

כך אומרים ב'ובא לציון' - "ברוך אלוך שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים", הקב"ה מבדיל אותנו מהשיבושים העצומים שדעת האדם נמצאת בהם ומוביל אותנו אל "הוא יפתח ליבנו בתורתו וישם בליבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם" וכל זה מפני האיום שעומד עלינו - למען לא ניגע לריק - בהפלגה, ולא נלד לבהלה - במבול. גם אם יתנו לנו את התורה והאדם יתמלא בהשגות גבוהות, לא נוכל לסמוך עצמינו לבטח שלא ניפול, סיכויים רבים יש שהכל נועד לכישלון. ההקדמה "אנוכי ה' אלוך אתם אשר הוצאתיך מארץ מצרים" שמבטאת את הגאולה שבאה מלמעלה למטה, נועדה להוציא אותנו מהתעיה והטעויות של המין האנושי. הקב"ה הוא שמכוון את הבריאה ביד חזקה ורצונו יצא אל הפועל על כל פנים, וזאת גאולת ישראל שהתגלתה ביצי"מ. הבסיס שעליו עומד הבנין הוא שהקב"ה הוא גואלינו. בברכת הגאולה מגדירים את אמונת ישראל ומתרגמים את מה שנאמר בנביא "כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים" (ישעיה מד ו) ואומרים - "גואלינו גואל אבותינו... פודינו ומצילנו מעולם הוא שמך... ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע...". הקב"ה הבטיח בסנה "אהיה אשר אהיה" - "בשעבוד הזה

חמישים מכות, על הים לקו מאתים מכות. וכן איכות המכות שכל מכה על הים כוללת יותר.

ג) לענין כוח היציאה של ט"ו בניסן נאמר הן בפרשת קדש והן בפרשת והיה כי יביאך, שיש לזכור את 'היד החזקה' שבה הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים. אולם בקריעת ים סוף התחדש תואר אחר - "וירא ישראל את ה' הגדולה". ויש להתבונן בהבדל שבין היד החזקה ליד הגדולה. הגמ' אומרת (ברכות נח) "לך ה' הגדולה זו מעשה בראשית... והגבורה זו יציאת מצרים", ובהמשך "במתניתא תנא משמיה דרבי עקיבא, לך ה' הגדולה זו קריעת ים סוף, והגבורה זו מכת בכורות", ולכאן הסדר מהופך, דמתחיל בגדולה שמתחסת למעשה בראשית וע"ז מקביל הגילוי של קרי"ס ורק אח"כ הגבורה שמקבילה לגילוי של מכת בכורות שביציאת מצרים. ובעצם הענין יש להבין במה מתייחד קרי"ס למהלך חדש ביצי"מ ששייך ליד הגדולה המקבילה למעשה בראשית.

נראה לפרש יסוד הדברים, מהם שני המהלכים של יצי"מ ומה ההכרח שיהיו שני מהלכים שונים ונבדלים זה מזה. (אמת שלגבי ריבוי המכות שהיו לכאן' שלא לצורך, נאמר בתורה "ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ", ולשם כך הוכתה מצרים בסדר שלם של מכות עד מכת בכורות. אך לשם מה נצרך מחזור נוסף של מכות אחר שפרעה נכנע והוציא את בני"מ ממצרים.)

התגובה של כלל ישראל ביציאת מצרים

כשנעמוד על ההבדלים בין יצי"מ לקרי"ס, ישנו הבדל בולט במיוחד. אם נחפש בתורה את התגובה של כלל ישראל ביום ט"ו ליציאת מצרים, ניגע לשווא, ואין הכוונה לתגובה של מעשים שהרי שחטו את קרבן הפסח וקמו ויצאו ממצרים, אלא לתגובה של הכרה ואמירה מצידם⁶. אבל בקרי"ס נאמר "וירא ישראל את ה' הגדולה... ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ומשה עבדו", מכאן היסודות של יראת ה', יסוד האמונה והביטחון של ישראל בהקב"ה ובהנהגתו של משה רבינו. רבינו חננאל מביא מהגאונים שבפסוק הזה נמצאים ד' יסודות האמונה של ישראל. כל שכן התגובה של השירה האדירה "אז ישיר משה ובני ישראל", לא רק שיראו והאמינו אלא עמדו ושרו שירה עצומה לפני הקב"ה.

וכאן הבן שואל, מה נשתנה יצי"מ הראשונה שבה לא נזכר "ויראו ויאמינו" ולא אמרו שירה, מקריעת ים סוף שהגיעו להכרה והשגה גבוהים עד שזכו לרוממות השירה שנאמרה לפני הקב"ה על הים.

"הראינו את מראיך השמימי את קולך" בקריעת ים סוף

מקור הדברים במדרש רבה (שמ"ר פר' כא ושהש"ר פר' ב) עה"פ "יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה" וז"ל "אמר ריב"ל למה"ד למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים שמע המלך והצילה, לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה, מה עשה המלך גירה בה הלסטים כדי שתצעק וישמע המלך, כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך, אמר לה המלך לכך הייתי מתאוה לשמוע קולך. כך ישראל כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויצעקו, מיד וירא אלוך את בני ישראל התחיל הקדוש ברוך הוא מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, והיה הקדוש ברוך הוא מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין, מה עשה גירה לפרעה לרדוף אחריהם, שנאמר ופרעה הקריב מיד ויצעקו בני ישראל אל ה', באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם, שנאמר יונתי בחגוי הסלע, השמיעני קול אינו אומר אלא השמיעני את קולך אותו הקול שכבר שמעתי במצרים לכך כתיב השמיעני את קולך".

⁶ אכן בירושלמי (פסחים פ"ה ה"ה) מובא שפרעה קרא ואמר "קומו צאו מתוך עמי, לשעבר הייתם עבדי פרעה מיכן והילך אתם עבדי ה'. באותה שעה היו אומרים הללויה הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה", אבל התורה עצמה לא סיפרה כלום ממה שאמרו כלל ישראל באותה שעה.

אהיה עמכם ובשעבוד אחר הם הולכים ואהיה עמכם" (שמ"ר פר' ג), שהוא יקח את הבריה מהראשית עד האחרית ועל כל פנים הבריה תבוא אל תכליתה.

זאת ההופעה של הגאולה ביום ט"ו בניסן.

היד הגדולה - בקריעת ים סוף

זה הבסיס של הכל אבל יש בו חיסרון גדול. הרי עיקר תכליתו וענינו של העולם הזה הוא כדי שאנו נהיה שותפים בעולם, ולא שהדברים יחולו עלינו ביד חזקה. ביד החזקה מקבלים ישראל את התואר המיוחד שהם עבדים של הקב"ה ואומרים בליל ט"ו "הללו עבדי ה' הללו את שם ה'", אנחנו עבדים ומקבלים את ההנהגה שלו בה הוא מוביל אותנו כרצונו, כמו שנאמר "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה נה)⁷, אך הקב"ה מצפה מכלל ישראל ציפיות אחרות. הם לא יכולים לצאת ידי חובתם רק מהראשית של היד החזקה, אלא "לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה", ומה שמצפים מהאישה אינו מה שמצפים מעבד. מעתה נדרשת שותפות של מהלך והבנה, בקליטת התכלית המבוקשת. "לסוסתי ברכבי פרעה דימיתין רעייתי" - דרשו חז"ל (פסיקתא טו) רעייתי בים סוף. בים סוף ביקש הקב"ה מכנסת ישראל "הראיני את מראיך השמיעני את קולך", הקב"ה דורש מישראל להראות כמה הם מבינים ושייכים לענין הגאולה.

ביציאת מצרים בליל ט"ו בניסן לא היה עדיין עם מי לדבר. כלל ישראל עוד לא נולד, וכן בדין שהגאולה הראשונה אינה תלויה ומותנית בכך שיהיה אז עם מי לדבר. השלימות הראשונה מגיעה מצידו של הקב"ה ועל זאת שמחתם של ישראל שהקב"ה לוקח אותם ביד חזקה - הן כלפי פרעה והן כלפי ישראל (כמש"כ ביחזקאל כ ג) - להיות לו לעם של עבדי ה'. אבל עיקר הבחירה בישראל היא רק מפני ש'מסבר להו וסבר'. אחרי שמוציאים אותם ממצרים ונעשו לעם והרודפים באים אחריהם יש להם את הבחירה להיכנע לרודפים ולחזור למצרים, הבחינה היא כמה חשוב ויסודי להם להיות אחרי ה' ולא לחזור לקטנות של מצרים. הקב"ה מבקש "הראיני את מראיך" בנסיון הזה שירדו בני בנימין ונחשון אל הים וביטאו את המציאות של כל ישראל.

ואת זעקתם שמעת על ים סוף

מפורש בתורה שהקב"ה התערב בקרי"ס לא מצד שהוא בעל היד החזקה לנהל את העולם אלא מצד שבא להושיע את ישראל - "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים", "כי ה' נלחם להם במצרים", "ה' ילחם לכם", כאן הקב"ה מתערב במלחמה של ישראל, הנקם במצרים אינו על אי הכניעה של פרעה להוציא את ישראל ממצרים כבמכות מצרים, אלא הקב"ה נלחם עבור הרעיה שבא פרעה להחזיר ולשעבד את בני ישראל למצרים. ישראל לא היו ברי הכי ללחום אבל הוציאו את הרצון ללכת אחרי ה' בזעקתם אל ה' ואח"כ בעמדם על הים והקב"ה שמע את "קולך ערב ומראיך נאווה" ונלחם להם במצרים. ההתערבות של הקב"ה מגיעה **מצידו** שאנחנו נהיה קשורים בכל המהלך של גאולת מצרים, וכאן נבחן הרצון שלנו להצטרף למהלך של הקב"ה.

כאן באים כל הגילויים העצומים של קריעת ים סוף וזאת גולת הכותרת של קרי"ס. ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, וגם אנחנו יכולים לראות את מה שהיא ראתה ולקחת עימנו לכל השנה. יחזקאל ראה מעשה מרכבה, שבשונה מהמראה שהקב"ה יושב על כסאו, הוא מסמל איך הקב"ה יוצא עם ישראל אל הגלות ובכל מקום שגלו שכינה עמם. ואילו ישראל שיצאו ממצרים ועמדו על ים סוף ראו בצורה בהירה עד סוף כל הדורות את התכלית של ישראל. חז"ל דורשים שבתחילה נאמר לישראל רק שם "אהיה" וכאן השלימו ישראל את השם "אהיה-ה אשר אהיה" וכדאי בברכות (ד) "עד יעבור עמך ה' זו ביאה

ראשונה, עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה", דהיינו שגם אם יהיו מפריעים, ישראל יבואו שוב ויגיעו אל התכלית, וכן הלאה עד "ה' ימלוך לעולם ועד" - הם רואים כעת מהראשית עד האחרית לאן הולכים. א"כ ישראל שהיו עבדים עד לאותו שבוע אומרים "זה א-לי ואנוהו" - אני נאה לו כדרשת חז"ל, אנו ראויים ומתאימים להיות שייכים להקב"ה, וזכו לזה ע"י שבאו ואמרו מצידם מה אומר להם קבלת עומ"ש.

זהו גם הלשון "ויהי לי לישועה", ישועה אינה כד' לשונות של גאולה שעושה הקב"ה מצידו אלא היא התערבות שהקב"ה מתערב מצידו של הנושע כמו "ויקם משה ויושיען", "וישע אל הבל". ואל קין ומנחתו לא שעה, המושיע מגיע מצידו של מי שצריך הארת פנים, וזקוק שמישהו יתערב עבורו.

הפה הסה - לשון השירה

השירה משלימה את יציאת מצרים - היא מגלה איך יציאת מצרים נראית מצידם של ישראל, לפי הרצונות שלהם. בשירה אומרים שראינו איך התערבת בעולם בסדר בלתי מנוצח שאינו יכול להשתנות, איך "הים ראה ויננס" בשביל "היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו". זאת ההנהגה שמגיעה עד לשלימות של ה' ימלוך לעולם ועד" לעתיד לבוא.

ויש לבאר שהשירה שאומרים בהלל אינה נאמרת כאשר "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה", כיון שההלל מסתיים ב'הללוך ה' כל מעשיך, שם מתגלה סדר ההתגלות הכולל של הקב"ה בתוך הבריה כמו שאומרים מתחילת ההלל "ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'", וממשיכים אח"כ "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים", וא"א לומר שירה כשמעשי ידי טובעים בים על כזה סדר של שירה. אך שירת הים היא שירת הייסוד של כלל ישראל, כמו קריאת שמע בכל יום. השירה אומרת שאנו יודעים איפה המקום שלנו לא רק כעבדיו של הקב"ה אלא כשותפים בכל ההנהגה של הקב"ה בהבאת העולם אל תכליתו, ואין מקום לטענת 'מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה'.

ההבדל העיקרי בין מכות מצרים לקרי"ס, דכל מכות מצרים כווננו להכניע את מצרים וישראל נפלטו מהמכות ע"י הגנה שמימית מיוחדת של הקב"ה. אבל קרי"ס היא להיפך, כלל ישראל הם אלו שמתחדש עליהם המצב החדש, הם אלו שיוצאים מסדרו של עולם בחרבה בתוך הים, וסדרו של עולם הוא שבוילע את מצרים. שכן דרשו חז"ל - וישב הים לאיתנו - לתנאו, לתנאי שהתנה עימו הקב"ה במעשה בראשית. כאן מתגלה "לך ה' הגדולה" של מעשה בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית ובשביל התורה שנראת ראשית, רק בסדר הזה כלל ישראל זוכים להגיע ליראת ה' ולשירה.

זאת העצרת של פסח שאנו לוקחים איתנו את כל הלשון הרוממה שקבלנו בפסח, שאדם חי את סדר החיים שלו כאן בעולם הזה בשפה הרוממה ולא בשפה השפלה. בסדר החיים של שירת הים ולא בסדר של המחיה והכלכלה. וכמו שבאר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל ש'שיר' הוא לשון עיגול כמו "כל בעלי השיר יוצאין בשיר", בשירה אדם רואה היקף שלם של עולם ושל כל המציאות, איך הכל עומד בסדר אחד שלם מתחילה ועד סוף.

לכן אין היו"ט האחרון של פסח רגל בפני עצמו, כיון שהוא הפרי של כל החג. בקריעת ים סוף ישראל השכילו להבין את מה שהקב"ה עשה ביצי"מ בליל ט"ו בניסן וקבלו עליהם את מה שכיוון הקב"ה מתחילה. בלקיחת הסדר הזה אל כל ימות השנה נתחזק ונתעצם בו עד שיגיע השיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשינו ונזכה לראות את הגילוי המיוחד של ה' ימלוך לעולם ועד - ה' מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמאי.

⁷ וכן אי בחז"ל שעבד עברי נרצע אל המזוזה - "אמר הקדוש ברוך הוא דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם ולא עבדים לעבדי".

מאמר יא סדרת מאמרי החזקות באמירת ברכות השחר

הקדמה והתנצלות - במסגרת סדרת המאמרים לחיזוק התפילה, אנו עוסקים כעת בחיזוק אמירת ברכות השחר. ובמאמר הקודם הבאנו בקצרה ביאור קצר של טופס הברכה, והערנו שהנקודה הפנימית של נוסח הברכות היא שיזכור האדם בעת אמירת הברכה שעומד ומדבר עם מלך כל העולמות!!!

הנה מעת שהעליתי דברים אלו על הכתב נתחדש אצלי עוד גוון של התבוננות בתכלית תקנת חז"ל בברכות בכלל ובברכות השחר בפרט, דברים שאולי יכולים להביא תועלת גם לאחרים, לכן יצאתי קצת מהשורה ולפני שאני נכנס בביאור פרטני של ברכות השחר אנסה לעמוד על נקודה מרכזית בעבודת השם התלויה באופן האמירה של הברכות.

א. הנה ברור שהצורה הנכונה והכמעט מעכבת של אמירת כל ברכה, הוא שיכוין כוונה פשוטית של טופס הברכה, ובמאמר הקודם הבאנו ביאור קצר של טופס הברכה: ברוך - מקור הברכות. אתה - יזכיר לעצמו כי הוא מדבר עם המלך. השם - אדון הכל [היה הוה ויהיה]. א-לוקינו - תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם המשגיח עלינו בהשגחה פרטית. מלך העולם - יזכיר לעצמו כי הוא מדבר עם מלך כל העולמות!!

אך נתבונן רגע קט על תוכן הענין, הרי הכוונה האמורה בזה אינה מחשבה נלווית בעלמא, כקורא איגרת או לומד בספר שמפרש את המילים ומתוכן מנסה להבין את כלליות המאמר, אלא כוונת חז"ל מתקני נוסחי הברכות היתה שטופס הברכה מגדיר את צורת העמידה של כל אדם לפני הבורא יתברך, ולא עוד אלא שמגדיר את צורת היחס שבינו לבין בוראו, ובעומקו של דבר מגדיר את כל היות האדם כיצור נברא העומד לפני יוצרו!!

ב. ולפי"ז יש בנותן טעם לשוב ולהתבונן בפרוש הפשטי של טופס הברכה :

ברוך - מקור הברכות. בפניה זו אנו קובעים בנפשנו את העובדה, את המציאות, שאנו פונים עכשו אל מקור הברכות ומקור כל הישועות. הבה נתבונן - הרי כל תשוקתו של כל אדם לשפע ברכה והצלחה בכל עת, ואל זה שואפת נפשו ולזה מכוון כל עמלו שיעמול תחת השמש, והנה הוא פונה למקור הברכות והישועות עצמו!!

הבנה זו יסודה באמונה, אך יותר מכך יש בה קביעת עובדה, הגדרת מציאות, במילת "ברוך" אנו קובעים בנפשנו את אמיתות המציאות שהקב"ה הוא מקור הברכות, ואליו אנו פונים בעת אמירת הברכה!!!

ג. אתה - יזכיר לעצמו כי הוא מדבר עם המלך. דיבור ישיר הוא צורה של חיבור עם מי שפונים אליו. נמצא שאמירה של הברכה גם היא קובעת בנפש המברך את אמיתות מציאות השם ברוך הוא ואת מציאות החיבור של המברך עם הבורא יתברך.

ד. השם - אדון הכל [היה הוה ויהיה]. זהו ביטוי של התרחבות הדעת, דעתו של האדם המצומצמת בתוך ההויה החומרית שלו, גורמת לו לתפוס כל מושג בצורה מצומצמת, צריך לפתוח חדרי ליבו להכיל את אמיתות מציאות הבורא יתברך עד כמה שניתן לו בכלי הדעת שלו. אמור מעתה - **הכוונה בזה מרחיבה את כלי הדעת של האדם!!!**

ה. א-לוקינו - תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם המשגיח עלינו בהשגחה פרטית. זהו ביטוי של צורת ההתגלות של הבורא יתברך בעולם הגשמי, בתורת בעל היכולת והכוחות כולם, הפועל בכח ובעוצמה בתוך העולם ממש כפשוטו, דהיינו שכל המאורעות הקורים בעולם אינם באים אלא מכוחו, שזהו התוכן הפנימי של היותו בעל הכוחות כולם [לאפוקי מההסתכלות השטחית כאילו יש כאן בעל כח שאינו פועל עם כוחו, דאם כן אין בידיעה זו כמעט שום נפק"מ, ומילא אין לה מקום בטופס הברכה הקבוע, והבן].

ו. מלך העולם - יזכיר לעצמו כי הוא מדבר עם מלך כל העולמות!! מלבד היותו בעל הכוחות כולם עוד הוא מנהיג את העולם בסדרי מלכות, ולא רק את העולם הקטן שבו אנו חיים אלא את כל העולמות!!! גילוי זה בא להוציא מההסתכלות המצומצמת כאילו היותו יתברך בעל הכוחות כולם מתבטא רק במה שיש בכוחו להתגבר על כל מפריע ומעכב, ולא היא, אלא הוא מלך!! והעולם הוא מקום מלכותו, וכל מלך פועל להשלים את המלכות שלו כפי רצונו, וממילא כל בני המלכות כפופים לא רק לכוחו של בעל הכוחות אלא לרצונו, וכבר גילה לנו בתורתו הקדושה את רצונו - להיות כל העולם מלכות של הטבה וחסד, בה מתאחדים כל הבריות לעשות רצון המלך.

ז. אחר הודיענו הא-לוקים כל זאת, יש להעמיק התבוננות בענין תקנת הברכות, כי המתבונן יגלה שיש כאן נקודה עצומה שיש בכוחה לשנות את כל עבודת האדם. דהנה אף אם האדם בעל דעה נכונה להבין ולכוין את הכוונות האמיתיות הנ"ל שנתבארו לעיל, וגם אם ירגיל עצמו לחשוב מחשבות אמת ברגע כמימרא באופן שאמירת הברכה לא תארך לו יותר מרגע אחד, אך נראה בהנהגת רוב בני האדם והמבקשים עימהם, שרוב הזמן האדם שקוע במחשבות המוגבלות בעניניו, אם מחשבות ארציות גשמיות הנובעות מהצרכים הקיומיים של כל אדם, אם במחשבות של מצות או אפילו לימוד התורה, אך הוא שקוע בהן, ומחשבותיו תפוסות בהם בכל היקף ועומק הדעת שלו, עד שהמחשבה באמיתות שהזכרנו – אמיתות מציאות הא-לוקות כפי מה שמתבטאת בפרוש הפשטי של טופס הברכה – נתפסות אצל האדם כיציאה ממציאות הדעת שלו וכניסה לעולם ומושגי דעת אחרים, אמיתיים לגמרי אבל שונים מתפיסת הדעת העכשוית שלו.

ח. דוגמא לדבר – אדם השקוע במלאכתו, דעתו נתונה למציאות המשפיעה על מלאכתו, להבין את כל פרטי המציאות והדרכים לרתום את המציאות שלפניו לצרכיו ולהפקת רצונו, ואם יבוא מאן דהו וינסה להסיט את דעתו לדבר אחר, אפילו דבר חשוב כשלעצמו אך דבר הסובל דיחוי מבחינת ההשפעה שלו על בעל המלאכה, הרי אותו בעל מלאכה יחשוב את שינוי המחשבות והעיסוק בפרטי הענין החדש שנזדמן לפניו, כהפרעה בסדר יומו, וידחה את חברו מכל וכל למועד אחר, או לחילופין ינסה למעט בזמן שיקדיש לדברי חברו, וגם בעת שִׁפְפָה את דעתו לדברי חברו ישמור פינה סגורה בדעתו ובשכלו שם ימשיך לעסוק במחשבות שעסק בהן בתחילה, ויהא ליבו חלוק עליו עד שיעזבונו חברו.

ט. כך ממש מתנהלת מערכת הדעת שלנו בעת שאנו עומדים לברך!!! רוב חיובית הברכות פוגשים אותנו בעת שאנו עסוקים בדברים אחרים, דברים הנחוצים לחיינו ולכל הוויתנו בחיים הגשמיים הארציים או אפילו צרכים רוחניים, ולא עוד אלא שדברי העולם נתפסים כצרכים הכרחיים מידיים, ואין דעתנו פנויה למחשבות אמת!!! הוא מה שקרא רבינו המסילת ישרים בפ"ה מפרקי הזהירות המפריע הראשון למידת הזהירות - הטפול והטרדה העולמיים - וביאר כי בהיות האדם טרוד בעניני עולמו, הנה **מחשבותיו אסורות בזיקי המשא אשר עליהם, ואי אפשר להם לתת לב אל המעשה!!!**

הנה המס"י מדבר מענין הזהירות והפקוח על המעשים, אך פשוט שכך הוא מהלך הדברים בכל עניני האדם!!

י. הנה תאור זה שאנו מתארים הוא לכאורה מציאות בלתי נתפסת, מציאות שא"א להכיל, אבל הרי זהו תיאור שלנו, של מצבנו, של כל אחד מאיתנו. **אך חז"ל הק' נתנו בידינו דרך לפרוץ את חומת "אזיקי המשא אשר עלינו" ולהכניס בליבנו את תפיסת המציאות האמיתית - ע"י תקנת הברכות!!!**

ויש לראות עוד שהפריצה של עולם המציאות האמיתית לתוך מהלך חיינו אינו מתרחש פעם אחת בלבד ביום, אלא עשרות פעמים ביום, בברכות השחר ובברכות הנהנין ובברכות השבת, כולן ברכות מחויבות וכולם פוגשות אותנו בזמנים שאנו עסוקים במחשבות ומושגי דעת אחרים!!!

וכאן יש לו לאדם לשאול – מה השם יתברך תובע מאיתנו, מה כוונת חז"ל בתקנת הברכות שמעמידה אותנו במלחמה מתמדת הקורעת את גידי הדעת שלנו!! ואולי זה עצמו רצון השם – מלחמה, מלחמה תמידית להעמיד את הדת על תילה, לקרב את ליבנו והוויתנו אליו יתברך בכל רובדי נשמתנו ונפשנו.

יא. אך יותר נראה שהתכלית הנרצית היא שלאט לאט נצליח להכניס את מושגי האמת לתוך כל רובדי נפשנו עד שכל מעשינו ומחשבותינו אף בעינים הארציים יהיו מיוסדים על האמיתות הכלולות בטופס הברכה שתיקנו חז"ל!!!

וכבר כתבנו במאמר הקודם כי טבע האדם להימשך אחר מרוצת הרגלו, והרי רוב בני האדם רחוקים ממצב של "עמידה תמידית לפני השם" ואפילו רחוקים מזכרון ענין נשגב זה, ולכן בלא שיעצרו ויתבוננו כמעט רגע על מצבם בעת אמירת הברכה, בהכרח תהא אמירתם את הברכה כקריאת נוסח אגרת או מאמר סְפּוּרִי, ולא כפניה אל המלך, וא"כ נמצא שהפסידו את כל כוונת חז"ל בתקנת הברכות!!!

יב. ועפ"ז כתבנו שם שדבר זה לבד - התזכורת שמדבר עם מלך גדול שליט על כל העולמות, אם רק יזכיר האדם לעצמו דבר זה בעת אמירת הברכה, יכול להעלות את כל מצבו לגבהי מרומים הן בעת הברכה והן לאחריה, כמו שהעתיק הרמ"א בהגה בריש סימן א' מהמורה נבוכים (ח"ג פ' נ"ב) - שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני הא-לקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר: אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיה כג, כד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד, עכ"ל.

זהו עומק תקנת חז"ל בברכות, והמשכיל על דבר אמת יקיים בנפשו דברי שלמה המע"ה – "מושכני אחריו נרוצה" – דהיינו שיעשה כל שביכולתו להתרומם לגובה שמושכים אותו חז"ל הקדושים בתקנת הברכות!!

פרשת בשלח

מאמרים ותפיסות עומק
בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

השקעות לאברכים (4)

הקדמה: בשלשת המאמרים הראשונים שבסדרה זו, זכינו להוכיח את היסוד הראשון שצריך לדעת, שבוודאי אין שום "חיוב" לאברך להשקיע את כספו בכדי שיגדל ויניב לו רווחים, והדברים קיבלו את אישורו של גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א, שהבהיר בצורה שאינה משתמעת לשני פנים שלא השתנה כלום ממה שהיה מקובל בידינו מגדולי ישראל, וגם ענין נישואי הילדים אינם עילה וסיבה להכניס אברך בחיוב זה.

וכך אמר: **"למה גדולי הדור הקודם לא דיברו על זה שצריך לחסוך כסף. הם לא שמו לב לזה? למה דוקא היום צריך לדבר על זה? מלפני חמישים שנה לא השתנה... היו בעיות גדולות והיתה סיבה גדולה לדבר ע"ז ומזה שלא דיברו מוכח שלא מדברים על דברים כאלה.** ואמר: **"תמיד דיברו שלא מובן איך מצליחים לחתן, ושפלא שמתחתנים, אני זוכר את השפה..."** ועוד הוסיף: **"אלה שמדברים כך (שצריך להשקיע) לא פותרים בעיה אלא יוצרים בעיה, זה היפך פתרון הבעיה.** ע"כ תמצית דבריו הנחרצים והברורים. (השו"ת המלא הובא בסוף מאמר 3).

ותמכנו דברינו בדברי חז"ל בסוגיית המן וכן בפסק הרמב"ם הנודע, שהראו בבירור שקבלת עול תורה מחייבת פריקת עול החשבונות הרבים אשר ביקשו בני אדם, ולא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן שפטורים מדאגה על כלכלת ביתם, באשר יודעים שניזונים הם משולחנו של המלך, שבכל יום נותן להם צרכם וסיפוקם, ובכך הראש נעשה פנוי לתורה, לעסוק בה יומם וליל.

ונשוב ונדגיש שאי"ז אומר שאסור להשקיע את חסכונותיו בהשקעה, וכמו שמפורסם מגדולי הוראה כמו הגר"צ ברוורמן שליט"א והגר"י סילמן שליט"א שאמרו שזו השתדלות נכונה, וכן מטו משמיה מרן הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א. אלא שעיקר העיקרים לא לחשוב כאילו יש כאן "הפסד" למי שאינו עושה זאת, וכדברי ר"א (סוכה כא,א) "משבח אני את העצלנים שאין יוצאין מבתיהם ברגל", כך כאן, טוב לאברך לשקוד יומם ולילה על עמקי הסוגיא ברוגע ובשלוה, ולא ידאג דאגת המחר. וממילא נרויח שגם מי שכן החליט שהוא עושה זאת, יהיה זה באחריות לצמצם את הביטול שלא ע"ח הסדר, כמו שמשתדל כשנצרך לפתוח חשבון או לרכוש דירה בכמה שפחות ביטולים.

א. בירור הלכתי במצות עשה ד"ואם כסף תלוה את עמי":

כעת נעבור לחלק נוסף שיש לברר, והוא ענין שנוגע לא רק לאברכים אלא לכל מי שהפרוטה מצויה בכיסו ומדי חודש מצטבר אצלו כמה מאות שקלים מיותרים, ועולה לו שאלה מה נכון לעשות עם הכסף המיותר, שהרי ברור שלבזבז את הכסף ולהוציאו על מותרות הוא הרס וחורבן ממש, וזה ניסיון העושר שעלול להוציא את האדם מעולמו הרוחני, כנודע. אך השאלה היא היכן לשמור את הכסף, האם להניחו באיזה גמ"ח שיזכה בנתיים לעשות בזה מצוות, או עדיף להניחו בתכנית חיסכון שיש בה כמה אחוזי רווחים בכל שנה, שיעזרו לו לעת הצורך?

ובאמת אין בזה תשובה מוחלטת, וזה מאד תלוי במידת הרווח שהכסף יכול להניב, וכמה פרנסתו מזה, אבל כדאי מאד לראות כמה קטעים מתוך אריכות דברי הח"ח בספרו המקיף "אהבת חסד" שרובו על ענייני הלואה, לראות שעצם הדבר הוא חיוב גמור להלוות את מעותיו לרעהו, וכמו שפותח הח"ח.

וז"ל: **"מצות עשה מן התורה** ללוות לעניי אחינו שנא' אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו' ואיתא במכילתא דכל אם שבתורה רשות וגו' מהן חובה וזה אחד מהן. וראיה ממה שאמר הכתוב (בפר' ראה) והעבט תעביטנו דרך צווי, **ומצוה זו גדולה יותר ממצות הצדקה...** ומצוה ג"כ ללוות לעשיר לפי שעה בשעה שאין המעות מצוי לו דגמ"ח נוהג בין לעניים בין לעשירים אלא דהעני קודם לו בזה..." עכ"ל. ומבואר שיש חיוב עשה להלוות כספו לאחרים. וגם אם לא ניגשו לבקש ממנו, עצם מה שיודע שיש קופת גמ"ח שכונתית המסייעת בהלואה הגונה לנצרכים לה, אם יפקיד שם, יזכה במצות עשה גדולה זו.

והנה בגמ' (ב"מ עא,א) כתוב שגם אם יכול להלוות לגוי בעד רבית ולקבל רווחים מהלואה (כמצוי היום בהשקעה במניות), יש לוותר על הרווח המועט ולתת את ההלואה לישראל אא"כ "עיקר פרנסתו" מהלואה בריבית לגוי, ואפי' אז אם ניגש אליו עני רעב ללחם צריך להעדיף אותו, והח"ח פסק את זה להלכה.

ודבר נורא כתב הח"ח (ח"א ו,ט) שאמנם אם עשיר מציע לו שיקח ממנו מעות בעיסקה ריווחית שתגדיל הונו, וכשילווה לעני יפסיד זה הרווח ואין ידו משגת לזה, אינו מחויב להלות.

ידו של כל איש כמו שכתוב בספר החינוך, והוא הלא השיג ידו לזה, ובאיש כזה אין שייך לומר חייך קודמין לחיי חבירך אחרי, דבו יהיו אלו המעות רק להתעשר עוד יותר, ובאחרים יהיו אלו המעות תלוי לפרנסת ביתם, דאל"ה אין שיעור לדבר כל ימיו יקח לעצמו עסקים חדשים תחת רשותו ולא יספיק לו כל הון ויהיה פטור לעולם ממצות עשה דאם כסף תלוה" עכ"ל. וכאן מבואר עוד חידוש שמי שאשתו מכניסה סכום שמגדיר אותו כעת כאמיד, יש לו חיוב גמור להניח את כספו המיותר בגמ"ח, ואין לו לעשות השקעות ורווחים בכספים המיותרים האלו.

ובגלילין כאל תערוג (פ' שלח תשע"ח) מסופר אודות מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל: שאלו הגבאים של הגמ"ח, מה ניתן לומר לאנשים שאינם בטוחים האם כדאי להפקיד את ממונם בגמ"ח או להפקידו בבנק ולהרויח תגמולים? והשיב מרן זי"ע, בכמה כסף מדובר? הרי בדרך כלל לא מדובר על מליון שקל, שאז הרווחים בבנק גדולים, בא נאמר שמדובר במאתיים אלף שקל והוא מקבל פחות מאחוז ריבית בשנה, א"כ מדובר על רווח של כמה מאות שקלים בחודש, אם הוא היה מרויח מליון שקל אולי בערך חצי מליון אפילו חמישים אלף שקל בחודש אפשר עוד להבין שיש לו תאוה להפקיד בבנק ולא בגמ"ח, אך על סכום שהרווח הוא כה קטן למה הוא חושב שזה רווחי, הרי זאת שטות, וכי חסרה ברכה במי שמפקיד כסף בגמ"ח, והרי הקב"ה הבטיח בגמילות חסדים שאוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, והקב"ה יתן לנו הכל בכפל כפליים **אין ברכה והצלחה לעשירות יותר ממי שעוזר לצדקה ולחסד**, הבעיה היא שראשו ומוחו של האדם הוא מצומצם מאד לכן יש לו מחשבות כאלו. עכ"ל. וזהו מהפך בחשיבה, להבין שגם להניח כסף בגמ"ח זה בגדר "השקעות", כי ע"ז נאמר שאוכל פירותיהן בעוה"ז, א"כ ודאי שיזכה לברכה ולהצלחה בעוה"ז.

וכתוב בספר ממעיני הישועה (ח"א עמ' 22) שאחד שהיו לו כספים בגמ"ח, הציעו לו לקנות בכסף זה דירה בפרוייקט חדש, כדי שיקל מעליו בעתיד לחתן את ילדיו. ושאל למרן הגרש"ז אורבאך זצ"ל וכך השיב לו, אם רצונך להשקיע את כספך בדירה, מותר לך. אך אם אתה רוצה לשמוע בקולי תשקיע הכל בגמ"ח. והוסיף ואמר שכל הרווחים שחשבת לקבל, תקבל יותר. האברך הוסיף לשאול ומה עם תכניות החסכון שיש לי בבנק, אולי מחובת ההשתדלות שלי כלפי הילדים שלי אשאיר אותם בבנק? ענה לו מרן הגרש"ז זצ"ל, אדרבא, דוקא מצד ההשתדלות תשבור אותם ותפקיד אותם

לעני בחינם (שכ' החינוך שמצוות עשה דהלוואה תלוי לכ"א כפי השגת יד) וע"ז וכיוב"ז אחז"ל (ב"מ לג) "אפס כי לא יהיה בך אביון, שלך קודם לשל כל אדם" מ"מ **בכגון זה צריך האדם להתיישב היטב בעצמו אם באמת אין ידו משגת לזה** כי היצר לעולם יפתהו שאין ידו משגת ואם באמת ידו משגת, וקופץ ידו מלגמול חסד מחשש שלא יעשה אביון, **סוף דבר יהיה שמדה זו תביאהו שיהיה אביון ח"ו וכמאחז"ל** כל המקיים בעצמו כך (שזהיר בעצמו ביותר) סוף בא לידי כך".

כתוב כאן דבר נורא, שמי שמרוב לחץ מעתידו הכלכלי הוא נמנע מלהניח כספו בגמ"ח, ומבטל עשה זה, ומעדיף להניחו בהשקעה בשוק ההון, זה עצמו יביא אותו להיות אביון רח"ל. ובספר חושן שמואל (שהרבה מהמקורות כאן ממנו) הביא שאמר מרן הגרש"ז א"ע על אלו שמסכימים להלוות רק בהיתר עיסקה: מניסיון ראיתי שהם לא גומרים טוב את החיים, ויש להם צרות גדולות, ופעמים רבות הם ובניהם נשארים עניים מרודים. ע"כ.

ב. דעת רבותינו בהעדפה להניח בגמ"ח גם על חשבון רווח:

עוד להראות גודל מצות עשה זו, נביא מש"כ הח"ח (ח"ב פט"ו): "גם חנוני מחויב במצוה זו לפי כוחו, אף דיכול להוציא כל המעות שיש לו על סחורה שלא ישאר לו אף רובל אחד בביתו, מ"מ אם יכול לצמצם לפי כוחו מעט להלוותם לחבירו, **חייב לעשות כן...** ואף באמת איש כזה... קשה לו מאוד להתגבר על יצרו להלוות לאחר בתורת גמ"ח, ע"כ העצה היעוצה בזה להפריש איזה סך מעות על מצות גמ"ח לפי כוחו שבזה שוב לא יקשה לו כי כבר הופרש ואין אלו חשובין בדעתו כמעותיו. ובאלו המעות שיפריש יראה לעסוק בהן תמיד במצוה זו כמו שעוסק בהשתדלות בעניני מסחרו ועי"ז יתחזק מדת החסד. וגם בזה יהי' קצת תיקון למה שפוגם (ע"י הלוואה שנותן בשביל רווחים וכדו') שממועט על ידו מדת החסד". עכ"ל. מבואר שהמניח כספו בהשקעות, ראוי לו לתת גם הוראת קבע לגמ"ח שתחייב אותו גם להלוות סכום מסויים וכך זה יכפר על מה שאולי מיעט בחיוביו בקיום מצוה זו כראוי.

ועוד כתב בח"ב פ"ח, דמה שפטר והוה שלא להלוות מחמת רווחים, הוא רק באיש שאיננו אמיד כ"כ ולכשיזדמן לו העסק צריך אותו לריוח פרנסת ביתו, אבל באיש שהוא עשיר גדול ויש לפניו מעות שהן עתה בטלות אצלו, ואנשים שבטוחים אצלו מבקשים להלוותם, **בודאי מחויב ללוותם, אפילו אם יכול ליקח עוד עסקים תחת רשותו ויצטרך על זה אלו המעות...** דהלא ידוע דמצות עשה "אם כסף תלוה" הוא תלוי לפי השגת

הלוואה, ובאמת במאמר הבא יובא עוד מבט על השקעות בשוק ההון, אבל גם אם נגיד שבעוד עשרים שנה יהיה לו סכום כזה, הלא צריך לחשוב היטב האם להפסיד מצוה עשה ד"ואם כסף תלוה את עמי" שמזדמנת כעת עכשיו לידו שזוהי חובתו.

ובאמת פירסומי הגמחי"ם לוקים אולי בחסר, שמתמקדים בעיקר ב"רווח" שיש בקבלת הלוואה בעת נישואי הילדים, וזה נתהפך עליהם כבומרנג ע"י יועצי ההשקעות שמצאו דרך יותר פשוטה להגיע ל"רווח" כזה ללא הלוואה, אבל באמת צריך לפרסם את גודל החיוב של עשה דגמ"ח, שאוכל פירותיהם בעוה"ז, והמציאות כיום שכל הגמחי"ם משמשים כגב לכללי אדיר לכלל הציבור, ומידי יום מוציאים עשרות הלוואות, ויוצא שבשבוע הגמחי"ם מלוים מיליונים לציבור, וכבר אמר הח"ח שהמפקיד כספו בגמ"ח, יש לו זכויות בכל היקף כספי הגמ"ח.

וככל שתופעת ההשקעות תלך ותתרחב כך יתארכו התורות בגמחי"ם השונים, ויצטרכו המחוננים ליטול הלוואה בריבית מהבנק, וכבר צווח ע"ז מרן הח"ח ככרוכיה באהבת חסד (ב,טו) וז"ל: "כהיום נתפשט בעוונותינו הרבים באיזה מקומות שגם מי שיש לו רק איזה רובל שהריוח הוא רק מעט מן המעט, מ"מ תיכף רץ להפקידו אצל מלוה בריבית למסור לו מעט מעותיו להרויח, וכמעט נתבטל שם עיקר מדת החסד, כי אין רובל א' מצוי בעיר ללות רק אצל המלוה הידוע שהוא שמלוה ברבית, **אחי ורעי לא זהו העיר ולא זהו הדרך אשר בחר ה', דבאמת לו יהיה שאין בזה איסור ריבית הלא מ"מ אם יש בכחו להלוות...** הלא מחויב להלות לו לפי כחו... אלא יש לו לאדם לבטוח בה' ולהאמין דע"י שיתדבק במדת החסד יתנהג עמו ה' ג"כ במידת החסד וישלח לו ברכה במעשה ידיו תחת זה. והאנשים העושים הפך זה לבד שמגרעין מידת החסד מטעימין להן פירות מעשיהן בעוה"ז שהרבה מהן ממנום כלה ואפי' הקרן אינם נוטלין לבסוף ומקוים בהן מה שאמרו חז"ל (ב"מ ע"א) שמלוי בריבית נכסיהן מתמוטטין לבסוף, ואף אלו בפרט אחד כיו"ב כיון שגירעו לגמרי מדת החסד ועי' בכתובות (סו,ב) מלח ממון חסר ואמרי לה חסד... **וזה מן הדברים שגורם עניות בישראל...**

ועם כל הדברים הנפלאים הללו, אנו חוזרים לתחילת דברינו שאכן לא זו בלבד שאין "חיוב" לאברך שקוע בלימוד להשקיע את כספו בשוק ההון, אלא שעוד יתירה מכך, יש "חיוב" הפוך לתת כספו בגמ"ח! וזה מהפך חשיבתי להבין שהסיבה שניתן ליהודי כסף מיותר, הוא להלוות זאת לזולת, ולא בשביל ביזנס.

בגמ"ח, תשאיר להקב"ה לדאוג לכלכל אותך בדרך שהוא רוצה ואל תשקיע בשום ד"א חוץ מצדקה. (וכתוב שם שכן היה).

במקרה נוסף נשאל הגרשז"א זצוק"ל מאחד שקיבל מאביו שלושים אלף דולר שיהיה לו לסיוע בעתיד בכדי להשיא את בנו, ושאל, האם הוא חוטא במצות השתדלות אם יפקיד את כספו בגמ"ח? והשיבו הגרשז"א: מי שרוצה להשקיע בשביל לקנות דירות לילדיו, מותר לו. ומי שיפקיד בגמחי"ם קדוש יאמר לו, ויראה סיעתא דשמיא בכל אשר יעשה. ע"כ.

ועוד כתוב שם, כי אחיין של מרן הגרי"ש אלישיב הסתפק האם את הכספים שנשארים לו פנויים כל חדש יפקיד בגמ"ח או בתכנית חסכון נושאת רווחים בבנק, כדי שיהיה קל יותר להשיא את ילדיו. וכשהציע ספיקו להגרי"ש שאלו הגרי"ש, מה לדעתך החפץ חיים היה עושה? ענה לו: היה מפקיד בגמ"ח, אמר לו הגרי"ש"א: החפץ חיים היה עושה כך, וגם אנו צריכים לעשות כך. הוסיף ושאל, מה לעשות עם כספי הביטוח שהישיבה הפקידה עבורי בבנק? והשיב, תוציא! רק אם צריך לשלם קנס על שבירת התכנית אינך מחייב. ע"כ. ומבואר איך שראו רבותינו את הזכות להניח את הכסף בגמ"ח גם מול רווח.

והדברים הללו נצרכים ביחס למה שהובא שבוע שעבר די ש מתירים להוציא כספים מגמ"ח על מנת להפקידם בשוק ההון, ואף להוציא ע"ז חצי מהמעשרות, וזה דלא כמש"כ בספר חוט שני (שבת ח"א עמ' שלא): "הפותח חשבון חסכון שירד כל חודש מכספי מעשר כדי לחתן בעתיד את הילדים שלו, אין לעשות כן אם קיימי עניים בעיר וצריך ליתן לעניים את כסף המעשר" עכ"ל. וכך מורה ובא אחד מגדולי הפוסקים בדורינו, דאין שום היתר לחסוך לעתיד לילדיו, כי חיוב מעשר הוא לתת לעניים שנצרכים כעת, והמחר אינו עומד כאן לפניו להעדיף על פני הנצרכים לו כעת! ולכן הרגיל לשאול איזה רב בענייני הלכה יכול גם בזה לסמוך עליו ליתן חצי המעשר, אבל ללקט היתרים בכל נושא הלכתי פעם מהרב אלישיב פעם מהרב וואזנר, ולכל דבר היתר מאיזה רב מזדמן, הוא בגדר "הכסיל בחושך הולך". **ובפרט** מי שיש לו זכות לתת מעשר להוריו שכל כך עזרו לו בנישואיו, כמה זכות רבה של מצות צדקה וחסד יחד, יש בדבר.

ג. אודות הפקדת סכומים בגמחי"ם השונים:

כל הנ"ל נוגע למעשה, לאור העובדה שרבים המסתפקים אם נכון להעמיד חיסכון חדשי בגמחי"ם כיון שיועצי השקעות טוענים שבסכום כזה ניתן להרויח בעתיד אותו שווי סכום ללא

השקעות לאברכים (5)

א. כיון שאנו בפרשת המן, נברר ענין אחד שנזכר בו שאין להותיר ממנו ליום אחר, ואותם אנשים שהותירו את המן ליום אחר נאמר בו "וירום תולעים ויבש", וכתב הרש"ר הירש: "תופעה זו מלמדת לקח לגבי דרך השגת המחייה, מה שאדם אוגר במחסנו בניגוד לרצון ה', תוך האלהת הרכוש והכחשת מציאות הבורא, ה' נותן אותו למאכל לתולעים והוא נבאש. נסיונו של העם, בלוקטו את המן ששית ימים, העמיד אותו על יסודות דרכי הפרנסה היהודית והנחיל לו בקשר לכך לקח בעל חשיבות מרובה לדורי דורות. מגונות הן מידות העצלנות, רדיפת הבצע, הקמצנות וקטנות האמונה המנוונת. משובחות הן מידות החריצות, ההסתפקות במועט, תכונת אדם השמח בחלקו ונהנה ממנו, בוטח בה' ומשליך עליו את יהבו. עכ"ל.

בנושא זה, עומדים אנו כמדומה, בחרדתיות ציבורית קשה שששמה "חיסכון לנישואי הילדים", בהלה זו, המושתתת על עבודה זרה חדשה שרעיונה "לחתן ילדים בכבוד", יש לה כוח הדבקה עצום והיא גורמת להפר את כל השלוה הכלכלית שלנו, ובאמת לא מובן מי המציא את הערך המקודש של לחתן ילדים בכבוד, וכאי' ההצלחה בחתונת הילדים בנוי על היכולת לערוך את החתונה בעושר וכבוד, ואיה בניית החיים האישית? והיכן חינוך הילדים? ומה עם כל שימת הלב הנחוצה לגידולן כראוי? והיאך ידוש וידון על איזה חלום פנטסטי "לחתן בכבוד", אם בשביל זה הוא יצטרך להיות מוטרד כבר מהיום, איך ובמה עליו להשקיע, ויאלץ ללמוד את שוק ההון ואת רזי ההשקעה, ויכנס לו בראש כל מיני כללים ויסודות חדשים שסותרים לשקיעות.

ב. ומה שטוענים שרוצים לחתן ברוגע, ועובדים ע"ז עשרים שנה בטירדה רבה לזכות לחתן בשלוה, מזכיר את הסיפור על הדייג שישב בנחת ודג דגים להנאתו, ועבר שם חכם אחד וגער בו למה לא משקיע בחכה ענקית לדוג בבת אחת עשרות דגים, בשביל מה? בירר הדייג, השיב לו החכם: שתוכל לקנות ספינת דייגים גדולה ואז תוכל לדוג מאות דגים ביום אחד, לשם מה? התפלא הדייג, השיב לו החכם: כדי שיהיה לך אפשרות לבנות מפעל ענק לשיווק דגים, ואז מה? תמה הדייג. ואז, אמר החכם תוכל לשבת בנחת על החוף לדוג דגים... נו, השתומם הדייג, הרי זה בדיוק מה שאני עושה עכשיו...! וזה מה שמבוקש מכל אברך, להתמיד ברוגע ושלוה, ולדוג דגים ממעמקי ים התורה. **לכן** בהשקעות אובססיביות בודאי יש לחוש משום "וירום תולעים ויבש", אבל כשנתבונן נראה, שגם ההשקעה החדשה

במדד המניות האמריקאי S&P500 שטוענים מומחים שכדאי להניח חסכוניות שם למשך תקופת עשרים שנה, כי אין בזה שום סיכונים... צריך לדעת שמניות זה הימור גמור! יהיה אשר יהיה, ובפרט שכל ההתבססות של המומחים בנויה על ההנחה שהכלכלה של ארה"ב תישאר המובילה בעולם בעשרים שנה הקרובות, ואין לך כפירה גדולה מזו, שלא לסמוך על הבטחות ה' שהנותן כספו בגמ"ח אוכל פירות בעוה"ז, ותחת זה להשען על ה"עוצמה" הכלכלית של ארה"ב, שכבר ראינו בחמש שנים האחרונות איזו תהפוכות עולם עלולות לקרות, מגיפת קורונה, שריפות ענק, וחיסול טראמפ, ועוד שהכלכלה של יפן וסין כל הזמן עומדת כמתחרה לארה"ב, ובפרט שאנו על סף גוג ומגוג וכילוי ארה"ב ואדום... א"כ לכל הפחות נבין שאין כאן "חיוב"!!

ג. ועל ענין המניות, טוב לשאול את הזקנים שזוכרים היטב את הקריסה הנוראה שהיתה בשנות השמונים כאשר הבנקים עסקו בויסות מחירי המניות, ויום אחד הכל נפל ואנשים איבדו בתייהם וכל הונם ורכושם "שאל אביך ויגדך זקנך ויאמרו לך", ואפילו את הטענה שאומרים המומחים היום, שהמדד הנ"ל מבוסס על החברות הכי ענקיות בארה"ב שאם הם יפלו כל המדינה תיפול, אמר לי זקן אחד ת"ח שליט"א שכך בדיוק אמר לו אז סגן בנק מזרחי דאז, שאין לו לדאוג מנפילה, כי אם זה יפול הכל יפול איתו... ולמעשה בסוף נפל! כי זו המציאות ששוק המניות פרוע, ועלולים להתרחש הרבה מפולות קשות.

וזוהו שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, שניזונים יום יום מהצינור האלקי השמימי, מידו המליאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, ואדרבה מי שרואה את המחר וחפץ בהשקעה, למה שלא יחשוב עוד יותר קדימה ויראה איזו השקעה הוא יכול לעשות כאן בשביל לקבל לעוה"ב שכר נפלא ועצום, וחבל על כל רגע שהוא מבזבז זמנו על כל מיני חלומות ותיאוריות של תרנגולת שמטילה לו ביצי זהב...

והציבור החרדי מתנהל בצורה עדרית, והמרוצה אחרי מדד המניות האמריקאי S&P500 מזכיר את הריצה של בנות סמינר אחרי מסלול הנדסאים שמצוי היום ברוייה עצומה עד שלא מוצאות עבודה, וכך כאן העדריות הזאת עוד עלולה להתנפץ... ושוב נדגיש, מותר ואפשר להשקיע, אבל "חובה" בטח שאין!!

וזוהו שפי' רש"ר הירש, שהעונש של "וירום תולעים ויבש" בא ללמדינו לא להיות בהול על ההון של המחר, וכ"ש אם זה יגרום להפסיק עזרה להורים במעשר, וביטול זכויות רבות של הפקדה בגמ"ח, ואפשר לשבת ללמוד רגוע, עם כל השטייגען.

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג **חנוך דרורי** שליט"א

חנוך לנער

גליון 74 | בשלח

בס"ד

"נמצא אוכל את הדג ולוקה"

בפרעה ולא באדון המעשים כי הוא המוציא אותנו מארץ מצרים. אכן הכתוב יגיד הסיבה שגרמה כל הצער שנצטערו ישראל ברדיפת פרעה, ואמר **תדע סיבת הדבר לצד שלא הוציא ה' את ישראל אלא לרצונו של פרעה, כפה אותו עד שנתרצה ושלחם ואמר להם קומו צאו מזה**, חשב מחשבות לרדוף אחריהם כאשר אבאר בעזרת השם, ובזה גרם צער לישראל, וגם לעצמו גרם איבוד לו ולאומתו. וצא ולמד כי הקדוש ברוך הוא יקפיד על כליו הנבראים כמובא בדבריהם ז"ל. מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. וכנגד כל זה אמר הכתוב ויהי לשון צער, ומי גרם כל צער זה בשלח פרעה, **שאם היה ה' מוציאם שלא לרצונו הגם שלא היה חפץ לשלחם לא היה לו מקום לרדוף, אלא עינו הטעתו שהיה הדבר תלוי בו ולזה חשב לשוב לקחתם..**

וכתב במדרש רבה: **"ויהי בשלח פרעה"** זה שאמר הכתוב: (משלי כ"ג ג') **"שוט לסוס ומתג לחמור"**. - **"ומתג לחמור"** - **"משל פרעה למה הדבר דומה:** לרועה אחד שהיה רועה חזירים, מצא רחל אחת משכה ביניהן, שלח בעלה אצלו ואמר תן לי רחלי. אמר לו אין לך אצלי רחל, אמר הבעל הודיעו לי מהיכן הוא משקה בהמותיו.. הלכו והודיעוהו וסתם את המעינות.. אמר לו: שלח לי רחלי, אמר לו: אין לך בידי רחל. אמר הבעל הודיעו לי מהיכן הוא מרביץ את בהמותיו.. הלכו והודיעוהו והרס את הצריפין.. אמר לו: שלח לי רחלי, אמר אין לך בידי רחל. אמר הודיעו לי היכן הוא רועה.. הלכו ומודיעו לו ושרף את כל העשב שהיה לו.. אמר לו: שלח לי רחלי, אמר אין לך בידי רחל. אמר הודיעו לי היכן בנו הולך ללמוד באסכולי והלך ולקח בנו תחת ידו.. אמר לו: שלח לי רחלי. אמר לו הרי רחלך.. היה מנהיג והולך ואחר כך חבשו אצל בנו.. אמר לו עכשיו אין רחלך בידי למה אתה חובשני מה יש לך בידי עוד? אמר לו שאני מבקש ממך כל מה שילדה וגזותיה כל הימים שהייתה אצלך.. התחיל צווח ואומר ולואי לא נתתיה והיו בני אדם אומרים עמד בדבריו ולא שלחה לו והוא שבקש להרגו.. כך המלך - זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. רחל אלו ישראל.. רועה חזירים זה פרעה.. ירדו ישראל למצרים ונתן עליהם מיסים שנאמר **"וישימו עליו שרי מיסים"** ויאמר **"כל הבן הילוד"**.. התחיל הקדוש ברוך הוא אומר למשה אמור לפרעה **"שלח עמי ויעבדוני"** הלך ואמר לו, התחיל אומר מי ה' אשר אשמע בקולו - התחיל משה ואמר להקדוש ברוך הוא הרי הוא אומר מי ה' ואינו רוצה

סיפר לי ידיד, כשהשתתפתי בשמחה של אחד מקרובי, ניגש אלי אברך יקר ובפיו שאלה: יש לך אולי דקה בשבילי? רק אם תוכל לומר לי בבקשה כיצד אני אמור להתנהג! הבן שלי... אי... כשהוא רוצה משהו.. זה בסוף יגיע אליו.. הבעיה היא **"שלא תמיד"** זה עולה בקנה אחד עם מה שאני רוצה... הוא עושה זאת במומחיות.. זה מתחיל באמירה סתמית ועמומה... לאט לאט אני חש שזה מתחיל להתקרב.. מרגיש את זה חזק... משהו שמתחיל לסובב אותי... אני כמובן מסרב... משהו ומתן... לעיתים שעה, לעיתים יום, ולעיתים חודש! אבל בסוף... בסוף... אתה מבין לבד.. זה אצלו... אז גם הייתי הסרבן... וגם בסוף הבאתי לו... זה ממש סוחט אותי! קשה, קשה מאוד לראות אדם מבוגר שמרגיש כך... אני מבין אותך! לא שזה מעודד ומנחם... אתה לא לבד... יש אנשים המתמודדים כך עם דברים יחסית פעוטים... ויש... כמו שנשאלתי לאחרונה ע"י אבא לבחור ישיבה שסיפר שזה התחיל **"בהערצה"** לסוג של שירה הרחוקה ממחוזותינו.. והיום זה נמצא ברצון להשתתף ר"ל באירועים של שירה זו... הרחוקים מארצנו.. מערכים שלנו.. ומכל אשר יקר לליבנו.. אז מה עושים? איך אני מצליח לגרום ששירת הערכים היהודיים בבית שלי יהיו שם תמיד? שלא אמצא עצמי משורר את שיריו שלו? **"אתה יודע"**, אמרתי לו: אני מנסה ללמוד מכל אדם.. **"מכל מלמדי השכלתי"**.. המורה שלי לנהיגה, לפני שנים רבות, שאל אותי: מה תעשה כאשר אתה נוהג בלילה בכביש חשוך ומולך מגיעה מכונית ופנסיה מסנוורת אותך? איך תדע שנשארת בנתיב שלך ולא סטית מדרכך... הוא מוטיב לה והוא מפרק לה... תמיד, הוא אמר - תיצמד לפס הצהוב מצד ימין שלך.. כך תדע שנשארת על הנתיב שלך ולא עברת **"בטעות"** לנתיב הנגדי, אתה מבין... כשמשהו מתחיל לסנוור אותי, אני תמיד **"נצמד"** לפס הצהוב שלי... לקווים הברורים שלי... שלא אמצא עצמי עובר בלא כוונה יחד עם בני לנסיעה כנגד כיוון התנועה הנכונה..

"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה" (י"ג י"ז) ובמכילתא: **"ויהי בשלח.. הפה שאמר 'גם את ישראל לא אשלח', הוא שאמר - 'אנכי אשלח אתכם.."**

וכתב ה"אור החיים" הקדוש: **"ויהי בשלח וגו' צריך לדעת למה אמר לשון צער במקום גילה ורגן. עוד למה כינה העניין**

שגם המוסר נהיה עקום.. וכפי שמביא ר' חנוך העניך ליבוביץ צ"ל, ראש ישיבת "חפץ חיים" בספרו "חידושי הלב" את דברי ה"מסילת ישרים" - פרק ג' על דברי חז"ל: **שהעולם הזה דומה ללילה** (בבא מציעא פ"ג ע"ב) הלילה, אומר הרמח"ל יש בו שני מיני טעויות וסכנות. לפעמים החושך מסתיר הכל מעין האדם, והאדם מגשש כעיוור באפילה ועלול הוא ליפול בבור או להתקל במכשול, ולעיתים החושך מעוות את הראיה, עד שאדם יראה כאילו הוא עמוד ועמוד יראה כאדם. כך גם אנשים בעולם הזה החבושים במאסר היצר הרע. חושך הגשמיות משבש את הראיה בשתי דרכים: האחת, הוא מסתיר את הבורות הרוחניים שפעורים לפניו, כך שהם יכולים להידרדר לתהומות של חטא מבלי לחוש מראש בסכנה והסכנה השניה - והיא קשה מהראשונה - שהיא מטעה את ראייתו עד שהם רואים את הרע כאילו הוא טוב, ואת הטוב כאילו הוא רע.. וזה גם מה שקרה לפרעה.. בראיה האמיתית, ברור שאילו עמד פרעה בדיבורו לבלי שלח את עם ישראל, היה הדבר עבורו גנאי ובזיון, שעמד ברשעותו ולא חזר בו מעולם, אולם, פרעה היה חבוש במאסר - "יצרו" ולא ראה את האמת הפשוטה, עד שטעה וחשב שזהו כבוד גדול ותכלית חייו, וכדאי הדבר אף למסור את הנפש בעבורו, לכן ברגעי חייו האחרונים התחרט והצטער על שלא זכה לאותו "כבוד" כמי שעמד בדיבורו נגד מלך מלכי המלכים הקב"ה ואף הניסים הגלויים, הייסורים והמכות שכפו, לא פקחו את עיניו ולא השיבו אותו מטעותו..

הבן שלי.. מה עושים איתו? "הדור הזה כל כך מבולבל".. כך, אבא יקר בהתייעצות עם איש חינוך. המגיד שיעור של בני שאל אותו לאחרונה.. למה אתה לא איתנו.. אני רואה אצלך ירידה גדולה בלימודים.. והוא.. הוא ענה לו.. שהראש שלו בדברים לא נכונים שהוא רואה.. כעסתי עליו.. למה לא ספרת לי.. למה אתה מספר לו?! גם אם ראית פה ושם.. לא לאורך זמן.. לא כל כך משמעותי.. אתה צריך ללכת ולספר למגיד שיעור? אני לא יודע מה לעשות איתו.. אי.. אי.. הכבוד.. המוסר העקום.. ומה עם מה שהוא רואה?! ומה עם הירידה בלימוד?!! ואיזה מסר מקבל הילד מאביו.. מה באמת חשוב..

"לעיתים קרובות אנחנו מוצאים שההורים נוקטים פעולות לחינוך הילדים, כביכול, ובעצם אין שום קשר בין הפעולות האלה לבין חינוך.. המניעים לפעולות "החינוכיות" האלה הם הרבה פעמים ממניעים אנוכיים - אגואיסטיים - לגמרי. לפעמים מתוך מידות לא נכונות כמו כבוד.. קנאה.. כעס וגאווה ולעיתים מרצון של תחושת שליטה" (זריעה ובנין בחינוך)

חייבים להיצמד בתנועה.. גם כשמסנוורים אותך.. לפס הצהוב מימין.. לשירה המתנגנת מיציאת מצרים ועד הנה.. תשנן זאת לעצמך בקריאת שמע, בתפילין ומזוזה.. בברכת המזון ובקידוש לשבת.. ששירת התורה, ערכיה וגבולותיה הם היו, נמצאים ויהיו.. ואז.. אז.. ישיר כל אב ומחנך את השירה הזאת לד' יתברך. כי - "גדולה שירה שיש בה עכשווי ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה לעולם הבא" (ספרי - דברים ל"ב מ"ג)

לשלח.. אמר לו היכן מצרים שותים? אמר לו: מנילוס, אמר לו הפוך אותו לדם.. אמר לו איני יכול להפכו יש אדם שותה מן הבאר משליך אבן לתוכה.. אמר לו ילך אהרן ויהפכנו, הלך אהרן והכהו ונהפך לדם.. למה לא הכה אותו משה? אמר נשלכתי לתוכו ולא הזיקני ובשביל כן הכהו אהרן.. התחילו המצרים מבקשים לשתות ולא היו מוצאין, חזר ואמר: "שלח עמי" ולא רצה, אמר לו: היכן בהמתו רועה במדבר שלח עליהן ברד ושיבר כל עץ שלהם ושרף את הכל ואחר כך שלח להם ארבה ואכל כל ירק העץ ונטל מקלו ושרף (וערף) כל בהמות.. הביא עליו כל המכות ולא רצה לשלחם.. ואחר כך נטל בנו וחבשו שנאמר "וה' הכה כל בכור".. באותה שעה אמר "קומו צאו" רדף אחריהם תפשו וחבשו בצד בנו שנאמר "ונער פרעה וחילו בים סוף".. התחיל פרעה אומר ולואי לא שלחתים והם אומרים ראה איש שעמד בדבריו שמשלחן הרי הורגו הוי "ושבט לגו כסילים" למה נאמר בהם שבט לפי שמכל מכות הראשונות לא הרגישו עד שהביא עליהן את השחין כיון שלקו אמרו אלו לאלו הרי מכה רעה ואין לשון שבט אלא שחין שכן איוב אומר "יסר מעלי שבטו" לכך נאמר "ושבט לגו כסילים" אמר פרעה הרי לקה עמי והרג את בני והרי בניו יוצאין כיון ששלחם התחיל קורא ווי ווי הוי "ויהי בשלח פרעה"..

הרב, אתה יודע כמה פעמים אני דורש מהילד.. וזה לא קורה.. והוא כשהוא דורש.. בסוף הוא מקבל!! התסכול הזה.. מוציא אותי משלוות נפשי.. אני יודע שזה לא מכבד אותי להמשיך עצמי לפרעה ח"ו.. אבל.. לפעמים אני מוצא בי "פרעונים" קטנים כאלה.. של תסכולים. הערכים היו ברורים לי.. ואף על פי כן.. אני מאפשר.. ואז.. אז מרגיש שגם אכלתי את הדג וגם קבלתי מכות.. כדברי המדרש: "וַיִּגְדַּל לְמַלְכוֹ מִצָּרִים כִּי בָרַח הָעָם, וַיִּהְיֶה לְבַב פְּרָעֹה וַיַּעֲבֹדיוּ אֶל הָעֵם וַיֹּאמְרוּ: מַה זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵינוּ" אָמְרוּ: אֵלֹהֵי לָקִינוּ וְלֹא שִׁלַּחְנוּ. כִּדִּי הוּא לָנוּ, אֲלֵא לָקִינוּ וְשִׁלַּחְנוּ! אוֹ אֵלֹהֵי לָקִינוּ וְשִׁלַּחְנוּ, וְלֹא הָיוּ נוֹטְלִין מְמוֹנְנוּ, כִּדִּי הוּא לָנוּ, אֲלֵא לָקִינוּ וְשִׁלַּחְנוּ וְנִטְלוּ מְמוֹנְנוּ! מִשָּׁל, לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה? לְאַחַד שְׁאֵמֵר לְעַבְדּוֹ: צֵא וְהָבֵא לִי דָג מִן הַשּׁוּק! יֵצֵא וְהָבִיא לוֹ דָּג מִן הַשּׁוּק, מִכָּאִישׁ. אָמַר לוֹ: בְּגִזְרָה! אוֹ תֹאכֵל הַדָּג, אוֹ תִלְקַח מֵאָה מְכוֹת, אוֹ תִתֵּן לִי מֵאָה מְנָה! אָמַר לוֹ: הֲרִינִי אוֹכֵל. הַתְּחִיל לֹאכֵל. לֹא הִסְפִּיק לְגַמֵּר עַד שְׁאָמַר: הֲרִינִי לוֹקֵה. לָקֵה שְׁשִׁים. לֹא הִסְפִּיק לְגַמֵּר עַד שְׁאָמַר: הֲרִינִי נוֹתֵן מֵאָה מְנָה. נִמְצָא אוֹכֵל אֶת הַדָּג, וְלוֹקֵה, וְנוֹתֵן מֵאָה מְנָה. כִּרְ נַעֲשֶׂה לְמִצְרַיִם: לָקוּ, וְשִׁלַּחוּ, וְנִטְלָה מְמוֹנָם.

וכבר כתב הרב וולבה צ"ל: "ככלל - אין צורך להרבות בדרישות מהילד. אבל מה שדורשים - אין לזוז ממנו. אם ההורים ראו שמוכרחים לדרוש משהו מילד, ודרשו את זה, אזי אי אפשר לוותר. מוכרחים להגיע לכך שהילד יקבל את הדרישה. כמובן, יש לעשות זאת בחכמה, באופן שאין צורך להענישו או לצעוק עליו, ובכל זאת להביא אותו לכך שהוא יקבל את הדרישה" (זריעה ובנין בחינוך עמ' כ"ח)

פרעה מרגיש שבתחילה עמד על כך שעם ישראל לא יצא.. הכביד את ליבו.. בסוף.. גם קיבל את כל המכות.. וגם הוציא אותם.. וכשהולכים ללא ערכים ברורים.. לא רק סובלים מתסכול.. הסכנה היא גם לאיבוד הערכים והדרדרות לכך

בשלח שלח וישלח ומידת הבטחון

מידת הבטחון כוללת אפוא:

א. ידיעה שהכל מיד ה' (לא שהכל יהיה כפי שאני רוצה שיהיה או כפי שאני חושב שטוב שיהיה).

ב. הקב"ה יכול לעשות הכל בכל רגע נתון לטוב או למוטב.

ג. הידיעה שבסופו של תהליך הכל לטובה גם היא נכונה ותורמת לשלילת כל מיני השתדלויות הסותרות את מידת הבטחון.

אם אכן הכל חלק מהתוכנית האלוקית מה מקום יש להשתדלות ומה הצורך שיש בה?

אלא שמשעה שחטא אדם הראשון ונאמר לו "בזעת אפך תאכל לחם" נקבע שהעולם יפעל בצורה של סיבות טבעיות ומסובבים בהתאם לסבות ומתחת למעטה הסבות בטבעיות מסתתר האלוקים שעליו אומר ישעיהו "הן אתה א-ל מסתתר" ועל האדם נגזר לתרום את חלקו ביצירת המסתור שתחתיו מסתתרת ההשגחה האלוקית. עליו לעשות "השתדלות"

כשבנו של רבי יוסי דמן יוקרת הורה לתאנה להוציא פרות שלא בעונתה כדי להאכיל את הפועלים (תענית כ"ד ע"א) אמר לו אביו "הטרחת את קונך להוציא פרות תאנה שלא בעונתה" נתן בו את עיניו ומת. מה היתה הבעיה? אלא שבנו של רבי יוסי "קלקל" כביכול את הכיסוי תחתיו מסתתרת ההשגחה.

ההשתדלות שלנו, אם לפרנסה ואם לרפואה ואם לכל דבר גשמי או רוחני, היא התרומה שלנו להסתור הפנים ההכרחי בעולם כדי שזה יגיע למטרתו.

מי שבאמת מרגיש בכל לבו שאכן מה שעושה אינו אלא מילוי החובה והתוצאה מגיעה בהתאם לתוכנית האלוקית שמובילה את העולם במסלולו כשהמטרה היא טוב שלם שיתגלה לעתיד לבוא, יקפיד לעשות את ההשתדלות בדיוק בהתאם לצורך הנ"ל ותו לא.

בני ישראל התרגלו שהכל נעשה בדרך ניסית. אם הקב"ה יוליך אותם בדרך קצרה ויראו מלחמה ויבינו שבארץ ישראל יש צורך לפעול פעולות "השתדלות" ירצו לחזור למצרים, לצורת החיים בה חיו בשנה האחרונה - כשהכל התנהל בדרך נס. לכן אמר הקב"ה הנני מוליכם בדרך ארוכה ובדרך יקבלו תורה ואז יוכלו להכנס לארץ ישראל כי כשיש בידנו תורה יודעים אנו את המסלול הנכון הכולל את האיוון העדין שבין בטחון והשתדלות.

ובהליכתם במדבר אכלו מן, אוכל שמדד את אמונת האנשים והראה לכולם שכשמינים את ההנהגה שמסתתרת מתחת להשתדלות לא צריכים השתדלות-יתר וכשמנסים "להשתדל" למעלה מן הצורך הנ"ל ולדאוג את דאגת המחר המן הופך לפסולת ומרקיב ובואש מתולעים.

המרגלים לא רצו להיכנס לארץ ישראל מאותה סיבה - לא רצו לעזוב את חיי הגנס הרוחניים שבמדבר ולהיכנס לארץ בה ההשתדלות חובה והנסיון לראות מבעד לתוצאות ההשתדלות את ההשגחה האלוקית קשה. ולכן רצו להישאר במדבר ולהמשיך להיות אוכלי מן.

אפילו יעקב אבינו המושלם שבאדם "עושה השתדלות" עם כניסתו לארץ ישראל ומתכוון לדורון תפילה ומלחמה. תוך שידוע הוא "שאתה אמרת היטב היטיב עמך".

והסיבה שדוקא בכניסה לארץ ישראל הזדקקו ליתר השתדלות היא שבארץ ישראל הקדושה בוקעת דרך מסכי השתדלות רבים וגם נוכח ההשתדלות יוכל כל מי שבאמת מעוניין בכך לראות את השגחה האלוקים.

בשלש פרשיות ההשתדלות האלו מופיע עמלק. הוא נולד ב"וישלח", ומופיע להילחם ב"בשלח" וב"שלח". כי עמלק הוא הרע בעצם והתקנה היחידה שלו היא להימחות. ועלינו לדעת שלמרות שיש עמלק בעולם בכל זאת הכל תחת השגחת האלקים כי "יוצר אור ובורא חושך עשה שלום ובורא רע" וגם העמלק הנורא הזה אינו אלא שליח של הקב"ה.

ישנם הרבה דברים המשותפים בין הפרשיות "וישלח" "בשלח" ו"שלח"

בשלשן מדברים על ארץ ישראל, בפרשת בשלח - "לא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים" ונמנע מלהביאם בדרך הקצרה לארץ ישראל ומפרש בתנחומא כי היה עליהם לקבל את התורה לפני שיכנסו לארץ. בפרשת שלח - נשלחו מרגלים לארץ ישראל ולאחר מכן המעפילים ניסו לעלות בכח ולבסוף נשאר במדבר ארבעים שנה. ובפרשת וישלח - יעקב מגיע לארץ ישראל.

בשלש הפרשיות נתקלים בעמלק. בפרשת וישלח נולד עמלק. בפרשת בשלח "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" ובפרשת שלח מגיע עמלק להילחם במעפילים "ויצא העמלקי והכנעני היושב בהר לקראתם ויכום ויכתום עד החרמה".

בשלש הפרשיות עוסקים באיוון העדין שבין בטחון והשתדלות. בפרשת וישלח יעקב מתכוון לפגישה הגורלית עם עשיו. מחד בוטח בה' ומתפלל אך גם עושה השתדלות - מתכוון למלחמה ושולח דורון. בפרשת בשלח יורד המן שהוא השיעור הגדול באיוון שבין בטחון והשתדלות. ובפרשת שלח - עצם שליחת המרגלים היה מעשה מובהק של "השתדלות". ואת סירוב רוב המרגלים, ובעקבותיהם רוב העם, להיכנס לארץ מסבירים בכך שלא רצו לעזוב את המדבר מקום אכילת המן ולהיכנס למקום בו צריך "לעשות השתדלות".

בפרשת בשלח מופיעה פרשת המן. ירידת המן במדבר היא אחד המקורות לסוגית האיוון שבין בטחון והשתדלות.

אחת הנקודות הבולטות בפרשה זו היא הסתירה כביכול בין העובדה שכששאלוהו עד תומו היה המן מזון בלי פסולת. ומאידך אם לא אכלוהו והותירו למחר, מיד העלה תולעים ובאש. ולא בגלל שחיי המדף שלו היו קצרים שהרי כשהותירו ביום שיש את אותו לחם משנה שאספו לשבת לא העלה תולעים ולא באש.

כי המן היה לחם לבעלי בטחון. רבי אליעזר הגדול אמר "כל מי שיש לו פת בסלו והוא אומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה" מי שמוותר למחר הרי הוא "מקטני אמנה" והמן מגיב בכך שהוא בואש ומעלה תולעים. ברור אפוא שהמוותר לשבת מפני שכך צווה אינו "מקטני אמנה", וממילא המן נשאר בעינו - אוכל ללא פסולת המיועד לבעלי אמונה ובטחון.

את מידת הבטחון, מדת הבטחון האמתית ולא זו העממית, מגדיר רבנו החזון-איש במילים הבאות: "טעות נושנת נתאזרח בלב רבים במושג בטחון. שם בטחון השמש למדה מהוללה ועיקרית בפיע החסידים, נסתובבה במושג חובה להאמין - בכל מקרה שפוגש האדם והעמידו לקראת עתיד בלתי מוכרע ושני דרכים בעתיד, את טובה ולא שניה - כי בטח יהיה הטוב ואם מסתפק וחושש על היפוך הטוב הוא מחוסר בטחון. ואין הוראה זו בבטחון נכונה שכל שלא נתברר בנבואה גורל העתיד אין העתיד מורע כי מי יודע משפטי ה' ותגמולותיו ית. אבל ענין הבטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו ית'.... וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנוהג שבעולם צפויה אליו סכנה מדרכי הטבע לפחוד מטבעת העולם וקשת רוחו ירפהו מלזכור שאין המקרה אדוניה לנו ושאינו מעצור לה' מלהושיעו ולהכין מסבבים שיחליפו את כל המסובבים, וההבלגה בשעה הקשה הלזו ולהשרות בקרבו את האמת הידוע כי אין כאן לפניו שום פגע רע מיד המקרה, רק הכל מאתו ית' בין לטוב בין למוטב. ואשר שורש אמונתו מפיגה פחדתו ונותנת לו אומץ להאמין באפשרות ההצלה ושאינו לפניו נטיה לרעה מנטיה לטובה ענין זה יקראהו מידת הבטחון" (חזון איש אמונה ובטחון פרק ב').

מה שבוזת טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 74

למה לא טוב לי?

לאורם של רבותינו מנחילי התורה והדעת).

בתשובה לשאלתך.

חיים שמחים ומאושרים אינם תלויים בהכרח בתנאי הסביבה החיצוניים, אלא בגישה וביחס הנכון אל המציאות שנקבעת מן השמים לכל אחד ואחד בהתאמה מלאה. יתכן שיהיו שני אנשים שהתנאים הסביבתיים שלהם דומים מאד, האחד ישבע נחת ואושר ויתהלך עם סיפוק כל ימיו, ורעהו יהיה חסר מנוחה וכל ימיו תלונות ומרירות. וכעין זה ניתן לראות גם אצל שני חברים שיש ביניהם פערים משמעותיים - האחד מצבו הכללי אינו מזהיר כלל, ועם זאת הוא שמח במצבו ובחלקו ורואה ברכה בעמלו, ולעומתו רעהו בעל אמצעים ויתרונות רבים, ואעפ"כ אינו מרוצה מחייו כמו חברו, ושמחת החיים ממנו והלאה.

מציאות החיים שלנו מוכתבת ומונהגת ע"י אבינו שבשמים, איננו יכולים לקבוע באיזה משפחה להיוולד, כיצד ניראה כלפי חוץ ובאלו כשרונות יחון אותנו הבורא. גם המהלך היומיומי אינו בשליטתנו, ההצלחה הכלכלית, החברתית, וכ"ו וגם פקקי התנועה אינם תלויים בנו. במסגרת הישיבה אנו נתקלים רבות במציאות של אינה לפי רוחינו, אם זה חברותא שאינה כלבינו ודווקא הבחור עימו אנו רוצים ללמוד, קבע את לימודו עם מישהו אחר. חברי החדר מהווים אתגר בפני עצמו, וכן בשאר שטחי החיים המשותפים בישיבה.

בפני כל אחד עומדות שתי אפשרויות: אפשר להעמיד חלום ברקע המחשבה, ובו מצוירים 'החיים הטובים' המתנהלים לפי רצון החולם, ולנסות פעם אחר פעם להתאים את המציאות אל החלום... התוצאה המתבקשת ממהלך זה תהיה אכזבה והחמצה על כל צעד ושעל, ובעקבותיהם גם כעס וטרונות על התוכניות המשתבשות, והחסרונות המתהווים כשהדברים אינם מתנהלים על פי רצונו של האדם.

אך ישנה אפשרות שניה. לקבל את האמת ולחיות בה. ישנם דברים במציאות התלויים בנו וניתנו לבחירתנו, וישנם כאלו שתלויים ביד הקב"ה. את הדברים התלויים בנו נשתדל לעשות בצורה הטובה ביותר, אך שאר הדברים אינם בידנו ואין טעם לנסות לשנותם. אמנם, איננו אמורים להרכין ראש ולהשלים עם המציאות מחוסר ברירה, אלא להבין ולהפנים שרצון השם מוביל אותנו אל הטוב ביותר, ולכל סיטואציה אליה אנו נקלעים יש תכלית ולנו בה תפקיד. במקום תחושות של צער והחמצה וחיי הישרדות, נפתח בתוכינו גישה של צמיחה ויצירתיות, מתוך התעניינות מול האתגר הנוכחי אליו זימנו אותנו מן השמים. בצורה כזאת ניתן להפיק את המקסימום, הן מבחינת ההתקדמות האישית, והן מבחינת הסיפוק האמיתי בחיים, ללא נטיה אל מחשבות הבל ודימיון 'מה היה אילו'...

מקובל בשם הגר"א שהמידה הקשה ביותר להשגה היא מידת השמחה, ובשם ה'בית אהרן' מקרלין מובא (מכתבים בסוף 'בית אהרן') שהשמחה אינה מצוה, אבל את ההשגות שמשיגים ע"י השמחה א"א להשיג ע"י מצוה, וכן העצבות אינה עבירה, אבל ההשלכות של העצבות חמורות מההשלכות של עבירה.

נוכחתי השבוע בעת ש'נתקעתי' בפקק ארוך עם שעתיים המתנה ללא התקדמות, בצורות תגובה שונות של אנשים. היו כאלו שישבו ברוגע ובשלוה, והיו שאיבדו את סבלנותם והיו עסוקים בחיפוש אשמים בפקק... (בסוף התברר שהיתה תאונה ל"ע) חסרי הסבלנות עברו שעתיים מורטות עצבים, לעומת הרגועים שניצלו את זמנם בצורה מיטבית. כולם הגיעו הביתה בחצות הלילה, אך כל אחד הגיע עמוס בחוויות אחרות מהדרך... נתאר לעצמינו אדם שהתעורר באמצע הלילה מרעש חזק שנגרם ע"י שכן או חבר, אם יקבל את המציאות שכבר אירעה בשוויון נפש, ויבין כי דברים כאלו קורים, ירדם בקלות יחסית, אך אם יתפתה לכעוס ולשלם למרעיש כגמולו, יהיה הוא הסובל העיקרי. הנוטה אחר רגשותיו הסוערות מחשבתו תפוסה, ומתקשה להתרכז בדברים החשובים לו, והוא מפסיד זמן יקר, צובר תסכול נוסף וחוזר חלילה...

פעמים שהתסכול נובע ממבט מיואש של המצב הנוכחי גרוע ביותר ואינו ניתן לשנינו או פיתרון, ללא יכולת לראות את הצדדים החיוביים שיש בו. ניקח כדוגמא את מה שהעלית בראשית דברך כי הינך לומד בישיבה שאינה מתאימה לך, מן הסתם אתה בטוח שזו הייתה לומד בישיבה אחרת כל בעיותיך היו נמוגות כלא היו... אכן, מלבד שזאת טעות ברורה, בהתבוננות עמוקה יותר ניתן לראות כי המציאות בתוכה הושמת אינה כה גרועה גם אם אינה מושלמת... אם הובילו אותך לישיבה זו, כנראה שיש לך מרחב גדול להצליח דווקא בה. זאת אמונה פשוטה, שכל אחד יכול להוכיח מתוך הניסיון כי היא נכונה ומצליחה כמו שאמר בן עזאי "בשמך יקראוך, ובמקומך יושבוך, ומשלך יתנו לך". כדאי מאד לבחון כל נושא לגופו בצורה אובייקטיבית ולמדוד חסרונות מול מעלות, ולמצוא את הטוב שזימנו לך מן השמים.

א"ה נמשיך בשבוע הבא בנושא זה, ונתייחס לנקיפות המצפון התמידיות אודות העשיה הרוחנית, ונציג מבט שונה וחדש על הדברים.

ברצוני לשתף אתכם בתחושותי, ואנסה להתמקד בעיקר אע"פ שהדברים נוגעים לכמה תחומים. כבחור בישיבה אני חווה תסכולים וקשיים רבים, חלקם קשורים לרוחניות וחלקם לא. אביא מספר דוגמאות: אני לומד בישיבה שלא כ"כ מתאימה לי הן מבחינת הרמה הלימודית והן מצד הרמה האישית של הבחורים. היות ואני סבור שהייתי אמור ללמוד בישיבה ברמה גבוהה יותר, אני כועס ומתעצבן הרבה על דברים שנעשים או נאמרים ע"י בני הישיבה. מלבד זאת אינני מרוצה מההתקדמות ומהעמידה בהספקים הלימודיים שלי, אני מצוי במרדף אינטנסיבי להספיק את כל מה שתכננתי, אך ללא הצלחה. כמו"כ יש בי נקיפות מצפון כלפי שמיא - שמא לא למדתי ברצינות או לא התפללתי בכוונה ובחיות, למה אינני זוכר את הגמרא בבהירות, ועל החסרונות שלי בענינים שבין אדם לחבירו. לאחרונה, לאחר שפרקתי את תלונותי באזני ידיד נאמן, הוא הגיב - "מעניין שלאדם אחד יש כל כך הרבה קשיים...", והתעוררתי לחשוב למה באמת אני נתון כל היום בתחושה שלא טוב לי, הרי אפשר למצוא המון דברים טובים במצבי, ומלבד זאת הבעיות שלי אינן נדירות, ובכל זאת אני ממורמר יותר מאחרים שמתמודדים עם בעיות קשות משלי.

שוחחתי עם אחד הרבנים בישיבה על הענין, ותשובתו היא כי החיזוק בעבודת ד' יכול להיות פיתרון נכון עבורי, ככל שאשתדל ללמוד היטב, כך יהיה לי סיפוק, ע"י חיזוק באמונה ובטחון וכמובן עם תפילה מתוך הלב - אמצא רוגע ושמחה במצבי, ואם ארבה בנתינה והארת פנים לזולת ישתפר מצבי בחברה, וכן על זה הדרך...

אינני חולק על ההיגיון שבדבריו, אולם לא נראה שריפיון בעבודת השם הוא הגורם לדכדוך המתמיד ולחוסר שביעות הרצון. זאת ועוד, פשוט וברור שא"א לעבוד בבת אחת על כל התחומים - בהתמדה, בתפילה, בביא"ח - ולהשתנות ביום אחד. מצאתי במדור זה כמה פעמים עצות מעשיות, ולא רק אמירות כלליות על החובה והצורך להתחזק בעבודת השם וכדומה, לכן אני פונה בבקשת עצה ישרה ומעשית, כיצד להשתחרר מהמבט השלילי על עצמי ועל המציאות ולהשתנות לאדם שמח ומלא סיפוק, ע"מ שאמצא בעצמי את האנרגיה הנדרשת להשקעה ולהצלחה בסייעתא דשמיא.

הזכרת בשאלך קשיים בכמה תחומים שלכאורה אינם שייכים זה לזה כלל, אך בהתבוננות קצרה ניתן למצוא שורש אחד לכולם, ונקוה שטיפול שורש' בנקודה פנימית זו ישיפע וירגיע את ההתמודדות גם בנושאים שלא הזכרת.

אין ספק שהדברים שנאמרו לך נכונים, ובוודאי חווית בעצמך לא פעם כיצד עבודת ד' ראויה מעניקה סיפוק ושמחה, ומביאה להתקדמות ולהצלחה מלאה תוכן פנימי ואמיתי. אולם אין דרכנו במדור זה לחנך או ללמד את מודל ההצלחה אותו שואף כל בן תורה להשיג, אלא לתת כלים מעשיים כיצד להביא את עצמינו להתקדמות אל אותם יעדים בצורה נכונה ומאומה למציאות.

היות וציינת כי הינך מבקש כלים לחיים טובים יותר באופן כללי ולא דווקא בהקשר הרוחני, נקדים הקדמה קצרה וחשובה.

דברי חז"ל עוסקים רבות בחובת האדם בעולמו, אך אין להפריד בין עולמות ולדמות כי אנו חיים את חיינו לפי ההרגל והשכל הטבעי, ועליהם יש להוסיף מצוות ומעשים טובים עם כל ההנהגות שבדברי חז"ל. מסכת אבות המיוסדת על מוסר ומידות והנהגות טובות, פותחת במשנה הידועה 'משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע וכו' כדי ללמד שגם מסכת זו שאינה באה לפרש מצוה בתורה אלא כולה מוסרים ומידות, מ"מ אינה כספרי מידות של אור"ה המיוסדים על השכל האנושי, אלא אף היא ניתנה למשה בסיני. ואכן דברי חז"ל בגמרא ובשאר מקומות מלאים בתבונות עמוקות ועצות נפלאות כיצד לחיות חיים יפים ותקנים בין האדם לעצמו ובין האדם לחבירו, וכל דבריהם חלק מהתורה שניתנה ע"י מי שברא את טבעי האדם ותכונותיו, ונמסרה מפי חכמינו ז"ל שאין ערוך לחכמתם. חיים ע"פ תורה אינם תוספת רוחנית, אלא היא "תורת חיים" - כמו ששנינו 'גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה בעולם הזה ובעולם הבא' (אבות ז, ו), והמקיימה זוכה לחיי פנימיות ואושר אמיתי בזה ובבא.

כדוגמא יש להביא את המשנה באבות (ד א) המלמדת יסוד נפלא לחיים מאושרים. 'איהו עשיר השמח בחלקו' - המשנה מחדשת שלא כסברת ההמון שהעשירות תלויה במצב הפיננסי ממון, אלא היא תלויה באדם - במבטו על עצמו ועל המציאות כפי שיבואר להלן. בדומה לזה פירש רש"י את הפסוק (משלי יח ד) 'רוח איש יכלכל מחלהו, ורוח נכאה מי ישאנה' - גבר שהוא איש גיבור ואינו נותן דאגה בליבו ומקבל כל הבא עליו בשמחה ובחיבה, אין כוחו סר מעליו.

כך גם התבוננות המובאות בגיליון מבוססות על מקורות בדברי חז"ל כפי שנתבאר מפי רבותינו גדולי הדורות (כשם שאין לפסוק הלכה מתוך דברי הגמרא ללא עיון בפוסקים, כך אין ללמוד ישירות את ההנהגות והמידות מתוך דברי חז"ל אלא

{ אז נדברו }

פרשת בשלח תשפ"ה | גליון מס': 679 | לסדר: "יושע ה' את ישראל"

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל:

a8447168@gmail.com

חדש חדש!!!

ניתן לשלוח הערות או תגובות

על העלון למספר פקס:

077-4448588

רוצים להיות שותפים

בהוצאות העלון?

בבנק: בנק פארי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

באשראי: "נדרים פלוס"

(שם קופה: עלון אז נדברו)

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

תודה מראש!!!

לראשונה שהיהדות הנאמנה חווה יצוג משלה לשביעי באוקטובר...

בשבוע שעבר השתחררה חטופה מעזה... והיא הביאה יחד איתה מסר ואמירה שהציפה את יראי ה' הנאמינים לה' ברגשות קודש עזים טמירים ומרוממים... הרבה דמעות של רגש לקירבה וגעגועים לקשר עם ה' נשפכו בשבוע האחרון בעקבות זה... למרבה האבסורד... די קשה להוציא את זה מהפה... אבל אם תרשה לי לומר: בשבוע שעבר ביום חמישי זו **הפעם הראשונה** שהיהדות הנאמנה חווה **יצוג משלה** לאירועי השביעי באוקטובר!!! חלף כמעט שנה וחצי מאז תחילת המלחמה ואם תשים לב מאז ועד עכשיו לא הייתה כמעט דמות אחת שייצגה והגישה את ההיבט שלנו בתור חרדים לדבר ה' למה שקרה באותו שמחת תורה... היה את ה'ביחד ננצח', היה את ה'הפקרה', היה את ה'החוסן הלאומי', היה את ה'נצחון המוחלט', היה 'ארדון אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם', היו המון קולות וססמאות... חלק רחוקים יותר... חלק רחוקים פחות... אבל הקול היחיד שכמעט ולא נשמע אפילו פעם אחת לאורך כל המלחמה זה הקול של הנאמנות לה' ולהבין שה' פה!!! והוא איתי פה!!! והוא רוצה אותי!!! רוצה אותי!!!! (יש לציין שאמנם נשמעו הרבה קולות של אמונה צרופה ומסירות נפש לרצון ה' מתוך הציבור הדתי לאומי... אבל סו"ס הקול הזה התנקז והוקדש כמעט עד הקצה למשימה הנקודתית של הנחישות בלחימה... מתוך השקפת עולם טהורה שזה כעת רצון ה'... וכמובן שה' לא יקפח שכרם... אבל מה לעשות שזה לא סוד שבנושא הזה יש לנו ויכוח... ולכן עם כל המסיונר שלהם הם לא ייצגו את ההיבט שלנו בסוגיה זו...) הקול של האמונה כמות שהיא לא נשמע!!! והותיר אותנו מחוץ לתמונה זו... ובצדק... והנה כעת הקול הזה בקע בבת אחת ועם כל העוצמה!!!

מבחינתי אותה חטופה שיצאה מהשבי עם 'דרך אמונה בחרתי ובדרך אמונה שבת'!!! זה... **זה הסיפור האישי שלנו!!!** זו השביעי באוקטובר מהזוית של בית המדרש שלנו... זה היה כ"כ חסר לנו עד עכשיו... כ"כ חיינו למשפטים האלו... מה לעשות... עמדנו מרחוק ולא יכולנו להכניס לאנשים את המשפטים האלו בכח בתוך הפה... כי סו"ס לא חיונו את זה בעצמנו... לא יכולתי לגשת ליהודי מעוטף עזה ולהגיד לו: ה' קורץ לנו... הוא רוצה איתנו קשר... אני לא יכול לגשת לחטוף שהשתחרר ומכריז: הסיט נגמר! ולהגיד לו: אם הסיט רק נגמר... אז בשביל מה הוא בכלל התחיל?? אולי ה' רצה עוד משהו חוץ מהסיט הזה ולא רק שהוא יסתיים? אין לי רשות להגיד את זה... וסו"ס אחרי שנה וחצי מישהו אחד מניף את הדגל הטהור! הזק! המרומם הזה! דרך אמונה בחרתי!!! מישהו שהביא איתו בשורה... הנה... **היה בשביל מה...** ה' רצה פה משהו והוא ניצח!!! הוא קיבל את העיניים הממוקדות שלי בו... הוא רצה אותי והוא קיבל אותי!!!

אני לא יודע מה זה עשה לציבור הכללי במדינת ישראל... מסתמא השחרור הזה היה נקודתי... עוד פעימה שגרתית בעסקת חטופים... אבל בשבילנו החרדים לדבר ה'... זה היה שוקר חשמלי!!! אני באופן אישי לא נרגע מזה... אני יכול לשרטט לך כבר עכשיו איך הולכת להיראות אותה חטופה בעוד שמונים שנה... בהר המנוחות תהיה מציבה! ומסביבה יעמדו מאה נכדים כולם הולכים בדרך ה'... ויגידו: רננו צדיקים בה'... (כמובן שהבחירה אף פעם לא נעלמת... והיא יכולה גם להחמיץ את זה) ומאיפה אני יודע??? כי לפני שבועיים הייתי ביארצייט של סבתא שלי... שלפני שמונים שנה בדיוק היא יצאה מאושוויץ במשקל 29 ק"מ ומסרה שם נפש על חמץ בפסח ולהישאר אנושית ובעיקר על אמונה תמימה בה' שהוא פה!!! וזו סבתא שלי וסבתא שלך וסבא שלו ואם אתה רואה היום דור שלם של בני תורה אוהבי ה' יראי אלוקים... מאיפה זה?? ממאה אלף חטופים וחטופות בשנות האמיים של הת"ש בכל פינה בעולם שבדרך אמונה בחרו... וגם שבנו!!!!

אותה חטופה בסך הכל מצטרפת לקבוצה המקורית הזו שהעמידה לנו את כרם ישראל!!!! ויחד איתה... ועוד לפני מצטרפים כל החרדים לדבר ה' ונשות ישראל הצדקניות שבדורנו שמוסרות נפש ולאן דווקא מתוך השבי ולאן דווקא בצרה ובצוקה, אבל בהחלט מתוך הגלות המתוקה והחמצוצית של דור 2025 שמאתגרת לטווח ארוך לא פחות... הם אלו שניצחו את היטלר בשעתו! והם שמנצחים את המדינה... **והם הם אלו שניצחו את יחיא סינאור... הם ולא אחרים!!!**

כיום לצערנו הרב... גם הדתיים לאומים שכ"כ חרפו נפש בלחימה בנחישות מסכמים בשברון לב ובתחושת החמצה שלא זכינו לנצחון מוחלט... אבל אותם חטופות שגילו את ה' מתוך השבי הם כן זכו לנצחון המוחלט... ואנחנו איתם!!! גם אנחנו ננצח... ונצחון מוחלט!!! הנצחון שלנו לא תלוי בטרמפ ולא תלוי בהמשך לחימה ולא במשאיות מזון... ולא תלוי באף גורם חיצוני... הוא תלוי בי ורק בי... האם אני בוחר להיצמד לרצון ה' ולהבין מה הוא רוצה ממני... ושם ננצח!!! הלוואי וביחד נגיע לשם וביחד ננצח... **אבל גם אם לא ביחד... אני וביתי נעבוד את ה'... וננצח!!!**

באותו יום שחרור... הרגשתי בתור חרדי תחושה די מוזרה... הרגשתי כאילו אני נמצא בעולם האמת... הרי כשצדיק מגיע לעולם האמת יש קבלת פנים והקב"ה שש ושמח בראיו נפש נקי וצדיק... ופה כחרדי הרגשתי זיעה קרה... הנה... אנחנו בתור החרדים לדבר ה' ששים ושמחים לשמוע על מישהו שיצא משם נקי וצדיק... אז זהו! שחשוב לדעת שבאותה שעה שכל הפרוץ קטורים מופנים לאותה חטופה שנשארה נאמנת לה'... הרי באותה שעה יש את אותו חרדי מבטן ומלידה שמתמודד איפה שאף אחד לא רואה... וגם אליו מופנים כל הפרוץ קטורים... גם לך מחכה כזו קבלת פנים... רק יש הבדל אחד: אותה חטופה חיכתה לרגע השחרור ואילו אתה לא מחכה לרגע הזה!!! כי זה יקרה כשתמות ואתה לא רוצה למות!!! עכ"פ מחכה לך כזו קבלת פנים של נפש נקי וצדיק... אבל כל דקה נוספת שאתה עדיין פה... זה בשביל לאפשר לך עוד רגעים מכונים כאלו... שהיום לעשותם ומחר לקבל שכרם... היום לבחור בה'... ומחר אהבת עולם תביא להם... **ההמשך בעמוד 3-4 בגיליון זה...**

מהי הנוסחה המקורית ומגילת היסוד של עולם הישיבות...??

ישנו פולמוס ישן ונדוש בעולם הישיבות הליטאי... האם לדבר על שובב"ם או לא... האם קבלנו מרבתינו מעתיקי השמועה או לא קבלנו??? **ואני מוכרח לומר שאיש בשורה אני!**

השנה מצאתי את שביל הזהב!!! לא!!! אין צורך לדבר על שובב"ם... סו"ס עולם הישיבות בנוי על קבלה ומסורת מרבתינו ראשי הישיבות עד מרן ר' חיים מוולוז'ין זצוק"ל... ואם אין לנו מסורת לדבר על שובב"ם... אז עזוב... לא קבלנו מרבתינו... אבל מה כן??? יש נושא מסוים שכן קבלנו מרבתינו עד ר' חיים מוולוז'ין זיע"א... **קוראים לזה ספר נפש החיים!!!** נפש החיים זה ספר שלא חיבר אותו ר' חיים קנייבסקי, וגם לא ר' חיים בריסקער... גם לא בית הלוי... וגם לא הנצי"ב מוולוז'ין... חיבר אותו ר' חיים מוולוז'ין זיע"א בכבודו ובעצמו... וזה לא סתם חיבור שלו... אבל החיבור היסודי שלנו! ומבחינתי... אם ר' חיים מוולוז'ין זיע"א גם ייסד את עולם הישיבות וגם כתב את ספר נפש החיים... מבחינתי ספר נפש החיים הוא מגילת היסוד והנוסחה של עולם הישיבות!!!!

אז זהו! ברצוני להעלות הצעת חוק ולהניח אותה על שלחן (בית) הכנסת בעולם הישיבות שכל שנה כשמיגיעים ימי השובב"ם... שלא ידברו על שובב"ם... רק דבר אחד כן:

פשוט שילמדו בעולם הישיבות את הספר נפש החיים שער א'!! זה הכל!!!

זה לא שובב"ם... זה לא עסק בנסתרות... זה בסה"כ לעסוק בתורתו של מייסד ומחולל עולם הישיבות הליטאי... זהו... בקשה שמרנית ולגיטימית... שער א' בנפש החיים...

רק מה??? הצחוק הגדול הוא שאם למדת שער א' בנפש החיים אין לך פגיעה ישירה!!!! הישר ללב של הנקקודה של שובב"ם כמו נפש החיים שער א'... והלוואי...

המדהים הוא שעד לפני כמה שנים... תמיד אמרו לנו שמומלץ מאוד ללמוד נפש החיים שער ד' ששם ר' חיים מדבר ומפליג במעלה הנשגבה של עסק התורה... נכון... זה באמת חשוב מאוד... אבל עדיין!! סו"ס זה שער ד' בנפש החיים ולא שער א'... ובאמת שער ד' מתחיל במילים **עוד זאת** אמרתי לבא במגילת ספר כתוב עלי בגודל החיוב של עסק התורה!! ואם ר' חיים ראה לנכון להשאיר את זה לשער ד'... מה זה אומר? שר' חיים מוולוז'ין הבין שכמה שחשוב לדעת את מעלת עסק התורה... עדיין יש משהו עוד יותר קריטי שבשבילו הוא הקדיש את שער א'... והאמת היא שכבר כשהייתי בישיבה קטנה שאלתי בסקרנות מה... מה יש שם בשער א' ב' ג'?? למה לדלג לשער ד'??? אמרו לו: עזוב... זה קבלה...

והיום אני מבין למה אמרו לי את זה... כי אם בשער ד' הוא מפליג כמה התורה גדולה ונשגבה!!! אז בשער א' הוא מבאר באריכות **כמה אתה!!! כמה אתה גדול ונשגב!!!**

ואני מאוד מבין למה לפני 30 שנה כשהייתי בישיבה קטנה זה לא היה חשוב... כי לפני 30 שנה... באמת מה העניין לדבר עלי... כן חשוב לא חשוב... מאי נפקא מינה... מי חשב אחרת... מה שבעיקר היה חשוב זה זיץ לערענן... תעריך את התורה... תשב ותלמד... אחרי הכל... לפני שלושים שנה זה היה עדיין בעיצומה של הצמיחה מחדש של עולם התורה, על חרבות הדור שעזבו את התורה... או אז צמח הדור הראשון והשני של הבני תורה!!! וכידוע: כל הפרוזקטורים וכל המייקוד הופנה לגודל מעלת עסק התורה... זה היה הדור הראשון של האברכים... הדור השני של המושג הגורף שנקרא בחור ישיבה ללא אופציה אחרת... אבל היום??? בשנים האחרונות, ובפרט בעשור האחרון... הנושא הוסט לגמרי!!! התורה כבר ממזמן חשובה!!! מוסדות התורה משגשגים!!! בתי מדרשות מפוצצים... ארונות קודש מפוארים וגם אוצר הספרים אדיר ממדים... קול הלשון לא פוסק... ועולם הישיבות מלא מפה לפה... היום כבר פחות דחוף לדבר על גודל החיוב של עסק התורה... כי מי חשב אחרת... היום זה יותר מידי ברור... חסר לישיבוחר שנכנס לשידוכים אם הוא יצהיר שהוא לא מתכנן ללמוד אחרי החתונה... חבל... זה לא שיווקי... אם אמרת שאתה שקוע בלימוד נפתחים לפניך כל השערים... אין היום מי שלא מעריך את עסק התורה בכל גווני הקשת...

אבל איזה ערך ירד והושפל עד עכשיו??? **הערך שלי!!! אני!!! מה אני שווה ? ?**

כן... התורה חשובה... בית המדרש יקר לאין ערוך... אבל איפה אני פה בסיפור??

אני מרגיש קטן... אני מרגיש שובב"ם... הרחוב מנגיש לי כל מיני רגעים שובב"ם... כן... זה בדיוק הנושא של שובב"ם... ובני ישראל פרו **וישרצו**... אתה יודע מה זה וישרצו? כמו שרצים!! יש היום כמויות של בני תורה... כמויות של בחורי ישיבות ואברכים כמו... כמו... תראה איך בית המדרש מפוצץ... (הוי... איך העיתון אוהב לפרסם את התמונות האלו ככה מאחורה איך בית המדרש מפוצץ וכולם מתנדנדים כמו סרט נע... הוי... איך הצלמים והעיתונות אוהבת את זה... אני קצת פחות... והרבש"ע ככל הנראה עוד קצת פחות)... בית המדרש מפוצץ זה דבר נפלא... זה בסה"כ אומר שיש הרבה לומדי תורה... ואין דבר נפלא מזה... אבל אל תשכח שכשרוצים להפגין את כמות לומדי התורה!! על הדרך כל יחיד ויחיד מרגיש בורג ממערכת... התורה נשארה חשובה מאוד... ואילו איפה אני פה בכל הסיפור... ופה מגיע נפש החיים לא שער ד' אלא שער א'!! ושם מחולל ומייסד עולם הישיבות מציג את מגילת היסוד של עולם הישיבות... אתה יודעים מה זה בן ישיבה??? **"וזאת תורת האדם, כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו כי מה אני ומה כוחי לפעול במעשי השפלים שום עניין בעולם, אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו, שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל רגע, לא אתאבדו ח"ו ומה רבו מעשיו ומאוד גדלו ורמו שכל אחת עולה כפי שרשה לפעול בגבהי מרומים בעולמות וצחצחות אורות עליונים!"**

והיום!!! אני לא צריך להגיד לך... זה הנושא!! זו הסוגיה הקריטית ביותר!! כן שובב"ם לא שובב"ם... לא משנה איך שתקרא לזה... על המשפטים האלו צריך לחזור ולשנן אינספור פעמים... **"גם על זאת יחד לב האדם מעם הקודש, שהוא כולל בתבניתו כל הכוחות והעולמות כולם והלב של האדם הוא כלליות הכל כנגד בית קודשי הקדשים, והאדם הוא הכח ונפש החיה של עולמות עליונים שכולם מתנהגים על ידו..."** זה שער א' בנפש החיים!! וזה הנפש של כל החיים בדורנו אנו!!! זו הסוגיה הקריטית ביותר!!! שאגב: מי שהופקד להיות אחראי הראשי לעמעם ולטשטש ולהשכיח את הנפש הזו של החיים... הלא הוא 'ידידנו' עמלק שאנחנו קוראים עליו בסוף הפרשה שהתפקיד שלו הוא **לזנוב!!** ויזנב בך כל הנחשלים אחריו... לתפוס אותך ברגע של נחשלות ולעשות ממך זנב!! שונוץ... קטן... וזו ההנהקודה של שובב"ם... תפסיק לראות את עצמך כמו ילדון שובב"ם ומנומש... תבין שאתה גדול!! תבין שיש לך השפעה... אתה משהו שעובד!!

לרגל ימי השובב"ם,

ניתן לרכוש את הספר 'וימאן', מוקדש ללוחמי הקדושה 'יוצאי צבא בישראל' הנלחמים בעוז ותעצומות בקרב הבלתי פוסק בדגל הנאמנות לה' בתנאי שטח סבוכים נגד כח המשיכה של דור 2025 כוחותינו חזקים!! לא נותר לנו, הדור היותר מבוגר, אלא להצטרף למאמץ המלחמתי, לתת רוח גבית ותמיכה בלתי מסויגת לצעירי דורנו שמתברר ש-ה' כנראה סומך עליהם ונותן בהם אימון עוד יותר ממה שנתן בנו. ספר זה נועד בעיקר בתור 'הצדעה' וניתנת שכם ונשיאה בעול ללוחמנו.

ניתן לרכוש במוקדי המכירה

בדלהלן:

ירושלים: רח' נחמיה 10 קומה ג'
גבעת שאול, רח' בן עזיאל - 054-8491554
בית וגן - משפחת נוישטט רח' הרב פראנק 29
רוממה - המ"ג 29 - 052-7682281
רמות ד' - רובין 47
גילה - 0533148861

אופקים: משפחת שפירא: 053-4112035
אחינסך-שרגל: 052-7171721 שכט אשר 9
שלב ב' - 0534162979

אלעד: רחוב ר' יהודה הנשיא 81 - 03-9073067
אשדוד: הרב צור - 050-4120311
ביתר עילית: אזור רמי לוי - 054-8450998
בית שמש: נהר הירדן 9 ר"ב - 058-3294147

בני ברק: קיבוץ גלילות 9 - 055-6728458
חז"ל 34 - 052-7117271

רח' הרב בן-ציון: 0527603814
חדש: אזור גן ורשא - 0534166085
חדש: פרדס כץ אבוחצירא - 0548494663

פרדס כץ החלוצים: 0548578226

חיפה: פולק, גאולה 15, 052-7683095
טבריה: 054-8441354
טלז סטון: קפלן, הרי"ף 6 ק"ג - 052-7688584
כרמיאל: 0527136165

מודיעין עילית: קצות החושן 14, 052-7174781
חפץ חיים: 14 - משפחת דרבקין - 089742750
גרין פארק: 0527644795
ברכפלד: ר' יהודה הנשיא 30 - 0527126897
נתיבות: הר' גרשונוביץ 42 - 0527644737/8

עפולה: 052-7686876
פתח תקוה: (מרכז הכי) 0504124235
צפת: 052-7181828
רחובות: 0548580831
רכסים: 054-8415410
תל ציון: 052-7150166
תפרה: לימן - 055-6705003

כמו כן: ניתן לרכוש את שאר הספרים במוקדים אלו:

אהבת-תפילה. ואהבת-עול מלכות שמים. המסולאים בפז- עסק התורה.

הסיפור שלא יודעים על החטופים...

(המשך) ישנה נקודה יחסית צדדית שתפסה אותי לאורך תהליך שחרור החטופים. **העניין הוא:** שאחד מהדברים שהעכירו את האוירה כאן בא"י זה הצורה המשפילה איך שהחמאס שחרר את החטופים... הם הובלו כמו אומללים לבמה של טקס נצחון עם אקדחים שלופים ומכתב שחרור... אז מילא אני ואתה שלא ראינו את זה ברשת ניחא... אבל מי שכן ראה את זה... זה עשה רע... תחושה משפילה שהמלך אביון נושא ראש וחש מנצח ועוד בצחוק פרוע... אז זהו!!! שמישהו שהיה שם בתוכי עזה צחק ואמר לי: הווי... שתהיה לי בריאים... מי שרואה בזה השפלה זה רק מראה עד כמה הוא לא מתחיל לקלוט מה מתחולל כעת בעזה...

תחשוב ש-92% מהמבנים בעזה הרוסים!!! זה אומר ששתי מיליון אנשים מחוסרי בית זרוקים ברחוב רועדים מקור... (הטרמפ' הממוצעת כעת זה 13 מעלות בלילה...) ברוב הרצועה אין חיבור למים! אתה צריך לחפש כוס מים... חוץ מזה מדובר ב-40.000 הרוגים בחמאס... ולא סתם אלא תחת הריסות ללא קבורה... אתה קולט מה זה אומר?? רק לדמיין את הצחנה... חתולים וחולדות זוללים אותם להנאתם... שתבין: אם אתה רואה בעזה 'כזית בפי העורב' זה לא ספק טומאה... אלא ודאי כזית מת!!! **נו... ואת החגיגות נצחון שלהם אתה עוד לוקח ללב??** לזה אתה קורא השפלה?? מי פה בדיוק המושפל?? הם מובילים חטוף שהערך שלו שווה מאות מיליונים **כפשוטו!!!** הפכו בשבילו את כל העולם **כפשוטו!!!** ובעוד עשר דקות הוא חוזר לידיים אוהבות וחומלות... מובל במסוק הכי יוקרתי... ואילו המחבלים שהקיפו אותו הולכים להישאר פה בבז' ובחורבן זרוקים כמו חתולי רחוב... ואת ההשפלה שלהם אתה עוד לוקח ללב?? אז נכון... הם נפנפו באקדחים וצעקו נצחון... אז מה...

תראה את התמונה המושלמת!!! אל תהיה ערבי!!!

זה הרי היבט כ"כ נכון!! הנתונים הם כ"כ פשוטים פה... ו... ובכל זאת!! בכל זאת- אתה רואה שרגשית ברגע הראשון זה עשה לנו רע... מה לקחתי מזה?? שכנראה שזה הטבע שלנו!! שלמרות שאנחנו יודעים את הנתונים... סו"ס בתגובה הראשונית והרגשית שלנו זה עושה לנו רע... אבל מותר לנו ואפילו חובתנו להתעשת לאחר הרגע הראשון ולהשליט שכל ולקלוט את התמונה המושלמת ולהבין... ש... שההלו... הכל בסדר...

לפני מה הדברים אמורים??

להבדיל אלף אלפי הבדלות... לכל עובד ה' בדורנו יש את הרגעים הקשים שעליהם נאמר 'ולא יבוש מפני המלעיגים עליו בעבודת הבורא'!! יש לכל אחד את הרגע שאתה מוקף בלעג מכל הכיוונים... באנשים שמשדרים לך שהם פתוחים יותר ויש להם אפשרויות יותר ורק אתה נגוע כל היום ותוכחתך לבקרים, וזה קשה!! הרגעים האלו הם קשים!! אי אפשר להימלט מהתגובה הרגשית הראשונית שאתה בוש מפני המלעיגים... מותר!!! תן לתחושה הזו מקום... מותר להיעלב... אבל!!!!!! הההלו... מותר לך גם לפתוח ראש ולהבין שהחבר שלך הפתוח

והמודרני הזה... 92% מהאישיות שלו מכור למסך... הוא היה מת לשלוט על עצמו כמון והוא פשוט לא מצליח!!! הוא נשאר בבז' ובכלוב ואתה יצאת לחפשי... הוא קם כל בוקר בדיוק כמון עם לו"ז מה הוא אמור לעשות... ובמשך היום הוא פשוט מצפצף על עצמו והמכשיר לוקח אותו מעצמו. (סליחה על הדוגמא: אבל שניכם נכנסתם הבוקר לביה"כ בשטיבלאך... אתה יצאת אחרי חצי דקה... והוא יצא אחרי שעתיים כי הוא שקע שם בציוצים!!! אתה מסוגל לדמיין איך הוא מרגיש עם עצמו?? **ש... שלא תדע מצוות!!!!**) אז נכון... אז הוא יורד עליך מידי פעם שאתה צו"ל ומצומצם... אבל הוא מת מקנאה... כי אתה חפשי והוא בבז'... יש לך מה זה אבא במסך?? יש לך מושג איך נראים חיי נישואין כששניהם במכשיר?? זה... זה שלישית הזוג הבודד... שלא תדע!! בקיצור: תנסה לקרא את המפה כולה ואח"כ תגיד מי פה הלועג ומי הנלעג...

עד כאן נקודה קצת שולית... אבל יש נקודה קצת יותר מהותית:

ישנם סיפורים שכולם יודעים על אותם חטופות ששמו שבת וכשרות בשבי... **אבל יש סיפור שאף אחד לא יודע אותו!!!** חשיפה בלעדית כאן באז נדברו... הסיפור 'מספר' ככה: היה זה לפני כמה חודשים... אי שם עמוק בעיצומו של השבי... והרי אותה נערה כידוע התקרבה לה' מאוד והשתדלה להקפיד על כשרות ושבת וכו' במס"נ... (ואגב: ע"פ דין הותר להם הכל משום פיקוח נפש... ואם הגה"ק מקלויזנבורג זי"ע"א היה שם הוא היה מורה להם בתקיפות לאכול נבלות וטרפות כפי שהוא הורה בשואה... אלא שבאנו כאן למחלוקת רמב"ם וראב"ד שמוותר האדם להחליט שהוא רוצה למסור נפשו...)

אבל!!! במקביל!!!

סו"ס היא גם רצתה יום אחד לצאת מהשבי... טבעי?? **טבעי!!!**

נורמלי שחטוף מייחל לצאת מעמק הבכא?? **בטח!!! הכי נורמלי...**

נו... ומי הכתובת לשחרור אסירים?? עד כמה שידוע לי ה' מתיר אסורים!!! נכון?? אותו ה' שהיא כעת מתחזקת מולו ושומרת את השבת שלו וכו'... הוא!!! הוא גם הכתובת לצאת מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה...

מה עשתה אותה חטופה? בצר לה היא פנתה לקב"ה בתחינה: ה'... אני כ"כ מייחלת לצאת מכאן יום אחד... ואני רוצה למצא חן בעיניך שתנתן לי נפשי בשאלתי ותפדה אותי מכאן... ולכן!!! אני מקבלת על עצמי חיזוק מיוחד... שבארבעים יום (או חמישים יום) הקרובים... אני אשתדל במס"נ עצומה לשמור שבת בכל מחיר!! ולא להיכשל בנבלות וטרפות אפילו פעם אחת... ואנא ה'... בזכות זה תחמול ותרחם עלי ותוציא אותי מאפלה לאורה... כך קיבלה על עצמה אותה חטופה...

ואכן אמרה ועשתה... היא התחילה לשמור בקנאות על שמירת שבת ואוכל כשר במשך שבוע... שבועיים... שלוש... ואז הגיע יום 28 לקבלה... (יתכן שאני לא ממש מדויק... או יום 28 או 35... אולי 14... לא כ"כ משנה) ואז הגיע יום קשה במיוחד... היה שם איזה כאוס יוצא דופן!!! המחבלים איימו וצעקו... או לחילופין

היה שם מחסור חמור במזון והיא סבלה ממש מחרפת רעב... וכל זה עוד חוץ ממצב רוח מאוד מאוד ירוד שהיא הייתה שרויה בו מכל הסיבות שבעולם... בקיצור: לא כ"כ משנה הפרטים. מה שבטוח... באותו יום זה היה ניסיון קקקשה מאוד!! קשה מידי... מלווה ברגעי שבר ודכדוך עמוק... ובצירוף כל זה היא לא עמדה בקושי ובניסיון... ו... והופ!!! היא נשברה!!! באותו יום היא כן אכלה נבלות וטרפות ואולי גם 'נכשלה' בחילול שבת מחוסר ברירה...

ואחר כך!!! אחרי שעבר הכאוס והעסק נרגע היא הרגישה מאוד רע עם עצמה... אכזבה ומצפון כבד... אאאוף... למה לא עמדתי בניסיון... הרסתי את הכל... בפרט שקבלתי קבלה, וכ"כ תליתי תקוות בקבלה הזו... כל הזמן אני מחכה ליום האחרון של הקבלה שקויתי שביום הזה יפתחו השערים ואני אצא לחופשי... וכעת בום!! הכל נפל!!! ואז... אכן חלפו להם הארבעים יום של הקבלה... ותנחש מה קרה??

היא לא!!! לא השתחררה... נשארה שם להינמק במנהרות עזה...

אף אחד 'לא ידע' מה הסיבה שהיא עדיין לא נושעה... רק היא!! 'היא ידעה'!! ומה היא ידעה?? כן... נכשלתי!! לא עמדתי בניסיון ואכלתי!!! ולכן ננעלו בפני השערים... אאאאאאאוף... כמה חבל... אבל אין מה לעשות... מה שנכון נכון... אם הייתי זוכה לעמוד בניסיון עד הסוף בטח הייתי עכשיו כבר בחוץ בחיק משפחתי... אבל... אבל לא זכיתי...

עד כאן הסיפור!!! ולפני הכל אני מוכרח להודות בגילוי נאות: שאף אחד לא סיפר לי את זה... לא קבלתי עדות או אישור שהסיפור הזה אכן קרה... אבל תשמע לי... עם יד על הלב: הסיפור הזה קרה!!!

האם זה קרה בדיוק בעיסיות מדממת כמו שתיארתי? **לא יודע... תברר.** האם זה היה 90% אחוז כמו שתיארתי או ב-60%? **גם לא יודע...** סו"ס אני לא נביא וגם לא הייתי שם במנהרות של עזה... אז נכון... במנהרות של עזה אמנם באמת לא הייתי!!! אבל במנהרות של בן עליה עובד ה' כן הייתי!!! ומהיכרות קרובה עם המנהרות מהסוג הזה... מאוד קל לי לנחש מה התחולל במנהרות- לא של עזה!! אלא של בת ישראל צדקנית בדורנו שמחרפת את נפשה מעל ומעבר למענו יתברך...

ואני שואל אותך עכשיו: בינינו... מה האמת??? האם זה נכון שהסיבה שהיא לא שוחררה זה כי באחת הפעמים היא נכשלה באכילת נבלות?

חס ושלום! ברור שלא!!! מה בכלל ההווה אמינה... כל מי שרק קולט את התמונה... מבין שחטוף בעזה בתת תנאים זה פיקוח נפש ומותר להם לאכול ראשי חמורים... ואם הם בכל זאת החליטו למסור נפש... אז כל הכבוד!!!! והמים נוקבין האלו עלו זעזעו את כסא הכבוד והשפיעו י"ג מכילן דרחמי... אבל גם אז... לרגע אחד זה לא היה מובן מאליה!! וממילא גם אם היו מעידות פה ושם... הקב"ה לרגע לא כעס עליהם...

אה... אם ככה... אז למה ה' באמת לא שחרר אותם?? אה... זה... זה כבר לא קשור... זה כבר שייך ל'דרך אמונה בחרתי...' זה שייך להנהגת היחוד מה

השליחות שה' יעד להם וה' היה צריך אותם שם!!! אבל למען ה'... לחשוב שה' כעס עליהם?? מה פתאום... חס וחלילה...

אבלו!!! רבנו של עולם: מי יגיד לאותה חטופה את זה??

סו"ס היא נכנסה פה בשבי לאיזהו סטנדרט רוחני מאוד תובעני וגבוה!! והיא עושה את זה מול בורא עולם!! והיא התרגלה לדרוש מעצמה את התובענות הרוחנית הזו. ואם יום אחד היא לא מספקת את ה'סחורה' הזו... והיא כמובן מאוכזבת מעצמה!!! ותצרך לזה שבדיק היא מחכה לאיזה חיוך והארה משמים שמשום מה מתממהת לבא... כעת תעשה חשבון מתמטי אחד ועוד אחד ותגיד לי מה יצא...?? שהקב"ה כועס עלי!!!... ועל מה הוא כועס? על המעשה הכי נאצל שאני עושה בנדיבות לב ופעם אחת לא עשיתי... או לחילופין מעידה חד פעמית בניסיון יומיומי קשה מאוד... אז הנה... זה המנהרות שאני מכיר!!!... וזה לא מנהרות בעזה... זה מנהרות עמוק עמוק בתוך לבו של בן עליה מרומם שתובע מעצמו ו... ועל הדרך מפיל על הרבש"ע תיקים 'אשר לא ציוותי ולא דברתי ולא עלתה על לבי...' ומהמנהרה הזו חששתי... כשאשתי כבר תקופה ארוכה מדברת בהתרגשות שישינה חטופה שלפני שנה העידו שהיא מתחזקת ושומרת שם שבת ואני מחכה בכיליון עיניים שהיא תשתחרר אני לא מיהרתי להתלהב!! פחדתי מהמנהרות... לא של עזה... אלא מהמנהרות שאני מכיר!! אמרתי לאשתי: קודם שתחזור ואח"כ נדבר... ואז כשאותה חטופה אכן שוחררה והתברר שהיא יצאה בשלום משתי המנהרות האלו גם יחד... אז אני רוצה לנצל הזדמנות זו:

אני פונה אליך... אתה הבן עליה שיש לך מנהרה משלך!! יש לך את נקודות החולשה הספציפיות שלו... ששם אין לך את הלוקוס להיות הטופ שבטופ... כי שם... בנקודת ההתמודדות האישית שלך אתה חי בנתונים של חטוף... אתה מוקף באחיזת החיצונים ואתה צריך להיאבק על המינימום... ואתה נלחם!! ונאבק!! ויורק דם!! ומצליח לשרוד... ולפעמים... לפעמים לא... ואתה מתקשר אלי מהמנהרה ובטוח שה' שונא אותך וכועס עליך ולכן אתה גם לא מרגיש הארת פנים... וסו"ס בינינו... אתה הרי לא לגמרי טועה... כי אתה יודע לצטט לי שמעל פני שטח יש מאמרי חז"ל שכתוב שם דברים חמורים... אבל ההלו... אל תשכח שגם על חילול שבת חייבים סקילה, ומי שאוכל נבלות וטרפות בתל אביב הוא רשע ומותר לשנא אותו... אבל ההלו... נא להבחין!!! כשאותה התמודדות בדיוק נעשית מתוך מנהרה בעזה!! כלנו מבינים שיש פה כללים אחרים.

על אותו משקל: אתה יודע לצטט מאמרי חז"ל... ואתה לא קולט שאתה במנהרה!! אתה לא קולט שאצל הקב"ה בכסא הכבוד יש את הסל ומגרפה המיוחדים שאיתם אתה מתמודד... ה' יודע בדיוק באיזה נתוני טחב וקושי נשימתי רוחני אתה נמצא ברגעים של התמודדות... וההלו... מי יגלה עפר מעיניך ויסביר לך שנוכח... עוון חמור מאוד!!! אבל בנתוני מנהרות הקב"ה מעריך עד אין קץ את העמידה בניסיונות שלך... וגם אם ח"ו יש פה ושם מעידות... אין לנו רשות להתבחש בהם... תתמקד בלהמשיך הלאה... אנא!! תחזיק מעמד למענו יתברך

שחרד עליך ומחכה לך מבחוץ... רוצה אותך עובר את ההרפתקאה הזו ויוצא ממנה בשלום... גם אם צולע העיקר מנצח... ולכל אחד מאיתנו!!! ללא יוצא מן הכלל!! יש את הנקודה החלשה שלו... שבנקודה הזו אני במנהרה... מוקף באויבים... ושם עיקר המגרש שלי!!! ושם ההישג הוא לא הרמטי... ההישג הוא להחזיק מעמד!! להשתדל לצוף מעל המים ובעיקר לשרוד...

ושוב: שתבין: אף אחד לא מתפעל מהשמירת שבת שלי... וגם אני ואתה לא מתפעלים ממסורתי שהואיל בטובו לשמור שבת... אבל כולנו מרוגשים עד אימה משמירת שבת בנתוני עזה... מתפילת שחרית בסידור מרוט מתוך מנהרה... אז זהו שבאותה מידה מישוה שם בשמים רואה אותך באור אחר לגמרי לגמרי ממה שאתה מדמיון!!! ותפסיק... תפסיק להפוך את הקב"ה לעיון שלך... כי זה מסוכן!!! ברגע שאתה הופך את הקב"ה כל היום לכועס עליך... יום אחד גם אתה תמצא את עצמך כועס עליו... והסכסוך שכזה לא נגמר ב-דרך אמונה שבת!! זה מסוג הדברים שאין ברירה... יש משהו שאתה צריך ללחוץ לעצמך וכנראה שאותם חטופות גם לחשו את זה לעצמן... (אצלן זה יותר הגיוני... כי סו"ס הם רק שם התחילו להתקרב לה'... ממילא החוויה של נדיבות הלב עדיין הייתה מורגשת... לא כך החרדי מבטן ומלידה) תסלח לי שלקחתי את המסר למקום הזה... כי כשאני שומע על חטוף... אני מדמין איזה מסר הייתי רוצה להעביר לו... ואז אני מקווה בשבילו!!! שגם הוא ברגעים אלו ממש חושב... אם היה למישהו גישה אלי... איזה מסר הוא היה מעביר לי...

זה בשבילי המוטו!!! כשאני רואה בן עליה מתמודד בנתוני חטוף במנהרות... מבחינתי אני מדמין את אבא שבשמים שמאוד רוצה להעביר לך מסר... אני מנסה לדלות במחשבתי איזה מסר הוא רוצה להעביר לך ואת זה אני אומר לך... אבל אני בסה"כ בורג קטן מהסיפור, כי מי שצריך בעיקר להעביר את המסר... זה אתה ל---

עצמך!!! תחשוב שאתה חטוף!!! הנשמה המאירה שבך שולחת אור בכל פינה בעולם... ואבא שבשמים מתענג ומתגאה בכל עמידה בניסיון שלך... ותכל'ס יש אפס פידבק מצידו... למה? כי כעת... בתוקף ההסתרה שלפני הגאולה הנתונים של 'קל מסתתר' הם בקנה מידה של חטופים...

אז תנסה לדמין איזה מסר אבא שבשמים היה רוצה שאתה בעצמך תעביר לעצמך בשמו... **תשמע לי!!! זה המסר!! עם יד על הלב!!!**

עוד נקודה שקשורה מעניין לעניין באותו עניין... שגם היא הציפה אותי בדמעות: יצא לי לשמוע מתנחל, יהודי ירא שמים ות"ח שיצא למילואים ושרת במסי"נ לאורך השנה האחרונה וכעת כשנגמרה המלחמה והוא חוזר הביתה... הוא אמר משפט מפתיע ש-לי אין רשות להגיד אותו!!! ולכן מאוד ריגש אותי שזה הגיע ממנו!!! הוא אמר: תדעו לכם: שלא קל לנו לחזור הביתה!!! ולמה? כי... כי עד עכשיו היינו בעזה... היינו מוצפים ברגשות נעלים ומרוממים... אנחנו מצילים את עם ישראל... אנחנו נוקמים נקמת ה'. כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו... הורדנו

בניינים אחד אחרי השני... היינו אחוזים בבטחון גמור בה' כי היינו בסכנת חיים... וזה מרומם! זה גדול!! היינו חדורים בשליחות נשגבת!! (החרדי הקלאסי אולי לא מבין... אז רק על קצה המזל: כשה' רוצה לשכנע את משה רבינו להיפטר מן העולם, ה' אומר לו: נקמת מדיין תלויה במיתתך! אם אתה מת נוקמים במדיין... ואם לא אז מדיין נשארים... אומר המדרש: באותו רגע משה רבינו הסכים!!! קל נקמות ה' זה עניין נשגב ואנשי המלחמה שנוטלים חלק בזה זה דבר גדול... עיין ערך מאתיים ערלות פלשתיים... בקיצור: יש פה משהו!!! שאמנם אנו עושים ברקס כשאנחנו מגיעים לסוגיות אלו מסיבות סביבתיות כי אנו חולקים על עצם הנחת יסוד, אבל זה קיים... כמובן שהערה זו מיועדת עבור הקורא הפיקח ולא הטיפש התורן) ואילו עכשיו- טען אותו מפקד: לפתע אנחנו צריכים לאט לאט לרדת מהעץ... להתקפל ולחזור הביתה... לחזור להתמודדויות היומיומיות של סבלנות... גאווה... שמירת עיניים... כוונה בתפילה... ישרות בדיני ממונות... והוא טען שזה לא קל!!! **והמשפט הזה מאוד מאוד ריגש אותי...** כי כן... אתה צודק!!! תדע לך שבשנה וחצי שאתה יושבת על הדחפור והורדת מבנים של שש קומות בעזה... באותה שעה אני המשכתי לבוסס פה עם הניסיון היומיומי להקשיב לקו מידע על חשבון הלימוד. שמירת עיניים היומיומית... להתגבר על מידת הכעס... ועל הגרביים שצריך לשים בכביסה ולא על הרצפה... ועם הילדים שלי שאתגרו אותי בסבלנות... וכן!!! זה גם!!! זה גם קשה!!! ותודה שמישהו מוכן להגיד את זה... כי לנו אין רשות להגיד את זה!!! כן... לעבוד את ה' ביום יום זה לא קל... ובינינו... למייעשה זה הסיפור הגדול!!! כבר כתבתי כאן לא פעם שאמנם הניסיון הבולט ביותר של אברהם היה עקידת יצחק! אבל לא זה הניסיון **שעשה אותו** אברהם אבינו... הניסיון שעשה אותו אב לכל העולם כולו זה ה-לך לך... ללכת אחרי ה'... ללכת עוד יום ועוד יום... ללכת לבית הכנסת ומשם למכולת ומשם לכולל ומשם למשנת יוסף (ולחזור שוב כי שכחתי את הפפריקה) ולעשות מה שצריך על פי רצון ה'. ואל תשכח שגם לי יש קירות מעצבנים שהייתי שמח שתביא לי את דחפור שלך ולשטח אותם אחת ולתמיד לכל הרוחות. אבל לא!! ה' רצה שאני אמשיך להתמודד מול זה עוד יום ועוד יום... וכן... ידידי היקר שחוזר כעת מעזה... את גודל פעלך שעשית בעזה... אף אחד לא יכול לקחת ממך... אבל את מה שאני עשיתי בשנה האחרונה אף אחד לא רוצה לקחת ממני... ושם!!! שם עבדתי לא פחות... מי מדבר על אותה אם בישראל שעובדת בשוטף של המשק בית עוד יום ועוד יום... שם!!! שם העבודה הגדולה... שם הייתי כל השנה האחרונה... והצד השווה שבכולם שהרבש"ע רואה את הדברים בצורה קצת שונה מאיתנו...

הויכוח השגרתי שהפך למדורת אש...

יום שגרתי בבית הדין... ישבו להם ראש בית דין באמצע ומימינו ומשמאלו שני הדיינים... והנה הגיעו שמרל וחצקל... מה יש?? שמרל טוען: חצקל לוהה ממני 5000 שקל!!! ואני רוצה שהוא יחזיר לי... כן חצקל... מה יש לך להגיד?? חצקל נבון ואמר: אני אגיד לכם בכנות... אני לא יודע!!! לא זכור לי שלוויתי משמרל... לשמרל אמנם מאוד ברור שלוויתי ממנו... למייעשה אין לו עדים שהוא הלווה לי... וגם אין לו ממני שטר... יכולתי להגיד שאני לא חייב לו גרוש וזהו... אבל אני כנה... ואני מודה בכנות שאני באמת לא יודע!!! לא זכור לי כזה דבר... נו... מה הדין?? תשמע... זו שאלה קצת מסובכת... מילא חצקל היה טוען בתוקף אני לא חייב לשמרל, אז היינו מחייבים אותו שבועת היסט מדרבנן... תשבע שאתה לא חייב לו והיינו פוטרים אותו לחיים ולשלום, כמו כן, אם חצקל היה אומר, נכון ליתני ממנו, אבל אני לא יודע אם החזרתי... גם אז ברור שהיינו מחייבים אותו, כי יש כאן בריא ושמא!!! שהרי שניהם מודים שהייתה פה הלוואה ודאית... גם חצקל מודה שהוא לוהה, רק הוא לא יודע אם הוא החזיר... זה בריא ושמא בריא עדיף וחצקל היה ודאי חייב... אבל כאן ששמרל טוען בוודאות שחצקל חייב לו כסף... וחצקל לא שולל מכל וכל... הוא רק אומר אני לא יודע!!! האם בכזה אופן זה גם נקרא בריא ושמא!!! הדיינים התחילו לדון ביניהם... יום שלם של התנצחות בריתחא דאורייתא... ובסוף!!! אל תשאל מה קרה... תיקו!!! דיין אחד הכריע בצורה ברורה שחצקל חייב!! (כי יש כאן בריא ושמא בריא עדיף) הדיין השני הכריע בבירור שחצקל פטור!! (כי הוא מטיל בספק את עצם התביעה) והדיין השלישי... תן ניחוש מה הוא אמר?? הוא אמר בדיוק את מה שחצקל בעצמו אמר... הוא אמר אני יודע!!! הדיין השלישי לא... לא הצליח להכריע... מה שנקרא 'אין ולאו ורפיא בידיה'!!! הוא ישב וחשב כל הלילה ו... ולא הצליח להכריע... תשמע... שאלה קשה... כצפוי... מהר מאוד הנידון הגיע לבית המדרש הסמוך וזה עורר סערה בבית מדרש... ויכוחים סוערים... אבל תכל'ס... מה עושים?? סו"ס שמרל וחצקל מחכים בבית הדין והם צריכים לצאת עם הכרעה... וברגע שאחד מהדיינים אומר אני יודע... אז אנחנו בבעיה!! כי בשביל להכריע צריך הטיה של רוב... או שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי או ההיפך... אבל ברגע שאחד אומר חייב ואחד זכאי ואחד אומר לא יודע... אז אין לו הטיה!!! אם ככה... אין מנוס... בכזה מקרה צריך להוסיף דיין נוסף... אבל רגע!!! דיין אחד נוסף זה גם לא מספיק... כי... כי מה שהוא יגיד... לא משנה מה אתה עדיין תשאר בלי הכרעה (אם הוא יגיד חייב, אז יש לנו שנים אומרים חייב מול שנים שאחד אומר פטור ואחד אומר לא יודע... ואותו דבר אם הוא יגיד פטור, יש לנו שנים אומרים פטור, מול שנים שאחד אומר לא יודע ואחד אומר חייב)

אז לא מספיק דיין אחד!! צריך להביא שנים... טוב... למחרת בבוקר הגיע ספרא דדיינא וצירף שתי שלחנות... יש לנו היום ב"ד מורחב!!! חמשה דיינים!!! כל הילדים של השכונה הגיעו לראות... וכל המבוגרים של השכונה דיברו על המינוי החדש... שני האברכים שהיום באופן מוצהר הוכרו לדרג אחד מתחת הדיינים...

טוב... היום בבוקר הדיין הזה כבר עורר עניין... הגיעו חלק מהלומדים לשמוע עדכונים... ובכן: ספרא דדיינא הציג בקצרה איפה אנחנו אוחזים... ר' שלמה אומר חייב, ר' יצחק אומר פטור, ור' אבייתר אומר אני יודע, וכעת העיניים נשואות לשני הדיינים הטריים והחדשים... ר' יהודה ור' נחמן... כן... מה אתם אומרים?? ושוב התחילו דיונים... ויכוחים... וסערה... ושוב זה הגיע לבית המדרש... וזה אומר בכה וזה אומר בכה... ותנחש מה קרה בסוף?? שוב תיקו!!! ר' יהודה אומר חייב!! ר' נחמן אומר פטור... ואז יצא לנו שיש לנו שנים מחייבים, ושנים פוטרים ואחד אומר אני יודע... הלאה... אין מנוס... שוב צריך למנות עוד שני דיינים... ר' הונא ור' יוחנן... הפעם זה כבר ב"ד של שבעה... שוב דיונים... שוב ויכוחים... ותן ניחוש מה קרה בסוף?? ר' הונא אומר חייב... ר' חסדא אומר פטור... ושוב תיקו!!! כעת זה כבר נהיה שיחת היום... למחרת הוחלט להעביר את מושב ב"ד לעזרת נשים בבית הכנסת... תבין: היום מושב ב"ד הולך להיות תשעה דיינים!! אפשר כבר כמעט להגיד ברכו... ו... ולא יאומן כי יסופר!! הויכוח הזה קשוח במיוחד!!! לא מצליחים להכריע... ממש השגחה פרטית... זה כמו הויכוח של סמיכה... תמיד אחד אומר חייב והשני אומר פטור... הדין הלך והתרחב ויצא מחוץ לגבולות העיר... והגיע לסנהדרי קטנה... וכל הגולה כמדורת אש... כל המחוז כולו גועש ורועש... רבותי: שמרל וחצקל... שמרל תובע את חצקל שהוא חייב לו 5000 שקל... ואילו חצקל אומר אני יודע... נו... מה הדין?? האם גם בכהאי גוונא אמרין בריא ושמא בריא עדיף או לא...

יש לציין שבדיוק באותו שבוע הגיע ר' קלמן הגביר מלודקיא שבסוריה... מדובר בגביר אוהב תורה ואוהב ישראל... וגם אליו הגיעה השמועה שיש כעת פולמוס שלם שמסתובב עכשיו כאש בשדה קוצים סביב שמרל וחצקל... וזה הנפק לשיחת היום... ויש על זה סערה שלימה בבית המדרש... ואפילו הילדים מתווכחים על זה בהפסקה... ובית הדין בכלל... כל יום מוסיף עוד ועוד דיינים וזה רק מגביר ומעצים כל הזמן את המחלוקת... אותו גביר מאוד נעצב על לבו והצטער... אוי... מחלוקת זה דבר כ"כ לא טוב... הוא פנה לעסקנים... במה אני יכול לעזור?? מה קרה... מה הנושא? בכמה כסף מדובר?? אמרו לו שזה 5000 שקל... מה??? בסה"כ 5000 שקל?? אין שום בעיה... אני הרגע מוציא מהכיס של 5000 שקל... תתנו לחצקל... שיקח את זה ויטל את התביעה!! העיקר שיפסיקו לריב... תפסיקו לצעוק אחד על השני... ותפסיקו להביא עוד ועוד דיינים שרק רבים ומתקוטטים כל הזמן... כך טען אותו גביר בלהט ובחרדת קודש... ואנחנו... לא הצלחנו להתאפק ופרצנו בצחוק... ר' קלמן... אתה לא מבין... הויכוח פה זה לא על 5000 שקל... הויכוח פה זה על 'מנה לי בידך והלה אומר אני יודע'!!! עכשיו מייצרים את הדף גמרא הזה...

אתה מצידיך חושב שיש פה ויכוח טכני ש'כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטני בין איש ובין רעהו'?? לא!!! זה הרבה הרבה מעבר לזה... הנושא פה זה 'הודעתי את חוקי האלוקים ואת תורותי', עכשיו זה הורת ולידתו של מסכת כתובות דף יב!!! ומסכת בבא קמא דף ק"ח... ובבא מציעא דף צז!!! להוציא 5000 שקל ולתת לשמרל זה... זה להבדיל בדיוק כמו להגיע באמצע משחק כדורגל ולהתנדב להעביר את הכדור משער לשער כדי לעצור את ה'מריבה'!! אף אחד לא מחפש לעצור אותה... יש פה ריתחא דאורייתא להגדיל תורה ולהאדירה... לך תסביר את זה לבעלבת... (לך תסביר את זה בלשכת גיוס לאלו שלא מבינים למה כ"כ הרבה אנשים צריכים להתמקצע באותו נושא...) שמרל וחצקל כבר כמעט שכחו לגמרי בשביל מה הם באו לבית דין... כי הם כבר נכנסו עמוק לסוגיה... זה כבר התרחב לויכוח 'זה אומר אחי הוא ואחיו אומר אני יודע', וגם לבית והעליה של שנים שנפלו וכו'... בקיצור: יום אחד זה יעצר!!! איפה זה יעצר?? כשהו יגיע למספר שבעים!!! אם כל הזמן יוסיפו עוד שנים ועוד שנים ויעשו ככה 35 פעמים... הרי בשלב מסוים הם יגיעו למספר שבעים!! וזהו! כאן הגענו למבוי סתום... כלומר: 35 אומרים חייב, ו-35 אומרים פטור!! כאן נעצרים... לא מוסיפים על המספר שבעים שזה המספר של ב"ד הגדול שבירושלים!!! וכאן מתחיל מסע שכנועים... כל צד מנסה לגייס לטובתו אצבע אחת... ובאותו רגע יש הכרעה... סו"ס מדובר פה בדיני ממונות... בממונות מספיק הטיה של אצבע אחד בין לחובה ובין לזכות... קח בחשבון שחלק גדול מהמחלוקות המשמעותיות והבלתי מוכרעות בתלמוד בבלי שלנו ככה זה היה נראה פחות או יותר בבית הדין...

רעיון מומלץ לפעילות משפחתית

בשבת שירה...

בשנה שעברה בשביעי של פסח הייתי כנראה קצת עליון... וחשבתני על רעיון איך להמחיש לילדים את קריעת ים סוף... וכטוב ליבי ביין פתאום עלה לי רעיון מזור... ותשמע... זה עשה כזה מומצע... חוץ מהמצב רוח שזה עשה... זה גם מאוד המחיש... מה עשיתי? הבאתי מפת ניילון של שלחן שבת... ואתה בטח יודע איך פותחים כזו מפה... פותחים את הניילון... ושני אנשים עומדים אחד מהצד הזה של השלחן ואחד מהצד השני ופורשים את המפה...

אז זהו!!! שלפתע החלטתי שזה קריעת ים סוף... ככה החלטתי!! תעשה משהו... אמרתי לילד שלי... תקשיב... אני עומד מהצד הזה ונמנע את המפה מהצד הזה ואתה מהצד השני... וזה הגלים של ים סוף... כן... אם תעשה את זה... זה באמת נראה כמו גלים... ולא סתם אלא אנחנו עושים פה את הגלים... וזה הגלים של ים סוף ברגע לפני הקריעה!!! ואז בבת אחת מישור אחד עוזב את המפה... והופ... ים סוף נקרע... ו... ועם ישראל עוברים... כולם עוברים באמצע... ו... ואל תשאל... זה עשה כזה מומצע... הילדים התחילו לעשות את הגלים' ואח"כ עברו בתוך הים בחרבה

ואז הילדים של השכנים שמעו על הקריעת ים סוף שלנו והתלהבו מהרעיון... וילדים הרי אף פעם לא עוזרים באותו מקום... ואז בשלב מסוים אחד הילדים הציע להביא את כל האנשים הקטנים' של הפליימוביל ולשים אותם באמצע... ש... שזה המצריים!! ואכן תוך רגעים ספורים הוצבו שם לא פחות מעשרים וחמש אנשים של פליימוביל מכל הגילאים וכל הסוגים... (אם אני אוהב במכירה הסיוט של עוזר מציון בפליימוביל... יכול להיות שיצטרפו עוד כמה לחגיגה) ואחרי שהמצריים נמצאים בלב ה'מפה'... פתאום הילדים התחילו לנער אותם... וינער ה' את מצרים בתוך הים... והופ... הקפצתם... היה שם את כל ה- 250 מכות... 'עולין לרום ויורדין לתהום' נישט שייך... ואז הגיע הילד של השכנים וטען... רגע... מה עם ביזת הים... אז בטח... מה הבעיה... הם הלכו מהר והביאו את ככנכל האביזרים של הפליימוביל... תיקים... כלי מטבח... מיטות... שולחנות... בקבוקים... כוסות... כלי כסף וכלי זהב ושמלות... ומכוניות... אבל כשהם הביאו מכוניות... כאן לפתע נעצרתי בפנים חמורות סבר ואמרתי להם... רגע רגע!! הבאתם מכוניות?? תורידו להם את הגלגלים!!! כתוב בפירוש: ויסר את אופן מרכבותיו... אין בעיה... הורידו את הגלגלים... בקיצור... היה שם מומצע... אח"כ הגיע השלב שהים פלט את כל המצריים... ואז בכלל הם החליטו להעפף אותם והם נפוצו לכל עבר... בקיצור... זו פעילות משפחתית מבורכת שהייתי ממליץ בחום לשבת שירה... שכן כזה בהחלט המחשה מאוד טובה לקריעת ים סוף וכבר מצינו שהיו גדולי עולם שהתאמצו להמחיש את האותות ומופתים... אבל אגב: אם אתם כבר מתכננים לאמץ את הרעיון הזה... אז בקשה קטנה על הדרך: לא יזיק אם על הדרך תכוננו את הפסוק האחרון בשירת דבורה 'כן יאבדו כל אויבי ה' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ותשקוט הארץ ארבעים שנה'... (שיתמו שואימו ומבשני רעתו עשבים אלו שוב כל הפצעים נפתחים על מה שעוללו גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יחון... ויתקיים בהם מקרא מכתוב: על שלושה פשעי עזה ועל ארבעה לא אישיבנו...)

רק גילוי נאות: אני מודה: לא אספתי אח"כ את הפליימוביל מכל קצוות הבית... את ביזת הים אני מוכן לאסוף... אבל את כל החלקים של הפליימוביל...?!! פה גם אני נזכר להיות 'חכם לב יקח מצוות'... פתאום נזכרתי בשנים מקרא ואחד תרגום... אז לפני שעושים את זה נא לתאם מול מי שהולך לאסוף את זה אח"כ... ©

מה איכפת לך שאני חי...??

6

לחיות עוד 15 שנה ? ! ? סליחה על השאלה: מי אמר שלחיות עוד 15 שנה זו בשורה כ"כ טובה?? מה העניין לדחות את המוות בעוד 15 שנה...? אה... תחשוב רגע בהיגיון... כבר כתבתי פעם בגיליון שככלכל רוצים לחיות עד 120 שנה... אבל אף אחד מאותם אלו לא רוצה לחזור לכאן לסיבוב נוסף של עוד 120 שנה נוספות... **למה???** **נו... מה זה אומר לך??** שזה לא שמישהו פה באמת באמת כ"כ רוצה לחיות... כולם בעיקר מפחדים מהמוות... ולכן מחפשים לדחות את המוות לתאריך הכי מאוחר שיכול להיות... אז זהו שחזקיהו הוא לא כזה!!! אם חזקיהו רוצה לחיות. זה לא בשביל לדחות את המוות!!! גם אם הקב"ה נתן לו הארכת מעצר לעוד 15 שנה... חזקיהו עדיין לא רואה בזה בשורה משמחת... רק מה כן?? אם חזקיהו רוצה להמשיך לחיות... זה בשביל המוצר!!! בשביל חי חי יודך כמוני היום!!! אני רוצה לחיות בשביל לזכות לכבוד את ה' ולקרא בשם ה'!! ולכן מבחינתי של חזקיהו הרגע הגדול באמת... זה לא הרגע שהוא הבריא... אלא הרגע שהוא יכול לעשות מה מפגן של גילוי כבוד שמים... מה אות- כי אעלה בית ה'. כשאעלה לבית ה' ואודה לה' בשער בת רבים... אוהו... כאן הרוחתי את המוצר שבשבילי נשאיתי כאן...

אבל כאן מגיע החידוש הגדול!! עד עכשיו דברתי בגובה... במושגים מרוממים שאני רחוק מהם מאוד... שעיקר התכלית שלנו בעולם זה לכבד את ה'!!! ומי שזוכה לכבד את ה', זה היעוד של החיים!!!

אז זהו!! שיש לי חידוש גדול!! או יותר נכון: מציאה גדולה שזה כבר כן במושגים שלי... התחדש לי שקיימת אפשרות שיש כאלו שהם מצד עצמם לא זכו להרבות כבוד שמים... אבל!! היות והם נקלעו לזירה שבה נעשה בפועל גילוי כבוד שמים גדול!! והם חלק בלתי נפרד מהאירוע... אז הם זוכים!!! לא בגלל שמגיע להם... אלא בגלל שהם חלק מהנהג...

סו"ס אנחנו מתפללים 'אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה'!! את התפילה הזו התפלל ר"ע... רב האי גאון... הבעש"ט... הגר"א... במשך כל הדורות עבדו על זה והכשירו את הקרקע לגילוי כבוד מלכות שמים, ותאר לעצמך שפתאום מגיע משיח... ואני לא עשיתי בשביל זה כלום... אבל העובדה היא שה-גלה כבוד מלכותך זה--- עלינו!!!

מה לעשות שאני פה... והגילוי כבוד מלכותך יתברך זה--- עלי!!! כן עשיתי בשביל זה... או לא עשיתי בשביל זה... סו"ס אני פה... וזה נעשה עלי... (זה כמו הרב קושלבסקי שלי"א שזכה בערוב ימיו לחבון כן וזכה לקידוש שם שמים גדול... אבל אל תשכח שלא רק הרב קושלבסקי זכה... יש עוד מישהו שזכה... מי זה? הילד שלו!!! במה הוא זכה?? מה פירוש במה... בזה שהוא הילד שלו... עובדה שהוא האובייקט... התגלה כבוד מלכות שמים---עלינו! על הילד הזה... זה כבר נתון!!!)

ומבחינה מסוימת ניתן לומר שאנחנו זוכים מההפקר... ואני חושב שזה הפשט במה שאנחנו אומרים שלוש פעמים ביום 'ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים'!! סליחה על השאלה: מה העניין שהעניינים שלנו יחזו בשוכך ה' ציון... אתה מבין לבד שאם אנחנו מתפללים לראות את זה בעיניים... זה לא בגלל שזה מאוד מרתק ומעניין... אם מתפללים על זה סימן שיש עניין בזה שדווקא העניינים שלי יראו בשוכך ה' ציון... והשאלה היא: למה?? הרי עד כמה שהנושא פה כבוד שמים... אז אני לא בתמונה?

ואני חושב שהתשובה היא: אכן כן!!! יש פה איזשהו אינטרס! אני מתפלל לזכות להיות חלק מהנהג של גילוי כבוד שמים!! אם אני אזכה לחזות במו עיני בשוכך לציון ברחמים... אז אני חלק מהאירוע!!! זה כמו להבדיל אלפי הבדלות, כשיש ל"ע פגיעה... הרדיו מראין את ראש העיר ומפכ"ל המשטרה... וגם כמה מעובדי אורח שנכחו שם... העובר אורח הוא לא אח"מ... אבל מה לעשות שהוא נכח שם... הוא חלק מהאירוע...

אני אתן לך דוגמה: לפני שבועיים יצא לי להיות שבת בירושלים... במרכז העצבים... התהלכתי לי שם במרכז העולמי של גור... בעלזא... אהבת תורה... והייתי אחוז התפעלות... (אתם צוחקים עלי כי אתם רגילים לזה) פתאום חשבתי לעצמי: אני זוכה כאן למשהו שהאמרי אמת לא זכה!!! האמרי אמת ור' אהרן מבעלזא הזיעו הרבה למען כבוד שמים... הם שיקמו בעשר אצבעות את ק"ק לאחר השואה... אז במה שהם עשו למען כבוד שמים, **בזה אין לי חלק!!** אבל סו"ס כשאני כעת מהלך כאן בקרית בעלזא ורחוב ירמיהו וחווה מלא ראותי את ברוך מציב גבול אלמנה... ואני כעת חלק בלתי נפרד מהנהג הזה... אז נעשה פה בחינה של גלה כבוד מלכותך--- עלינו!!! אני חלק מה-עלינו הזה... תעשה משהו...

הרבי זיע"א הזיע על גילוי כבוד שמים... ואילו אני??! זה נעשה עלי!!! אתה לא יכול לקחת לי את זה... אני עובר אורח שגילוי כבוד שמים מתגלה למשקפיים שלי... ותכל'ס: מה זה קשור לפרשת שבוע??

שיכידוע: יש עניין להגיד שירת הים בשמחה... למה?? כי עם ישראל היו אז בשמחה גדולה! כמו שאומרים במעריב 'משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם'... נו... היא גופא... מה פשר השמחה הגדולה?? אז תתפלל לשמוע שאנחנו עונים לעצמנו את התשובה רגע לאחר כ"כ... ומלכותך **ראו בניך** בוקע ים לפני משה... מעניין אותך למה ישראל כ"כ שמחים בשירת הים?? כי מלכותך **ראו בניך** בוקע ים, אם הם זכו לראות במו עיניהם קריעת ים סוף!! אז הם חלק מזה!! ולנצח נצחים יש להם את המעלה שהם חלק בלתי נפרד מגילוי ה' מילוך לעולם ועד!! אני לא יודע אם אתה קולט מה הריווח שאני רוצה פה להרויח עד הדרך... הריווח העיקרי שלי... שפתאום קלטתי שחלק בלתי נפרד מעבודת ה'... שאתם קיים חסד ה' גדול שה' מרעיף על עם ישראל... **תהיה חלק מהנהג הזה... תשכים לחוות את הגילוי מלכותו עליך...** כי אם אתה זוכה ב-מלכותך ראו בניך!!! אז עצם החוויה הזו שאתה חלק ממנה היא נכס בפני עצמו... הנה... אני זוכה להיות חלק מהנהג של גלה כבוד מלכותך---עלינו!!!

שתבין: לפעמים אנו בתור עובדי ה' קשוחים וביקורתיים... כל פעם שאנחנו רואים משהו טוב... אעפ"ס... אנחנו נדרכים... כן... מה עדיין לא בסדר כאן?? ממה אני לא אוהז?? ולמה? כי אם אני עוייבד ה'... אז העויבד מגיע עם הארגז כלים ומחפש מה עדיין יש לעבוד... (ולתחושות האלו כמובן מצטרפות כל המידות רעות שלנו בחדווה רבה ומתחילה הצרות עין וששון ושמחה) ופתאום קלטתי שלא!! לא חייבים!! חלק מעבודת ה' זה ללכת בירושלים ולראות ילדים וילדות משחקים ברחובותיה ולחוות את זה... אוהו... אני חלק משירת הים... אני זוכה להיות חלק מגלה כבוד מלכותך---עלינו!!!

היה לי את הזכות להכיר את ר' עזריאל טאובר זצ"ל בשנתים האחרונות לחיייו שהוא היה חולה... ותוך תקופה קצרה הוא יצא מהמחלה כמה פעמים... יצא וחזר יצא וחזר... וכל פעם שהוא יצא מזה הוא עשה מזה מטעמים של חיזוקים בעבודת ה' וכבוד שמים והמלכת ה'... ואז זה שוב חזר... והוא שוב יצא מזה והוא שוב עשה מזה עסק שלם שיחזר בכל נפלאותיו וחיזוק בקבלת יסורים באהבה... ו... ו... והיו כאלו שרמזו לו ככה בעדינות ש... ש... שיש מחלות ש... שלא עושים עליהם סעודת הודאה... ולמה?? כי... אם ח"ו זה חוזר שוב אז... אז יש פה בחינה של 'הקש ביטול' וממילא שב ואל תעשה עדיך... אבל הוא לא הסכים... והוא דיבר איתי על זה והוא הסביר לי... (בשביל לבלוע את מה שהוא אמר... היה צריך להכיר את האיש... איפה הוא אחז... נא לא להיבהל) **הוא טען ככה:** הרי בשביל מה יהודי בא לעולם? ברוך אלוהינו שבראנו לכבודו!! יהודי בא לעולם בשביל כבוד שמים!!! זהו! זה שם המוצר! זה האירוע!! בשביל זה אני כאן... אם אני זוכה להרבות כבוד שמים עשיתי את היעוד שלי... אני סיפור של הצלחה... ואם לא זכיתי לכבד את ה' אז אני כשלון מהדהד... זה המדד היחיד האמיתי איך להגדיר את ההישגים של החיים!!! ובכן: טען ר' עזריאל... אני כעת יצאתי מזה ויש לי מה להודות לה' ולהללו ולזכות להרבות כבוד שמים!!! רק מה... ממה אתם מפחדים?? אתם חוששים שאני אודה לה' על זה שאני חי... ואח"כ אני ח"ו אמות?? נו... וכשאני אמות מה יקרה?? מה שיקרה זה שמאז אני כבר לא אזכה לכבד את ה'!!!! כי כפי שסיכמנו ההישג של החיים זה כבוד שמים... ומי שמת מפסיד את זה כי לא המתים יהללו... נו... ואם אני אמות אז מי יכבד את ה' במקומי?? אתם!!! אתם תצטרכו להגיד קדיש... ואולי גם תעשו איזה עצרת חיזוק לעילוי נשמות... **אם ככה ממה נפשך!!** בין אם אני עושה סעודת הודיה על זה שאני חי!!! ובין אם אתם תעשו סעודת יארצייט על זה שאני מת, בין כך הנושא הוא אחד: **כבוד שמים!!!** רק מה בכל זאת ההבדל היחיד בין סעודת הודאה לסעודת יארצייט?? כי שבסעודת הודאה על זה שאני חי אני בעצמי זוכה להיות חלק פעיל בכבוד שמים... ואילו בייארצייט שלי רק אתם תזכו לכבוד שמים ואני כבר לא אזכה להיות שותף בזכות הזו!!! **אם ככה... מה איכפת לכם שאני חי??**

תנו לי לעשות סעודת הודאה ולזכות להודות לה' ולהרבות כבוד שמים... ואתם מציצכם תחשבו שאני מת... מציצכם תחשבו שזה סעודת יארצייט שלי... מה... יש לכם התנגדות לעשות לי סעודת יארצייט... ואני גם אזכה להשתתף בסעודה??... אתם לא מוכנים לפרגן לי מנה (של כבוד שמים)?? (כאן חשוב להדגיש: שזה היה נכון כלפיו!! כי מבחינתי, הוא באמת לא הבחין בין סעודת הודאה ליארצייט, כל עוד היה שם כבוד שמים... אבל בן אדם נורמלי שידע בדיוק מה שהוא רוצה... וגם כשהוא מודה לה' הוא מודה ספציפית על אחד שנים שלוש... אז כאן יש כלל: שהאיש משתאה לה מחריש', כמו שלא אומרים מל טוב עד שנסגר השידוך סופית, ככה גם לא בריא לתת הודאה לה' כל עוד זה לא סופי מבחינת מי שרצה - ואת מה שרצה)

--- יש שאלה רטורית מציבה בקרב חולים שהתפראו בס"ד... אדם שהיה חולה וב"ה יצא משערי מוות והחלים והבריא... יום אחד הוא עומד ושואל: באיזה שלב אני אמור לדפוק על השלחן ולהודות לה' על זה שהבראתי?? הרי כידוע: תהליך החלמה ברוב המקרים הוא תהליך ממושך!! מדובר בתהליך שיכול להשתרע על שנים... להפעמים זה תהליך שאף פעם לא נגמר... כי תמיד אפשר יותר טוב... תמיד יהיה יותר גרוע... נו... אז מתי ניתן להצביע על הרגע הרשמי להכריז: רבותי! אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים האהלים??... ובינינו... אז הסביבה שמעט ולא תראה אנשים שעושים סעודת הודיה... ולמה?? כי... כי מתי בדיוק??... הרי אף פעם אין תאריך רשמי ש... שלוש ארבע ו...!! הנה... סימני עם זה... זה בדיוק כמו שכן אדם שהיה עני ויצא ממעגל העוני והתעשר... אין איזה תאריך רשמי שהנה... התעשרתי... וגם אין סכום מוגדר מאיזה שלב זה נקרא שהוא עבר ממחנה העניים לעשירים... כנ"ל ברוב הישועות (שבועות)

והתשובה היא: שאכן באמת אין תאריך... **כי זה לא תלוי בתאריך!!** אלא במה זה תלוי?? זה תלוי ב-מה אתה רוצה!!!!!! איך אתה מגדיר את היעוד שלך בחיים!!! אם היעוד שלך בחיים זה לטוס לחו"ל... אז ביום שכבר יכולת לטוס לחו"ל... זה התאריך הרשמי של ההחלמה... ואם היעוד שלך זה לעשות ריצות בוקר... אז ביום שחזרת לרוץ בבוקר... אז אפשר לסמן את היום... (ואגב: זה באמת מורגש גם כעת בייחס מלחמה... האם המלחמה הסתיימה או לא?? תלוי!! מי שרצה מסעדות פתוחות בתל אביב... אז לפני חודשיים כבר נגמרה המלחמה... ומי שרצה שחיללים לא יהיו בסכנת חיים אז רק לפני שבועיים זה נגמר... ומי שרצה שביבי ילך הבייתה... אז המלחמה רק עכשיו מתחילה...) **אבל מהי האמת??** היות והאמת האמיתית היא שברוך אלוהינו שבראנו לכבודו!!! אז היעוד שלך בחיים זה כבוד שמים... ואם ככה אז כל שלב בהחלמה או אפילו בחולי שניתן להוציא ממנו כבוד שמים... הוא כבר מצדיק סעודת הודאה בפני עצמה!! ולמה?? כי סעודת הודאה היא... על מה? על זה שאתה חי!! ומה לי החיים? היעוד של החיים הוא לא כל פעם שיש לך כבוד שמים שאתה יכול להוציא מהחיים... אז הנה היעוד בעצמו וזה הסיפור עם חזקיהו המלך... מובא בנביא חזקיהו המלך היה חולה ונטה למות... והמצב היה אנוש עד כדי שישעיהו הנביא אמר לו לכתוב צוואה... ואז יוסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל... ובנביא מפורטת התפילה של חזקיהו... **כי לא שאול תודך מוות יהללך** - כלומר: חזקיהו המלך מנמק: רבש"ע אני רוצה לחיות!!! ולמה?? כי היעוד שלי בעולם זה להודות ולהלל אותך!! ומה לעשות שמהשאול והמוות אי אפשר להודות לך... לכן- **חי חי הוא יודך כמוני היום, אב לבנים יודע אל אמת** - תזכה אותי לחיות ולהוליד בנים ואז אני אוכל להודות לך... **עכשיו בינינו:** התפילה מהסוג הזה של חזקיהו היא דווקא די מוכרת לנו... כי חזקיהו בטח נורא נורא רוצה לחיות... לא 'בא לו' למות... נו... אז הוא חייב לשכנע את הרבש"ע... אז מה הוא אומר?? רבש"ע: אם תחיה אותי זה יהיה לך כדאי... אני אודה לך...

אבל לא!!! ממש ממש לא!! זה לא הסיפור... ומאיפה אני יודע שלא?? כי אכן באמת מיד הקב"ה שלח את ישעיהו והוא בישר לחזקיהו שה' הוסיף לך עוד 15 שנים על חייך... ולקחו דבלת תאנים ומרחו על השחן וחזקיהו קם על רגליו בריא... וכאן! יש פסוק מאוד מעניין: **ויאמר חזקיהו מה אתה כי אעלה בית ה'!!!** חזקיהו פונה לישעיהו בהסתייגות ואומר: עדיין מוקדם לשמוע בישועת ה'... רק מתי אני אקבל אות משמים שה' באמת שמע את התפילה שלי ואז אני באמת אשמח בישועתו?? מחר!! כשאני אעלה לבית המקדש ואני אודה לה' בשער בת רבים... אז!!!! אז אני אדע שה' שמע את התפילה שלי... מה הכוונה?? אומר חזקיהו לישעיהו: הרי הייתי אמור למות היום... ופתאום באת ובשרת לי בשורה משמחת שאני הולך

לא תעשה כז

שלא להתנבא בשקר

שנאמר אשר יזיד לדבר דבר בשמי

את אשר לא צויתיו

שיעורי בינה

שיעורי מדיניות והיגיון הנאמן הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
לפי סדר המצוות להרמב"ם

על דבר אמת שיודע אותו בעצמו, ונכלל בלאו 'לא תענה ברעך עד שקר'.

סימן לנבואת שקר

אך מ"מ יש להקשות, דנאמר בהמשך הפרשה - "וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'." אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבוא, הוא הדבר אשר לא דברו ה', בזדון דברו הנביא לא תגור ממנו". וקשה דאחר דבקרא דנביא שקר נכללו האומר דבר שלא היה מעולם וגם האומר דבר שנאמר לחבירו, התייחס נביא שקר אפשר לבחון ולידע את הדבר אשר לא דיברו ה', כשלא יהיה הדבר ולא יקום. אבל הנביא שאומר דבר שנאמר לחבירו אינו דובר שקרים, וכיצד ניתן לידע את הדבר אשר לא דיברו ה'.

איסור לכובש נבואתו

איסור נוסף נכלל באיסורי נביא השקר, דאסור לכבוש נבואתו, ותנן התם דהכובש נבואתו מיתתו בידי שמים. ואמר' עלה בגמ' "תני תנא קמיה דרב חסדא, הכובש את נבואתו לוקה", ושאל רב חסדא "מאן מתרי ביה" כששותק וכובש נבואתו. והשיב אביי דאחיו הנביאים הם המתרים, שנאמר "כי לא יעשה ה' דבר כי אם גלה סודו לעבדיו הנביאים" (עמוס ג ז), ויש להעיר על קושית רב חסדא, מדוע הקשה על ההתראה ולא הוקשה לו על עצם כבישת הנבואה - מנין יודעים שכבש את נבואתו וכיצד מעידין עליו כלל.

ועוד צריך ביאור אמאי לא הקשה רב חסדא על כל נביא שקר, דכה"ג אפשר לשאול על רישא דמתני' - מאן מתרי בנביא שקר שאין ידוע לאחרים שדברי נבואתו אינם אמת. במנחת חינוך כתב להדיא דנביא השקר צריך התראה, אך לולי דבריו אפשר לומר דנביא שקר אין צריך התראה כלל. דהנה זה פשוט דההתראה לנביא השקר אינה בשעה שבא להתנבא, שיאמרו לו שבאם יאמר דבר שקר יתחייב מיתתו. דהא אמר' בגמ' (כתובות לג.) דעדים זוממין אין צריכין התראה דאין אפשרות להתרות בהם - דמעיקרא א"א להתרות בהם, דיאמרו ששכחו ההתראה, ובשעת העדות אין להתרות בהם כדי שלא ירתעו מלהעיד, ולאחר העדות בוודאי לא שייך להתרות דמאי דהוה הוה. ובדומה לזה יש לומר לענין נבואה - דלא שייכא התראה קודם שבא להתנבא ואף לא לאחר הנבואה. וצ"ל דכיון דאמר' בירושלמי דאזהרת נביא השקר ילפי' מלאו ד'לא תענה ברעך עד שקר', א"כ כשם שעדים זוממין אין צריכין התראה, ולוקין על לאו דלא תענה, כך נביא השקר אין צריך התראה וענוש

אזהרת נביא השקר

הרמב"ם מונה את איסור נבואת שקר במנין הלאוין, כמו שנאמר "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר... ומת הנביא ההוא" (דברים יח כ), אך לא נתפרש בדברי הרמב"ם היכן אזהרתו.

בירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ז) מבואר דאזהרת נביא שקר נאמרה בפסוק "לא תענה ברעך עד שקר" (שמות כ יג). הגם שדיבורו של הנביא אינו עדות מ"מ הוא דומה לעדות, שאומר דבר ששמע מאת ה', ונאמן לומר שכן שמע. ויותר מכך מצינו שאמר הלל - "דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור" ופירש"י - "ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז) - זה הקדוש ברוך הוא", ולפירושו אפשר דבכל מה שאנו מחויבים כלפי הזולת כ"ש שמחויבים אנו כלפי שמיא. ולכן כשם שאסור להעיד עדות שקר על האדם, כך אסור לנביא לומר דברי שקר שנאמרו כביכול ע"י הקב"ה, שבכך הוא מעיד עדות שקר בהקב"ה.

ב' אופנים של נבואת שקר

הגמ' (סנהדרין פט.) מפרטת דנביא השקר עובר על האיסור בב' אופנים - כשאומר דבר שקר והוא דבר שלא שמע מעולם והיינו דכתיב "אשר יזיד לדבר דבר בשמי". ועוד - כשאומר דבר שלא נאמר לו אלא נאמר לחבירו דכתיב "אשר לא צויתיו", ומבואר ברמב"ם (בסה"מ ובפ"ה מהל' ע"ז ה"ח) ובחינוך (מצוה תקיז) דעובר על הלאו כשיודע שהדיבור נאמר לחבירו והוא אומר כאילו נאמר אליו.

קושית הר"י פערלא בהשוואת עדות שקר

לנבואת שקר ויישובה

הרמב"ם (פ"ז מהל' עדות ה"א) כתב לענין 'עד מפי עד' דהמעיד עדות בב"ד על דבר ששמע מפי אחרים ולא ראה בעצמו, הרי הוא עד שקר ועובר בלא תעשה ד'לא תענה ברעך עד שקר'. והק' הר"י פערלא (ל"ת לד) דנביא השקר אינו עובר על האיסור אלא כשאומר את הנבואה שנאמרה לחבירו בשם עצמו, ומאי שנא מעדות שכל שאומר דבר שלא ראה בעצמו אלא שמע מאחרים עובר בלאו, אע"פ שאומר בפירוש ששמע מפי אחרים. ויש לחלק בפשטות דכשאומר הנביא בשם ה' נבואה שלא נאמרה אליו, ואומר בפירוש 'כה אמר ה'', אינו נביא שקר, כשם שהקורא פסוק מתוך ספרי הנביאים אינו עובר בלאו, אע"פ שלא נאמרה אליו הנבואה. אבל המעיד בב"ד על מעשה שנעשה ואינו יודע אותו אלא מפני ששמע מאחר, אין זו עדות

מיתה על נבואתו גם כשלא התרו בו. אמנם הכובש נבואתו לא אמר כלום ונענש על שתיקתו, ואהכו הקשה רב חסדא 'מאן מתרי ביה'.

היאך יודעים על הנביא שכבש נבואתו

ובמה שהוקשה מנלן דכבש נבואתו, אולי יש ליישב דעובר באופן מסוים - כגון שנצטוו הנביא לומר את הדברים שנמסרו לו בתוך זמן מסוים, או שעליו להזהיר לעשות מעשה מסוים בתוך זמן קצוב, ועבר הזמן ולא אמר את הדברים כפי שנצטוו, אבל לאחר שעבר הזמן אמר שכן ציוה לו ה' ונתברר שכבש נבואתו. ויש לפקפק ביישוב זה דאפשר דבכה"ג אינו נאמן כלל לומר שנאמרה לו נבואה ואינו אומרה כמו שנצטוו, דלענין זה אינו נביא כלל.

אם הנביא נאמן כנגד אחיו הנביאים

ולדברי אב"י דנודע לן מאחיו הנביאים שכבש נבואתו, יש להסתפק בכה"ג גבי נבואת שקר, כגון שאמרו אחיו הנביאים שהנביא אמר בשם עצמו נבואה שנאמרה לאחרים, אם נאמנים כנגדו או לא. דבפשטות דינם כתרי ותרי, אף כשעומד נביא אחד כנגד שנים, היות ולענין עדות אמרי' תרי כמאה דאין המאה נאמנים יותר מן השנים [כדתנן במכות (ה):] "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת, אם מתקיימת העדות בשנים, למה פרט הכתוב בשלושה, אלא להקיש שנים לשלושה, מה שלושה מזימין את השנים, אף השנים יזומו את הג' וכו'".

ובשלמא לענין הכובש נבואתו, איכא למימר דאם יבואו עדים ויעידו שכבש נבואתו, נאמנים כנביאים אע"פ שהוא מכחישם. והטעם היות והנביא אומר שלא קיבל נבואה כלל וא"כ אין אומר את דבריו בתורת נבואה, ואילו אחיו הנביאים אומרים שיודעים בנבואה שפלוני הנביא קיבל נבואה ולכך נאמנים יותר ממנו. ואין לומר שיהיו נאמנים בתורת עדות, משום שאין לידיעתם גדר עדות, דכל אחד מהנביאים קיבל את הנבואה בפני עצמו וגם נודע לו שכך נאמר לחבירו, והרי זו עדות מיוחדת שלא ראו שני העדים יחדיו את המעשה.

אבל הנביא שאומר נבואה מפי השי"ת, ואחיו הנביאים עומדים כנגדו וסותרים את דבריו ואומרים שנבואה זו נאמרה לנביא אחר, הינם כתרי ותרי ואין נאמנות לשאר נביאים יותר ממנו, וקשה היאך אפשר לחייב את הנביא ולהענישו ע"פ דברי אחיו הנביאים האומרים שעבר על איסור נבואת שקר.

שתי תשובות בדבר.

נביא נאמן על נבואה שנאמרה לו

כדרך שהבי"ד נאמנים על דעתם

תנן בהוריות (ד): דהבי"ד שהורו הוראה להתיר את האסור, אם הורו במזיד והקהל עשו על פיהם בשוגג, מביאין כשבה או שעירה כדין שאר שוגגין ואין מביאין פר העלם דבר של ציבור, דאין כאן הוראה בטעות אלא בשקר. והובא בשם מהר"ל

דיסקין זצ"ל שתמה כיצד ניתן לדעת על בי"ד זה שהורו את הוראתם במזיד, ואם יודו שהורו בשקר אינן נאמנים, דהא אין אדם משים עצמו רשע.

אך נראה דלק"מ, דכל דיין שפסק והורה בבי"ד, אינו צריך להוכיח שזו דעתו, אלא נאמן לגמרי לומר את דעתו כמות שהיא ואין הבע"ד יכול לטעון שמא אין הדיין מסכים באמת בליבו עם מה שאמר בפיו. דכל דבר שטוען אדם על עצמו, נאמן שזו דעתו ואינו זקוק ליותר מדיבורו על עצמו, ואין צריך עדות ולא דבר אחר. ולפיכך אם יבואו הבי"ד ויאמרו שלדעתם ההוראה שהורו קודם לכן אינה אמת, בוודאי נאמנים ואינם צריכים עדות על כך. [ואינם משימים עצמם רשעים בכך, דיכולים לומר שהורו דבר שאינו נכון מחמת שסברו שיש פיקו"נ בדבר וכל כיו"ב, אע"פ שידעו שהאמת אינה כן].

וה"נ האומר שהתנבא בשקר, נאמן על עצמו לומר שאמר דבר שקר, ואין צריך הוכחות וראיות נוספות לכך. ואף נביא הכובש נבואתו, נאמן על עצמו לומר שנאמרה לו נבואה, וכבש אותה ולא אמרה, ואין צריך להביא ראיה על כך. ואהכי הקשה רב חסדא רק 'מאן מתרי ביה', דההתראה צריכה לבוא קודם שעבר על העבירה ולא כשבא ואומר שכבש נבואתו, דאינו נענש ע"פ עצמו.

אמירת הנביאים כנגד נביא השקר

אינה כלפי דברי הנבואה אלא על מעשה הגדת

הנבואה

ובלא"ה יש לפרש, דכשאומרים שנים שיודעים שהנביא אמר בשם עצמו נבואה שנמסרה לנביא אחר, והוא אומר שהנבואה נאמרה לו, הנפק"מ אינה כלפי הדברים הנאמרים כלל, דבזה מסכימים הנביאים עימו דעצם הדברים אמת, אלא באו לומר על הנביא עצמו, שלא נאמרה לו הנבואה או לאחר. ולגבי פרט זה אינו נאמן כנביא, אלא הוא בעל דבר על כך, וכשאומרים שנים כנגדו נאמנים הם יותר ממנו.

וא"כ לא מיבעי לאב"י, פשיטא דאחיו הנביאים נאמנים יותר ממנו, דאע"פ דלענין עצם העדות אינו נאמן יותר מאחיו הנביאים, מ"מ לענין הנביא עצמו אינו נאמן, אלא אחיו הנביאים נאמנים יותר ממנו כיון שהוא בעל דבר לומר שנאמר לו ולא לחבירו. אך גם לדעת רב חסדא נצטרך לומר דההכ"ת לידע היא ע"י נביא אחר שיודע ואומר שכך נאמר לו, והוא נאמן יותר [ועדיין לא נתיישב מפני מה לא הקשה על כל נביא השקר] והקשה רק על ההתראה.

נמצא - נביא השקר עובר כשאמר דבר שקר בשם הקב"ה, או שאומר נבואה שנאמרה לנביא אחר כאילו נאמרה לו. והאופן לידע שעבר על האיסור היא ע"י עצמו, ונאמן על כך כשאר דיינים שנאמנים לומר את סברתם, ובפשטות אין צריך התראה. כדרך שאין עדים זוממין צריכים התראה.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

יסוד דין ברכת הנהנין לעומת ברכת המצוות

אחרים לא די בזה שאין כאן ברכה לבטלה כי אם דבעינן דמחויב עתה בברכה, וכמש"כ הרא"ש לענין ברכת המזון דהאוכל כזית מוציא אחר דאכל כדי שביעה רק מדין ערבות ולא אמרינן דדי בזה דאינו ברכה לבטלה אצל המברך דהרי כיון דחייב מדרבנן שוב אינה לבטלה, אשר מוכרח ומבואר מזה דבעינן שיהיה מחויב בהך ברכת במזון מהתורה ולזה בעינן להילכתא דיצא מוציא, וא"כ בברכת הנהנין אף בלא ענין הלבטלה הרי כיון שאינו אוכל אינו מחויב בהך ברכה וממילא היאך יוציא לחבירו, ועמד בזה התורת חיים על שו"ע או"ח כאן.

וכן במצוות גופא כגון מקרא מגילה והלל בעינן לדין יצא מוציא להוציא האחר אף דאין בזה חסרון ד'לבטלה', וע"כ כדי להוציא בעי מחויב וכשיצא כבר בעצמו בעינן לדין יצא מוציא, וא"כ בברכת הנהנין בפשוטו אינו מוציא האחר אם המברך עצמו אינו אוכל משום דאינו מחויב ולית ב' ערבות, וא"כ צ"ב למאי כתבו הראשונים והפוסקים דאינו מוציא משום ברכה לבטלה. וצ"ע.

וביותר דיש בזה נפק"מ רבתא לדינא באופן דמברך לקטן מדין חינוך והמברך אינו אוכל בעצמו דשרי מדין חינוך כדפסק השו"ע סי' קס"ז סי"ט 'אבל לקטנים יכול לברך אע"פ שאינו אוכל עמהם כדי לחנכם במצוות'. ויש לדון באדם השומע ברכה זו דמברך האב לבנו דבזה אין הברכה לבטלה דלכאורה שפיר יצא השומע לפי הטעם דהרי"ף רא"ש מג"א וגר"א דנהי דאין בזה חלות ברכת הנהנין של מחויב מ"מ הרי אינה לבטלה ושוב יצא השומע, וצ"ע.

בברכת הנהנין רק אי חשיב לבטלה אינו מוציא והנפק"מ בזה

אשר יראה מבואר מזה דחלוקים המה ביסודם ברכת הנהנין מברכת המצוות, ברכת המצוות בעינן מחויב בדבר להוציא ואילו לענין ברכת הנהנין אף אינו מחויב בדבר יכול להוציא האחר, ומ"מ כל דהוי ברכה לבטלה אינו מוציא, ואמנם באופן דלא יהיה בזה ברכה לבטלה שפיר מוציא ויש בזה כמה אופנים כדיבואר.

המג"א סי' רי"ג סק"ז שם העיר עמש"כ הרמ"א סי' ר"ט ס"ב דאם המברך לעצמו ומוציא גם אחרים היה סבור שמברך הגפן על היין שבכוסו ונמצא שכר או מים וא"כ לדידיה לא אהני ברכתו מ"מ לאחרים יצאו בברכת המברך ויכולים לשתות היין שבכוסם, והקשה המג"א והרי אין בזה חלות ברכה אצל המברך, וכתב כיון דהוי שוגג יצאו, והיינו דחידש המג"א דמי שאינו אוכל דאינו מוציא חבירו משום דהוי ברכה לבטלה זהו רק במזיד ולא בבירך בשוגג, דבזה כנראה חשיב מעשה ברכה אף דלא חל.

וכ"ז לענין ברכת הנהנין אכן לענין ברכת המצוות כל דלא חל חלות ברכה אצל המברך אין השומעין יוצאים יד"ח אלא"כ אתינן עלה מדין ערבות דיצא מוציא, ולהדיא כן מבואר בב"י והב"ח בסי' תקפ"ה היכא דהבעל תוקע בירך על השופר ולא הצליח לתקוע והביאו אחר לתקוע, בזה השומעין יוצאים ידי הברכה רק מדין יצא מוציא ולא מדין הרמ"א סי' ר"ט, והיינו משום דדין זה דהרמ"א נשנה לענין ברכת הנהנין ולא לענין ברכת המצוות. ועד"ז בפמ"ג מ"ז יו"ד סי' י"ט סק"ג בשיטת הב"ח. וצ"ע מאי נסתפק בזה בספר אפיקי מגינים סי' ח' יעו"ש.

ועד"ז הביא הגרע"א בגליון סי' רי"ג מהפמ"ג מ"ז קס"ז סק"ח 'וה"ה מזיד

כל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא נשנה בברכת המצוות ולא בברכת הנהנין

קי"ל דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"י כמבואר במשנה בר"ה כ"ט ומגילה י"ט. וכדפסק בשו"ע סי' תקפ"ט ובסי' תרפ"ט ס"א, והיינו כדי להוציא בעינן מחויב בדבר ואין המחויב מדרבנן מוציא את מי שמחויב מהתורה וכן לכמה שיטות המחויב מדין חינוך אינו מוציא מחויב מדרבנן משום דתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן, ואף את עצמו האריכו בזה גדולי הזמן כגון אם קטן הדליק נרות חנוכה קודם השקיעה ונעשה גדול משחשיכה אי בעי להדליק שוב בצאה"כ ועד"ז בקרא המגילה מפלג בקטנותו דכתב השו"ע דבשעת הדחק יש לקרות מגילה של לילה מפלג, ונעשה גדול בלילה אי בעי לקרות שוב והיינו כשם שאינו מוציא גדול כן י"ל דאינו יכול להוציא את עצמו, ולפ"ז יש לדון קטן שהגדיל מוצי"ש ובירך המוציא קודם השקיעה האם רשאי לאכול משחשיכה ע"ס הברכה דבירך בקטנותו דהרי הברכה בקנות הוי תרי דרבנן ועתה הוא מחויב בחד דרבנן, וכמדומה לא החמירו בזה, וצ"ת.

והנראה לדון וליסד בזה בס"ד דבר חדש, דכל זה נכון לענין מצוות וברכת המצוות דבזה נשנה האי כללא דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים, אמנם לענין ברכת הנהנין לא נאמר דין זה ולעולם יכול להוציא אף מי שאינו מחויב בדבר, כדיבואר.

פלוגתת רש"י והרי"ף ורא"ש בטעמא דמי שאינו אוכל אינו מוציא

ר"ה דף כ"ט ע"א, תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא, ובמעמוד ב', ת"ר לא יפרס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהם וכו' ובהלל ובמגילה אף על פי שיצא מוציא.

ומבואר דחלוקים המה ברכת המצוות והמצוות דבהם נשנה דין יצא מוציא ואילו לענין ברכת הנהנין אינו יכול להוציא חבירו אלא א"כ אוכל דבזה חל דין שומע כעונו. ובטעמא דמילתא ביאר רש"י בעמוד א', דברכת המצוות הרי בזה שהוא חובה ממילא בזה נאמר כל ישראל ערבין ואילו בברכת הנהנין אינה חובה על האדם לא ליתנהי ולא לברך יעו"ש.

אמנם הרי"ף וכן הוא ברא"ש על אתר כתבו הטעם דאינו מוציא בברכת הנהנין באופן שהמברך אינו אוכל בעצמו היינו משום כיון דאינו אוכל בעצמו הוי ברכתו לבטלה וממילא לא שמע השומע ברכה. וכן כתב המג"א סי' רי"ג במש"כ המחבר סעיף ב' 'אין המברך מוציא אחרים אא"כ יאכל וישתה עמהם ואז יוצאים בשמיעתם שמכונין אליו', וכתב המג"א 'משמע דאם אינו אוכל ושותה עמהם אפ' בדיעבד לא יצא בשמיעתו דהא הו"ל ברכתו לבטלה וכ"ה בב"י, וכ"כ בביאור הגר"א 'דבלאו הכי כיון דברכתו לבטלה מאין יוצאין יד"ח'.

אשר מבואר בטעמא דמילתא דאין המברך מוציא אחרים באופן שהוא עצמו אינו אוכל, היינו משום דברכתו לבטלה וממילא השומעין לא יצאו.

ויל"ע הרי תיפוק ל' דאין כאן ערבות כמש"כ רש"י דלא ליתנהי ולא לברך, וכ"כ המג"א עצמו בסי' קס"ז סק"מ, וביותר הרי לענין להוציא

אם כשבידך היה דעתו לאכול ואח"כ הפסיק בין ברכה לאכילה במזיד אף דלעצמו אינו יוצא, מ"מ האחרים יוצאים. והיו כיון דלא היה זדון בברכה לבטלה שוב חבירו יוצא בזה.

ובספר אפיקי מגינים סי' קס"ז כתב דלפ"ז באופן דהגדול מברך לקטן מדין חינוך ואינו אוכל בעצמו מ"מ האחר השומע שפיר יוצא משום דבזה אינו ברכה לבטלה, וכמש"נ.

והנה כ"ז בברכת הנהנין דכל דלא בירך לבטלה במזיד יוצא השומע, אכן לענין ברכת המצוות לעולם בעי חלות ברכה אצל המשמיע כדי להוציא אחרים או ע"י דינא דערבות להוציא, וצ"ת בביאור הדברים.

יסוד הרוקח שחו השומעין דאינו הפסק רק לענין ברכת הנהנין ולא ברכת המצוות

עוד מצינו חילוק בין ברכת המצוות לברכת הנהנין לענין מש"כ הרמ"א סי' קס"ז ס"ו מהרוקח ואור זרוע, דהמברך לעצמו ומוציא אחרים אפ' שהפסיקו השומעין בדיבור בין שמיעת הברכה לאכילתו, כיון דהמברך לא הפסיק מהני ברכתו לאחרים ואין השומעין צריכין לברך. וכבר העיר הב"י והרי שומע כעונה לא עדיף מעונה בעצמו, דכל שמפסיק בין הברכה לאכילה הוי הפסק והיאך עדיף כח השומע מכח המשמיע, וצ"ע.

עוד הקשה הט"ז שם סק"ח וכי כשאחד מברך על התפילין לעצמו ומוציא אחר וכי אם השומע יפסיק בדיבור לא יצטרך לברך מחדש.

ותירץ הפמ"ג על אתר דשאני ברכת הנהנין מברכת המצוות, ברכת המצוות זהו חיובא דרמי' עלי' ובזה ע"כ צריך להתייחס אליו לקיום חובתו וממילא אם הפסיק השומע בדיבור קודם המצוה הוי הפסק, אכן לענין ברכת הנהנין אכילת רשות וברכת שבו והודיה כשאחד משבח לאדון כל בשביל כולם ואכל הבוצע תו לא הוי הפסק להמסובין, והוסיף שם דבליל הסדר בברכת מצה אם הפסיקו השומעין הוי הפסק ולא כן לענין ברכת המוציא.

אשר מבואר מדברי הפמ"ג דחלוקים המה כל עיקר ענין התייחסות הברכה בין ברכת המצוות לברכת הנהנין, ברכת הנהנין בעינן לדין שומע כעונה שיחשב מברך בעצמו וכעונה ובזה הוי הפסק לשומע כעונה עצמו, ואילו ברכת הנהנין זהו בתורת מתיר ושבח ובהא אחד משבח לכולם ולכן אין הדיבור של השומע הפסק כל שלא הפסיק הבוצע.

ב' ענינים בשומע כעונה

ומעתה נראה בתוספת ביאור, דהנה בתוס' ברכות דף כ' כתבו דבעל קרי אסור בשמיעת דברי תורה מדין שומע כעונה כדאשכחן בסיני דהיה שם דיבור והיו צריכין לטבול ואע"פ שהיו שותקין שומע כעונה. ובזכרון שמואל סי' י"ח העיר הרי בשומע כעונה בעינן מחויב בדבר ושיתכוין להוציא וא"כ מה זה שייך לענין שמיעת ד"ת דבע"ק, וכתב לבאר דבכל אמירת ברכה תרווייהו איתנייהו בה, חדא ע"י אמירת הברכה ישנה לעצם מציאות הברכה, וכל בלא אמירה ליכא לעצם הברכה ומהותה, ועוד דהברכה היא פעולת עשיית הברכה, דבעינן מעשה ופעולת הברכה, ולפ"ז ביאר דאף דהשומע חשיב כעונה ממש היינו לענין שישנה אצל השומע עצם הברכה אבל מ"מ פעולה ועשייה של אמירת הברכה אין כאן, דסו"ס אין כאן רק שמיעה שהיא מידי דממילא, ולפיכך בעינן נמי לגדר זה שהמברך מוציא בברכתו, וכן לאידך גיסא, דמצד גדר זה דיוצא בברכת המברך לחוד לא מהני לצאת יד"ח דעצם הברכה בעינן שתהיה אצלו מחמת עצמו ולא מחמת המברך, אלא שבאמת ע"י השמיעה עצמה מקרי דישנה להברכה אצלו וכברכתו חשיבא, ונמצא דדין שומע כעונה ארכבי אתרי ריכשי, דעצם הברכה חשיב כברכה ידידה מצד השמיעה שלעצמה דלגבי זה חשיב השומע כעונה

ומברך, והפעולה והעשייה של הברכה יש כאן ע"י מה דיוצא בברכת חבירו. עכת"ד.

והיינו דהניח לן בזה הגר"ש רוזוסקי צ"ל דהדין מחויב בדבר הוא מכח דבעי עשיית הברכה אמנם לענין בעל קרי די בשומע כעונה דיש לו החפצא בדברי תורה ע"י שמיעתו.

ומעתה נראה דכ"ז לענין ברכת המצוות לצאת יד"ח בעינן מלבד החפצא דברכה אף דיחשב פעולתו ועשייתו לקיים בזה חובתו דרמי' עלי' ולזה נאמר ענין זה דמחויב בדבר להוציא, אכן לענין ברכת הנהנין די בשומע כעונה דבעל קרי דלא נאמר ב' עשיית הברכה כי אם דיתייחס אליו החפצא דברכה כמש"כ הפמ"ג דדי בזה דאחד משבח לכולם.

וזוהו עולה כפי דביאר הפמ"ג סי' קס"ז דברכת המצוות אין השומעין יכולים להפסיק משום דרמי' עליה ובעינן דיתייחס עשיית הברכה לכל אחד, ואילו בנהנין די בזה דאחד משבח לכולם והיינו לא בעינן לעשיית ברכה לכל אחד רק דיתייחס השבח לכולם ובזה סגי דלא הפסיק הבוצע.

יבואר דלא בעי מחויב בדבר בברכת הנהנין

ודאתינן להכי יבואר דרך בברכת המצוות בעי מחויב בדבר אכן לענין ברכת הנהנין סגי בשומע כעונה דבע"ק דיש לו החפצא דברכה אף דאין בזה משום עשיית ופעולת הברכה וכל דין מחויב בדבר נאמר רק לענין זה כמש"כ בזכרון שמואל.

ומיושב בזה מש"כ הרי"ף רא"ש מג"א וגר"א דמי שאינו אוכל אינו מוציא רק משום דהוי ברכה לבטלה ממילא לא יצא, וקשה תיפוק ל' דליכא ערבות ולא מקרי מחויב, ולפמ"ש היינו דרך לענין ברכת המצוות וברכת המזון בעי מחויב בדבר להוציא חבירו ולא בזה דאין בזה משום ברכה לבטלה כגון אכל כזית דאינו מוציא כדי שביעה אלא כמתורת ערבות, אכן הנהנין תלי' רק אי לא הוי לבטלה כדי שיצא חבירו בשמיעת הברכה כמש"נ. ומש"כ המג"א סי' קס"ז דאין ערבות בברכת הנהנין, היינו דאם היה ערבות שוב לא הוי לבטלה ושפיר מוציא. ג

ויראה בזה דלענין ברכת הנהנין קטן מוציא את הגדול, דרך לענין ברכת המצוות מבואר בראשונים דקטן אינו מוציא דתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן אכן לענין נהנין תלי' רק אי לא הוי לבטלה, וכמש"נ. אמנם בעטרת זקנים סי' רט"ו מבואר דאף בברכת הנהנין אין הקטן מוציא, ועי"ש בפמ"ג, אמנם להמבואר מדברי הקדמונים יש לדון טובא בזה כנ"ל.

קטן שהגדיל מוצ"ש ממשיך לאכול בסעודה שלישית ואינו מברך מחדש

ויבואר בזה הא דקטן שהגדיל ממשיך לאכול במוצ"ש בסעודה שלישית אף דבירך בקטנותו ויש דעות דתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן, והיינו משום דברכת הנהנין אף קטן מוציא כמש"נ.

ויש לישב בזה קושיית הגרע"א סי' רצ"ז ס"ה, דכתב המחבר מי שאינו מריח אינו מברך על הבשמים אלא א"כ מתכוין להוציא בני ביתו. והקשה הגרע"א אף אי נימא דהוי חובה כברכת המצוות מ"מ הרי אם אינו מריח אינו מחויב בדבר כמו חרש בשופר ומגילה וממילא אינו מוציא.

ונראה דכיון דברכת הריח הוא נהנין בזה אך אינו מחויב שפיר מוציא כל ששייך ערבות דהוי נהנין המחויב כקידוש בליל שבת לשיטה זו, אמנם תלי' בנדום הגרע"א וההגדול אי בעי מחויב לעיקר דינא דערבות, והגרע"א לשיטתו הקשה, ועיין. הדברים ארוכים ומסתעפים מאד ובאנו בזה רק לעמוד על עיקרי יסודות הדברים בס"ד.

(ב) ובאמת הרא"ש בברכות פרק שלישי סוף סי' י"ג משמע דיש ערבות אף בברכת הנהנין דלא כרש"י והריטב"א דביאר 'דמדרבנן אמרו שלא יברך בלא הנאה' יעו"ש דכולל בדבריו ברכת במזון וברכת הנהנין, ולשונו לענין ערבות שם כדי להציל חבירו מהעון, ויתכן דזה שייך אך בנהנין דאוכל בלא ברכה הוא עון ויש להצילו אף דלא ליתנהי ולא לברך מ"מ יש בזה משום להצילו מהעון, אכן לרש"י לא די בזה שיש עון, כי אם דבעינן חיובא דרמי' עליו' שע"י יחשב המברך למחויב כמוהו וכין דהוי רשות לאו רמי' עליו' [ודברי השער הציון בסי' תרנ"ה סק"ה לענין גדר ערבות דחשיב מחויב בעצמו ממש והביא כן מהרא"ש, הרי אדרבה ברא"ש נראה משום להצילו מהעון, וצ"ע]. מ"מ אף אי דרבנן מ"מ הוי ברכה לבטלה אם האינו אוכל מברך ושוב אין חבירו יוצא בהך ברכה לבטלה, וככל הנתבאר בזה בס"ד.

(ג) בביאור הגר"א שם בסי' ר"ג נראה כמו"כ בברכת השבח דלא בעי מחויב בדבר אלא תלי' רק אי הוי ברכה לבטלה כמש"כ הרמ"א סי' רי"ט לענין ברכת הגומל דהמברך הגומל דרך שבח שפיר מוציא חבירו אף דאינו מחויב בדבר.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

עומק הפשוט

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 467

בס"ד, יום ג' פרשת בשלח, ו' שבט תשפ"ה

דבר העורך

שְׁהִים עֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ

יוצר המאורות: צריך להבין טעם הדבר שמברכים קידוש לבנה על כך שהלבנה מתחדשת מידי חודש בחודשו, ואין מברכים על חידוש השמש בכל יום, ואם משום שיש לשמש מסלול יומי קבוע, גם לירח יש מסלול חודשי קבוע?

אכן ההבדל ברור, שהשמש מאירה בכל רגע נתון מעל מקום אחר בכדור הארץ, כאשר השמש נעלמת מהאופק כאן, היא נמצאת כעת בזריחה במקום אחר, ואין לשמש זמן שנעלמת מהעולם וחוזרת ומתחדשת, ולכן בברכת 'יוצר המאורות' מברכים על בריאת המאורות ולא על חידוש השמש, ולא יוצאים לראות בחידוש השמש.

אבל הלבנה בסוף החודש נעלמת ואינה נראית בשום מקום בכדור הארץ, וחוזרת ומתחדשת ונגלית לדרי הארץ ברגע המולד, ועל כך קבעו את הברכה חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, וממילא גם מה שהירח התמעט בששת ימי בראשית, הוא רק מצב זמני ועתידי לחזור לשלמותו.

וזה עומק מה שכתב **רבינו יונה** (ברכות דף כא. סוף פרק ד) שקידוש לבנה הוא כקבלת פני השכינה, שעל ידי חידוש החדשים הוא מתגלה לבני אדם, והוא כאילו מקבילים פניו.

וביאר **באגרות משה** (חושן משפט חלק ב סימן מז) שקידוש לבנה הוא תקנה חדשה ומיוחדת לברך על חידוש הבריה, שניכר כבוד הבורא יתברך. ואינה בכלל תקנת הברכות שמברך על ההנאה, או על ראית דבר שאינו מצוי.

וגם ישראל עתידים להתחדש כמותה, כרגע ישראל בגלות, אבל תכף תבוא הגאולה ויתחדשו כבעבר. ונפסק **בשו"ע** (סימן תכו סעיף ב) לומר דוד מלך ישראל חי וקיים, שמלכותו נמשל ללבנה ועתידי הקב"ה לחדש מלכותו כמותה, ולכך עושין שמחות ורקודין בקידוש החדש דוגמת שמחת נשואין.

וכיון שהתחדשות הלבנה בבחינת בריאה חדשה וקבלת פני השכינה, מובן מה שהאריכו בספרים הקדושים שיש סגולות רבות לרפואות וישועות באמירת קידוש לבנה בכוונה בשמחה ובציבור.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

הכיוון ב'קידוש לבנה'

שְׁשִׁים וּשְׁמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָצוֹן קוֹנֵם

תקציר: סדרת הגיליונות בנושא כיוון התפילה, גיליון 463 'כיוון התפילה'. גיליון 464 'כיוון התפילה בבית הכנסת'. גיליון 465 'כיוון התפילה בכותל המערבי'. גיליון 466 הכיוון ב'בואי בשלום'. ובהמשך לכך הנושא בגיליון הנוכחי מספר 467 'כיוון העמידה בקידוש לבנה'.

שאלה: לאיזה כיוון צריך לפנות בשעת אמירת 'קידוש לבנה' ומדוע? האם לכיוון ירושלים, לצד מזרח, לצד מערב, לכיוון הלבנה, לאיזה צד שרוצה? ולאיזה צד יכרע בעלינו לשבח באמירת ואנחנו כורעים בסוף קידוש לבנה?

1. הַשְׁמִים מְסַפְּרִים כְּבוֹד קָל

כמקבל פני השכינה: מבואר **בגמ'** (סנהדרין דף מב.) כל המברך

על החדש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה, **שנאמר** (שמות פרק יב פסוק ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה, ו**כתוב** (שמות פרק טו פסוק ב) זֶה קָלִי וְאֶנְיָהּ. תנא דבי רבי ישמעאל, אילמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חדש וחדש דיים. אמר אביי הלכך צריך למימרה מעומד. ופירש **רש"י** (ד"ה אמר אביי) הואיל ומקבל פני שכינה הוא, מעומד בעי לברוכי, מפני כבוד שכינה שהוא מקבל.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בקידוש לבנה בישיבת 'קול תורה' מוצאי יום הכיפורים תשנ"א

הגיליון הוקדש לזכות יעל בת רחל לאה תחי', שתזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, בבריות גופא ונהורא מעליא, אמן.

הודעה משמחת חידוש בבית הוראה 'הילכתא'

ניתן להעביר שאלות
למורנו הגאון הגדול ר' **שריאל רוזנברג** שליט"א
גאב"ד בד"צ ב"ב של **הגר"נ קרליץ** זצ"ל ורב שכונת 'רמת דוד' ב"ב
השאלות יועברו אחת לשבוע ע"י רבני בית ההוראה
ניתן להתקשר **02-5350-535**
בימים ב' - ג' בין השעות 24:00 - 21:00
וכן ניתן לשלוח בינדרים פלוס' בהודעות למערכת

ברכת התורה
הילכתא
התורה וההלכה

'ומיישר את רגליו ותולה עיניו בה', משמע שמברך קידוש לבנה לכיוון הלבנה, וכך יש לנהוג למעשה.

וכן נהג **החזון איש** (מעשה איש חלק ז עמוד קמ) לעמוד בקידוש לבנה פניו לצד הלבנה גם כאשר הלבנה נמצאת במערב. וכן נהג **הקהילות יעקב** (ארחות רבינו חלק א עמוד שכו) שאמר קידוש לבנה כאשר פניו ללבנה, גם כאשר הלבנה נמצאת בדרום, ומידי פעם הסתכל על הלבנה, והיה רוקד כנגד הלבנה.

והביאו לכך פוסקי זמננו כמה ראיות מפשטות השו"ע והאחרונים;

א. כתב **בשיירי כנסת הגדולה** (בהגהות על הטור) שפשטות לשון הטור וכך מנהג העולם, לתלות את עיניו בלבנה עד סוף הסדר של קידוש לבנה. והסיק בשיירי כנסת הגדולה, שלדעת **ספר חרדים** (פרק מה אות ה) לא יביט בה כי אם בשעת הברכה בלבד, ואחר כך אסור להביט בה כמי שמסתכל בקשת. ולדעת **המגן אברהם** (ס"ק ט) בשם **השל"ה** (ריש מסכת פסחים) אפילו בשעת הברכה אין להסתכל בה, אלא רואה אותה פעם אחת כשירצה לברך, ואחר כך לא יסתכל בה, וכל זה הובא **במשנ"ב** (ס"ק יג).

וכך נפסק **ברמב"ם** (הלכות ברכות פרק י הלכה יז), **ובשו"ע** (סימן תכו סעיף ב), שצריך לברך ברכה זו מעומד, שכל המברך על החדש בזמנו כאילו הקביל פני השכינה.

וכתב **הביאור הלכה** (סימן תכו סעיף ב ד"ה ומברך מעומד) בשם **הפרי מגדים** שהנוסח של רבי ישמעאל 'להקביל פני אביהם שבשמים', הכוונה שעל ידי הלבנה ושאר צבא השמים, ששומרים תמיד את תפקידם, אנחנו רואים את גדולתו של הקדוש ברוך הוא, בחידוש מעשה בראשית.

ומבואר בספר **רוח חיים** (חלק א סימן תכו אות ג), **ובטעמי המנהגים** (עניני ראש חודש עמוד רד בהערה), **ובביאור הלכה** (סימן תכו סעיף ב ד"ה ומברך מעומד), הטעם לאמירת 'עלינו לשבח' אחרי קידוש לבנה, היינו כדי שלא יטעו חס ושלום במה שאנו יוצאים נגד הלבנה ושמים נגדה, שאנו נותנים כבוד ללבנה, לכך אנו אומרים עלינו לשבח, ומסיימים 'כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל וגו' אין עוד'.

2. מברך כנגד הלבנה

מיישר רגליו: מבואר **במסכת סופרים** (פרק יט הלכה י) אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת, כשהוא מבושם ובכלים נאים, ותולה עיניו כנגדה, ומיישר את רגליו, ומברך אשר במאמרו ברא שחקים. וכן נפסק **בטור וברמ"א** (סימן תכו סעיף ב) ותולה עיניו כנגדה ומיישר רגליו ומברך וכו' ורוקד ג' פעמים כנגדה, ואומר 'כשם שאני רוקד'.

יש לדון מה הכוונה במסכת סופרים 'ומיישר את רגליו', האם צריך ליישר את רגליו כנגד הלבנה, או מיישר את רגליו כנגד צד המזרח.

כנגדה: מבואר **בשבלי הלקט** (סימן קסז), **ורבינו בחיי** (פרשת בא ד"ה ומדרש החדש הזה), שהנוסח במסכת סופרים הוא 'ומיישר רגליו כנגדה'. ומפורש שהכוונה בזה שיעמוד כנגד הלבנה. וכן מבואר **בספר המנהיג** (הלכות הלל עמוד רסו) בשם הירושלמי ומסכת סופרים, 'ומיישר רגליו כנגדה ומרקד לפניה'.

וכן הוכיחו **בלבושי מרדכי**, **ובשו"ת בצל החכמה** (חלק ג סימן סד), והג"ר **משה מרדכי קרפ שליט"א** (הלכות חג בחג ראש חודש עמוד רעח פרק יג סעיף טו ובהערה 40 41), והגר"ד **ספטימוס שליט"א** (קרא עלי מועד פרק ח הלכות מוצאי תשעה באב), והג"ר **איתן שושן שליט"א** (ברכת איש ברכת הלבנה), והג"ר **אהרן שוב שליט"א** (לבנה בחידושה עמוד עג), **ובשו"ת אבני ישפה** (חלק ג סימן נ ענף ה), והג"ר **עמרם פריד שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), מהלשון

ומיישר רגליו, הכוונה שרגליו יהיו ישרות כמו בתפילת שמונה עשרה. 'ורוקד ג' פעמים כנגדה' הכוונה שכעת מסתובב לכיוון הלבנה ורוקד כנגדה.

וכן נקטו **בתוספות חיים** (על חיי אדם כלל קיח ס"ק יט) ובסידור **אוצר התפילות ועוד סידורים** (סדר קידוש לבנה), ובספר **צורת הלבנה** (פרק ד הלכה ט), ובברכת הבית (שער מח שערי בינה אות טז), ובספר **אשי ישראל** (פרק מ הלכה כט), וכן נהג הגר"נ קרליץ זצ"ל (קובץ גליונות תשע"ח פרשת בא), שצריך לברך קידוש לבנה כאשר פניו לכיוון מזרח.

וכתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל (קרא עלי מועד פרק ח הלכות מוצאי תשעה באב הערה לט, דולה ומשקה עמוד 202), שראה רבים שמקפידים לנהוג כמו שכתב ביסוד ושורש העבודה, לעמוד לצד מזרח.

ומכל מקום, היה נוהג הגר"ח קניבסקי זצ"ל (ספר אלא עמוד קמד) שלפני הברכה הסתכל על הלבנה, ואחר כך היה מיישר את רגליו ועמד עם הפנים הפוך מהלבנה, כדי שלא יראה כמתפלל ללבנה, ובירך את הברכה.

עיקר הטעם: וכתב בשו"ת בצל החכמה (חלק ג סימן סג) שעיקר הטעם לעמוד למזרח, משום שקידוש לבנה דינו כמו בתפילה שצריך לעמוד לכיוון ירושלים, ולכן האומר קידוש לבנה בשאר ארצות כגון באוסטרליה שמתפללים למערב, או במדינת דרום אפריקה שמתפללים לצפון, צריכים שיהיה לכיוון ירושלים לפי מקום מושבם. ומה שהיסוד ושורש העבודה כתב שצריך לברך קידוש לבנה לכיוון מזרח, היינו משום שהתגורר באירופה, ושם מתפללים לכיוון מזרח שהוא לצד ירושלים.

והביא את המבואר בשו"ת זקן אהרן (סוף סימן כב), שמוכיח מהלכות נטילת לולב שצריך לעמוד עם פניו למזרח בשעת ברכת על נטילת לולב ובזמן הנענוע, מכאן שבכל הבקשות והמצוות של האדם, צריך להסתובב לכיוון בית המקדש שהוא תל תלפיות שהכל פונים אליו, וכל שכן בתפילה שהיא מצוה. ולפי דבריו ברור, שאם נמצא במקום שמתפללים למערב, צריך לומר קידוש לבנה לצד מערב.

ובתשובות והנהגות (כרך א סימן רב) מביא את דברי בצל החכמה, שהטעם להתפלל למזרח הוא כעין התפילה שמתפללים באירופה לצד מזרח, וממילא בדרום אפריקה שמתפללים לצד צפון צריך לומר קידוש לבנה לצד צפון, ובאוסטרליה שמתפללים למערב, צריך לומר קידוש לבנה לצד מערב. [וראה שם שחידש שאינו יודע מקור לדין לעמוד למזרח, ואם מצד מקום השראת השכינה, וקידוש

והסיק בשו"ת בצל החכמה (סימן סה) שכיום המנהג כדעת המגן אברהם שרואה פעם אחת קודם הברכה ואח"כ אין מסתכלין בה.

ומכך שדנו הפוסקים, האם צריך לראות את הלבנה במשך כל הברכה, או רק בתחילתה, ולא כתבו שבשעת הברכה יחזיר את פניו ממנה, לצד מזרח, הרי שהיה ברור לשיטתם שצריך לפנות לכיוון הלבנה, וכל הספק היה רק כמה צריך להסתכל בלבנה בשעת הברכה.

ב. אומרים תכף אחר הברכה כשם שאני 'רוקד כנגדך', והשל"ה הזהיר על כך שלא יכרע לצד הלבנה, שלא יאמרו שמשתחוה ללבנה. משמע שכבר מלפני הברכה עמד מול הלבנה, וכעת רוקד מולה. ואין הכי נמי שביסוד ושורש העבודה חידש שצריך להסתובב לכיוון הלבנה לפני אמירה זו, אולם מסתימת האחרונים שלא הזכירו זאת שצריך להסתובב, מוכח שכבר מתחילת הברכה עמד לצד הלבנה (בצל החכמה).

ג. אחרי קידוש לבנה המנהג לומר 'עלינו לשבח', וביאר בביאור הלכה הטעם כדי שיהיה ניכר שלא התפללנו ללבנה, משמע שאומרים קידוש לבנה לכיוון הלבנה, ולכן הוצרכנו לומר 'עלינו לשבח' (אבני ישפה).

והטעם לברך קידוש לבנה לכיוון הלבנה; שהרי הברכה היא על התחדשות הלבנה, ולכן נכון לעמוד לצד הלבנה כל משך זמן הברכה, ולראות את ההתחדשות במהלך כל הברכה, או לכל הפחות בתחילת הברכה.

והוסיף הגר"י טשזנר שליט"א (שיח תפילה שער יט פרק ד הלכה ב), שבכל ברכה יש דין לעשות מה שאפשר כדי שיהיה ניכר על מה הברכה, במברך על הפרי ברכת הנהנין צריך להחזיק את הפרי ביד, ובלבנה אי אפשר להחזיקה בידו, ולכן יש לעמוד כנגדה כדי שיהיה מוכח שמברך עליה. מאידך מביא שיטת היסוד ושורש העבודה שצריך לברך לצד מזרח, ומסיק שיש ליישב ולומר דלא פליגי, ותלוי היכן הלבנה עומדת.

3. מברך לצד מזרח

כמו בתפילה: מפורסם מה שחידש ביסוד ושורש העבודה (שער ט פרק א) שצריך לעמוד ברגליים צמודות כמו בתפילת שמונה עשרה, ודווקא לכיוון מזרח. וכשמגיע ל'כשם שאני רוקד כנגדך', אז יהפוך פניו נגד הלבנה. אבל מתחילת הברכה עד כאן עומד ופניו למזרח.

וכך מפרש היסוד ושורש העבודה את כוונת השו"ע

כמו בתפילה, וממילא אין חשש. ומי שדעתו רחבה ימצא טעם נכון.

ומדברי הלבושי מרדכי מוכח שעומד ופניו למזרח עד סוף קידוש לבנה, גם בשעת אמירת 'כשם שאני רוקד', שהרי זה הטעם שצריך לברך למזרח. מאידך לדעת היסוד ושורש העבודה בשעת אמירת 'כשם שאני רוקד' הופך פניו ללבנה (לבנה בחידושה סימן עא הערה 837).

וכך הנהיג הג"ר אברהם נפתלי ויג שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא) רב בית הכנסת מנין אברכים בבית וגן, לומר קידוש לבנה לכיוון מזרח, שלא יהיה נראה כמשתחוה ללבנה, ואף אין צורך להסתובב ב'כשם שאני רוקד' לצד הלבנה, רק יגביה רגליו.

טעם שלישי: יש שכתב טעם שמסתובבים למזרח, כי בתחילת החודש הלבנה לא נמצאת במזרח כמבואר ברמב"ם (קידוש החודש פרק א הלכה ג) שהמולד הוא במערב, וכיון שזה הכיוון היחיד שהלבנה לא נמצאת בו כלל, מעדיפים לברך קידוש לבנה למזרח, שלא להתפלל לכיוון הלבנה כלל. ודחה טעם זה בספר **בירורי חיים** (חלק ה עמוד שיב) לפי מה ששמע מהג"ר מרדכי גנוט שליט"א (מחבר 'לוח דבר בעיתו') שבחודשי החורף בכל חודש מתאריך ז' לחודש ואילך, הלבנה נמצאת לצד מזרח, וממילא נפל טעם זה. [יש שכתב, שמכל מקום על פי רוב הלבנה לא נמצאת במזרח, ולכן מברכים לצד מזרח].

4. לאיזה צד שירצה

אין קפידא: מנהג הגרי"י פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל או"ח חלק ב פרק נג אות ח) שלא הקפיד לומר את הברכה נגד הצד שבו הלבנה, וגם לא לכיוון מזרח, אלא הסתכל על הלבנה לפני הברכה ושוב לא הסתכל, ובאמירת 'עלינו לשבח' הסתובב לכיוון אחר שלא כנגד הלבנה, שלא יהיה נראה כמשתחוה ללבנה.

וכן נהגו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה הלכות ראש חודש ארחות הלכה 130), והגראי"ל שטיינמן זצ"ל (כאיל תערוג תשע"ח עניני ראש חודש), שלא הקפידו לברך דווקא לצד מזרח.

5. עלינו לשבח

לגבי אמירת 'כשם שאני רוקד כנגדך', מבואר במגן אברהם (ס"ק ט) הובא במשנ"ב (ס"ק יד) להיזהר מאוד שלא יכרע ברכיו לרקוד כנגד הלבנה, שלא יהיה נראה כאילו כורע ללבנה, אלא יסמוך על אצבעותיו וירקוד.

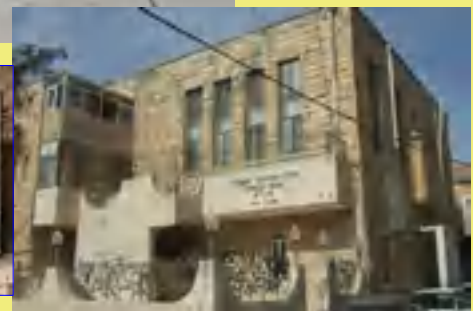
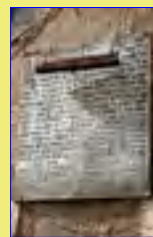
שלט 'קידוש לבנה' על קיר בית הכנסת

בהרבה בתי כנסיות מותקן מחוץ לבית הכנסת שלט גדול עם נוסח קידוש לבנה באותיות גדולות וברורות (ומכאן הביטוי 'באותיות קידוש לבנה').

בבית הכנסת 'זכרון משה', ובשכונת 'שערי חסד', ובשכונת 'כנסת' בירושלים, יש על גבי הכותל החיצוני של בית הכנסת צמוד לכניסה הראשית שלט ענק של נוסח קידוש לבנה, בזכרון משה השלט ממוקם לצד צפון לעומדים מחוץ לבית הכנסת, בשערי חסד השלט ממוקם לצד מערב לעומדים מחוץ לבית הכנסת, נמצא שהציבור שמברך עם הפנים לשלט, אינו עומד לצד מזרח.

אכן אי אפשר להוכיח מזה הלכה, שיתכן שלא היתה אפשרות מעשית לתלות לצד מזרח.

לבנה הוא כקבלת פני השכינה, אדרבה היה עדיף להתפלל למערב ששם מקום השראת השכינה, וכמו בקבלת שבת].

ומסיק בתשובות והנהגות כיון שאין יסוד בקדמונים לעמוד לכיוון מזרח, ואין ברור אם צריכים לברך לצד ירושלים או לצד הלבנה, לכן מנהג העולם שאין מקפידים לאיזה צד לעמוד כמו בתפילה, אלא כל אחד מתפלל לכיוון שלו.

טעם שני: מבואר בספר **לבושי מרדכי** (תנינא או"ח סימן קיז) שהמנהג לעמוד בקידוש לבנה לכיוון מזרח, למרות שהלבנה בדרום, ולא כפשטות לשון השו"ע שצריך לעמוד כנגד הלבנה שהרי כתב שתולה עיניו בה ורוקד כנגדה, והטעם בזה, משום שמבואר בשל"ה (ריש מסכת פסחים), הביאו המג"א (ס"ק ט), שבריקוד כנגד הלבנה צריך להיזהר שלא יכרע דמיחזי ככורע ללבנה, אלא יזקוף על אצבעותיו, וידוע שדבר זה קשה לחלק מהאנשים, לכן פונים לצד מזרח

ולדעת הגרמ"מ קרפ שליט"א (הלכות חג בחג דיני קידוש לבנה עמוד שיח) הוא הדין ב'עלינו לשבח' יש להפוך את הפנים, ולהשתחוות לצד שכנגד הלבנה שלא יהיה נראה כמשתחוה ללבנה.

מאידך לדעת הג"ר חיים שלום הלוי סגל שליט"א (בירורי חיים חלק ה סימן סד), מותר לכרוע ב'עלינו לשבח' אפילו כאשר עומד לצד הלבנה, שרק בשעת קידוש לבנה עצמה חששו שלא יכרע מול הלבנה, כי עוסק בעניין הלבנה, אבל ב'עלינו לשבח' שאומר בפירוש 'ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים' ואינו עוסק בעניין הלבנה אין חשש.

עוד חזון למועד

לכיוון מקום מקדש: מקוצר הגיליון לא התבאר מספר דינים נוספים שיש צד שצריכים להיות לכיוון מקום המקדש:

- א. כריעה של ברכו. ב. כריעה של מודים דרבנן. ג. כריעה בעלינו לשבח. ד. כריעה בכניסה ויציאה לבית הכנסת (ואומרים מה טובו אהליך יעקב כשנכנסים, וכיום הרבה לא נוהגים לכרוע). ה. קדושה. ו. ברכת כהנים. ז. קדיש. ח. במעמד החופה המנהג הוא שהחתן והכלה עומדים לכיוון ירושלים.
- ט. בקבורת המת, מנהג הרבה בתי קברות שקוברים כאשר רגלי הנפטר לכיוון ירושלים, להראות שהמת מוכן ומזומן ללכת לירושלים תכף ומיד בתחית המתים.

הרב מרדכי דרפר
פרישתו

השתלשלות מנהגי סדר הישיבה בבית הכנסת:
מישיבה לארבע הקצוות לישיבה שורה לפני שורה

הקדמה: הגדה חובן המאמר
בענין סדר ואופן הישיבה בבית הכנסת, יש מקום לכרו מספר מנהגים, ביניהן: סדר חלוקת המוקפות והקצאת מקומות ייחודיים לרב, פוסקים, בעלי שמחות, אבנים וכו'; קביעת חוקת הישיבה; מקומות, שעליהן רגו הרבה בספרי ההשקפה בבר מיתות הראשונים ועד לפוסקי זמננו; ורבות ביחוד בישיבת טבריה (מטבריה) נירדים לטובת ורבות קצוב (מסלול) שבהולק האתרי יחידות לאסון חפצים, והחכמה עצם פסטיטיוט כשוללות לירושלים מאחוריהם, ודאיתו עצמו חלומות בעיקר בקביעת ההלכה בישיבות (מאמרים) בתורה, ישיבה כשנכנסו של הדין מופנה לארון הקודש או לאלמנה (כיתה) כשעת קריאת התורה (שערי) בעיקר בשידור ידיו סוף רבני א, ובטו ארון סוף סוף יק.
אלם כשאלות אלו התעסקו כבר טובים וחשובים בפני. מאמר זה מוקדש לנרש את, שנים מיטב ידעתי עוד לא זכה לסקירה רצינית, והוא: בירור מנהג כיוון הישיבה במשך הדורות ובמקומות שונים, ומקורותיו.

בירור זה כנאמר שלוש מנהגים עיקריים:
א. ישיבה בשידור לידית כדורגל בני מנהגים כיום בירור המוקפות.
ב. ישיבה בשידור לאורך כדורגל. מנהג בחלק מן המוקפות המוקפות.
ג. ישיבה לרוב קצות כדורגל (כדורגל) ישיבה בשידור ישיבה במנהג, שורה אחת או יותר סביב חלל כדורגל, ולפעמים גם שורה אחת מסביב לאלמנה, מוקפות לדפנות, כשנכנס הישיבה הוא לכיוון האלמנה. זה מנהג אשכנז ובניתי (וכן גם מנהג חסידים, אך יש רק שורה אחת סביב הקצוות בלבד).

במאמר זה ניתן המאמר כמובן לבידור הנוג באשכנז, ושפי קצור הישיבה השתלשלה למנהג אה חרובים. המוקפות רבים (נכון באופן המוקפות במ"א אם שכינה במשכב או בכל מקום, והמקורות מופיעים בפני לרובם לבידור המוקפות.
נר של לרובם שמוכרן אין מנהג ללמנה ולכח למנהג, אלא בעיקר להמנהג את המנהג הכללי לרובם שמוכרן אדם ידעוים אפילו לתלמידים במנהגי אשכנז.
בשנים האחרונות ביקורתי בקרב חלומים ביר כמיתות ישיבה בירובים, ישיבה, וחלל, אפילו ורפת (מלבד ביר מנהג רבים המוכרים לי מכתובים או מנהגים), והתפארת לפעמים

1. סדר הישיבה בבית הכנסת מיום קדש, ומהלך היום.

ישיבה | סוף סוף ישיבה

כיכר בעלזא בליל שבת

'טיש-לאמפ': יוזמה יצירתית וחדשנית בקרית בעלזא בירושלים המעוררת ענין רב, הרה"ח ישראל אביגדור פריד הי"ו המתגורר בסמוך לבית המדרש הגדול בירושלים, בקומה העליונה בכיכר בעלזא במרומי הגבעה עליה בנויה הקריה, הציב על מרפסת ביתו הגבוהה, מנורה מהבהבת רבת עוצמה בסגנון 'שבת לאמפ' הניתנת לכיסוי ולפתיחה בשבת ללא חשש.

מטרת הצבת המנורה, לאותת לציבור החסידים כאשר כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א יוצא מביתו לטיש, כך יידעו מתי להגיע לבית המדרש לקראת הטיש בליל שבת קודש. שכן הזמנים משתנים מפעם לפעם. כאשר הרבי נכנס לטיש, מסירים את כיסוי הפנס - והוא מאותת בעוצמה למרחקים החסידים המתגוררים באזור בפירת דברי חיים, אהל יהושע ואפילו במעלה רחוב שמגר ותכלת מרדכי, כדורי ותנובה נהנים מהסימון. וכאשר מסתיים הטיש מכסים את המנורה. וניתן להמליץ על כך את לשון

המשנה (תמיד דף כח:): ראוהו אחיו שירד, והם רצים ובאים. (קרדיט: ידיעה ותמונה 'לוח שטיבל').

וראה **גיליון עומק הפשט** (מספר 295) בנושא כיסוי שבת לאמפ, בה הובאו בהרחבה שיטות וסברות המתירים והאוסרים שימוש בשבת ב'שבת לאמפ' בסוגים השונים, בנורות לד, פלורוסנטים, חוט להט, עם ובלי נענוע, וגדרי כלי שמלאכתו לאיסור, ודין בסיס.

משיב כהלכה

הפרס השבועי 100 שקל מזומן
הזוכה בפרס גיליון 466 בסך 100 שקל מזומן
האברך החשוב הר"ר משה גולדשטיין שליט"א
כולל 'שיח יצחק' בני ברק
שאלה: האם חיוב קריאת התורה מוטלת
על כלל הציבור, או על כל יחיד?

ביאור ומקורות: מה יעשה היחיד שנאנס ולא שמע חלק או את כל הקריאה, האם צריך להשלים או לא? ומה המקור לחיוב קריאת התורה?

גמ' (בבא קמא דף פב.), **ירושלמי** (מגילה פרק א הלכה א, פרק ד הלכה א), **רמב"ם** (הלכות תפילה פרק יב הלכה א), **שולחן ערוך וביאור הלכה** (סימן קלה סעיף יד, סימן קמו סעיף ב, וביאור הלכה סימן קמג סעיף א ד"ה בפחות), **ברכת שמואל** (יבמות סימן כא), **אגרות משה** (אורח חיים חלק ד סימן כג, סימן מ), **הליכות שלמה** (תפילה פרק יב סעיף א - ו ומילואים סימן יז, חודש ניסן פרק י סעיף כב).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל השולח תשובה נכונה, בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), יכול לזכות בפרס. בחירת הזוכה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-02 שלוחה 4
- עמודות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

זכות התורה תעמוד לרפואת
הרב אביתר בן בשמת הי"ו
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

דינים העולים

א. כקבלת פני השכינה: כל המברך על החדש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה, ולכן צריך לאומרה מעומד. ולכתחילה מברכים אותה במוצאי שבת, כשהוא מבושם ובכלים נאים. ותולה עיניו כנגדה, ומישר רגליו כמו בשמונה עשרה, ומברך אשר במאמרו ברא שחקים.

ב. ראית הלבנה: יש אומרים שצריך להסתכל בלבנה כל משך קידוש לבנה, יש אומרים רק בזמן הברכה, ויש אומרים רק קודם הברכה ואח"כ לא יסתכל בה יותר שלא יראה כמתפלל ללבנה.

ג. לאיזה כיוון: נחלקו הפוסקים לגבי כיוון העמידה, א. לפי פשוט הדברים צריך לעמוד כנגד הלבנה, שהרי מסתכל בה ורוקד כנגדה. ב. ליסוד ושורש העבודה באירופה צריך לעמוד לכיוון מזרח, ובכל מדינה צריך לפנות לצד בית המקדש כמו בתפילה, ובמילים 'כשם שאני רוקד כנגדך', יהפוך את פניו נגד הלבנה, ויש חולקים שגם במילים 'כשם שאני רוקד' ימשיך לעמוד לכיוון מזרח. ג. יש

אומרים שרשאי לברך קידוש לבנה לכל צד שירצה.

ד. זהירות: ב'כשם שאני רוקד' יש להקפיד שלא יכרע כנגדה שלא יראה כמשתחוה לה, אלא יזקוף ראשי אצבעותיו. בעלינו לשבח יקפיד שלא יכרע כנגד הלבנה, ויש מקילים.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
 שיעורים וימי עיון
 בית הוראה טלפוני
 ביורוי הלכה אקטואליים
 קו מידע הלכתי
 חוברות הדרכה

נושא הגיליון הבא:

מצות קריאת התורה

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

מערכת הילכתא משגרת רוב ברכות מאלופות לידיד הילכתא
הרה"ח רבי חיים מאיר הנדלר שליט"א

לרגל השמחה השרויה במעונו בהיכנס בנו חביבו כמר יוסף נ"י לנועם עול
מצוות יהי רצון שיזכו הוריו ומוריו לרוות ממנו רוב נחת וקדושה אמון

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 306

פרשת בשלח

תשפ"ה

סדר שתיית המסובים מיין של קידוש והמסתעף ♦ הרב אורי יצחקי
אם מותר להניח פתיון לפועל ערבי החשוד בגניבה כדי ללכודו ♦ הרב אברהם זנגר
אכל חצי זית תמר וחצי זית תפוח אם דינו לברך במקום האכילה ♦ הרב זאב פראנק
איסור אכילת קבע בפירות קודם גמר מלאכה ♦ הרב אליסף פרלמן

הרב אורי יצחקי

סדר שתיית המסובים מיין של קידוש

והמסתעף לענין אם שתיה מהכוס של המקדש חשיבא כשתיה מכוס פגום

א. שו"ע סימן רע"א סעיף י"ד: אם לא טעם המקדש, וטעם אחד מהמסובין כמלא לוגמיו (פי' מלא פיו) יצא ואין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמיו, ומ"מ מצוה מן המובחר שיטעמו כולם, ע"כ, וצריך לראות כיצד לסדר את שתיית המסובים כדי שיטעמו מיין של קידוש שאינו פגום, ויש בזה כמה דרכים וכמושית"ב, ואע"פ שכל הדרכים כשרות וכל הפלפול בזה הוא רק לענין לכתחילה, מ"מ יש לנו לברר איך הדרך המובחרת.

הנה בכל הספרים (חוץ שני שם ותשוה"נ שם וש"כ פמ"ח ס"א ופסקי תשובות ועוד) כתבו בפשיטות שהדרך המובחרת היא שהמקדש ישתה מכוסו מלא לוגמיו ואחריו ישתו כל המסובים מכוס זה עצמו שקידש עליו, דלפי המקובלים יש ענין גדול לשותות מהכוס שקידשו עליו כמבואר בכף החיים, ולא חשיב כוס פגום כששותים מהכוס שקידשו עליו, כמבואר במשנ"ב בסימן רע"א שעה"צ ס"ק פ"ט, ובסימן קפ"ב משנ"ב ס"ק כ"ד ובסימן תע"ב ס"ק ל"א בתירוצו ראשון עיי"ש.

אך אע"פ שהמשנ"ב אכן כך כתב, ורוב הפוסקים בני זמננו העתיקו את דבריו בלא חולק, אחר העיון יש להעיר טובא על יסוד זה דלא חשיב פגום בכה"ג, וכמושית"ב. וכאמור אין אני בא לפקפק על מה שמוסכם אצל גדולי ההוראה להלכה, רק להעיר מה שנראה בדרך הלימוד.

ב. ראשונה ידוע מה שהעיר על יסוד זה מרן הגרש"א זצ"ל מובא בספר שש"כ פמ"ח ס"א הערה ס"ט וז"ל: ושמעתי מהגרש"ז אויערבך שליט"א דהרי מפורש בשו"ע סי' ק"ע סע' ט"ז דלא ישתה מן הכוס ויתן לחבירו מפני סכנת נפשות, ועל סמך מה רבים מקילין בזה בכוס של קידוש ברהמ"ז ושל ז' ברכות ליתן את הכוס גם לאורחים, ומנין לנו דכוס של מצוה מותר, עכ"ל.

ובספרי האחרונים מצאנו כמה ישובים לזה, אי מצד דבכוס של מצוה לא חששו לזה [וכבר רמז מרן על זה ולא ניחא ליה בזה], א"נ דלא חששו אלא באדם שיש חשש שאינו בריא ומקילים במקום שיודעים שהמקדש בריא, ויש שכתבו דעכ"פ אין להקל אלא כשמקנה תחילה את מקום הנחת שפתיו.

הנה המנהג להקל במקום שהמסובים כולם מהמשפחה הגרעינית, אך כשהמשפחה מתרחבת ובין המסובים חתנים

כלות וכש"כ כיש אורחים נוספים אין הנהגה זו אפשרית כידוע.

ג. בביאור היסוד הנ"ל כתב המשנ"ב ד"כששותים מכוס המקדש חשיבי כמקדש עצמו" ולכן לא חשיב פגום לגביהם, עיין בסימן רע"א שעה"צ ס"ק פ"ט ובסימן קפ"ב ס"ק כ"ד.

אך אודה ולא אבוש שלא זכיתי להבין סברא זו, במה נחשבים כל המסובים לאדם אחד עד שלא יחול שם ותורת פגום על הכוס שקידש עליה אדם אחר, והתינוח אם המקדש לא שתה שיעור והוא צריך לשתייתם כדי שיצא יד"ח, כשיטה הי"א בסעיף י"ד דשתיית כולם מצטרפת לכשיעור, ובפרט למה שחידש המשנ"ב שם בס"ק ע"ג שלא ישהה ע"י שתיית כולם יותר מכדי אכילת פרס, יש סברא לומר דכיון דעד שלא ישלימו כולם את השיעור לא נשלמה השתיה המעכבת, להכי חשיב כולה כחד שתיה, אך יסוד המשנ"ב נאמר גם באופן שהמקדש שותה בעצמו שיעור שלם, ושתיית המסובים אינה נצרכת כלל לדון המעכב של "המברך צריך שיטעמו" אלא הוא צורך המסובים עצמם ולמצוה מן המובחר כמוש"כ השו"ע בסעיף י"ד, וא"כ הוא שתיה אחרת ומדוע לא יחול תורת פגום על הכוס אחר שתיית המקדש.

ד. הנה המשנ"ב בשני המקומות ציין כמקור לסברא זו דברי הרא"ש, ואם הכוונה לדברי הרא"ש בברכות [פרק ז' סימן ט"ו] כבר העירו שלא נמצא שם ברא"ש התייחסות כלל לציור עליו דיבר המשנ"ב, אלא שדינו של המשנ"ב מפורש במג"א בסימן תע"ב ס"ק ט' ובפמ"ג שם כמו שהביא המשנ"ב שם בס"ק ל"א. אך יעוין שם שהמשנ"ב כתב בתירוצו השני שמדברי הגר"א משמע דהמחבר עיקר דינא אתא לאשמועינן דשניהם יוצאין בכוס אחד ולא בא להורות ששתיית כולם מכוס אחד מותרת לכתחלה, וע"כ דלא ס"ל ליסוד המג"א ומש"כ המשנ"ב בשם הרא"ש.

וביותר שמצאתי בט"ז בסימן קפ"ב ס"ד שחולק על יסוד זה, שכתב בס"ק ד' דקשה דאם אין כוס אלא למברך הא ע"כ ישתו האחרים מכוס פגום כיון שכבר טעם המברך ממנו וי"ל דכל היכא דאפשר לתקוני מתקנינן וכל היכא דלא אפשר די בכך שהמברך שותה מכוס שאינו פגום ע"כ יותר טוב שכל אחד יהיה לו כוס מיוחד אם אפשר, ע"כ, והמובן הפשוט בדבריו דלעולם מה ששותים מהכוס של המקדש מיחשיב כשותים מכוס פגום, אלא שהיכא דא"א סמכין על הדעה השניה שם דאצל המסובין לא קפדינן אפגימה, וכ"כ בספר שש"כ שם הערה ע"ז, ועיין בפמ"ג נמי מוכח דהט"ז לא ס"ל כיסוד הנ"ל.

שו"ר מפורש כדברינו בשולחן ערוך הרב סימן ק"צ סעיף ה': אף על פי שמצוה מן המובחר שכל המסובים יטעמו מכוס של ברכה א"צ לטעום מכוס המברך אלא יכול כל אחד ליתן כוסו לפניו, ויותר טוב לעשות כן אם אפשר לפי שכוס המברך הוא פגום לאחר ששתה ממנו המברך. ע"כ.

ה. עוד יש להעיר דבפשוטו יסוד המשנ"ב שייך דוקא כששותים מהכוס של הקידוש עצמו, אבל אם שפך ממנו לכוסות בין

יוצא בשתית המקדש, וממילא אין לדייק מסתימת דבריו דשאר בני הבית יוצאים בנותר בלא תיקון, דאה"נ לסוברים שדין פגום נאמר גם על המסובים [היא הדעה השניה בסימן קפ"ב ס"ד] יצטרך לתקן לפני ששותים שאר המסובים, והרא"ש לאו בהכי עסיק שידקדק בזה. [ומה שהביא עוד שכלשון הזה כתב הרא"ש בהלכות קידוש, לא ידעתי כוונתו בזה וצ"ע].

ט. עוד כתב שם להוכיח מדברי הר"ן גבי השקה מהן לבניו ולבנותיו שכתב הר"ן וז"ל: כלומר בני חיובא ויצאו כולם ובכוס שיש בה שיעורים הרבה עסקינן והוא דשתא רובא דכסא דשתי כל חד וחד רובא של רביעית, וקמ"ל דא"צ שיהא לכל אחד כוס חלוק בפני עצמו, עכ"ל הר"ן, וכתב שמוכח מהר"ן שאין אחד פוגם לשני, עכ"ל, וצ"ל כנ"ל שהר"ן לאו בהך עסיק אלא בעיקר הדין אם בעינן כוס לפני כ"א, ולגבי פגימה צריך לישב או דס"ל דלמסובים אין חסרון בזה וכן"ל, או דמיירי שאין לו עוד כוסות, דדין פגימה בזה לא מעכב [רק אם היה הדין שצריך כוס לכל אחד ודאי היה מעכב דהוא מעיקר תקנת ד' כוסות], ועוד קשיא לי דהא דברי הר"ן ברור מיללו דהקמ"ל דא"צ כוס לכ"א ולא דלא מיחשיב פגום, ואין לומר דדבר זה פשוט, דמנין לן פשיטות זו עד שלא נצרך להזכירה, ועכ"ל.

י. ומש"כ להוכיח מדברי הרמב"ם שכתב בפכ"ט מהל' שבת הל"ז: ומנהג פשוט בכל ישראל לקרות בתהילה פרשת ויכול ואח"כ מברך על היין ואח"כ מקדש ושותה מלא לוגמיו ומשקה לכל בני חבורה, עכ"ל, וכתב עליו הגרא"ד שליט"א - הרי מבואר בלשונו הזהב בהדיא שכך הוא סדר שתיה ששותה המקדש ורק אח"כ משקה לכל בני חבורה ואין בזה משום טעמו פגמו, עכ"ל, לא ידעתי מאי קאמר, דמנין ליה שלפי הרמב"ם א"צ לתקן את הכוס לפני שנתן למסובים, והיכן רמוז דבר זה ברמב"ם, ודלמא כוונת הרמב"ם שמשקה להם מכוסות שלפניו שהיה בהם מעט יין וא"צ למזוג לכוסותיהם, ואיך משוי לדברי גדולי הפוסקים הט"ז והשו"ע הרב תמוהים מכח דקדוק קלוש זה.

יא. סו"ד מה שנראה בדרך לימוד הסוגיא, דדין זה הוא פלוגתא גדולה בין גדולי רבותינו האחרונים, דעת המג"א והפמ"ג כהמשנ"ב ודעת הט"ז והשו"ע הרב דלא כהמשנ"ב, וגם הגרא"א שהביא המשנ"ב בסימן תע"ב ס"ק ל"א בדעה השניה משמע דלא ס"ל כן, וא"כ אע"פ שאין אחרי הכרעת משנ"ב כלום, זהו לקיים את המנהג שנהגו להקל בזה, אך מי שרוצה להדר לחשוש לדעת הט"ז וסיעתו ודאי יש בזה הידור וכמו שהעלה בגודלו הגרש"א שטרן שליט"א.

יב. ובעצם ההנהגה למי שאינו רוצה או אינו יכול לעשות כעצת המשנ"ב [כגון שיש אורחים וכד' וכן"ל], יש כמה דרכים, הנה לפי המנהג יש לפני המסובים כוסות משלהם [או שהמקדש נתן כוסות סביב הגביע של קידוש עבור המסובים ומקיים בזה גם דין עיטור], וע"פ רוב אין הכוסות מחזיקים רביעית או שאין בהם יין בשיעור רביעית, ובאופן זה נחלקו הפוסקים אם נחשב יין זה כיון של קידוש, בספר חוט שני [שבת ח"ד פרק פ"ה ס"ק ז'] כתב דכיון שלא הוזכר בפירוש אלא ענין פגימה לא בעינן שאר דיני כוס ואין צריך רביעית, וכן דעת מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א [בשרות תשובות והנהגות כרך ב' סימן קס"ד] וז"ל: מנהגינו בס"ד בליל שבת, שכמה כוסות קטנות סובבים את הכוס של קידוש לעיטור, ובכל כוס יש מעט יין, והמקדש טועם מלא לוגמיו מכוס עם רביעית, והאורחים שותים מכוסות קטנים הנ"ל שקידש על כל הכוסות שהם לפניו, ושותין מיין שאינו פגום, עכ"ל.

אבל דעת מו"ר הגר"צ ובר שליט"א דלא מיקרי כוס של קידוש לענין זה רק אם יש בה רביעית, ובל"ז אין יוצאים אם לא ישפוך המקדש מכוסו לכוסם, [וממילא אין יכולים המסובים לשתות מהם לפני המקדש דחשיב שצריכים לכוסו וכן"ל].

יג. ולפ"ז לפי החוט שני ושו"ת תשובות והנהגות העצה הפשוטה ליתן כוסות קטנים ולשפוך לתוכם יין לפני הקידוש ואחר שישתה המקדש מלא לוגמיו ישגר למסובים כוסות אלו בלא שצריך למזוג לכוסותיהם, ואם נבוא לחוש לדעת מו"ר הגר"צ ובר שליט"א יש שתי עצות, או שהמקדש ישתה מלא לוגמיו ואח"כ יתקן את כוסו ואח"כ ימזוג לשאר המסובים, או שישפוך לכוסם לפני ששותה ויקפיד שישאר כוסו רביעית לצאת יד"ח לפי המג"א ע"פ התוס' דבעינן שתיה מכוס שיש בו רביעית וכפסק המשנ"ב בסעיף י"א, אך בכל אלה יש הפסק בין הברכה לשתית המסובים, אך יש עצה מובהרת מהכל לצאת

מלאים בין ריקים נחשב שתית המסובים מכוס פגום, כדמשמע בשעה"צ בסימן רע"א ס"ק פ"ט, ויותר מפורש בסימן ק"צ במשנ"ב בס"ק ד', שכתב דלא מיבעיא אם יש רק כוס אחד וכולם שותים מכוס זה בודאי נכון לכתחלה שהוא יטעום מקודם, ואפילו אם כל אחד כוס ריקן לפניו והוא מערה לאחר ברכה קודם טעימתו מכוסו לכוסם ג"כ אין ראוי שיטעמו הם קודם מאחר שעכ"פ הם זקוקים כולם לכוסו, עכ"ל, הרי שכדי שישתו מכוס שאינו פגום חייב לשפוך לכוסם הריקן לפני טעימתו דאל"כ יחשב כוסם פגום.

אך ראיתי בספר חוט שני שם שכתב שכאשר מקדש ואין לפניו כוס כנהוג ואחר שתייתו שופך מכוסו לכוסות של המסובין אין צריך לשפוך קודם שישתה משום דהוי כאילו כולם שותים מכוסו כיון שאין לפני כל אחד כוס בפני עצמו בשעת קידוש, עכ"ל, ושו"ר שכ"כ גם בספר הליכות שלמה מועדים פ"ט סדר ליל פסח אורחות הלכה ס"ק 96, ולכאורה דבריהם נגד דברי המשנ"ב, וצ"ע.

ו. אחרי כותבי כ"ז ראיתי בקובץ בית אהרן וישראל [חשון שנת תשנ"ב] (וספר הליכות שלמה בארחות הלכה שם מצוין בטעות לחשון תשנ"א) מאמר הגר"ד אוירבך שליט"א שהאר"ך בזה (ומצוין בארחות הלכה שם שהמאמר היה לעיני מרן הגרש"א זצ"ל), ובתחילה הביא את דברי הגרש"א שטרן שליט"א דומ"ץ ביד"צ זכרון מאיר ב"ב שפלפל בסוגיא זו ונגע שם בכל הנקודות שהעירו ומסקנתו כדברינו, והגרד"א שליט"א חלק עליו באריכות, ותורף דבריו בקיצור, דמה שהעירו שלא נמצא ברא"ש כדברי המשנ"ב, הוא כתב שנראה דכוונת המשנ"ב לדברי הרא"ש בע"פ ק"ח ב' גבי השקה מהן לבניו ולבנותיו יצא, וכתב הרא"ש וז"ל: השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא א"ר נחמן בר יצחק והוא דשתי רובא דכסא ובני ביתו שותין המיעוט הנשאר, משמע דלכתחילה א"צ להשקותם אלא הוא שותה כל הכוס והם יוצאים בשמיעה, תדע דהא נמי כששתו לא יצאו אלא בשמיעה דהא בעי' רובא דכסא והם לא שתו אלא המיעוט, עכ"ל, והנה דברי הרא"ש ברורים שבני ביתו שותין המיעוט הנשאר ולא ששופך להם קודם שישתה, אלא שכתב הרא"ש שלכתחילה א"צ כי טעימת המסובין אינה לעיכובא, ובלשון הזה ממש כתב הרא"ש גם לגבי טעימת כוס של קידוש בע"פ סי' ט"ו - ואע"פ שאין צריכין לשתות לכתחילה מיהו מצוה לשתות עכ"ל, והנה מבואר שהדרך היה שמשקה לבניו המיעוט הנשאר והוא בהדיא כדברי המשנ"ב.

ז. הנה לפני שנכנס לדון בראיתו מהרא"ש, יש להעיר שדברים אלו ממש כתב המשנ"ב בסימן תע"ב ס"ק ל"א בדרך הראשונה אך ציין עליהם כמקור את דברי המג"א, ולדבריו תמוה אמאי לא ציין לדברי הרא"ש כדרכו בשאר המקומות שעסיק בהך ענינא. עוד יש להעיר דאח"ל דכן דעת הרא"ש, אך משמע שהשו"ע לא ס"ל כן, ממש"כ שם בסימן תע"ב סעיף ט"ו - תינוקות שהגיעו לחינוך, מצוה ליתן לכל אחד כוסו לפניו, עכ"ל, וכבר עמד בזה המג"א בס"ק ט' וכתב על השו"ע שדבריו לאו דוקא, והמשנ"ב בס"ק מ"ו לא העתיק דבריו בזה אלא רק כתב שאינו מעכב, עכ"ל, וכתב בשעה"צ ס"ק ס' מקורו מהח"י ומפני שלהרבה פוסקים לא נתקנו ארבע כוסות לקטנים וכו' יהודה עיין רי"ץ גיאות ורמב"ם ורשב"ץ ומהר"ם חלאווה, עכ"ל, ותמוה דלפי סברת המג"א לעיל בס"ק ט' שהביא שם בדרך הראשונה, שהיא מוכרחת לשיטת המשנ"ב בסימן רע"א וק"צ, גם בגדולים א"צ ליתן כוס לכ"א כשיש לו כוס גדולה כדי שתית רביעית לכ"א מהמסובים, ואע"פ יש לדחות שהמשנ"ב מיירי היכא דאין לו כוס גדולה, אך היה לו להביא את דברי המג"א שנדחק בזה וכן"ל, וע"כ שגם למשנ"ב לא ברירא דבר זה, ומכ"ז נשמע שאין דברי הרא"ש מכריחים כלל את פסק המשנ"ב בסימן ק"צ ורע"א.

ח. אך באמת נראה שאין ראיה כלל מדברי הרא"ש הללו, דהא כבר יסדו לנו האחרונים שאין להביא ראיה מדברי הראשונים כשעוסקים בדיון אחד אף שלפי פשטות וסתימת דבריהם עולה דין נוסף צדדי, כל שיש להעמיד בסוגיא אוקימתא שמדחה דיוק זה, דהראשונים לא דקדקו להזכיר את האוקימתא רק כשנוגע לנידון שלפניהם, [וא"כ הדין השני מוכרח בכל גווני], והכא הנידון שעסק הרא"ש הוא ביסוד התוס' ריש פירקין אם ד' כוסות דינם כשאר כוס של ברכה דמהני שתית המברך לכל המסובים או דשאני ד' כוסות שיש דין שתיה על הגברא ואינו

היינו מה שאתה חייב לשלם לו או דרך מכס או דרך חוב, אבל מה שהוא בעת המקח דומה לגזול, כאילו אתה לוקח את שלו בעל כרחו, והיינו אתה גזול זה משלו' עכ"ל.

והגר"ז (הלכות גזלה סעיף ד') ביאר דבריו וז"ל; 'ואף במקום שאין הנכרי יודע אינו רשאי אלא להפקיע הלואתו או שאר חובו שהוא חייב להנכרי אבל כשהחפץ של הנכרי הוא בעין אסור לכפור בו שהרי זו גזלה ממש. ולא עוד אלא אפילו קנה חפץ מנכרי אסור להטעותו בחשבון בנתינת מעות בעד החפץ כמו שנאמר וחשב עם קונוהו, שהרי אין הנכרי מקנה לו החפץ אלא בעד סכום הדמים שפסק לו והמטעהו בחשבון המעות הרי זה כגונב החפץ ולא כמפקיע חובו, ואפילו גניבת דעת שאין בה חסרון מעות אסורה במקח וממכר כמ"ש בהלכות אונאה' עכ"ל.

ולפ"ז י"ל דדין זה קיים רק במקח ולא בשכר פועל, דרך לגבי מקח הרי זה נחשב כגזילת החפץ מאחר ואינו מתכוין לתת את כל דמי החפץ, אבל בשכר פועל אין כאן מעשה גזילה על עבודת הפועל. אבל אפי' את"ל דגם בשכירות פועל ה"ל כעין גזילה, מפני שהנכרי עבד עבודו רק בעד המעות שקצב לו, מ"מ זהו רק כשמטעהו בחשבון המעות, ונמצא שאינו מעמיד לו המעות כנגד המקח או הפעולה, אבל בניד"ד שהוא מסכים לשלם אם הערבי יבא לתבוע את מעותיו, ואיהו דאפסיד אנפשיה, מסתבר דלא גרע מהפקעת הלואתו כמבואר.

ד] מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל נקט בפשיטות דאין בזה איסור גזל עכו"ם משום דהו"ל בכלל הפקעת הלואתו וכנ"ל, אולם כתב לדון דאסור ליהודי לעשות כן מטעם אחר, ע"פ ג' הקדמות;

א. מבואר בגמ' (נזיר כג.) דהמתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך סליחה וכפרה, ומבואר בתוס' (קידושין לב.) דהמכשיל את חברו בדבר זה עובר בלפני עיור.

ב. גם המכשיל עכו"ם בעבירה עובר בלפני עיור כמבואר בגמ' (ע"ז טו.) דהמאכילו אבר מן החי עובר בלפני עיור.

ג. מסתבר דגם עכו"ם שנתכוין לאכול אבר מן החי ועלה בידו אבר מן המת צריך סליחה וכפרה, ואדרבא מבואר בתוס' (קידושין טו.) בשם הירושלמי דעכו"ם חמור יותר, דנענש על מחשבה רעה גם בלא מעשה, ורק בישראל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, [והא דישראל שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה אע"פ שאין כאן אלא מחשבה רעה, היינו משום דמחשבתו באה לידי מעשה כמבואר היטב בחיבור התשובה למאירי (מאמר א' פ"ז, ובקצרה במאירי בניזיר שם)].

ולפ"ז נמצא דהיהודי עובר באיסור לפני עיור במה שגורם לערבי לברוח בשעה שהערבי סבור שהוא גונב ממנו ממון בבריחה זו.

והביא מו"ר זצ"ל את המשל הידוע בשם החפץ חיים (נדפס כע"ז בחפץ חיים עה"ת פ' ראה) ביהודי שקנה שקי תבואה מגוי וסיכמו שעל כל שק שנוטל היהודי יניח כפתור ולבסוף יספרו הכפתורים וישלם לו כנגדם, והיהודי הניח במכוון כפתורים נוצצים והסתלק לזמן מה מהמקום כדי שהגוי יתפתה לגנוב חלק מהכפתורים, והכי הוה, ולא נתן הגוי אל לבו שכנגד כל כפתור שגונב הרי הוא מפסיד תשלום ממון השווה פי כמה מכל הכפתורים יחדיו. [והוא משל לתחבולות היצר שמסית את האדם לשמור על ממנו ולא לתת צדקה ואינו יודע שמפסיד כנגד זה הרבה יותר]. וגם במשל זה אין כאן איסור גניבה או חילול ה' מצד היהודי, וגם אינו מכשיל את הגוי בגניבה לפי שהיהודי מסכים לכך, אבל מ"מ לפי האמור עובר היהודי באיסור לפני עיור אם עושה מעשה כדי להכשיל את הגוי בכוונת זדון לגנוב. עכת"ד. [פנינים משולחן רבינו פ' ויחי תשע"ט].

אם יש איסור נתכוין לאכול בשר חזיר בעבירות של בין אדם לחבירו

והנה בגליון מעדני כהן (שם) האריך לדון להתיר הדבר לפ"מ שדנו כמה אחרונים לחדש דלא נאמר איסור נתכוין לאכול בשר חזיר אלא באיסורים שבין אדם למקום ולא באיסורים שבין

יד"ח לכל השיטות, והיא שמלבד הגביע של הקידוש יעמיד בין הכוסות שלפני המקדש כוס אחת שיש בה רביעית, [או שיכין בקידוש על הבקבוק העומד לפניו על השלחן], ואחר ששתה המקדש מהגביע שלו ימזוג לשאר המסובים מהכוס שיש בה רביעית [או מהבקבוק], דמוכח מכל הפוסקים שהבאנו שדבר זה ודאי מהני, וכן אני נוהג.

הרב אברהם זנגר

אם מותר להניח פתיון לפועל ערבי החשוד בגניבה כדי ללכודו

דנו הפוסקים אם מותר להניח פתיון לגנב ע"מ ללכודו, ורבים כתבו דאסור לעשות כן משום איסור לפני עיור, דאף אם יפקיר תחילה את הפתיון ונמצא שאינו מכשילו באיסור גזל, מ"מ אסור לעשות כן מפני שמכשילו באיסור נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך מחילה וכפרה כמבואר בגמ' (נזיר כג.), וכן מצאנו בתוס' (קידושין לב.) דהמכשיל באיסור נתכוין לאכול בשר חזיר עובר באיסור לפני עיור, והביאו החפץ חיים להלכה (כלל ד' סקמ"ו), [מבואר בגמ' שם 'רב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח', ופריך 'ודלמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול', ומשני 'דמחיל ליה ליקריה'. וכתבו תוס'; 'וצ"ל שהודיעו קודם לכן שלא יהא כמו נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר לקמן בפ' בתרא שצריך מחילה וכפרה']. כ"כ בשו"ת תורה לשמה (סי' ת"ז) שו"ת שרידי אש (ח"א מהד"ב סי' נ"ח) ומנחת שלמה (תנינא סוס"י קל"ג).

ויש לדון אם איסור זה קיים גם בעכו"ם, כלומר האם מותר להניח פתיון לפועל ערבי החשוד בגניבה כדי ללכודו, ונרחיב בענין זה.

נסע במונית של ערבי וגרם לו לברוח בלי לשלם

ידוע המעשה ביהודי שנסע במונית עם נהג ערבי ובסיום הנסיעה התחכם היהודי והתחיל לחפש תחתיו, ושאלו הערבי מה הוא מחפש, והשיב שנעלם לו שטר של מאה דולר ויתכן שנפל תחתיו ואינו יכול למוצאו בחושך, וביקש מהנהג שימתין והוא יעלה לביתו להביא פנס כדי לחפשו, וכשעלה לביתו ברח הערבי מיד כדי לגנוב את השטר של מאה דולר לעצמו, ונשאר בלא כלום. ודנו הלומדים אם היה מותר ליהודי לעשות כן, ומכמה אנפי;

א] מדין גזל עכו"ם אסור. אולם נראה דאין בזה איסור גניבה, משום דקי"ל הפקעת הלואתו של עכו"ם מותרת אם אין בזה חילול ה' (רמ"א ח"מ סי' שמ"ח ס"ב), ובניד"ד מסתבר דאין בזה חילול ה' כיון שהערבי ברח מעצמו ואינו יודע בוודאות שהיהודי טמן לו מכשול כדי לעושקו.

ב] הרמ"א (שם) הביא ב' דעות אם מותר לישראל להטעותו בחשבון, או רק אם טעה מעצמו מותר להמנע מלשלם לו, וא"כ י"ל דגם בניד"ד אסור לפי הדעות דאסור להטעותו. אך זה אינו, דהטעם דאסור להטעותו מבואר בראשונים ובסמ"ע שם משום דלא גרע מגנבת דעת דאסורה, ובניד"ד הערבי התכוין לגזול בבריחתו ואיהו דאפסיד אנפשיה, והישראל רק גרם לו את הטעות שיש בידו לגזול את הישראל, ופשוט.

ג] הג"ר נפתלי קופשיץ שליט"א (גליון מעדני כהן פ' שמות תשפ"ה) כתב לדון עפ"ד הש"ך שם שכתב בשם המהרש"ל וז"ל; 'וגם הפקעת הלואתו אינו מותר אלא כשחייב לשלם לו דרך מכס או דרך חוב אבל מה שהוא דרך מקח אסור' עכ"ל. וא"כ בניד"ד הרי נתחייב לשלם לו דמי שכירות של פועל, וא"ז נחשב הפקעת הלואתו.

אך נראה דזה אינו, דהמהרש"ל שם (יש"ש ב"ק פ"י סי' כ') כתב לבאר הדעות דאסור להטעותו בחשבון דמי המקח, וז"ל; 'ואף דהפקעת הלואה שרי (וא"כ בלא"ה אינו חייב לשלם לו דמי המקח),

פרט מכל איסור ואיסור שבתורה], ועוד דלא גרע מעצה שאינה הוגנת דאסור משום פשיטה דקרא דנותן מכשול לפני עיור.

ויש כמה נפ"מ בין ב' חלקי האיסור הללו, ואחד מהם הוא דאיסור לפני עיור להכשיל עכ"ל"ל דהוא רק מצד הדין הא', אבל אין בו משום איסור עצה שאינה הוגנת, דהא כתב הרמב"ם (פ"ב מרוצח ה"ו) 'ואסור להשיא עצה טובה לגוי, וכ"ה ל' החינוך במצות לפני עיור (ר"ב) 'לא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה', וכ"ה בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' אות ג') 'עוד הוזהרנו מן המקרא הזה להשיא עצה הוגנת לאשר יוועץ מבני עמנו ולא להכשילו בעצה נבערה'.

[יסוד הדברים הרחב האחיזר (ח"ג סי' ס"ה סק"ט וסי' פ"א סק"ז), והנפ"מ לגבי עכ"ל"ם מבוארת בקובץ שעורים (פסחים אות צ"ה) וחז"א (י"ד סי' ס"ב סק"ז וסק"ד בסופו), והרחיב בזה בספר משאת המלך (סי' תל"ד ובספרו עה"ת פ' מטות) וכן בספר משנת פקד"נ (סי' כ"ב אות י"א) ועוד רבים].

ועפ"ז י"ל דמש"כ תוס' דהמכשיל בנתכין לאכול בשר חזיר עובר בלפני עיור היינו רק מדין עצה שאינה הוגנת, אבל לא מצד לפני עיור דאיסורים, דהא אין כאן מעשה איסור אלא דצריך כפרה על מחשבת הזדון גרידא, [וכ"כ הגרש"א זצ"ל בהסכמה לספר דבר הלכה יחוד, דיש לאסור משום דלא גרע ממישיא עצה שאינה הוגנת]. ולפ"ז נמצא דלגבי עכ"ל"ם אינו עובר בלפני עיור בזה הואיל ואין איסור להכשילו מצד עצה שאינה הוגנת.

אם יש איסור נתכין לאכול בשר חזיר בעכו"ם

ב] טעם אחר שמעתי בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, דאיסור נתכין לאכול בשר חזיר נלמד מהכתוב 'וה' יסלח לה' כמבואר בנזיר שם, ופסוק זה אמור בישראל ולא בעכו"ם.

אולם נראה דתלוי בגדר הדבר, דהנה יש לחקור אם האיסור בזה הוא מצד המחשבה או מצד המעשה, דהנה לפי פשוטו מצד המעשה אין כאן לתא דאיסורא כלל ורק מצד המחשבה הרעה צריך כפרה, וא"כ בעכו"ם דמחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה בכל גווניו כמו שהבאנו מהתוס' (קידושין לט:). מסתבר דא"צ קרא כלל, ולא איצטריך הך קרא כי אם לישראל, וא"כ אין מקום לחלק בזה בין ישראל לעכו"ם.

אולם בכתבי הגר"ז (נזיר כג.) האריך לבאר דהא דילפינן מקרא דצריך סליחה וכפרה אין הפי' דטעון כפרה על מחשבת הזדון לעבור עבירה, אלא נתחדש כאן בכתוב איסור מחודש, דמעשה היתר הנעשה בכוונת איסור הוא מעשה איסור בעצמותו. וביאר עפ"ז הא דדימו זאת בברייתא שם לאשם תלוי, אשר לפי"ר אינו מובן, דבאשם תלוי החיוב קרבן הוא כדי להגן עליו מן היסורים לפי הצד שעבר איסור שיש בו כרת, ובמה דומה זה לנתכין לאכול בשר חזיר. וביאר הגר"ז עפ"ד הרמב"ם דס"ל ספיקא דא"ו מה"ת לקולא, אך באיקבע איסורא (כגון חתיכה מב' חתיכות) ס"ל דספיקא דא"ו לחומרא, ודבר זה נתחדש בפרשת אשם תלוי, דאילו היה ספיקו לקולא לא היה שייך ע"ז חיוב קרבן. ועפ"ז י"ל דזהו הדמיון לניד"ד, דבכתוב 'וה' יסלח לה' נכלל גילוי דהוי מעשה איסור ומשום כך בעי כפרה (ולא דאיכא חיוב כפרה על הכוונה והמחשבה גרידא), וכמו"כ בחיוב כפרה של אשם תלוי נכלל גילוי דספק כזה דינו לחומרא מה"ת ומשום כך הוי מעשה איסור. [ולפי דבריו נחא הלשון 'כפרה', דבכ"מ לשון כפרה קאי על מעשה עבירה ולא על רצון ומחשבה בעלמא דבעי תשובה וסליחה].

והוסיף הגר"ז לחדש דא"ז איסור כללי בעלמא לעשות מעשה היתר בכוונת איסור (כעין 'ונשמרת מכל דבר רע'), אלא הוי מענפי כל איסור ואיסור, ועובר בזה על איסור חזיר (ולא על איסור כללי בעלמא), דמכלל איסור חזיר שבתורה הוא לעשות מעשה אשר לפי דעתו הוא אכילת חזיר. [ובאמת מסתבר כן, דרחוק לומר דנתחדש כאן איסור כללי מחודש שאינו ממנין התרי"ג מצוות, דאסור לעשות מעשה שהוא סבור שהיא עבירה].

ויסוד דבריו מהא דמבואר בספרי זוטא (פ' מטות) דילפינן מקרא דאין ע"ז חיוב מלקות. הרי דלולי הילפותא הוי זה בכלל איסור חזיר שבתורה וחייב מלקות של פרשת חזיר, ודקדק כן גם מל' הרמב"ם (פ"ב מנדרים ה"ח) ורש"י (נזיר כא:). ובמק"א הבאנו

אדם לחבירו, דכלפי המקום אין נפ"מ בין מחשבה למעשה משא"כ כלפי חבירו דהעיקר תלוי רק אם ניזוק חבירו על ידו, [וכ"כ בכלי חמדה (פ' ויחי ובספרו חמדת ישראל קונט' נר מצוה עמ' ק"ו), וכן מובא בשם היעירות דבש ועוד], וביארו בזה כוונת האור החיים הק' (סוף פ' ויחי) עה"פ 'ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה' וז"ל; 'והרי זה דומה למתכוון להשקות חבירו כוס מוות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום, והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים' עכ"ל. ורבים מן האחרונים דנו בדבריו מ"ט אין בזה איסור נתכין לאכול בשר חזיר וכו' דצריך סליחה וכפרה, (עי' בספר עיטורי חיים שליקט דברי האחרונים בזה והמר"מ בדבריהם), ולהנ"ל נחא.

והנה כבר הקשה הכלי חמדה על עצמו מתוס' (קידושין לב.) שנקטו דיש איסור נתכין לאכול בשר חזיר במצות כיבוד אב ואם אע"פ שהוא ממצוות של בין אדם לחבירו כמש"כ הרמב"ם בפיה"מ (ריש פאה), ע"ש מש"כ בזה. וכן יש להעיר מדברי החפץ חיים (כלל ד' סקמ"ו ובה"ל רכילות כלל ט' סק"ב) שנקט יש איסור נתכין לאכול בשר חזיר באיסור לשה"ר.

ובאמת גם גוף החילוק צ"ב, דהא בכל איסור שבין אדם לחבירו פתיך ביה גם בין אדם למקום שעובר על רצונו של מקום, ולמה לא יענש על מחשבתו הרעה לחטוא.

ונראה דעיקר סברת החילוק אינו בין 'בין אדם למקום' ל'בין אדם לחבירו', אלא בין איסורים שעובר במעשה לבין איסורים שעובר בתוצאה, דהיכא שהאיסור הוא התוצאה ולא נעשתה התוצאה אין כאן מעשה איסור כלל, דהו"ל כמו מי שפרש מצודה בשבת כדי להעלות דגים ולבסוף העלה המצודה ריקנית, דנראה דא"ז בכלל מתכין לאכול בשר חזיר, כי לא איתעבידא מחשבתו כלל, ואיסור מתכין לאכול בשר חזיר הוא רק במחשבה שהגיעה לידי מעשה, [והנה בתהלה לדוד (סי' שכ"ה סקט"ו) נקט לא כן, דאף אם עלתה מצודה ריקנית חייב מכת מרדות מדין נתכין לאכול בשר חזיר, אך כבר העיר שם דמדברי הפמ"ג (שם א"א סק"ח) משמע שלא כדבריו]. וכן נקט הגר"א גנחובסקי זצ"ל (פנינים משולחן רבינו פ' מטות תשע"ה) דאם זרק חץ על חבירו ונשמט חבירו לצדדים או הרוח היטתה את החץ לצדדים א"צ כפרה, דלא איתעבידא מחשבתו.

ולפ"ז נחא הקושיא מדברי התוס' בקידושין לגבי כיבוד אב ואם, ד"ל דהתם עיקר האיסור הוא במעשה שמבזה את אביו אף אם לא נתבזה אביו, וכן מצאנו בחפץ חיים (כלל ג' סי') דאיסור לשה"ר הוא בגוף המעשה אף אם לא באה שום רעה לאיש שדיבר עליו ע"ש, ולכך נקט הח"ח דיש איסור נתכין לאכול בשר חזיר בלשה"ר אף שהוא איסור שבין אדם לחבירו.

אמנם מצאנו לא כן בספר חסידים (ברלין) סי' תתתע"ג וז"ל; 'הרודף אחר חבירו להורגו בחרב שלופה והנרדף נחבא ולא מצאו הרודף, ואחד היה מבקש לתפוס חבירו כדי לחתוך לו יד ועשה לו כן, דע לך כי בעוה"ב נענש יותר אותו שחשב להרוג, וע"ז לא אמרו מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שהרי רדף אחריו ונגמרה מחשבתו להרוג' עכ"ל. הרי דאף באיסור שעיקרו התוצאה נקט דנענש על המחשבה. והארכנו עוד בענין זה במק"א.

בגדר איסור לפני עיור בעכו"ם

אולם נראה לדון בזה מטעם אחר, ד"ל דלא כהנחה ג' הנ"ל, דבעכו"ם אין איסור לפני עיור להכשילו באיסור מתכין לאכול אבר מן החי, וכן צידדו כמה מגאוני דורינו כפי שיבואר להלן. ובביאור החילוק בין ישראל לעכו"ם נראה לבאר בתרי אנפי;

ב' חלקים באיסור לפני עיור

א] ידוע מה שייסדו האחרונים דתרי גווני איכא באיסור לפני עיור, חדא דהוי פרט מדיני האיסור, דכשם שמוזהר שלא לעבור בעצמו כן מוזהר שלא להכשיל את חבירו באיסור, [ומה"ט חידש בשו"ת אמונת שמואל (סי' י"ד, הובא בפתחי תשובה י"ד סי' ס"ב סק"ג) דאין איסור להכשיל את חבירו באיסור שאינו מוזהר עליו בעצמו, ואפשר דזהו הביאור במש"כ הרמב"ם (ספר המצוות שורש ט') והריטב"א (יבמות פד:). דלפני עיור הוי לאו שבכללות כי הוא כולל כל האיסורים שבתורה ולכך אין לוקין עליו, ולכא"ו צ"ב דאיסור אחד הוא להכשיל את חבירו בעבירה, ובע"כ דהוי

לכל מי שיקנה מבנו, ולא די בזה שאכן מתכוין הוא להקנות לכולם, כי הואיל ואין הקונים יודעים מזה הרי הוא עובר בלפני עיור שמכשילם באיסור של נתכוין לאכול בשר חזיר בשוגג, דסבורים שאפשר לקנות מן הקטן, ע"כ המעשה.

וכמדומה הוא בגדר מילי דחסידות אשר נהג בהם מו"ר זצ"ל לרוב, כי בודאי יש לקונים על מי לסמוך. אך מ"מ בעיקר הנידון אזיל מו"ר זצ"ל לשיטתו שצידד בכמה דוכתי דיש איסור נתכוין לאכול בשר חזיר גם בשוגג.

ראיות דאין איסור להכשיל גוי בכוונה לאיסור

והנה אם כנים הדברים דאין איסור להכשיל עכו"ם בכוונה לאיסור יש ליישב כמה מילי;

א. בספר חשוקי חמד (שבת קטז:) כתב ליישב עפ"י מה שמקשים על מעשה דר"ג ואימא שלום (בשבת קטז.) שהכשילו את השופט העכו"ם בשוחד, וקשה מזה על מה שהביא הרמב"ן פ' וישלח (ל"ד י"ג) מהירושלמי דבן נח שנטל שוחד נהרג עליו, והיינו דאיכא איסור שוחד בבן נח, וא"כ מ"ט לא היה בזה איסור לפני עיור. וכתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דכיון דבאמת לא היה שום דין ביניהם אלא הצגה בעלמא כדי לתיתו ללעג ולקלס ולהוכיח קבל עם שהוא נוטל שוחד, כה"ג אינו בגדר שוחד כלל ולא עבר האיסור. אולם קשה דסו"ס נתכוין לאכול בשר חזיר ולפ"ד תוס' בקידושין יש ע"י איסור לפני עיור. אכן להנ"ל ניחא דלא נתחדש איסור זה בעכו"ם.

ב. עוד נראה ליישב עפ"י קושיית המנ"ח, דהנה כמה מגדולי האחרונים חידשו דבעכו"ם לא אזלינן בתר רובא, לפי שהכתוב אחרי רבים להטות לא נאמר לבני נח, והאריך בזה המנ"ח במצוה ע"ח, ובתוך דבריו הקשה מהמבואר בחולין לג. דמזמנין עכו"ם על בני מעיין לפי ששחיתת ישראל מוציאה מידי אבר מן החי ע"ש, וקשה דהא בכל שחיטה יש לחוש דהיה נקב בוושט במקום שחיטה והרי היא נבלה, אלא דאזלינן בתר רובא כמבואר בגמ' (חולין יא:), ואם לא אזלינן בעכו"ם בתר רובא איך שרי להאכילו בני מעיין ע"י שחיטת ישראל. [ואף דסו"ס לא הוי יותר מספק נקט המנ"ח דבבן נח נמי נוהג דין ספיקא דאו' לחומרא].

אכן להאמור ניחא, דהלא האיסור לישראל להאכיל עכו"ם אבר מן החי הוא משום איסור לפני עיור כמבואר בגמ' (ע"ז ו:), וא"כ כלפי ישראל הא אזלינן בתר רובא ונקטינן דלא הוי אבר מן החי, ושוב אין מקום לדון אלא משום לפני עיור על איסור נתכוין לאכול בשר חזיר, ואיסור זה ליכא בעכו"ם.

ואין לומר דלענין לפני עיור של ישראל הבא בתולדה מאיסורו דעכו"ם לא אזלינן בתר רובא ודנים שמכשילו בספק איסור, דמסתבר דכל איסור לפני עיור בעכו"ם הוא משום עצם החפצא של מעשה איסור ולא משום הכשלת העכו"ם, [דמשום הכשלת העכו"ם הוי בכלל עצה שאינה הוגנת דלא נאסר בעכו"ם, ורק מצד לפני עיור דאיסורים אסור להכשיל עכו"ם, דלא הוי איסור של בן אדם לחבירו כי אם בין אדם למקום], ועל כן לא תליא כלל בדיני העכו"ם אלא רק בדיני ישראל אם יש כאן חפצא דאיסורא, ודו"ק.

[עיקר היסוד שמעתי מגיסי הג"ר נחום דסלר שליט"א בשם מרן הגר"ד לנדו שליט"א שאמר דאם נימא דאין לפני עיור על נתכוין לאכול בשר חזיר בעכו"ם עולה דמותר לישראל להאכיל עכו"ם חתיכה שיש עליה רוב שאינה אבר מן החי אף לפ"ד האחרונים דאין דין רוב לבני נח, וכנראה בא ליישב קושיית המנ"ח הנ"ל].

ג. הלום ראיתי בספר משנת פקו"נ (שיר"ל עתה מחדש, בסוף ההוספות לס' כ"ב) שהביא עוד ראיה (בשם בנו הג"ר יצחק לוריא) דאין איסור לפני עיור להכשיל עכו"ם באיסור מתכוין לאכול בשר חזיר, מדברי תוס' (ב"מ ז.) בשם השאילתות דכאשר רצו לסרס בהמה היו קושרין דינר בכיס הבהמה, והנכרים באו לגנוב הדינר והוצרכו לתלוש הדינר בחזקה ועי"ז נסתרסה הבהמה, ומשמע בגמ' שם דהנידון בזה הוא משום איסור סירוס דרבנן, וקשה דתיפו"ל דעובר באיסור לפני עיור דמכשיל הנכרי באיסור דמתכוין לאכול בשר חזיר, במה שמתכוין לגנוב הדינר.

ראיות רבות לדברי הגר"ז.

ומעתה נראה דאין מקור מדברי תוס' (קידושין לב.) דיש איסור לפני עיור להכשיל את חבירו במחשבה רעה גרידא, דהא דעובר בלפני עיור כשמכשילו בנתכוין לאכול בשר חזיר, היינו משום דמכשילו במעשה איסור ולא במחשבה גרידא.

ועפ"י יש מקום לומר כדברי הגר"ח זצ"ל, דאיסור מחודש זה לא נתחדש אלא בישראל ולא בעכו"ם, ואף דבעכו"ם הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, מ"מ אין כאן אלא מחשבה גרידא, ואין איסור לפני עיור להכשיל במחשבה גרידא.

אם יש איסור מתכוין לאכול בשר חזיר בשוגג

והנה מחקירה זו בגדר איסור נתכוין לאכול בשר חזיר עולים כמה נפ"מ והארכנו בזה במק"א, ואזכיר כאן נפ"מ אחת שדנו בה חכמי זמנינו האם מותר להכשיל אדם באיסור נתכוין לאכול בשר חזיר בשוגג, כגון לתת בשר טלה לאדם שסבור שהוא חזיר אך סבור ג"כ שמותר לו לאכול חזיר, דהנה אם האיסור הוא מצד המחשבה רעה י"ל דזהו רק במחשבת זדון שמתכוין לעבירה ולא בשוגג, אבל אם כדברי הגר"ז הרי המעשה הוא מעשה איסור בשוגג, דהואיל ולפי דעתו הרי הוא אוכל חזיר הוי בכלל איסור חזיר שבתורה, והרי הוא עובר על איסור זה בשוגג.

והנה החפץ חיים (הל' רכילות כלל ט') מנה את התנאים הנצרכים כדי להתיר לספר רכילות לאדם כדי להצילו מנזק, ואחד מהתנאים הוא דאם מכיר את השומע שלפי טבעו יקבל את הדברים כודאי ויעשה דין לעצמו [כגון שיחזור בו משותפות עם חבירו] אסור לו לספר לחבירו אף אם יודע שלא יעשה השומע אלא מה שראוי להיות ע"פ דין. ובבאר מים חיים (ס"ו) ביאר דאף אם אין המספר עובר באיסור רכילות מ"מ עובר על איסור לפני עיור לפי שמכשיל את השומע באיסור של נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה במה שעושה מעשה על פי המספר קודם שקיבל רשות מבי"ד לעשות כן.

והנה פעמים רבות מצוי שאין השומע סבור שעושה איזה איסור, דמאחר והוא מאמין לדברי העדים הנאמנים [וגם יש לו דברים הניכרים ואומדנא דמוכח שכדבריהם כן הוא], סבור הוא שמותר לו לבטל השותפות, ואינו יודע שאסור לו לעשות שלא ע"פ בי"ד אע"פ שהאמת אתו. ולכאור' תלוי בהנ"ל אם הוא בכלל האיסור של נתכוין לאכול בשר חזיר בשוגג. ובחפץ חיים בהוצאת דרשו הביאו בשם הגר"ח זצ"ל דגם בכה"ג עובר בשוגג על האיסור. ובפתח ספר ביאורי סוגיות עמ"ס שבת דן בזה מרן הגר"ד לנדו שליט"א ע"ש בכ"ד, ושמעתי שהסיק מכמה ראיות דגם בשוגג עובר, וכן דן בזה מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בכמה דוכתי (פנינים משולחן רבינו פ' קדושים ופ' נשא תשע"ד ובקובץ ישורון כ"ט עמ' רמ"ה ועוד).

עובדא מהגר"א גנחובסקי זצ"ל במכירת ערבות ע"י קטן

ואספר מעשה נפלא ממו"ר זצ"ל ששמעתי בשם תלמידו יבלחט"א הג"ר שמשון אלטמן שליט"א, דבשכנותו יש יהודי המוכר ערבות בקביעות בערב סוכות, ופעמים רבות ממנה את אחד מבניו הקטנים למכור עבורו. והנה יש שעוררו דאין לעשות כן עפ"מ כ"ב בביה"ל סי' תרנ"ח ס"ו בשם שו"ת כתב סופר סי' קכ"ח דקטן הסוחר באתרוגים יש להימנע לכתחלה מלקנות ממנו הואיל וביי"ט ראשון בעינן 'לכם' מה"ת וקטן קונה ואינו מקנה מה"ת כמבואר בגמ'. והנה בצירור זה שהערבות שייכות לאב והוא מוכרם ע"י בנו בפשוטו אין חשש, כי האב הוא המקנה והבן מעשה קוף בעלמא קעביד כמש"כ הנתביות סי' רמ"ד סק"א, וכן נקטו רבים מפוסקי זמנינו, [עי' ספר שלמי תודה סוכות עמ' תש"ח, וכן הובא במשנ"ב הוצאת דרשו בשם בעל שבת הלוי והגר"ח קנייבסקי זצ"ל דשפיר דמי], אך יש שחששו שמא לא התכוין האב להקנות לכל מי שישלם לבנו, אלא התכוין לעשות את בנו שליח למכור בעצמו, וכ"כ בספר ארבעת המינים כהלכתם (עמ' מ"ד) בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, וכן חשש לזה מו"ר זצ"ל, ומשום כך ביקש מן האב לתלות מודעה ע"י מקום המכירה בו הוא מודיע כי הוא מקנה את הערבות

ובע"כ דאין בזה איסור גבי עכ"ם.

ד. עוד הביא שם ראה (בשם הג"ר יהודה בלומנטל) מהגמ' (יומא לה): דרבי אלעזר בן חרסום הניח לו אביו אלף עיירות והיה הולך ללמוד תורה, פעם אחת מצאווהו עבדיו ולא הכירוהו ורצו להכריחו לעבוד לאדוני הארץ, ואמר להם בבקשה הניחוני ואלך ללמוד תורה, ובגליון שם הביא לגירסת העין יעקב שאמרו לו העבדים אין אנו מניחין אותך, ונתן להם ממון הרבה כדי שיניחו אותו, והיינו דבאו חז"ל לספר אהבת התורה דרבי אלעזר בן חרסום שנתן הרבה ממון כדי שיוכל לילך ללמוד תורה. והנה נראה דממון זה לא נתן עבור אדוני הארץ, דא"כ נמצא שהכסף יחזור אליו ואי"ז מוכיח על אהבת התורה, ובע"כ שנתן הכסף לעבדים כדי לשחדם. וקשה דהא כוונתם היה למעול בתפקידם וליקח השוחד לעצמם כדי לפוטרו מעבודת אדוני הארץ, וא"כ הרי הוא עובר באיסור לפני עיור במה שמכשילם בכך. ולהאמור נחא, דאין איסור זה בעכ"ם.

וע"פ האמור עולה דמותר להניח פתיון לפועל ערבי החשוד בגניבה כדי ללכודו.

הרב זאב פראנק

אכל חצי זית תמר וחצי זית תפוח אם דינו לברך במקום האכילה

הנה יש לברר הדין במי שאכל חצי זית תמר וחצי זית תפוח שמברך בורא נפשות כמש"כ המ"ב (ר"י סק"א), אם דינו לברך במקום האכילה, דהלא יש אומרים (קפ"ד ס"ג, קע"ח ס"ה) בכל ז' המינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם, ובמ"ב (קפ"ד סקמ"ה) הביא מהאחרונים דלכתחילה יחמיר כדעה זו, ובזה שמז' המינים אכל רק חצי זית ומברך בורא נפשות ולא מעין שלוש צ"ע אם דינו לברך במקום האכילה.

ושורש השאלה באותם דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם, אם הוא מחמת המאכל שזוקק שיברכו עליו במקום אכילתו, או מחמת הברכה שמחוייבת להיות במקום האכילה, ונפקא מינה לנידון דידן ומברך בורא נפשות ישנו גם מז' המינים אך הברכה היא בורא נפשות.

אם רק מיני דגן טעונים ברכה במקומם ודאי שהוא מצד המאכל

והנה שלוש שיטות הן בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם מהם כמבואר בדברי הש"ע והרמ"א (שם), דיש אומרים פת דוקא ויש אומרים כל מין דגן ויש אומרים כל ז' המינים, ולדעה האמצעית דה' מיני דגן הם הטעונים ברכה לאחריהם במקומם לא מיבעיא לן, דכיון שיש חילוק בברכת מעין שלוש גופא בין מיני דגן לשאר ז' המינים על כרחין שחייב הברכה במקום האכילה מצד המאכל כמו שפירש במ"ב (קע"ח סקמ"ד) מפני חשיבותן שנקרא מזון, ואכן כ"ה להדיא בחידושי הר"ן לפסחים (ק"א ב' וגם בפירושו על הרי"ף עמוד נ"ט) ורבינו דוד (שם) ההולכים בשיטה זו, דטעמא דה' מיני דגן לפי שאדם קובע סעודתו עליהם, וז"ל מהר"ם חלאה (שם) לענין שאר פירות מז' המינים 'דמ"א אין אדם קובע סעודתו עליהן ואין הכל תלוי בנוסח הברכה אלא בקביעות'. כי מיבעיא לן למ"ד דפת דוקא טעונה ברכה במקומה וכן למ"ד דכל ז' המינים, אם הוא צד מעלת הפת וז' המינים או מצד חשיבות הברכה בשלוש ברכות או מעין שלוש.

מחלוקת הלבוש והגר"ז ביסוד דין הברכה במקום האכילה

ולכאור' נראה שנחלקו בזה רבותינו הלבוש והגר"ז, דז"ל הלבוש (קפ"ד ס"א): אמרו חז"ל כיון שדרך האדם לקבוע סעודתו במקום אחד על הדברים החשובים כגון וכו' צריך לברך ג"כ באותו מקום שקבע שם לאכול סעודתו, כדי שיהא ניכר שיברך לשם יתברך על מה שאכל שם, ע"כ, ובטעם שלוש השיטות ביאר

(קע"ח ס"ג) דיש אומרים כל ז' המינים הואיל וחשיבי שמברכין אחריהן ברכה אחת מעין שלוש הוי קביעתן קביעה, ויש אומרים דדוקא ה' מיני דגן הואיל ומשביעין, ויש אומרים דדוקא פת החשוב שבכולן וצריך קביעות מקום יותר, הרי דלכ"ע יסוד הדין דכל שהמאכל חשוב ודרך לקבוע אכילתו במקום אחד הצריכו חכמים שגם הברכה שלאחריו תהא באותו המקום, כדי שיהא ניכר שעליו הוא מברך, רק נחלקו אם צריך לקביעותא דפת דוקא או דסגי בשל כל מיני דגן או אפילו בשל ז' המינים.

אבל הגר"ז (קע"ח ס"ג) פירש בטעם מ"ד דכל ז' המינים טעונים ברכה במקומם 'שברכתן האחרונה הואיל והיא מעין שלוש ברכות של בהמ"ז היא חשובה להצריך ולברך במקום אכילה ושתיה כמו בהמ"ז', וכ"ה להדיא בפירושי רש"י והרשב"ם (פסחים ק"א ב') דז' המינים שטעונים ברכה במקומם הוא מצד חשיבות הברכה דאיכא כעין בהמ"ז ברכה אריכתא וחשיבותא מעין שלוש.

גם בבאור הצורך לברך במקום גמר האכילה פירש הגר"ז (קפ"ד ס"א) לפי שרק בגמר האכילה חלה עליו חובת הברכה ובמקום חלות החיוב שם צריך שיברך, ואתי שפיר לטעמיה דמצד חשיבות הברכה אתינן עלה, שברכה חשובה יש לו לברכה במקום שנתחייב בה.

שיטת הב"ח והט"ז בהניח מקצת חברים בשאיין טעונים ברכה במקומם

ויש להוכיח עוד משיטת הב"ח (קע"ח) והט"ז (שם סק"א) בדין שינוי מקום דלא מהני הניח מקצת חברים אלא בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם, אבל בשאיין טעונים ברכה במקומם אפילו הניח מקצת חברים צריך לברך, והטעם מבואר בחידושי הגרעק"א (למג"א סק"ג) דכיון שאין קובעים עליהם לא חשיבי כהסיבו יחד וכמו שאין זימון לפירות, וכתב סייעתא לדעה זו ממה שבש"ע כתב בהל' שינוי מקום השיטות אילו דברים הטעונים ברכה במקומם, והלא לדידיה ק"ל דאפילו בטעונים ברכה במקומם צריך לברך, ועל כרחין דאיכא בינייהו בהניח מקצת חברים דלא מהני בשאיין טעונים ברכה במקומם. הרי דלכל הדעות טעמא דטעונים ברכה במקומם מצד קביעות האכילה, ומתוך שנאכלים בקביעות מקום גם צריך שיברך במקום הקביעות כמש"כ הלבוש, וממילא דנפקא מינה גם לענין שינוי מקום בהניח מקצת חברים.

בפת הבאה בכיסנין שהיא ספק פת אם צריך לברך במקומו אע"פ שמספק מברך מעין ג'

והנה למ"ד דפת דוקא היא הטעונה ברכה במקומה יש לעיין באוכל פת הבאה בכיסנין, שהרי נחלקו הפוסקים (קס"ח ס"ז) בפירושה וכל פהב"כ היא ספק פת גמורה, ואמנם מספק מברך אכולהו מעין שלוש אבל שמא ראוי להחמיר ולחוש באותה שאכל שהיא פת גמורה וטעונה ברכה במקום האכילה. ולכאור' תלוי בפלוגתת הלבוש והגר"ז, שאם מה שפת טעונה ברכה במקום אכילתה הוא מצד חשיבות הפת כדעת הלבוש אה"נ, אבל לביאור הגר"ז שהוא מצד חשיבות בהמ"ז הלא בזו שמחמת הספק דינה בברכת מעין שלוש שוב אין טעונה ברכה במקומה אפילו אי כלפי גליא שהיא פת גמורה.

ושמא יש ללמוד ממש"כ הפמ"ג (קע"ח א"א סק"ב) לענין שינוי מקום בפהב"כ, דלמאי דק"ל בדברים הטעונים ברכה במקומם כפסק הרמ"א שאין בהם שינוי מקום, שוב בפהב"כ יש ספק ספיקא לקולא, דשמא היא פת הטעונה ברכה במקומה ואין בה שינוי מקום, וגם את"ל שהיא פהב"כ שמא כמ"ד שכל מין דגן טעון ברכה במקומו ואין בו שינוי מקום, הרי דאע"פ שמחמת הספק מברך עליה מעין שלוש מ"מ להך גיסא שהיא פת גמורה הו"א כשאר פת הטעונה ברכה במקומה ואין בה שינוי מקום, ושמע מינה דבחשיבות המאכל תליא מילתא ולא בחשיבות הברכה.

אמנם לכאור' אינה ראייה, דהנה במ"ב (קע"ח סקמ"ה) הביא מהאחרונים שמחמת הספק פלוגתא אין לברך מחמת שינוי מקום בכל ז' המינים, ובשעה"צ (סקל"ט) ציין לחידושי הגרעק"א שמפקק בזה, ושם כתב לדון דכיון שלענין אם צריך לחזור

שאכילת הפת רק כטפל למאכל אחר איננה אכילה חשובה לקבוע עליה מקום.

מסקנת הדברים

א] בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם, יש לעיין אם הוא מצד חשיבות המאכל או חשיבות הברכה, ולכאוף היא פלוגתת הלבוש והגר"ז ויש לדון בראיות לשני הדרכים כמבואר בפנים, ולמ"ד שמיני דגן דוקא טעונים במקומם ודאי שהוא מחמת חשיבות המאכל. ב] ונפקא מינה למ"ד דפת דוקא טעונה ברכה במקומה ואכל פהב"כ שהיא ספק פת גמורה ומברך מעין שלוש, אם ראוי להחמיר לברך במקומו, שהמאכל ספק חשוב אך הברכה לא. ג] אכל חצי זית תמר וחצי זית תפוח מברך בורא נפשות, ולענין במקום האכילה מסתבר שאין כאן חשיבות אכילה לקבוע לה מקום ואין צריך לברך במקומו, וכן בפת הנאכלת כטפל למאכל אחר.

הרב אליסף פרלמן

איסור אכילת קבע בפירות קודם גמר מלאכה

א] כתב השו"ע סי' של"א סעיף פ"ב וז"ל פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן, כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחה, מותר לאכול מהם אכילת עראי עד שתגמר מלאכתן, ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהם עראי, עכ"ל, ומבואר דאע"ג דעדיין לא נגמרה מלאכתן הרי הם אסורים לאכילת קבע, כיון שכבר הגיע בהם עונת המעשרות היינו מה שהגיעו לשלש גידולם, ונעשו אוכל ופרי, ורק באכילת עראי הם מותרין כיון שעדיין לא נגמרה מלאכתן.

ובהלכה פ"ג כתב השו"ע אחד מו' דברים קובע הפירות למעשרות החצר, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבט. עכ"ל, והיינו דע"י אחד משהו דברים אלו נקבע בהו הדין טבל וחייב מעשרות באופן שאפילו אכילת עראי נאסרה בהו, ומצאנו שנחלקו האחרונים בהך דינא דאיסור אכילת קבע [עיין ב' הגר"א ס"ק קל"ד שהוא מדברין] האם גדרו דרבנן נתנו דין טבל לענין אכילת קבע כבר משהגיע עונת המעשרות ואע"ג דלא נגמרה מלאכתן, או דילמא דהך דינא דאכילת קבע דמי להנך ו' דברים דקובעים את המעשרות והכי נמי אכילת קבע קובעתו כגמר מלאכה, וכל שנגמרה מלאכתו הרי הוא בדין טבל.

והנה השו"ע שם בהלכה פ"ג ביאר דגם הדברים הקובעים גמר מלאכה אין זה אוסר באכילת עראי אלא לאחר שיראה פני הבית, ואילו בדין אכילת קבע מבואר דנאסר גם קודם שיראה פני הבית, ולכאוף יש להוכיח מכאן דאין זה גדר של גמר מלאכה בלבד שהרי אם זהו רק דין של קביעת גמר מלאכה א"כ מדוע יאסר גם קודם ראית פני הבית, אכן ביאר בזה בקה"י ביצה סי' י"ג על פי המבואר במסכת מעשרות דבמוליק לשוק אין צריך ראית פני הבית, וביאור הדבר הוא דראית פני הבית הוא ענין שיבא הדבר לתכלית מקומו הראוי לו, ובמוליק לשוק הרי השוק הוא תכלית מקומו, ועל דרך זה י"ל דאם הסכים לאוכלו אכילת קבע בשדה א"כ כאן הוא תכלית מקומו ואין חסר ראית פני הבית.

ב] והחזו"א מעשרות סי' ד' סק"י כתב שהוא דין שאסרו רבנן אכילת קבע גם מקודם גמר מלאכה, וז"ל ומ"מ אין טעם איסור קבע משום דיחוד לאכילה קובע כמו ספיתה במלח ושליקה, אלא אכילה קבועה אסרו חכמים, ואחרי שהוקבעו ונאסרו חשבוה חכמים כנקבעו, וראיה לזה ממשכ"ת תוס' מנחות דף סז: דהכניס התבואה במוץ אסורה באכילת קבע מפני שכבר נאסרה אכילת קבע, ואי יחוד לסעודה קובע כמו בית שבת ומלח לא נאסרה אכילת קבע מעולם אלא נאסרה לאכלה אחר שתקבע למעשר, וזו שהובאה לבית במוץ שאי אפשר לה להיקבע בקביעות דאורייתא גם שבת לא קבע, ושאר קביעות דרבנן וכמש"כ לעיל סי' ג' סק"א, וא"כ בדין הוא שאין יחוד לסעודה קבוע ולמה אסורה באכילת קבע, אלא ודאי אכילת

ולברך במקום אכילתו יש לילך בספיקא דרבנן לקולא, שוב אינו עתיד לחזור למקום קביעותו ולא שייכא סברת לקיבעא קמא הדר, ולהיו שינוי מקום בתורת ודאי. אבל מדברי האחרונים מוכח שגם לענין שינוי מקום אינו תלוי בהנהגת הדין שמתוך הספק רק הולכים אחר דין אותה אכילה באמת, ואי כלפי שמיא גליא שטעון ברכה במקומו אין כאן שינוי מקום. ומעתה גם באוכל פהב"כ, לעולם נימא דכיון שמספק מברך מעין שלוש אינה ברכה חשובה להצטרך במקומו, ומ"מ לענין שינוי מקום אי כלפי שמיא גליא שהיא פת גמורה ודינה בבהמ"ז הטעונה ברכה במקומו אין בה שינוי מקום אע"פ שמספק אינו מברך אלא מעין שלוש, כמו בז' המינים דלמ"ד שטעונים ברכה במקומם אין בהם שינוי מקום אע"פ שמספק אין צריך לחזור למקום האכילה.

בפחות מכזית פת לשיטת הר"י

שמברך בורא נפשות

עוד יש לדון ממשכ"כ המ"ב (קע"ח סק"ח, ר"י סק"א) שגם בדברים הטעונים ברכה במקומם שאין בהם שינוי מקום, היינו דוקא בשאכל כזית שנתחייב בברכה אחרונה, אבל אם אכל פחות בכזית אפילו בפח חוזר ומברך, ולכאוף קשה הדנה באוכל חצי זית מז' המינים וחצי משאר מינים שמברך בורא נפשות כנ"ל, בשעה"צ (ר"י סק"ב) פירש הטעם דספק שמא ק"ל כדעת הר"י דאפילו בפחות מכזית מז' המינים לחוד מברך בורא נפשות, ואפילו להחולקים כל שנצטרף לכזית עם שאר מינים שפיר מברך בורא נפשות.

והשתא לשיטת הר"י כיון שגם בפחות מכזית חייב לברך א"כ בדברים הטעונים ברכה במקומם שמא יתחייב לברך במקום האכילה כמו באוכל כזית וממילא גם לא יהא בו שינוי מקום, ואיך כתב המ"ב באוכל פת פחות מכזית שחוזר ומברך משום שינוי מקום, והלא כיון שמצרים שיטת הר"י לברך כל שכן דיש לחוש לה שלא לברך, [ואף שאינו עתיד לברך בורא נפשות, כבר נתבאר דסגי במה שכלפי שמיא טעון ברכה במקומו], ונילף מינה כהך גיסא דטעמא דטעונים ברכה במקומם מצד חשיבות הברכה, וכיון שגם לשיטת הר"י בפחות מכזית אינו מברך אלא בורא נפשות דלא חשיב אין מקום להצריך בה ברכה במקומו.

אבל באמת דמהא ליכא למישמע מינה, הדנה כגון שספק אם אכל כזית בכדי אכילת פרס כתב המ"ב (ר"י סק"ד) ובשעה"צ (סק"ו) דספק ברכות להקל ולא יברך, ולא נוכל לצרף דעת הר"י שלברכת בורא נפשות אין צריך שיעור, דהלא שאר הראשונים חולקים וכן סתם הש"ע בפשיטות ואין נחשב לספק כלל להצטרף לספק ספיקא, ולזה באוכל חצי זית מז' המינים וחצי משאר מינים שכתב בשעה"צ שמברך בורא נפשות בהצטרף דעת הר"י, צ"ל שעיקר הטעם הוא משכ"כ לבסוף בלחוד דחצי זית מז' המינים מצטרף עם שאר מינים לברכת בורא נפשות, ואכן מקור דברי השעה"צ בכנסת הגדולה (הגהות טור אות א') ושם בתחילה כתב לברך מצד שיש ריבוי ספיקות לברכה, ולבסוף מסיק 'כל שכן שנראה פשוט דאין לספק' מצד שני המינים מצטרפים לברכת בורא נפשות דשייכא אכל מילי.

כשהמין החשוב נאכל פחות מכזית או כטפל

למאכל אחר

והעולה לנידון דידן במי שאכל חצי זית תמר וחצי זית תפוח שמברך בורא נפשות אם דינו לברך במקום האכילה, הדנה למשכ"כ הגר"ז בז' המינים שטעונים ברכה במקומם למ"ד דהיינו מחמת חשיבות ברכת מעין שלוש וכן פירשו רש"י והרשב"ם כנ"ל, פשוט דכאן שמברך בורא נפשות אין מקום להצריך במקומו, אך גם להמבואר בלבוש שהטעם מצד חשיבות ז' המינים שקובע סעודתו עליהם במקום אחד וכן מוכח בב"ח וט"ז כמו שנתבאר, מסתברא מילתא דדוקא באוכל מהם לכה"פ כזית שהוא שיעור אכילה, אבל כשמז' המינים אוכל רק חצי זית אין כאן שיעור אכילה ממין החשוב כדי שיקבע עליו מקום, וממילא שגם החצי זית תמר אינו מצריך שיברך במקומו.

וזכר לדבר באוכל דג מליח וכדי שלא יזיקנו בגרונו אוכל עימו פת דקי"ל (ר"ב ס"א) שהפת טפילה לו ונפטרת בברכתו, וכי בברכת בורא נפשות יעלה על הדעת להצריכו לברכה במקום האכילה מתוך שגם הפת החשובה נפטרת בה, רק פשוט דכיון

שהוא רוצה את האכילת קבע אלא סוף דבר הוא צריך להיות נקבע בהאוכל עצמו שנעשה בו גמר מלאכה, והכי נמי "ל דגם האיסור אכילת קבע שאסרו רבנן להצד שזהו גדר האיסור שאסרו באכילת קבע, מ"מ "ל דלא סגי בזה שהגברא הוא רוצה בדעתו לאכול אכילת קבע אלא צריך שיהא הדבר נקבע בגוף הדבר שהוא עומד לאכילת קבע.

ויש לחלק בזה ולומר דכל זמן שלא הופרד אותו החלק שהוא לוקחו לאכילה משאר הכרי לקבוע שם לעצמו הרי שגם אם בדעת הגברא לאכול אכילת קבע מהכרי מכל מקום ביחס לכל הכרי שאינו עומד כעת לאכילה דהוא קודם מירוח, הרי שעדיין נחשבת אכילה זו כאכילת עראי ביחס להכרי ולא היה סיבה לאיסור באכילה זו, ועל כרחך מוכרחים אנו לומר דכאשר הוא לוקח חלק לאכילת קבע הרי הוא מוציא מכלל שאר הכרי וקובע את שם חלק זה לעצמו וכיון דהוא קובע את שם חלק זה לעצמו הרי דממילא כלפי חלק זה לבד בודאי הוא קובע שם אכילת קבע בהחפצא שלו, ואין זה רק מה שבדעת הגברא לאכול אכילת קבע.

ועיקר יסוד זה דיש לעקור את חלק האוכל שאר הכרי מבואר בדברי הקה"י בהא דביאר הטעם דהוי גמר מלאכה באכילת קבע וז"ל דהנה הגדר של גמר מלאכה נקבע אצל כל אדם לפי הסכמתו וכדתנן בפרק קמא דמעשרות וכו' ואם כן הכי נמי כשנוטל פרי לאוכלו מכרי שלא נגמרה מלאכתו הרי לכאורה אותו פרי ראוי לדנו כנגמר מלאכתו מכיון שהוא חושב לאוכלו כך בלא תוספות תיקון, הרי לגבי אדם זה דבר גמור הוא לאכילה, אלא משום דהפרי טפל להכרי אין הפרי קובע שם לעצמו אלא נחשב שאוכל משהו מהכרי וכעין דאמרין בב"מ שם בעל הבית עיניו בתאנתו לוקח עיניו במקחו ע"ש וכיון שהכרי לא נגמרה מלאכתו נחשב שאוכל דבר שלא נגמרה מלאכתו, וכל זה באכילת עראי אבל באכילת קבע הוא מפריד הפירות לקביעות בפני עצמן ושוב אין נידונין כאוכל מתוך הכרי אלא כסעודה בפני עצמן וכיון שהוא דעתו לאוכלם כך בלא תוספת תיקון ממילא הו"ל הנך פירות בגדר נגמרה מלאכתן ומש"ה אסור לאוכלן עד שיעשרם, עכ"ל.

והנה היה אפשר לחלק ולומר דכל דברי הקה"י נאמרו רק לגבי הנידון דע"י האכילת קבע נעשה תורת גמר מלאכה באותו האוכל, אבל במה שנוגע להאיסור אכילה שאסרו רבנן באכילת קבע אין זה קביעה ששייכת להחפצא, אלא זה נוגע להמעשה שבדעת האדם לעשות, דכל שבדעתו הוא אוכל אכילת קבע הרי זה נאסר, אבל לדברינו לעיל "ל דגם במה שנוגע להאיסור אכילה לא סגי מה שבדעת האדם בלבד, אלא בעינן שיהא תורת אכילת קבע בעצם התבואה שהוא אוכל, וזהו ע"י שמפרידה מהכרי.

ומעתה נראה לבאר באופן אחר את שיטת רש"י, דלעולם האיסור אכילת קבע שאסרו רבנן אין זה משום דע"י אכילת קבע חל תורת גמר מלאכה בלא מירוח, אלא דאסרו רבנן אכילת קבע גם בלא גמר מלאכה, וזהו הטעם שגם בהכניסה במוץ לבית ולא שייך עוד גמר מלאכה יש לאסור עדיין באכילת קבע, ומה שלמדה הגמ' בביצה מכאן דיש תורת גמר מלאכה לשבת, היינו משום דס"ל דכל דלענין מעשר הועיל במעשיו לקבוע תורת אכילת קבע בנפרד מהכרי, הרי לענין שבת סגי בזה לתת שם חשיבות מלאכה, ואע"ג דלענין מעשרות הלכה היא דבעינן מירוח לגמר מלאכה, ולא סגי בזה לקבוע חיוב מעשר, ואמנם לשון הגמ' הוא דלמעשה הוי גמר מלאכה, אך "ל דאין הכונה מצד תורת גמר מלאכה בהלכות מעשר, אלא שנגמר הדבר להיקבע באכילתו, לענין דהוי אכילת קבע, והנה להביאור ה"ל נתיישב נמי תי' האחיזרז גם להרמב"ם ולשיטת רש"י, שהרי נתבאר דאכן האיסור אכילת קבע הוא איסור בפני עצמו, ואינו משום לתא דגמר מלאכה.

קבע אסרו חכמים אף אם אין הפירות נקבעות ביחודן, עכ"ל. אמנם עיין בקה"י ביצה סי' י' שכתב דלכא' דבר זה תליא במחלו' רש"י ותוס' בגמ' ביצה דף יג: דהנה איתא התם בגמ' תנן התם המקלף שעורין מקלף אחת אחת ואוכל, ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב. אמר רבי אלעזר וכן לשבת. ע"כ בגמ', וביאר רש"י המקלף שעורים לאוכלן קלופים חיים. מקלף אחת אחת ואוכל ופטור מן המעשר, דכי האי גוונא אכילת עראי היא, ובשלא נתמרחו קאי, שמקלפן מתוך שבולת שלהן. ואם קילף ונתן בידו לתוך ידו חייב במעשר, דהוה ליה קבע. עכ"ל, ומבואר דטעם האיסור אכילה בנתן לתוך ידו הוא מטעם דהוי אכילת קבע.

ובתוס' שם ד"ה 'ואם קלף' הקשו על דברי רש"י דהנה התם בגמ' אמר רבי אלעזר וכן לשבת וביאר רש"י אחת אחת לא הוי מפרק תולדה דדש, דכלאחר יד הוא, אבל משקבצן בידו הוה תולדת דישה, וחייב. ע"כ, ומקשינן עלה בגמ' מתקיף לה רבי אבא בר ממל ורישא, למעשר אין, לשבת לא, ומי איכא מידי דלענין שבת לא הוי גמר מלאכה, ולמעשה הוי גמר מלאכה, ע"כ, ובהמשך הגמ' אמרינן דאכן שייך שיהא גמר מלאכה למעשר כמו העמדת גורן למעשר ואין זה מלאכה בשבת דאין זה מלאכת מחשבת.

והקשו תוס' על רש"י וז"ל ומה שפרש"י הכא דאם קלף ונתן לתוך ידו חייב מפני שהוא קבע לא נהירא דבסמוך משמע שהטעם מפני שהוא גמר מלאכה הואיל והוא קולף הרבה ביחד דהיינו דגונן. עכ"ל התוס', והיינו דבגמ' מוכח דהנידון שיהא איסור אכילה בנותן לתוך ידו הוא משום דנעשה גמר מלאכה ולא משום איסור אכילת קבע, דא"כ אין זה נידון של גמר מלאכה ומה הדמיון לומר דאית בזה מלאכת שבת, וצ"ב שיטת רש"י בזה.

וביאר הקה"י דרש"י ס"ל דכל איסור אכילה באכילת קבע הוא משום דע"י האכילת קבע הוא עושה גמר מלאכה, וא"כ שפיר מבואר דברי הגמ' דלמדה מכאן דבנותן לתוך ידו חייב כאכילת קבע וכגמר מלאכה דהוא הדין דאסור לענין שבת, עד שחילקה בזה הגמ' דבשבת בעינן מלאכת מחשבת, אבל תוס' ס"ל דהאיסור אכילת קבע הוא איסור שאסרו רבנן על אכילת קבע גם קודם גמר מלאכה, ועל כרחך דאין כונת הגמ' לאסור משום אכילת קבע דאין זה שייך לענין שבת, אלא דס"ל לגמ' דנתינה לתוך ידו היינו גרנן, ומצד זה הוא דהוי גמר מלאכה.

ג] אלא דלכא' קשיא דא"כ עולה דלשיטת רש"י דהוי האיסור אכילת קבע משום שיהו הגמר מלאכה א"כ בתבואה שנכנסה במוץ ואין לה יותר דין גמר מלאכה לחיובה במעשרות א"כ גם לא יאסר בה אכילת קבע, וזהו דלא כמבואר בתוס' מנחות דף סז: שהביאו מהקונטרס דהכניס התבואה במוץ אסורה לאדם באכילת קבע מפני שכבר נאסרה אכילת קבע, ועי"ש דהוכיחו כן מהתוספתא ודלא כרבנו אפרים.

עוד יש להקשות בזה דהנה נחלקו תנאי בגיטין כב. באילן שמקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל דרבי ס"ל דטבל וחולין מעורבין זה בזה, ורשב"ג ס"ל דהגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור, והקשו בזה המפרשים דהנה גם מה שגדל בחו"ל הרי אם המירוח היה בארץ ישראל כתב הכס"מ בשיטת הרמב"ם דמתחייב בתר"מ מדאורייתא, ומבואר דאזלינן בתר מקום המירוח לקבוע את חיוב המעשרות, וכשנמרחו בחו"ל פטורים, וא"כ צ"ב מאי נפק"מ אם גדלו בא"י או בחו"ל מאחר שהכל הולך אחר המירוח.

ובאחיזרז חיר"ד סי' ל"ט כתב דאפשר לומר דהנידון הוא אכן בזמן שעדיין לא עשה בו מירוח, ומכל מקום נפקא מינה לענין איסור אכילת קבע שהרי אסרו רבנן לאכול אכילת קבע גם קודם מירוח, אך זה בודאי תליא דוקא אם עכ"פ היה גדל בארץ ישראל, ובזה הוא המחלו' באילן שגדל מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל אי חשיב כגדל בארץ, עכ"ל ועי"ש, ולכא' כל זה אינו שייך לפי המבואר בשי' רש"י דיש כאן גמר מלאכה באכילת קבע וא"כ שוב לכא' יש לנו לילך אחר מקום האכילת קבע שבו נעשה הגמר מלאכה, ועיין בקה"י שם שהביא דברמב"ם פ"ג מהל' מעשר ה"ט מבואר כשיטת רש"י.

ד] והנראה לדון בזה ולומר, דבאמת יסוד הנידון לגבי האיסור אכילת קבע מהכרי ויסוד הנידון אי חשיב גמר מלאכה ע"י אכילת קבע הוא תלוי בדבר אחד, משום ד"ל דכשם שהנידון לגבי גמר מלאכה אין זה רק ענין של גמירות דעת של האדם

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 240 – תשפ"ה

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

בגדרי שיעור עיכול בברכת המזון

**האם רק טעמו של המן היה משתנה
או גם תכונותיו?**

בעצם מהותו של המן חקר רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל (טעמא דקרא – בשלח), האם תכונות המן היו שוות ורק טעמו השתנה לפי רצונות האנשים, או שהמחשבה היתה משפיעה אף על תכונות המן, ולדוגמא אם אדם היה רוצה לחם המן היה נהפך ללחם באופן גמור, וכן בכל המאכלים.

והוכיח מהספרי (המובא ברש"י בפרשת בהעלותך) שכתב דהמן היה משתנה לכל הטעמים, חוץ מה' מינים הקישואין והאבטיחים כיון שהם קשין למיניקות, ומוכח דאף תכונות המן היו משתנות, דדחוק מאוד לומר שרק טעם קישואין מזיק למיניקות בלי שהתכונות עצמן ישתנו, ולפי"ז כתב לתרץ קושית החזו"א הנ"ל, דכיון שאם חשב על לחם נהפך המן ללחם גמור, ודאי שאף עיכול היה בו ככל לחם ולכן יכלו לברך עליו ברהמ"ז.

ולפי"ז אף אין ראיה מרש"י ביונה (המובא בגוף השיעור), דשם אכל הדג מן רגיל ללא מחשבת אדם, ומן כזה היה נבלע באיברים מיד אף ללא עיכול, ומה שכתבה הגמ' ביומא דמשה תיקן ברכת הזן על המן היינו במן שחשב עליו ללחם ונהפך ללחם ממש הדורש עיכול, ושו"ר שכבר קדמו במהר"י ענגיל בגליוני הש"ס שם, ותלה זאת במחלוקת ביומא שם אם טעמו לבד נהפך או טעמו וממשו.

אך יל"ע דאף אם נימא דברכו ברכת הזן על מן שטעמו בו טעם לחם, מ"מ צ"ע איך ברכו על זה ברהמ"ז הלא אינו לחם מחמשת מיני דגן, וכבר כתב הריטב"א (בקידושין ל"ח ד"ה אלמא) והאבן עזרא (שמות יב כה) שלא היה שייך לצאת יד"ח מזה במן כיון שאינו מחמשת מיני דגן, וכ"כ התוס' (במנחות מה: ד"ה קרבו) שהטעם שלא היו מקריבים שתי הלחם במדבר משום שלא היה לחם רק מן. ↓

בגמ' בברכות (מח:) מבואר ד"משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן", והקשה מרן החזו"א (א"ח כ"ח ד') דהרי מבואר בגמ' ביומא (עה:) שהמן היה נבלע באיברים והיינו שלא היה בו עיכול כלל, וא"כ כיצד שייך ברכת הזן במן והרי ל"ש לברך ברכת המזון לאחר שיעור עיכול.

והשיג בזה על דברי המג"א (רס"ז א') בשם הכלבו שכתב דהטעם שאין מברכין ברכה אחרונה על הריח הוא משום דמיד לאחר שהריח נגמרה הנאתו דכלה הריח, וכמו של"ש לברך ברכת המזון לאחר שיעור עיכול, וא"כ קשה טובא במה שונה המן מברכת הריח והרי אף במן מיד לאחר האכילה נגמרה הנאתו, ויש לתמוה מנ"ל להחזו"א שבמן לא היה עיכול כלל, הא שפיר י"ל שהיה בו עיכול אלא שבסופו של דבר היה נבלע כולו באיברים בלי פסולת, ולכן היה שייך לברך עליו.

ומו"ח הגר"ר יעקב פרץ פרידמן זצ"ל (מובא בקו' פרי יעקב עמ' מב') הביא ראיה כהבנת החזו"א מרש"י על ספר יונה (מובא רק בהוצאת הר"ש ברעודא זצ"ל), שכתב על הפסוק "וימן ה' דג ליונה" דוימן הוא מלשון מן, דהקב"ה הזמין לדג לאכול מן" שהוא מזון הנבלע באיברים כדי שלא יעכל המזון יחד עם יונה, ומוכח להדיא דבמן לא היה עיכול כלל וכדברי החזו"א, [אך באמת דבספר חזיונות דאורייתא הביא שדן החזו"א בראיה זו מהגמ' ביומא, ואמר דאפשר לדחותה דאף שהיה המן נבלע באיברים מ"מ היה זה בדרך עיכול אלא דלא היה בו פסולת, וכן שמעתי בשם תלמידו של החזו"א הגר"י ברטלר זצ"ל שהחזו"א לעת זקנותו אמר דיש לדחות ראיה זו].

ודבר נוסף נקט החזו"א שם דהשביעה עצמה אינה סיבה לברהמ"ז, דהרי אף שלא היה במן עיכול ודאי היו שבעים מאכילתו, ובכ"ז הקשה החזו"א כיצד שייך לברך ע"ז ברכהמ"ז, וע"כ מוכח דס"ל דמעשה האכילה הוא המחייב בברהמ"ז, ונפק"מ גבי קטן שאכל ואח"כ גדל תוך שיעור זמן שביעה אם מחויב מדאורייתא לברך (וכבר נסתפק בזה הגרע"א בהגהותיו לשו"ע א"ח סי' קפ"ו ס"ב).

ומכח קושיא זו כתב החזו"א דמעיקר הדין צריך לברך ברהמ"ז לאחר האכילה ממש, וכדרך שמצאנו לענין ברכות ראשונות שצריך לברך סמוך לאכילה, וכמו בברכות אחרונות של הקורא בתורה ובנביאים שצריך לברך סמוך לקריאה דוקא, ומה שמצינו דבתוך שיעור עיכול מברך ברהמ"ז אף שעבר זמן מה מסיום האכילה, הוא משום דא"י נחשב להפסק כיון שעדיין מתעכל המזון בגופו וחשיב כמו שמברך לאחר אכילה ממש, אבל כשמברכין מיד לאחר האכילה אין זה משנה כלל שנתעכל המזון ונגמרה ההנאה.

וא"כ שפיר יכלו לברך ברכת הזן על המן כיון שבירכו הברכה מיד לאחר האכילה, ובאמת כיון דלא היה שייך בו עיכול אם הפסיקו לאחר האכילה נחשב הדבר להפסק ושוב לא יכלו לברך, ועל קושית הכלבו כתב החזו"א דהטעם שלא תיקנו ברכה אחרונה על הריח הוא משום שא"ז ברכה כ"כ חשובה שראוי לתקן עליה ברכה אחרונה.

ונמצא דיש מחלוקת בגדר 'שיעור עיכול בברהמ"ז' בין הכלבו לחזו"א, דלדעת הכלבו אין דין לברך ברהמ"ז מיד אחר האכילה, אלא דברכת המזון שייכת דוקא היכא שלא נגמרה הנאתו, והיינו כשהמזון עדיין מתעכל במעיו, אבל לאחר שנגמרה הנאתו לא שייך לברך ברהמ"ז, ולדעת החזו"א ברכהמ"ז היא מיד לאחר האכילה אלא דכל זמן שהמזון עדיין מתעכל אי"ז הפסק.

והנפק"מ תהא באדם שעומד לפני סוף שיעור עיכול, דהחזו"א הביא בשם היד אליהו דאם חלק מברכתו יהא לאחר שיעור עיכול אינו יכול לברך ותמה שם החזו"א על דבריו, ולפי המבואר החזו"א קאי בזה לשיטתו ולכן סבר דודאי יוכל לברך דכיון שהתחיל לפני סוף שיעור עיכול אי"ז הפסק וכאילו ברך מיד לאחר האכילה, אך היד אליהו נקט כדברי הכלבו דהברכה שייכת דוקא כשעדיין נהנה מהאכילה, וא"כ מה יהני שיתחיל קודם סוף העיכול הרי חלק מברכתו תהא בזמן שאינו נהנה מן האכילה.

וע"כ נראה שברהמ"ז אינו חיוב על לחם דוקא אלא על האוכל המזין, וכיון שבמדבר האוכל המזין היה מן ברכו עליו ברהמ"ז, ושונה ממצות אכילת מצה ושתי הלחם דצריך דוקא לחם מחמת המצוה, ורק לאחר תקופת המדבר שהלחם הוא האוכל העיקרי, אף לברהמ"ז צריך דוקא לחם מחמשת מינים, ודוגמא לדבר מה שאמר מרן החזו"א זצ"ל שאדם חולה שאוכל רק ירקות יכול לעשות קידוש ונחשב קידוש במקום סעודה דזהו הסעודה שלו, וא"כ בירכו ברכת הזן על כל מן אף שלא היה בו טעם פת ונבלע באיברים בלא עיכול, וראיית החזו"א עומדת וקיימת.

ואפשר דנפק"מ נוספת באדם שאכל והקיא, דלפי דברי הכלבו ודאי שלא יוכל לברך כיון שכבר כלתה הנאתו מן המזון, אך לדברי החזו"א כיון שא"ז תלוי בהנאתו אלא במעשה האכילה יוכל לברך, ושו"ר בס' ויקהל משה ח"א פרשת בשלח מהגרר"ק זצ"ל בשם החזו"א שפעם אחת הקיא ובירך מיד לאחר מכן וכמו שעולה מדבריו כאן, ושלא כדברי השעה"ת (בריש סי' ר"ח) שהביא מהברכי יוסף שאינו יכול לברך בכה"ג, וכן פסק בשבה"ל שלא די להנאת גרונו לברכה אחרונה ובעינן נמי הנאת מעיים וליכא.

והנה במ"ב (קפ"ד יח) הביא בשם המג"א וז"ל "מה שרגילין בסעודות גדולות שיושבין כמה וכמה שעות ולפעמים יש שיעור עיכול מאכילת פת שאכלו בתחלה, אעפ"כ יוכלו לברך לבסוף ברכת המזון, כיון דבתוך משך הזה אוכלין פרפראות וכיסנין ושותין, הכל סעודה אחת היא", ומבואר דלדעת המ"ב אף שעבר שיעור עיכול מאכילת הפת, מ"מ יכול לברך ברהמ"ז כיון דהוי סעודה אחת.

אמנם בשעה"צ שם (ס"ק י"ח) הביא דהפרי מגדים הסביר דברי המג"א בפנים אחרים, אך כתב דלענ"ד הטעם הוא כמו שכתב במ"ב דנחשב לסעודה אחת, והיינו דהפמ"ג שם כתב דביאור דברי המג"א הוא דכיון שאוכל מיני פרפראות עדיין לא מתחיל אף עיכול הפת, וכיון שכך גם לאחר כמה שעות יוכל לברך, והנה לפני כן בתחילת דבריו סיג המ"ב וכתב דאם לאחר שאכל הפת נמלך בדעתו לסיים הסעודה, ולאחמ"כ חזר בו והמשיך לאכול מיני פרפראות, שוב אי"ז נחשב לסעודה אחת, ולכן אם עבר שיעור עיכול מאכילת הפת אין יכול לברך ברכהמ"ז.

ולכאור' דברי המ"ב הם לשיטתו דהטעם הוא משום שהכל סעודה אחת, ולכן בנמלך לסיים הסעודה לא יחשב לסעודה אחת, אך לדעת הפמ"ג דע"ז שאכל פרפראות לא החל העיכול, א"כ גם אם נמלך מלאכול ונחשב לשני סעודות יוכל לברך, דבמצאות כיון שאכל פרפראות עדיין לא נתעכל המזון, אך עיקר הטעם של המ"ב צ"ב דמה מהני דהוי סעודה אחת הא מ"מ עבר שיעור עיכול לפת ולא תעלה הברכה על זה.

ונראה שיש לחקור אימתי חל חיוב ברכה אחרונה, האם מיד לאחר שאכל שיעור אכילה כבר חלה עליו חובת ברכה אף באמצע הסעודה, או דכל חיוב ברכה אחרונה הוא רק בסיום הסעודה דרק אז חלה עליו חובת ברכה, ומסתברא דלדעת החזו"א דחיוב ברכה אחרונה היא סמוך לאכילה מיד, ממילא חיוב הברכה חלה רק בסיום הסעודה.

ונראה דזהו טעם המ"ב דבסעודות גדולות לא איכפת לן שעבר זמן עיכול מהפת משום שהכל סעודה אחת, דס"ל כדברי החזו"א שהברכה נתקנה לאחר האכילה וכיון שהכל נחשב לסעודה אחת גדולה מקומה של הברכה היא לאחר הסעודה, ואולם לדעת הכלבו כיון שכלתה הנאתו מהפת לא יוכל לברך, אלא א"כ נימא כהפמ"ג דע"י אכילת הפרפראות לא התחיל העיכול, ובאמת נראה דהפמ"ג ס"ל ככלבו, ולכן סבר דדוקא משום שעדיין לא נתעכל הפת יוכל לברך אף בסוף הסעודה ולא מטעם סעודה אחת.

ונפק"מ (כ"כ בשו"ת שבה"ל ח"ז סי' כז), אם לא סעד סעודה גמורה אלא אכל מיני מזונות או מיני פירות, והמשיך לאכול מינים אחרים לאחר שעבר שיעור עיכול מהמינים הראשונים, דלדעת המ"ב לא יוכל לברך ברכה אחרונה על הראשונים דכל סברת 'סעודה אחת' שייכת דוקא בלחם שהכל נגרר אחר הפת וברהמ"ז פוטרת אף את שאר המינים, אך לדעת הפמ"ג כיון שבמצאות משום שאוכל מינים נוספים עדיין לא נתעכלו המינים הראשונים שוב יוכל לברך אף על הראשונים (עי' פסקי תשובות תקצ"ד).

ולפי"ז יש להקשות על מנהגו של מרן הגרש"ז אועירבך זצ"ל בליל הסדר, שהקפיד לאכול מיני ירקות בתוך ההגדה כדי שלא יעבור שיעור עיכול הכוסות הראשונים עד שיברך ברכה אחרונה, ולדעת המ"ב לא הרויח מאומה, כיון שבין ל"ש הסברא של 'סעודה אחת' ואכילת הירקות לא מצרפת ועוזרת מאומה. (נכתב ע"י אחד השומעים)

בירור הלכה

הנידון - חיבור משחקי הרכבה בשבת - חיבור חלקי 'לגו' קטן. 'לגו' בינוני. 'לגו' גדול. חיבור חלקי 'קליקס'. 'משחק מגנטיים' (חתיכות ריבוע ומשולש עם מגנט). חיבור חלקי 'פליימוביל'. משחק ב'קפלה' (חתיכות עץ שמנחים אותם זע"ז ללא חיבור).

בכל נידון של בנין בכלים יש לדון בשני נושאים. א' באיזה אופנים יש בנין בכלים ויש לדון בדין תקיעה, בדין הידוק, בדין רפוי, והגזירות ברפוי שדרכו בתקיעה, וברפוי שדרכו בהידוק, ובדין הברגה. ב' באיזה אופנים יש היתר של כיסוי כלים, ויש לדון מה נכלל בגדר כיסוי הכלים.

נידונים אלו תלוי בכמה שורשים וענפים בסוגיות בנין בכלים, במאמר זה ניגע בקצרה בשורשי הסוגיות, והעולה לנידון זה.

בנין בכלים

סוגיות הגמ', ביצה דף כב - "בית הלל סברי: אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים".

שבת קכב - "אמר רבא: קסבר אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים".

ומאיך משמע בגמ' דחייב משום בונה על כלים.

שבת מז - "המחזיר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת".

שבת דף קב - "עייל שופתא בקופינא דמרא, רב אמר: משום בונה".

שיטות הראשונים.

ר"ח פסק דיש בנין בכלים.

רש"י פסק דאין בנין בכלים כלל, ופעמים חייב משום מכה בפטיש.

(רש"י שבת דף עד, רש"י דף קכב, רש"י דף מז, רש"י ביצה דף יא).

שיטות הרבה ראשונים דיש אופנים שיש בנין בכלים

דעת הראשונים דיש אופנים שיש בנין בכלים

עושה כלי מתחילתו חייב משום בונה.

תוס' שבת דף עד כתב כשעושה לגמרי כל הכלי חייב משום בונה.

עד"ז כתבו הרשב"א הר"ן הרמב"ן הריטב"א המאירי בשבת דף קב' והרא"ש עירובין פ' ג ס"ה דעושה כלי מתחילתו חייב משום בונה וכן תיקן כלי שפקע ממנו שם כלי וצריך אומן לתקנו חשיב עושה כלי מתחילתו חייב משום בונה.

חיבור כלים בחיזוק ואומנות חייב משום בונה

מאידך תוס' שבת דף קב כתב שבנין בכלים בחיזוק ואומנות חיוב משום בונה, וכ"כ הסמ"ק והשלטי גיבורים פ' הבונה.

(בירור דעת תוס' בדף עד, ודעת הרא"ש בערובין)

הרא"ש בערובין פ' ג ה' כתב "והא דאמר בכל דוכתא אין בנין בכלים הוא דווקא כעין החזרת מנורה ומנורה של חוליות, אבל כשעושה כל הכלי, או תיקון גמור מקרי שפיר בנין" - לכאורה הרא"ש כתב שני אופנים דיש בנין בכלים, ויל"ע מה דעת הרא"ש, האם כוונתו דיש שני אופנים שיש בנין בכלים, גם שעושה כל הכלי כתוס' בדף עד, וגם כשעושה חיבור גמור כתוס' בדף קב, וס"ל דשני התוס' אינם חלוקים זע"ז. ומאידך אפ"ל, דהרא"ש כתב כתוס' בדף עד דכשעושה כל הכלי חייב משום בונה, והוסיף מש"כ הרמב"ן דאף שלא עושה מתחילתו מ"מ כשצריך אומנות ה"ה כמתחילתו, אולם הלשון ברא"ש שונה מהרמב"ן וצ"ע. בב"י בסימן שיד נראה דהרא"ש ס"ל כתוס' בדף עד. אולם באמת אף בתוס' בדף עד לא ברור האם חולק על תוס' בדף קב. דבב"י הנ"ל נראה דאף התוס' בדף עד

והרא"ש בעירובין אינם חולקים על תוס' בדף קב, דהרי הב"י הביא מח' תוס' ור"ן לענין סותר האם רק במוסותקי אין סותר, ובאגר"מ א' קכב ביאר דמח' תלויה בהנ"ל דלתוס' דנקט דיש בנין בכלים בחיזוק ואומנות, ה"ה דיש בזה סתירה, ולכן דווקא במוסותקי מותר. אולם הר"ן שנקט דיש בנין בכלים בעושה כלי, אי"ז שייך בסותר, ומותר אף ללא מוסותקי. ומהנ"ל עולה דתוס' בדף עד והרא"ש ס"ל כתוס' בדף קב דיש בנין בכלים בחיזוק ואומנות. ויש הרבה אריכות בזה ואכמ"ל).

בשו"ע סימן שיד נראה דנקט להלכה כהראשונים דיש בנין בכלים בחיזוק ואומנות. ומאידך הגר"א שם הביא את דעת הראשונים דיש בנין בכלים בעושה כלי מתחילתו.

ויש בזה כמה נפק"מ

נפק"מ א' - סותר כלי שנעשה מתחילתו בחיזוק ואומנות. האם יש בזה סותר (התבאר לעיל).

נפק"מ ב' - מחבר כלי באומנות וגבורה ואינו עושה כלי מתחילתו (מוסיף על הכלי באומנות וגבורה) - להבנה דיש בנין בכלים בחיזוק ואומנות יהיה חייב משום בונה, ולהבנה דיש בנין בכלים בעושה כלי מתחילתו יהיה פטור.

(משום מה במטה של טרסיים חייב - מבואר בגמ' שבת דף מז דחייב, לכאורה אי"ז עושה מתחילתו, אבל הוא בחזוק. לכן לראשונים דיש בנין בכלים בחיזוק ואומנות, יהיה חייב משום בונה (כ"כ תוס' בדף קב). ומאידך לראשונים דיש בנין בכלים רק בעושה כלי מתחילתו, אינו משום בונה אלא משום מכב"פ. כן משמע ברמב"ן בדף מז.

משום מה התוקע חייב - מבואר בגמ' שבת דף קכב דתוקע בחזוק חייב, (רש"י דס"ל דאין בנין בכלים, כתב דחייב משום מכב"פ), ונראה דלראשונים דיש בנין בכלים בחיזוק ואומנות, יהיה חייב משום בונה. ומאידך לראשונים דיש בנין בכלים רק בעושה כלי מתחילתו, לכאורה יהיה חייב משום מכה בפטיש, כ"כ רמב"ן במלחמות דף קב, וכ"כ הריטב"א דף קב, וכ"כ הרשב"א בעבה"ק.

אולם יל"ע דהרמב"ן בפרק הבונה בסו"ד כתב דהא דאיתא בגמ' בדף קכב שמא יתקע אינו כרש"י משום מכה בפטיש, אלא משום בונה. וצ"ע דהא לדבריו רק בעושה כלי מתחילתו איכא בונה, ולא בחיזוק ואומנות.

באמת אף בר"ן בפרק כל הכלים יל"ע, דכתב ב' פ' מהו החיוב בתקיעה, וכתב או משום מכב"פ, או משום בונה, וכתב וז"ל "דכי אמרינן אין בנין בכלים, ה"מ בכלי שנתפרק ואין צריך אומן בחזרתו אבל עושה כלי מתחילתו א"נ כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו כל שהחזירו לא מיקרי בנין בכלים אלא עושה כלי מיקרי ומחייב משום בונה, ומש"ה חיישינן לשמא יתקע דכל כה"ג מלאכת אומן הוא". ויל"ע בכוונתו מדוע כשתוקע יהיה חייב כעושה כלי מתחילתו. ולכאורה נראה בר"ן שכל שצריך חיזוק בחזרתו ה"ה כעושה כלי מתחילתו, וצ"ע. ולפ"ז אין נפק"מ זו בין הראשונים וצ"ע).

כיצד אפשר לחייבו משום בונה, ואולי לסמ"ג החיוב הוא משום מכב"פ, וצ"ע.

הבנה ב' אפשר דנח' האם תקיעה היא דווקא בפעולה ע"י במסמרים וכד', או כל שהתוצאה שהחלקים מחוברים חזק ים בנין בכלים. אולם גם להבנה זו קשה ק' ב' וג' שכתבנו לעיל.

הבנה ג' מדברי הא"ר סימן שיג ד' עולה דנח' הראב"ד והסמ"ג האם תוקע בכלים חייב משום בונה או מכב"פ, הראב"ד ס"ל דחייב משום מכב"פ ולכן אף שהחיבור אינו במסמרים חייב. והסמ"ג ס"ל דחייב משום בונה ולכן הצריך מסמרים שיהיה אומנות וגבורה.

להבנה זו מיושב ק' המאמר שהק' כיצד לראב"ד חייב ללא מסמרים הרי בנין בכלים הוא רק בחיזוק ואומנות דלדברי הא"ר באמת לראב"ד אינו חייב משום בונה אלא משום מכב"פ.

הבנה ד' ההבנה היותר פשוטה במג"א, דנח' הראב"ד והסמ"ג האם הא דמותר להחזיר ברפוי הוא רק בדרכו ברפוי, או אף שדרכו במהודק (ע"ד הבנת הס"ז והמ"ב במח' המהר"ם והטור בכוס של פרקים, ולהלן יתבאר דלהבנה זו, מח' הטור והמהר"ם היא מח' מקומית בכוס של פרקים כמ"ש הלב"ש). (ולהבנה זו מבואר מדוע המג"א הביא מח' זו על דברי הרמ"א "דרכו להיות רפויה").

הבנה זו אפשר לפ' במג"א, אבל במ"ב דביאר דהמהר"ם והטור נח' האם רפוי מותר רק בדרכו ברפוי א"א לפ' כן, וע"כ הבין את דברי המג"א באופן "א וכמשנת".

להבנה זו אפשר דלכ"ע (לראב"ד ולסמ"ג), תקיעה היא רק במעשה של חיזוק ואומנות ע"י מסמרים

ומאידך אפשר דלכ"ע כל שהתוצאה שהחלקים מחוברים חזק, ים בנין בכלים. וראיה לזה ממוטה של טרסיים דמסתבר שלא היה מחובר ע"י מסמרים, ולכאורה מבואר דאין צריך דווקא מעשה של חיזוק ואומנות במסמרים, אלא סגי שהכלי מחובר ומהודק.

יש להוסיף דבאמת רק בתוס' מוזכר אומנות וגבורה, אבל במרדכי לא מוזכר אומנות, אלא גבורה, ואפשר שכל שהתוצאה שיש חיבור חזק ים בנין בכלים.

דבר זה נפק"מ להרבה מסוגי החיבורים המצויים בכלים שאינם נעשים במעשה של חיזוק ואומנות, אבל התוצאה שיש חיבור חזק ומהודק, ויהיה תלוי בהנ"ל האם הוא דאורייתא או דרבנן (כגון אבוס חגורה, כלים המתחברים ע"י פנינים או קפיצים).

כלי העשוי על ידי שריו"ף (הברגה).

הט"ז ומג"א כתבו שהברגה של כלי אסורה. וכתב השעה"צ ס"ק ל"ב דבמג"א נראה דהוא דאורייתא. ובט"ז נראה דהוא דרבנן.

מחלוקת זו האם הברגה נחשבת לתקיעה, אפשר דתלויה במח' הסמ"ג והראב"ד לפי הבנה א' וב' שכתבנו לעיל, לסמ"ג הברגה זה לא אומנות וגבורה ולא במעשה של אומנות וגבורה לכן אי"ז כתוקע, ולראב"ד היות והברגה מחוברת בחוזק לכן זה כתוקע, והמג"א ס"ל להחמיר כהראב"ד ולכן אסר הברגה.

המאמר בסימן שיג יא האריך לחלוק וס"ל דהברגה אי"ז תקיעה, ורק שדוחק חלק אחד לשני ה"ה מתאחדים ויש בזה בונה.

(ולדבריו אפשר לחלק בין מסמר להברגה, דמסמר ה"ה מתחבר ומתאחד וא"א להוציאו בקל, מש"כ הברגה. אולם אפשר שכתב את דבריו דווקא בהברגת כלי, אבל אפשר דהברגת בורג הוא חיבור חזק מאד וה"ה כמסמר, ויל"ע בזה).

כמה אופנים שפעמים אף חיבור רפוי אסור.

א' רפוי שדרכו בתקיעה. ב' רפוי שדרכו במהודק.

יש כמה דרגות בבנין בכלים

תקיעה חייב חטאת, שבת דף מז' מלכנות המטה לא יחזיר... ואם תקע חייב חטאת, ובגמ דף קכב מבואר דהתוקע חייב חטאת, וע"ע דף קלח' ועירובין דף קב.

רפוי, מותר, שבת דף מז' רש"ב"ג אומר אם היה רפוי מותר.

הידוק, רוב הראשונים רמב"ן רשב"א ר"ן רמב"ם וטור כתבו שהידוק פטור אבל אסור.

הטעם שהידוק אסור

כמה ראשונים כתבו גזירה שמא יתקע, והרמב"ם כתב שנראה כבונה, ונפק"מ במקום שאין חשש שיתקע (ונפק"מ בפירוק הרכבה המהודקת).

מהו גדר תקיעה

מצאנו ברש"י שכתב שתקיעה ה"ה במסמרים - (רש"י דף מז' בחוזק ע"י יתדות". רש"י דף קכב "בחזקה בסכין ויתדות").

ומאידך רש"י בכמה מקומות כתב שתקיעה היא אף ללא מסמרים, (רש"י בדף מז' לענין קרן כתב "צריך לתקוע בנקבים בחוזק". רש"י בדף קלח "כשמחבר לה הרגל יתקענה בחוזק והוי בונה". ועד"ז כתב רש"י בעירובין דף קב).

לכאורה מבואר ברש"י דא"צ דווקא לתקוע במסמרים, אלא צריך שהחיבור יהיה בחוזק ותלוי בסוגי הכלים.

דברי המג"א במח' הראב"ד והסמ"ג

הרמ"א כתב "אם היא דרכה להיות רפויה מותר", וכתב המג"א ס"ק יא "ז"ל הכלבו בשם הראב"ד דברים שאין אדם מקפיד עליהם אם יתנענע בתוך החור מותר דאין לגזור אלא בדבר שצריך להיות מעמידה בדוחק, אבל בסמ"ג איתא דדוקא דבר שצריך גבורה ואומנות אסור". והביאו הבה"ל שם.

ההבנה במג"א

בדברי המג"א שהביא את הראב"ד וכתב אבל בסמ"ג איתא..., מבואר דהבין דהראב"ד והסמ"ג נח', ולכאורה אפ"ל בדעת המג"א כמה אפשרויות מה הבין דנח' הראב"ד והסמ"ג.

הבנה א' כוונת המג"א לומר דנח' הראשונים מהו הגדר של תקיעה, האם צריך דוקא חיבור של תקיעה ואומנות כגון ע"י מסמר, או העיקר שהכלי מחובר ולא נשטט. (אפשר דכן הבין הבה"ל).

להבנה זו דמח' ראב"ד וסמ"ג מהו גדר תקיעה יל"ע

א' כיצד לראב"ד חייב ללא מסמרים הרי בנין בכלים הוא רק בחיזוק ואומנות. כן הקשה המאמר.

ב' עוד יל"ע, בדברי הכל בו שהביא את הראב"ד ובדברי המאירי דף מז' שהביא את הראב"ד נראה דהראב"ד מדבר על הדרבנן, דרפוי מותר רק בדרכו ברפוי (כדברי המהר"ם שהובא בטור להבנת הס"ז והמ"ב, יתבאר להלן), ולא נראה שמדבר ומחדש גדר חדש בדאורייתא מהו תקיעה. ומאידך הסמ"ג מדבר מהו האופן שיש מדאורייתא בנין בכלים, וכתב "דבחיזוק ואומנות" יש בנין בכלים, וא"כ אין כלל מח' בין הראב"ד לסמ"ג, ויל"ע היכן ראה המג"א דנח' הראב"ד והסמ"ג. וביותר בכל בו שם גם כתב כהסמ"ג דהאופן שיש מדאורייתא בנין בכלים הוא שעשה "בחיזוק ואומנות", וא"כ לתרוויהו זהו גדר תקיעה בדאורייתא, ורק בראב"ד הוסיף לענין הדרבנן שיש אופן שאף רפוי אסור.

ג' עוד יל"ע, לכאורה מטה של טרסיים כיון שהיו סוגרים אותה בדרכים מסתמא לא היו מחברים אותה במסמרים, ולהבנה זו שנח' האם צריך דווקא חיבור של תקיעה ואומנות כגון ע"י מסמר, בשלימא לראב"ד דאין צריך דוקא חיבור של תקיעה אלא סגי שהכלי מחובר ולא נשטט מובן דאפשר לחייבו משום בונה. אבל לסמ"ג דצריך דווקא תקיעה במסמרים

רפוי שדרכו בתקיעה אסור

הב"י כתב דרפוי שדרכו בתקיעה אסור, ודייק כן ברמב"ם והביא שכ"כ הג' אשרי והביא כן מהכל בו בשם הראב"ד. וכ"כ המאירי שבת דף מז בשם הראב"ד, וכ"כ המלחמות ר"פ הבונה. והובא להלכה ברמ"א "ואם דרכו להיות מהודק אע"ג דעכשיו רפוי, אסור".

ומאיך החזו"א נוטה להקל בזה משום דלהלכה די' ג' דרגות, תקיעה הידוק ורפוי, אין מקור והכרח לחילוק זה. (אולם ברמב"ן נראה דלא כהחזו"א דאף שכתב ג' דרגות כתב חילוק זה, גם במאירי כתב ג' דרגות וכתב חילוק זה). וכתב עוד דאין ראיה מהרמב"ם והטור, וכתב דאפשר דהשו"ע חזר בו (אולם לג' הלב"ש אף השו"ע כתב דין זה). וכתב עוד דאפי' אם רגילות לתקוע אפשר להקל בדברנו, כיון דלא הזכירוהו הרמב"ם והטור, וכל שעושה רפוי בלתי מהודק מותר.

רפוי שדרכו במהודק

להבנת הט"ז והמ"ב נח' בזה הטור ומהר"ם מרוטנבורג. ויתבאר עוד להלן.

(בירור דברי הב"י, ז"ל הב"י "פסקו הרי"ף (כא:): והרא"ש (סי' כג) כרבן שמעון בן גמליאל וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ב (הכ"ו). ונראה מדבריו שם דהא דאמרין אם היה רפוי מותר היינו לומר שהוא עשוי להיות רפוי ומשום הכי שרי אבל אם הוא עשוי להיות מיהדק אף על פי שעכשיו כשמהזירו מניחו רפוי אסור וכן נראה ממה שאמר רבינו בסמוך גבי כוס של פרקים שמוותר להחזירו לפי שאין דרך להדקו דמשמע הא אם היה דרך להדקו אסור להחזירו אפילו מניחו רפוי, וכן נראה מדברי הגהת אשר"י שם (סי' כג). וכן כתוב בכל בו (סי' לא כז). בשם הראב"ד דברים שאין אדם מקפיד עליהם אם יתנועע בתוך החור מותר להכניסן בחורן שאין לגזור שמה יתקע אלא בדבר שצריך להיות מעמידו בדוחק".

יש לברר מה הב"י אסר, האם רפוי שדרכו התקיעה, או אף רפוי שדרכו בהידוק - לכאורה מהא דהביא את הג' אשרי שכתב לאסור רפוי במקום תקיעה, נראה דבא לומר דרפוי שדרכו בתקיעה אסור, וכן מהא דהביא ראיה מדברי הטור מכוס של פרקים נראה דבא לאסור רפוי שדרכו בתקיעה, דהא הטור והמהר"ם נח' להבנת הט"ז והמ"ב הא רפוי שדרכו בהידוק מותר והב"י הוכיח מהטור שאף לדבריו שהתיר רפוי שדרכו בהידוק, משמע דדרפוי שדרכו בתקיעה אסור לכ"ע, ולהבנה זו לשון הב"י אינה מדוקדק, דמש"כ מהודק הכוונה מהודק בחזק דהוא תוקע, וצ"ע.

ומאיך בלשון הב"י נראה שבא לאסור רפוי שדרכו בהידוק, וכן מוכח ממה שהביא הב"י מהרמב"ם ומהראב"ד לכאורה בדבריהם נראה דרך רפוי שדרכו ברפוי מותר, אבל רפוי שדרכו בהידוק אסור, וצ"ע.

ולהלן יתבאר הבנת הלב"ש במח' המהר"ם והטור ולהבנה זו יתיישבו דברי הב"י.

ביאור מח' הטור והמהר"ם

ז"ל הטור "וראיתי כתוב על שם הר"ם מרוטנבורג דה"ה כוס של פרקים אסור להחזירו אא"כ יא רפוי ונראה דכוס אין דרך להדקו כל כך ושרי בכל ענין".

הט"ז והמ"ב כתבו דנח' הטור ומהר"ם האם מותר לחבר רפוי שבמקום שדרכו בהידוק.

הגר"ז והחזו"א כתבו דנח' הטור ומהר"ם האם מותר לחבר בהידוק במקום שאין דרכו בתקיעה.

הלב"ש שרד כתב דנח' הטור ומהר"ם במח' מקומית מהו גדר כוס של פרקים. והמהר"ם והטור תרומתו מודים שרפוי מותר רק בדרכו ברפוי, וכתב עוד דא"י רק דברי הרמ"א אלא גם השו"ע הביא דין זה והלב"ש גרס בשו"ע "אסור להחזירו או להדקה", וכתב דכ"ה גם דעת המג"א, ודחק כן אף בדברי הט"א. ולדברי הלב"ש כ"ע (הטור, המהר"ם, הראב"ד, הרמב"ם, השו"ע, הרמ"א, המג"א הט"ז) סוברים שרפוי מותר רק בדרכו ברפוי.

כמה ראיות להבנת הלב"ש

כמה רווחים שיש להבנת הלב"ש - א' לדברי הלב"ש א"צ להידחק בלשון הרמ"א את שני הדחוקים שנדחק השעה"צ ס"ק לה,

א' מש"כ הרמ"א בתחילת דבריו "דרכה להיות רפויה" דלשון זה אינו מדויק לדעת הטור, וכתב לדחוק דהרמ"א כ"כ משום דעת המהר"ם (אף שעיקר ההלכה כהטור).

ב' מש"כ הרמ"א בסו"ד "ואם דרכו להיות מהודק אע"ג דעכשיו מהודק אסור" העיר המ"ב ס"ק מח דהלשון אינו מדוקדק "ומהודק" הכוונה תקוע בחזק. (ז"ל "ר"ל להיות מהודק ותקוע בחזק שבזה אף הטור מודה דאסור").

וללב"ש שני הלשונות ברמ"א מדוקדקים דלכ"ע לטור ולמהר"ם רפוי מותר רק בדרכו ברפוי, ולא נח' אלא מהו גדר כוס של פרקים, וארווחא ללב"ש דלשון הרמ"א מדוקדק מאד.

ב' לדברי הלב"ש מובן מדוע הב"י לא ביאר במה נח' הטור והמהר"ם. לכאורה להבנה דנח' הטור והמהר"ם במח' כללית (לט"ז ברפוי שדרכו בהידוק, ולגר"ז ולחזו"א במהודק שאין דרכו ברפוי) צ"ע מדוע הב"י לא טרח לבאר מה הכלל דנח' בו הטור והמהר"ם. אולם להבנת הלב"ש היות אי"ז מח' כללית אלא מח' מקומית בגדר כוס של פרקים לא הוצרך לבאר דדברים ככתבן.

ג' לדברי הלב"ש מובן כוונת המג"א במח' הראב"ד והסמ"ג, לעיל כתבנו להק' ג' ק' על ההבנה שהראב"ד והסמ"ג נח' מהו גדר תקיעה. ולהבנת הלב"ש אפ"ל דהמג"א בא לומר שאף שהטור והמהר"ם והראב"ד סוברים דרפוי שדרכו בהידוק אסור, מ"מ דעת הסמ"ג דרך חיזוק ואומנות אסור אבל רפוי שדרכו בהידוק מותר.

ד' לדברי הלב"ש המג"א שהביא את מח' הסמ"ג והראב"ד לא שייך למש"כ המג"א לאסור הברגה מדאורייתא.

יל"ע אם ההבנה במח' הראב"ד והסמ"ג הוא בגדר תקיעה דאורייתא, כמשנת' היה מקום דדין הברגה תלויה בראב"ד והסמ"ג, וצ"ע דקצת משמע דהמג"א נטה לסמ"ג, ומאיך בהברגה כתב דאסור מדאורייתא ולכאורה הוא כהראב"ד. אולם ללב"ש דביאר דמח' הראב"ד והסמ"ג היא ברפוי שדרכו בהידוק, אף שהמג"א נטה להקל כהסמ"ג דרפוי שדרכו בהידוק מותר ורק בתקיעה בחיזוק ואומנות חייב, אפ"ה אפשר דהברגה ה"ה דאורייתא דא"צ מעשה של חיזוק ואומנות אלא סגי תוצאה של חיזוק.

העולה להלכה ברפוי שדרכו בהידוק

הדעה המקילה הגר"ז והחזו"א - רפוי לכ"ע מותר אף שדרכו בהידוק. ונחלקו הטור והמהר"ם האם מותר להדק במקום שאין דרכו בתקיעה.

הדעה האמצעית הט"ז והמ"ב - לדעת הטור רפוי שדרכו בהידוק מותר, ולמהר"ם אסור.

הדעה המחמירה הלב"ש (וכן נראה דעת הב"י) - לכ"ע רפוי שדרכו בהידוק אסור, ונח' הטור והמהר"ם במח' מקומית בכוס של פרקים.

העולה להלכה ברפוי שדרכו בתקיעה

הב"י הרמ"א הגר"ז וכ"כ כמה ראשונים - דאסור.

ומאיך החזו"א חידש להקל אף ברפוי אף שבדרכו בתקיעה.

העולה להלכה בהידוק במקום שאין דרכו בתקיעה

לגר"ז והחזו"א, לדעת הטור מותר, והחזו"א נטה להקל כדעת הטור.

ומאיך לשאר הפוסקים אסור וכ"כ הרמ"א.

(יש להעיר על לשון האורחות שבת פרק ח' סעיף מז "הרכבה בכלי שאין דרכו בתקיעה" - יש מהפוסקים שנראה מדבריהם שאין להתיר להרכיב כלי באופן מהודק אף במקום שאין רגילות לתקוע את החלקים זב"ז באופן

שיהיה בזה איסור תורה, והחזו"א כתב להקל". מש"כ י"ש מהפוסקים שנראה מדבריהם אינו מדוקדק, דכ"כ הרמ"א להדיא).

היתר של כיסוי הכלים

כתבו האחרונים שהברגה בכיסוי הכלים מותרת.

ביאור ההיתר בכיסוי הכלים

א' הגר"ז כתב כיון שאינן עשויין לקיום כלל, רק לפותחן ולסוגרן באותו יום, אינו נחשב בנין. (ז"ל "כיסויי כלים העשויים כך בחריצים סביב (שקורין שריו"ף) אע"פ שמהדקין אותם בחוזק מאד על פי הכלי אין בהם שום איסור לא בנטילתן משום סתירה ולא בהחזרתן משום בנין לפי שאינן עשויין לקיום כלל רק לפותחן ולסוגרן תדיר גם בשבת עצמה ולא אסרו בנין עראי וסתירתו אלא כשאנו עשוי על מנת לסותרו בשבת עצמה כמו שיתבאר בסי' ש"ד").

ב' החזו"א כתב דכלי שמיועד לפתוח ולסגור ודאי דאין שני החלקים מתאחדים זה עם זה דאם יתאחדו יתבטל מהם כל שימוש הכלי ובכה"ג ל"ח חיבור, וזה מה דכתבו הט"ז והמ"א סי' ש"ג דמותר לתקוע את כיסוי הכלי כיון שעומד לסגור ולפתוח, היינו דווקא בכיסוי שאין סתימת הכלי בנין אלא שימוש דכלי שתום לעולם אינו כלי, וכל ענין הכלי הוא להיות פתוח ולשמש בו, ולכסותו שלא בשעת שימוש, והלכך אין הכיסוי והכלי כחד אלא שני גשמים משתתפים בשימוש, אבל הרכבה הדרושה לשימוש כמו קנה סיידן, ומטה של טרסיים, וזרם החשמל, אף תיקון לשעה חשיב בונה.

ג' הפרמ"ג מש"ז שיג' ז' כתב כלים שא"א להשתמש בהם כי אם ע"י פירוק והרכבה לאו מכה בפטיש ולא בונה דעשוי מתחילה לכך". **בערה"ש** סעי' ל"א כתב שכיון שזה דרך שימוש אינו נחשב בנין. **עד"ז** כתב **הגרש"ז** א"א מנחת שלמה, תנינא סי' יט אות ג (ז"ל "גלע"ד דכיון שזה דרך שימוש כשמיכל הגז של סודה סטרים מתרוקן במקום להוציאו ולמלאותו מחדש ולהחזירו למקומו נוח יותר להחליף אותו באחר, וכך דרך שימוש תמיד, לכן יש לראות החלפה זו כמכניס מלח מחדש תוך מלחיה אשר גם צריכים אח"כ הברגה בחריצים").

תמיהה על ביאור של הגר"ז

אם כוונת הגר"ז דלא שרי אלא א"כ דעתו לסותרו בשבת עצמה, יל"ע דלדבריו יהיה אסור לסגור כל הברגה כשהפתיחה הבאה תהיה לאחר השבת, ויהיה אסור לסגור בקבוק יין אם הפתיחה הבאה היא רק בשבוע הבא, וכן יהיה אסור לסגור מלחיה מפני שהפתיחה הבאה תהיה לאחר זמן, ומצאתי שהגרש"ז א"א בשו"ת מנחת שלמה תנינא סימן יט הק' כן על הגר"ז. וכתב לבאר דהיתר כיסוי הכלים הוא משום דכך דרך שימוש תמיד. (וכתב דלדבריו יתכן שאם הכלי ריק או המלחיה ריקה והוא מבריג אותם רק כדי להצניעם אפשר דאסור).

אולם אפשר לבאר דזו גם כוונת הגר"ז וא"צ דווקא לפתחו בשבת, וצ"ע.

תמיהה הגרש"ז על החזו"א

הגרש"ז א"א בשו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יא הביא את הבנת החזו"א בהיתר כיסוי הכלים, והביא מש"כ החזו"א דכלי שהרכבה דרושה לשימוש בו אף תיקון לשעה חשיב בונה ואין בזה היתר של כיסוי הכלים. והק' עליו, ז"ל "לפי"ז אסור להשתמש בשבת במגעול שהוא מורכב משני חלקים אשר כל חלק לבד אינו ראוי לכלום, וכמו כן יהא אסור לעשות בשבת זריקה לחולה שאב"ס מפני שחיבור המחט עם המזרק חשיב בונה, ואף לכסות מכסה של מלחיה וכדומה ולהבריג יש לאסור משום בונה הואיל והשימוש הוא רק ע"י שניהם יחד. (כ"כ בשמירת שבת כהלכתה פרק לג הערה מט "שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דמפשטות הדברים נראה נראה דההיתר של כוס של פרקים הוא אפי' כשכל חלק בפ"ע אינו ראוי לכלום,

ואי לא אמרינן הכי, יש לאסור להבריג מכסה של מלחיה בשבת, וגם יהא אסור להשתמש בבקבוק של תינוק אשר המכסה והבקבוק אחד בלי השני לא ראויו לכלום).

ביאור דעת החזו"א ונפק"מ למלחיה

החזו"א בת"ד כתב לבאר ההבדל בין מנורה לקנה סיידים, וביאר דמנורה ה"ה מתחבר ומתאחד ומה שמפרקו אינו לצורך השימוש כלל ולכן חייב משום בונה, משא"כ קנה סיידים ה"ה מפרקו ומחברו לצורך תשמיש נוסף ולכן אי"ז מתחבר ומתאחד, ולכן אין חייב משום בונה. אומנם כתב החזו"א דבראשונים מבואר דהחילוק בניהם דמנורה ה"ה בתקיעה, וקנה סיידים הוא מהודק.

אח"כ כתב לבאר מדוע בקנה סיידים אין ההיתר של כיסוי הכלים, וביאר דאף שקנה יש לו שני שימושים, מ"מ גם לולי הפירוק והחיבור יש שימוש בכלי, משא"כ בכיסוי הכלים אין שימוש בכלי אלא ע"י פתיחתו (ואף שיש שימוש לאיחסון מה שבתוכו מ"מ כל האיחסון בכלי הוא עבור השימוש בו, לכן אין האיחסון נחשב שימוש כלל), לכן אין הכיסוי מתאחד עם הכלי ולכן אין בזה בנין בכלים.

(החילוק בין כיסוי הכלים דמותר דדרכו בכך, למטה של טרסיים שאף שדרך לפרק אסור, מבואר למש"כ החזו"א דיסוד ההיתר שכל דא"א להשתמש בכלי ללא הפתיחה אין בזה בונה, אולם במטה של טרסיים הפירוק אינו עבור שימוש בכלי אלא כדי לטלטלה ממקום למקום, וכ"ה במנורה של חוליות. אולם האבנ"ז סימן ריא ס"ק כ כא, והגרש"ז א"א במנח"ש כתבו באופן אחר, דמטה היות ומחברים אותה במסמרים אף אם מפרקים כל יום היות ה"ה בונה גמור).

עולה להבנת החזו"א בת"ד, שיש ג' דרגות, א' מנורה יש בזה בנין גמור וחייב, דחלקי המנורה מתאחדים ממש, ואף שפעמים מפרקים אותה, מ"מ היות וכל הפירוק אינו לצורך השימוש במנורה החלקים מתאחדים יחד ויש בזה בונה.

ולהבנת החזו"א גם חשמל נחשב שמתאחד לגמרי, ומה שמכבים את החשמל אי"ז לצורך השימוש אלא מטעמי חיסכון, וע' מש"כ בזה במכתב לגרש"ז א"א.

ב' קנה סיידים כלי שיש בו כמה שימושים אבל שייך להשתמש בו ללא פירוק והרכבה ה"ה אסור מדרבנן (אומנם כתב שבראשונים מבואר דהוא דרבנן מחמת שאינו בתקיעה אלא בהידוק).

ג' כיסוי הכלים מותר אף בהברגה שהוא כתקיעה והוא משום דכל מטרת הכיסוי הוא לפתוח את הכלי להשתמש במה שבתוכו (ואף שיש שימוש לאיחסון מה שבתוכו מ"מ כל האיחסון בכלי הוא עבור השימוש בו, לכן אין האיחסון נחשב שימוש כלל) לכן החיבור אינו מתאחד כלל.

ומעתה יש לדון האם מלחיה ה"ה כדרגה א' או ב' או ג'.

לכאורה נראה דה"ה כדרגה א' כמנורה של חוליות. דהרי במלחיה הכיסוי נצרך לשימוש במלחיה לכן ה"ה מתאחד עם הכלי, ומה שבסוף שנגמר המלח צריך לפתוח את המכסה אפשר דאי"ז צורך השימוש של הכלי אלא ה"ה כמש"כ החזו"א כפירוק מנורה של חוליות וכיבוי החשמל. ומלחיה אינה כקנה הסיידים, דלקנה הסיידים יש שני שימושים בכלי לכן החלקים אינם מתאחדים לגמרי, משא"כ למלחיה אין שני שימושים ואדרבא הכיסוי משלים את השימוש בכלי.

ומאיידך אפשר דה"ה כדרגה ב' כקנה הסיידים (להבנת החזו"א לולי דברי הראשונים). דהא אינו ממש כמנורה, דמנורה הפירוק כלל לא עבור השימוש במנורה. משא"כ במלחיה, הפתיחה והסגירה ה"ה בשביל שימוש נוסף במלחיה.

ומאיידך אפשר לומר צד נוסף דה"ה כדרגה ג' וככיסוי הכלים. דמלחיה אינה כקנה הסיידים דקנה של סיידים גם אם לא יחבר ויפרק את הקנה הנוסף (אף שמחמת זה לא יהיה לו את השימוש המקסימלי), מ"מ יש לקנה שימוש אף במצב זה. אולם במלחיה אף שאפשר להשתמש בו כשהוא

אם נחשב כתקוע מצד החיבור יהיה אסור. ואם נחשב כמהודק להבנת הגר"ז והחזו"א - לשו"ע מותר, וכן נקט החזו"א. ולהבנת הט"ז והמ"ב - מצד החיבור אסור. אולם יש להתיר מדין כיסוי הכלים.

'לגו' בינוני - נראה דהוא כמהודק.

להבנת הגר"ז והחזו"א - לשו"ע מותר, וכן נקט החזו"א. ולהבנת הט"ז והמ"ב - מצד החיבור אסור. אולם יש להתיר מדין כיסוי הכלים.

'לגו' גדול - אפשר דנחשב כרפוי.

היות ודרכו ברפוי אי"ז חיבור ומותר.

'קליקס' - נראה דה"ה כלגו קטן והגדרתו או כתקוע או כמהודק (תלוי בהבנת תלוי המח' הראב"ד והסמ"ג).

דינו כלגו קטן.

'משחק מגנטי' (חתיכות ריבוע ומשולש עם מגנט) - נראה דנחשב לרפוי

היות ודרכו ברפוי אי"ז חיבור ומותר.

'קפלה' (חתיכות עץ שמנחים אותם זע"ז ללא חיבור). - אינם מחוברים כלל ואין בזה בנין בכלים כלל.

'פליימוביל' - חיבור חלקי 'פליימוביל', או כתקוע או כמהודק (תלוי בהבנת תלוי המח' הראב"ד והסמ"ג), אולם אין בזה היתר של כיסוי הכלים היות והוא נשאר לזמן רב לכן אסור לחברו בשבת.

התבאר דמשחק הרכבה שהוא רפוי ודרכו ברפוי - מותר. אכתי יש מקום לדון, שהרי נתבאר בראשונים שני ביאורים מתי יש בנין בכלים, או באומנות וגבורה, או העושה כלי מתחילתו. ולטעם של עושה כלי מתחילתו יש לדון דאם עשה צורה חדשה שלא היתה קודם שמא אף ברפוי יהיה אסור, דאפשר שכל הקולא דרפוי מותר הוא רק לטעם של אומנות וגבורה. **ומ"מ נראה** דכיון דלא נעשה כלי חשוב דהרי"ז רק משחק המיועד לפירוק והרכבה, אי"ז כעושה כלי מתחילתו, ולכ"ע יהיה בזה היתר של כיסוי הכלים.

התבאר דיש במשחקי הרכבה היתר של כיסוי הכלים. אכתי יש לדון לטעם של עושה כלי מתחילתו האם שייך בזה ההיתר של כיסוי הכלים, דאפשר דרך באופן שכל הבנין בכלים הוא מחמת חיבור החלקים בחוזק, יש היתר של כיסוי הכלים משום דהכיסוי מיועד לאותו השימוש לפתוח ולסגור והחלקים לא מתאחדים. משא"כ בהרכבת המשחק, חוץ מחיבור החלקים ה"ה גם עושה כלי מתחילתו, דהרי קודם החיבור, חלקי המשחק היו ללא צורה כלל, וכעת נוצר דבר חדש, ואפשר דבגונא דיש בונה גם משום יצירת הכלי, לא מהני היתר כיסוי הכלים.

ובאמת יש מקום לטענה זו אם ההבנה בהיתר כיסוי הכלים מפני שזהו שימוש לפתוח ולסגור (כמ"ש הערוה"ש והגרש"א), יש מקום לומר שבלגו שעושה צורה חדשה אפשר דיהיה אסור.

אולם להבנת החזו"א שההבנה בהיתר כיסוי הכלים שכל שהחיבור שסותר את השימוש אין זה בונה, דאין החלקים מתאחדים, ודאי שאף שעושה צורה חדשה בלגו יהיה מותר, דאם ישאיר את הלגו מחובר השימו במשחק יתבטל.

ומ"מ נראה דכיון דלא נעשה כלי חשוב דהרי"ז רק משחק המיועד לפירוק והרכבה, אי"ז כעושה כלי מתחילתו, ולכ"ע יהיה בזה היתר של כיסוי הכלים.

יתבאר דעת הגרש"א, ודעת הגרש"א ומה שיש להעיר בזה.

דעת הגרש"א - ששכ"ה פרק ט"ז יט כתב לדון בשני סוגי משחקים, א' משחק שאין החיבור בחוזק, א"צ למנוע מילדים לשחק בו. ב' משחק שהחלקים תקועים זב"ז היטב אסור לשחק בו.

סגור (ואדרבא עיקר שימושו שהוא סגור), מ"מ היות ואינו מיועד לשימוש חד פעמי אלא לשימוש קבוע, ועבור השימוש התקין והרגיל במלחיה יש לפותח ולסגור כשנגמר המלח, ובאופן שלא יכול לפרק ולחבר חסר בשימוש הבסיסי של הכלי (דהרי אם ידביקו את הכיסוי למלחיה, וודאי ה"ה מבטל בזה את השימוש במלחיה), לכן החלקים אינם מתאחדים ואין בזה משום בונה. (ואין לומר דכיון דיכול לקנות מלחיה חדשה אין פתיחת הכיסוי נחשב כצורך שימוש בכלי והחלקים יתאחדו, זה אינו, דהא מלחיה אינה מיועדת לשימוש חד פעמי, אלא לשימוש רב פעמי והפתיחה והסגירה ה"ה עבור שימוש בכלי).

להבנה זו יתיישב ק' הגרש"א על החזו"א, דבאמת אף לחזו"א פתיחה וסגירה של מלחיה ובקבוק תינוק יש בהם היתר של כיסוי הכלים.

העולה לענין חיבור משחקי הרכבה בשבת

יש לדון בזה מכמה פנים א' האם אסור מחמת חיבור החלקים, מדין תוקע, מהודק, רפוי שדרכו בתקיעה, רפוי שדרכו בהידוק.

ב' אף אם מחמת החיבור יש סיבה לאסור, אכתי יש לדון להתיר מדין כיסוי הכלים.

א' האם אסור מחמת חיבור החלקים

משחק הרכבה המוגדר כתקוע - מצד החיבור יהיה אסור, (אבל אפשר דיהיה מותר מדין כיסוי הכלים ע' להלן).

משחק הרכבה המוגדר כמהודק - להבנת הגר"ז והחזו"א דנח' הטור והמהר"ם האם מותר אף בהידוק כשאין דרכו בתקיעה - לשו"ע דהעיקר להלכה כדעת הטור יהיה מותר, וכ"ה לחזו"א שהיקל כדעת הטור. אולם למש"כ האחרונים דיש להחמיר כהמהר"ם, מצד חיבור אסור.

ומאיך להבנת הט"ז והמ"ב במח' הטור והמהר"ם, אף לטור בהידוק יהיה אסור, ולהבנה זו לכ"ע מצד החיבור אסור..

משחק הרכבה המוגדר כרפוי אם דרכו בהידוק - להבנת הט"ז והמ"ב יהיה תלוי במח' הטור והמהר"ם, ולשו"ע העיקר להקל כהטור, והמ"ב מחמיר לכתחילה כהמהר"ם.

ולהבנת הלב"ש, (וכמשנת' אפשר דכן הוא דעת הב"י והמג"א) - לכ"ע רפוי שדרכו במהודק אסור (ורק לסמ"ג שהביא המג"א יהיה מותר).

משחק הרכבה המוגדר כרפוי ודרכו ברפוי - מותר

ב' האם אפשר להתיר מדין כיסוי הכלים

אף אם מצד חיבור הלגו יש לאסור, מ"מ יש לדון להתיר מדין כיסוי הכלים.

נראה דלהבנת החזו"א פשוט שאין איסור בנין בלגו דכל השימוש בלגו זה לפרק ולהרכיב דהרי אם ידביקו את הלגו בדבק יתבטל המשחק לגמרי, וכן להבנת הערו"ש והגרש"א אין זה בונה אלא שימוש בכלי ומותר. אולם לגר"ז שכתב שצריך לפרקו באותו יום, אם מפרקים את הלגו באותו יום מותר, ואם לא מפרקים באותו יום לכאורה אין את ההיתר של כיסוי הכלים (אומנם כמשנ"ת אפשר דגם הגר"ז מודה דא"צ דווקא לפרקו בשבת, דאל"ה לגר"ז יהיה אסור לסגור בקבוק יין שדעתו לפותחו בשבוע הבא).

ג' גרע מבנין לשעה

הפוסקים דנו האם בנין לשעה הוי בנין, מ"מ הכא היות ומראש דעתו לסותרו ולפרקו בכל שעה, גרע אפילו מבנין לשעה.

ד' צירוף השיטות שאין בנין בכלים

יש מקום לצרף את השיטות שאין בנין בכלים וכן נראה בגר"א שנוטה לשיטה זו.

העולה לענין כמה משחקי הרכבה המצויים

'לגו' קטן - הגדרתו או כתקוע או כמהודק (תלוי בהבנת תלוי המח' הראב"ד והסמ"ג)

ז"ל השש"כ "אין למנוע מילדים לבנות באבני פלא כשאין חיבורם בחוזק. אבל אם צריך לחבר החלקים בברגים או לתקועם זב"ז היטב אסור, ולכן אין לבנות באבני לגו וקליקס שה"ה נתקעים זב"ז בחזקה". ובהערה נז ביאר את הצד לאסור אף שמותר לחבר כלי רפוי, דאפשר להחזיר של לגו חמור - "דאבני פלא שרגילין לעשות בהן צורות שונות, וכיון שאין האבנים מחוברות זו לזו אפשר **דחשיב כל פעם כעושה דבר חדש**, אך מ"מ עכ"פ לקטן שלא הגיע למצוות אין לחוש, וגם אפשר דאפילו אם יכול להתקיים הבנין שבנה מאבני הפלא, אבל מ"מ כיון שניכר וידוע לכל שאין הבנין שבנה עשוי לקיום כלל, וגם אינו אלא צעצוע של ילדים, בכגון דא אין זה נחשב אפילו בגדר של בנין ארעי ולא גזרו בו רבנן אטו קבע".

מאיך בהערה נ"ט הביא מהגרשז"א להתיר אף הרכבת לגו בחוזק ובתקיעה מדין כיסוי הכלים - "אפשר דנ"ד דומה לכיסוי של כלים דשרי אפילו ע"י בורג ומשום דרגילים לסגור ולפתוח תמיד וה"נ במשחקים הרי רגילים תמיד לשנותם".

וכ"כ בספר בנין השבת, ובספר אורחות שבת, בשם הגרשז"א דהתיר לשחק בלגו בשבת.

דעת הגריש"א - כתב בספר שבות יצחק (פ' ב) - הרכבה ופירוק של לגו, קליקס, בין אם החיבור נחשב מהודק ובין אם נחשב כתקוע, יש בהם היתר של כיסוי הכלים, דהא אם המשחק ישאר מחובר הרי בטל השימוש במשחק.

אולם כתב לדון לאסור משני טעמים, א' דאפשר דל"ש בזה היתר של כיסוי הכלים - משום דכיסוי הכלים מותר משום דהכיסוי ה"ה מיועד לאותו השימוש לפתוח ולסגור, משא"כ הרכבת המשחק ה"ה כעושה כלי מתחילתו, דקודם היו החלקים ללא צורה כלל, וכעת נוצר דבר חדש. **אולם כתב לדחות**, דאפשר דאין זה מלאכת מחשבת דלא נעשה כלי חשוב, דהרי"ז רק משחק המיועד לפירוק והרכבה (עד"ז כתב השש"כ בשם הגרשז"א להתיר).

ב' אפשר דלגו חמור מטעם אחר, דכל דע"י קיבוץ החלקים עושה בנין וצורה אסור דה"ה דומה לקיבוץ בתאנים וגבינה שמקבצם בצורת ארוך או מרובע דיש לזה חשיבות בונה, אע"פ שביטול הצורה מוכרח בזמן האכילה, ע"כ מוכח שאין בבונה שעושה צורה היתר של כיסוי הכלים. ומטעם זה כתב דהיות ובמשחקים מטרת הקיבוץ הוא לבנות צורה אסור אף שהמשחק נועד להרכבה ופירוק.

ויש להעיר על דבריו, א' דבלשון המג"א סימן שמ"ק יז שביאר מדוע בקיבוץ תאנים אין בונה (ז"ל המג"א, "צ"ע דלמה לא יתחייב בזה משום בונה גבי המגבן, וצ"ל דלא מקרי בונה אלא כשמוכין ליפותו ולהשוותו") נראה דלא בא כלל לומר גדר חדש בהלכות בנין בכלים עם דינים שונים.

אלא בא לבאר דבתאנים חיבור סתם ללא צורה אין בזה משום בונה, דהרי בסתם חיבור כלים אין בזה משום בונה, ורק באופן שיש הידוק או חיבור או קשר בין החלקים, רק אז יש בנין בכלים.

לכן בכלים רק שיש חיבור חזק ה"ה החלקים מתאחדים וחייב משום בונה.

ובמגבן היות והחלקים בגבינה באמת מתאחדים ונעשים גוף אחד ונשארים כך, יש בזה איחוד וחיבור גמור וחייב משום בונה, אף ללא שיהיה צורתה יפה ושווה.

אבל בתאנים, סתם חיבור של תאנים אי"ז בונה, היות והתאנים אינם מחוברים בחוזק ככלי, ואינם מתאחדים לגמרי כגבינה, אלא הם אינם אלא כערימת תאנים והיות ואין איחוד בין החלקים לכן אי"ז בונה, ורק כשיש חיבור מהותי וצורה חדשה ככה"ג אי"ז סתם ערימת תאנים, אלא יש חשיבות לחיבור ולאחיד החלקים ומחמת איחוד החלקים חייב משום בונה.

ב' עוד יש להעיר, דלכאורה א"א להוכיח ממגבן וקיבוץ תאנים דכל הבונה צורה אין בזה היתר של כיסוי הכלים - מהא דאף שעומד לאכילה אפ"ה אסור.

משום דבאמת במגבן ובתאנים החיבור אינו בטל כלל אף בשעת האכילה, דהא כשאוכל את הגבינה, החלקים שבה לא מתפרקים וחוזרים למה שהיו קודם החיבור.

וכן בתאנים כשאוכל את התאנים ה"ה חותך ואוכל וא"צ כלל לפרק את החיבור והאיחוד שעשה, (ואף אם בפועל מפריד את התאנים, מ"מ היות ויש לו אפשרות לחתוך ולאכול אין בזה חיסרון באיחוד והחיבור), ומשום הכי אין בזה את ההיתר של כיסוי הכלים, דכל ההיתר של כיסוי הכלים הוא משום דא"א להשתמש בכלי ללא שיפריד את הכיסוי, לכן החיבור אינו חיבור ומותר לפרקו, אבל בגבינה ובתאנים היות ולא חייבים לבטל את החיבור אין בזה את היתר של כיסוי הכלים.

ולמשנת' אין ראייה שבכל קיבוץ חלקים שעשה צורה אין בזה היתר של כיסוי הכלים.

ומעתה במשחקי הרכבה היות וודאי לא רוצים שהחלקים יתאחדו דא"כ יתבטל המשחק, לכן החלקים המחוברים אינם מתאחדים, ויש בזה ההיתר של כיסוי הכלים.

בגבינה חייב על קיבוץ החלקים, אף שלא עושה צורה

כן מבואר בלשון המג"א - דהא המג"א לא הק' ולא ת' מדוע מגבן חייב משום בונה, אלא הק' רק מדוע בחיבור תאנים אין משום בונה, ות' דהיות ואין החלקים מתאחדים זע"ז אין משום בונה, ורק אם ע"י החיבור נעשה צורה יש לאיחוד משמעות וחיבור התאנים נחשב לבונה.

גם במ"ב בסימן שיט ס"ק סג כתב דהעושה גבינה חייב משום בונה, וביאר משום שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשה גוף אחד דומה לבנין. מבואר בדבריו דהעושה גבינה חייב אף ללא שעשה צורה, משום דהחלקים מתאחדים.

וכן מבואר בערוך בשלחן סימן שמ"ח "מגבן נשתנה צורתו מן קודם הגיבון לאח"כ כמו בבנין מעצים לבית, ולא כן בתאנים".

וכן עולה מדברי החיי אדם כלל לט סעיף א, ז"ל החי"א "אפילו בדבר מאכל שייך בנין, כגון המגבן גבינה וכיוצא בו. ולא דוק גבינה, אלא אפילו המדבק פירות ומכוין לעשותם בעל תמונה ארוך או מרובע, חייב משום בונה", הרי דכתב רק בפירות דצריך לכוון לעשות צורה. אולם בנשמ"א כלל צג נראה דגם במגבן חייב משום בונה כשמתכוון ליפותו.

והביאור בהא דמגבן חייב משום בונה אף שאין בנין אלא בקרקע.

או כמשנת', דבגבינה החלקים מתאחדים לגמרי וא"א להחזירם למה שהיה. ורק בתאנים שהחלקים אינם מתאחדים כ"כ, בזה אם עשה מהחלקים צורה חדשה יש בזה איחוד וחיבור וחייב.

ואפשר לבאר עוד, דהיות ובמגבן בחיבור החלקים יש יצירה חדשה, ה"ה כעושה כלי מתחילתו דחייב משום בונה. כ"כ הרשב"א בדף קב דיש בנין בכלים - כעושה כלי מתחילתו, וכתב שם דלהבנה זו מובן מדוע מגבן חייב משום בונה אף דאין בנין אלא בקרקע, דכל שעושה מתחילתו יש לו חשיבות וחייב משום בונה. ובאמת לראשונים שכתבו דיש בנין בכלים - בחיזוק וגבורה, ע"כ צ"ל כמ"ש דכ"ז בכלים דשני חלקי כלי מתאחדים זע"ז רק בחיזוק וגבורה, אבל מגבן אף דהחיבור לא נעשה ע"י חיזוק וגבורה, מ"מ היות וחלקי הגבינה מחברים ומתאחדים וא"א להחזירם למצב הקודם דה"ה נהפכים לדבר אחד, לכן חייב משום בונה.

תוספת שבת

עלון השבוע
לרפוא"ש הגאון
רבי חזקיהו משה
בן רחל (לפידות)
לרפ"ו"ש
בתוחש"י

זמני הדלק"נ שבת פרשת בשלח
ירושלים: 4:43 מוקדם: 4:33
בני ברק: 4:57 מוקדם: 4:47
מודיעין עילית: 4:52 מוקדם: 4:42
חיפה: 4:49 מוקדם: 4:39
טבריה: 4:46 מוקדם: 4:36

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בפסקי הלכה אקטואלים בשבוע שעבר, עקב הבצורת בגשמים:

ורוצה לתקנו, שיחזק את שמירת השבת, שכך כותב התוס' ביבמות ששבת זה המצוה שמביאה כבוד ה' יותר מכל המצוות, (ה: ד"ה כולכם) "דכבוד הקב"ה הוי טפי בשמירת שבת מבשר מצות דמעיד על המקום שברא העולם, כדאמרין דמחלל שבת ככופר במעשה בראשית" עכ"ל,

וזכינו שכעת התרבה כבוד שמים בשיחרור המיוחד של החטופה (א.ב.) שהתחילה לשמור שבת ביום חול, ושנזכה שכל השבויים ישובו במהרה וללא חילולי שבת..

בעצרת תפילה של חקלאים עקב הבצורת, אמר מרן שליט"א כך: זכינו שהתאספנו כאן, ורצינו לבקש ללמוד כל יום שתי הלכות שבת, לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה. אנחנו נבקש מכל האחים שלנו, שיתפללו אבל גם ילמדו הלכות שבת, השבת היא כח אדיר! אנחנו נעשה חסד איש עם רעהו, והקב"ה יעשה גם איתנו חסד אבל עיקר העיקרים זה שבת! ונזכה לשמוע מהאחים שלנו היקרים, בשורות טובות, בנוסף הביא מרן שליט"א בשיעורו שאדם שגרם חילול ה'

פרשת בשלח הוכרזה ע"י מרן החפץ חיים זיע"א לשבת חיזוק תוספת שבת,

לעולם ועד ובודאי זכות שבת יעמוד לימינם לעתיד לבוא להגן עליהם מכל רע ולזכות לחזות בנעם ה' וכמה צריכין לשמוח אותן האנשים שזוכין לעסוק בענין קדוש כזה, ומה נכון הוא שיתקבצו תמיד לטכס עצה איך להתנהג שלא ירפו ידיהם מזה כי בעו"ה גדול כח היצר בזה וטוב שיעשו חיזוק למצוה זו. וכעין שמצינו במסכת ר"ה כ"ג: שהיה עושה רבן גמליאל סעודות גדולות לעידי החודש כדי שיהיו רגילין לבוא ויחדו לזה את פרשת בשלח שבה התחילה התורה לזרז לענין שבת,

וכך כתב מרן החפץ חיים זיע"א בספרו שם עולם פרק ו': ...וראיתי באיזה קהילות קדושות שנתיסדו אצלם חבורות הנקראות בשם מזהירי שבת, והם מסבבין ברחובות ושוקים על דבר סגירת החנויות ועל הדלקת הנרות שיהיה בזמנם וכן על דבר הטמנת התבשילים על מחרת שישגיוח שלא יתאחרו בזה וכן יסבבו בבתי מרחצאות לזרזם שיצאו מבעוד יום וכיו"ב.

וכמה גדול זכות האנשים האלו כי הם מזכים רבים במצוה קדושה כזו ועליהם אמר הכתוב ומצדיקי הרבים ככוכבים

בגודל מעלת 'קידוש לבנה' והלימוד הנלמד מפרשת בא ופרשת בשלח.

רק על עצמו שיפסיד המצוה אלא על הפסד הנחת של ה' על זה שאלפי בני אדם לא יברכוהו, והתפלל לה' למענו שיתראה הירח ויגיע לה' נחת רוח, ולכן גם ציוה לבניו שימשיכו בעבודה זו... (סי' לח)

והרבינו יונה (ברכות סוף פ"ד) מסביר שכיון שה' לא נראה לנו, וע"י צבא השמים ששומרים תפקידם, רואים גדולתו ולכן נחשב כהקבלת פניו, והלבוש כתב שניתקן הברכה על הירח שרק אותו אנו רואים בתנועתה, אפי' ששאר הכוכבים הרבה יותר גדולים מהירח, ובערוך השולחן האריך לבאר... וכתב שיש בזה הרבה סודות נסתרים, ותיקון לחטא אדם הראשון, וישראל נמשלו ללבנה, ולכן קבלו מצוה זו בשמחה, וכדי שלא יחשבו שאנו מתפללים ונותנים כבוד לירח אומרים לאחריה עלינו לשבח, ומסיימים כי ה' הוא האלוקים.. אין עוד (ביאה"ל ד"ה ומברך מעומד),

וידוע על גדולי עולם שהתאמצו מאד לקדש הלבנה, והיו נעורים בלילה בשבילה (ויש עדויות על מרנן הח"ח הגר"א וסרמן הגר"מ סולביציק והגרא"ל שטינמן בצעירותם).

כל המברך על הלבנה נחשב כמקבל פני שכינה וכל מעלותיה מוזכרת במאמרים הנאמרים בקידוש הלבנה... (ומקורם בגמ' סנהדרין מב. וזה נלמד "הזה" לכם ר"ח בפר' בא, מפר' בשלח "זה" אלי ואנוהו שבשניהם ראו שכינה, ויעויין במהרש"א שם ובדף לח. על סוד ניתן בע' אותיות, ויעויין במשנ"ב סוף חלק ד' סי' תכ"ו בהרחבה, ומומלץ לעיין שם), מצוה זו לבד שוה את כל בריאת העולם וכל ניסי יציאת מצרים, אפי' בלי שישראל יקבלו שאר התורה (רש"י ד"ה דיינן: אילו לא זכו למצוה אחרת "אלא לזו" שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחודש.. וכן תוס' יו"ט על הרא"ש ועוד) וזה נחשב כשקול ככל המצוות, ומי שלא קידשה חודש אחד הוי כנוזף מה', וכרבו שזרק כיתון על פניו בחג (יוסף אומץ) ובזמנינו הוי כעליה לרגל בחג (סדר היום)

ולכן יש לקיים קידוש לבנה, בשמחה עצומה עד מאד כל הברכה, ויחשוב במחשבתו בשמחה על גבורות ה' וחכמתו הנפלאה אשר במאמרו ברא שחקים וצבאם וכנזכר בברכה (יסוד ושורש העבודה שער ט') ובצואתו כתב היסוד ושורש העבודה שכשהיה מעונן וכמעט הגיע סוף זמן ברכתה, היה מצטער מאד, ולא

בגודל סגולות קידוש לבנה:

מהם, גם שמעתי שמי שיקדש הלבנה, מיום שקידשה שוב לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך, עכ"ל, (סי' תר"ב סק"ד) ומטעם זה כתב הלבוש שעדיף שיברכה לפני יו"כ, ושמצוה זו תכריע לזכות (ע"ש), ובספר הברית ביאר שהכוונה

הבאר היטב הביא מעשה, וז"ל: כתב בספר אור חדש מעשה באחד שפגעו בו אנסים בלילה ורצו להורגו, וביקש שיניחו לו לעשות מצוה אחת קודם מותו, והלבנה היתה בחידושה וקידשה בכוונה גדולה, ונעשה לו נס כשדילג ג' פעמים כמנהג ונשאו הרוח וניצול

שתברכו ברכת הלבנה במוצ"ש תמצאו הצלחה, וכשתתכסה ותעלם ולא יוכלו לברך אותו החודש לא יהיה מוצלח ח"ו, עכ"ל, וכתב בספר זכר דוד: שעיקר כוונתנו תהיה לברך לה' ולא רק כדי לזכות לסגולותיה..

"לא ימות בידי אדם", וכמ"ש "כך לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה", ואפי' מבעל בחירה, וזה רמוז בפסוק: החודש הזה "לכם", שכשקידשתם אז החודש שלכם.. ומאידך הביא המשנ"ב בס"ק ד: כתב בספר מגיד מישרים: סימן זה יהיה בידך, בחודש

4 טעמים למה נשים לא מברכות קידוש לבנה

אין לנשים לברך, שחז"ל הפקיעו מהם המצוה, ולכן יוצאים בהבדלה מאיש ולכתחילה לא יבדילו בעצמם.

ועוד תירצו עפ"י החת"ס (שבת כא:): שנשים ששמעו איש בביתם שמדליק חנוכיה פטורות מלהדליק, ואינן נוהגות כדעת המהדרין שכל אחד מדליק בעצמו, בגלל שחז"ל תיקנו שההדלקה ברה"ר בפתח הבית, וכל כבודה בת מלך פנימה, לכן לא תיקנו לנשים לברך על המהדרין, ורק כשאין איש שמדליק בבית מוטל עליהם להדליק, וממילא כיון שקידוש לבנה כתב הרמ"א שמקומה תחת כיפת השמים, שהיו כהקבלת פני שכינה (תכו ד' וס"ק כ"א) לכן חז"ל פטרו נשים מברכה זו, ומשום צניעות, אבל בגמ' בסנהדרין משמע שנשים בא"י כן נהגו לברך "ברוך מחדש חדשים", "האי נשי דידן נמי מברכי" ע"ש, והמג"א הבין שזה לישנא בעלמא..

ובמנח"י תירץ בשם הלב האריה שבאמת הירח רצתה שהשמש תאיר יותר והיא תשאר כמו שהיא, וה' לא יכל להגדיל השמש מפני הרשעים שאינם ראויים, ולכן נשאר לו ברירה רק להקטין הלבנה, וזה ראה ה' מיד בבריאת הלבנה, ולכן עשאה קטנה אבל זה בגלל חטא עץ הדעת (ועיין ספר לבנה בחידושה עמ' תרסב, ובעמ' תרי באיסור ההסתכלות בירח וכן במשנ"ב ס"ק יג ג' שיטות)

למה נשים לא מברכות על הלבנה, כתב המשנ"ב (בסימן תכו) כי הם גרמו לפגמתה, ומטעם זה אסור לנשים לברך ברכת הלבנה, ועוד הביא המג"א בשם השל"ה שהיו מצוות עשה שהזמן גרמא ופטורות,

ושואל החכמת שלמה שאינו מצוות עשה שהזמן גרמא ורק המציאות היא שא"א לברך כשהירח מתחיל להתקטן... ועוד קשה איך נשים גרמו לפגם הלבנה הרי היא נפגמה כבר ביום ד' לבריאה שטענה שאין שני מלאכים משתמש ים בכתר אחד, ולכן גם נבראו לה כוכבים לפייסה? ולכן נקראת בשם "המאור הקטן", (וכמפורש חולין ס:): ותירצו שבגלל קיטרוג הלבנה נענשה שהיא קטנה מהשמש, אבל היה לה אור עצמי והיתה מאירה כל החודש, ולאחר חטא חוה ניטל ממנה אור העצמי ויש לה רק אור מהשמש, ולכן מתקטנת בחצי השני של החודש, וזה נאמר בקידושה, א: למלאות פגימת הלבנה.. ב: ויהי אור הלבנה כאור החמה וכאור ז' ימי בראשית (משפטי התורה עלון 199)

ועוד תירץ המג"א בהלכ' הבדלה סוף סי' רצו שאפי' לרמ"א שנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא (שיטת ר"ת), זה רק במצוה שיש בה עשיה מלבד הברכה, (ישיבת סוכה, שופר) משא"כ מצוות שיש בהם "רק הברכה" כהבדלה וקידוש לבנה,

סיפורי הצלה בזכות אמירת ברכת הלבנה

לקדש את הלבנה, פעם אחת בעת שהחזון איש היה בישיבת תפארת ציון, התבהרו השמים ונראתה הלבנה, וכולם מיד נעמדו וקידשו את הלבנה, לאחר שסיימו אמר החזון איש, עשינו עתה ביטוח שלא נמות החודש במיתה משונה.

פעם נסעו הרב צ'ין שליט"א ראש ישיבה באנגליה עם רבי שמואל לופיאן זצ"ל (בנו של רבי אליהו לופיאן זי"ע) ועוד כמה ת"ח לשמחה, ובאמצע הדרך ביקש ר' שמואל שיעצרו את הרכב לעשות ברכת הלבנה, ואמרו לו שזה כביש אוטוסטרדה ואין שום אפשרות לעצור באמצע. אמנם הוא ביקש ג' פעמים והר' צ'ין שליט"א שהיה הנהג, הבין שיש דברים בגו ונעתר לו, ועצר ועשו קידוש לבנה.

ואחר זמן מה, היה ערפל כבד מאוד, ואירעה רח"ל תאונת שרשרת קשה, שגם מכוניותם נתכווצה כולה, והיה להם נס שכולם יצאו בריאים ללא שריטה קלה. וא"ל ר' שמואל זצ"ל שהנה זכינו למצות קידוש לבנה שהיא קבלת פני שכינה ובזכות זה ניצלנו.

בספר מתנת חיים (ימים נוראים) כתוב: זכיתי לשמוע מעשה נורא מרבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שסיפר את המעשה לאחר קידוש לבנה והיה בוכה בשעה שסיפרו (והיה נוהג לספר מעשה זה בכל חודש אחר שקידש הלבנה, והיה בוכה בכל פעם) וכך היה מספר: פגשתי באיש אחד מוצל מאש הנאצים הארורים ימ"ש שנשתעבד תחת עול הברזל שלהם במחנות השמדה, משך כל שנות המלחמה, ושאלתי אותו, אחי!!! איך החייתם את נפשכם ונשאתם בחיים באותו מצב כל אותן השנים? מה החזיק אתכם ולא הביא אתכם לידי יאוש? והשיב לי, מצוה אחת היתה בידינו לקיים קידוש לבנה, ופעם בחודש היינו יוצאים החוצה בלי רשות ובסכנת משפט מות, ומקדשים את הלבנה, וכשאמרתי "שְׁהֵם עֲתִידִים לְהַתְּחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ. וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם" וכו' התבוננתי שהרי הקב"ה עתיד לחדש כנשר נעורינו, כמו הלבנה, ודבר זה החיה את נפשי ולא ליפול למצולות היאוש.

היה מעשה עם מרן החזון איש זצ"ל בעת המלחמה בארץ, שבאחד מהחודשים היה מאוד מעונן וכמעט ולא היה שייך

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

סנהדרין דף לט-א

נשמה וגוף

"א"ל ההוא אמוגושא לאמימר מפלגך לעילאי דהורמיז מפלגך לתתאי דאהורמיז, א"ל א"כ היכי שביק ליה אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה".

רש"י מפרש שהחלק העליון הוא שד, והתחתון הוא הקב"ה. ולפי דבריו קשה מדוע דוקא החלק התחתון שייך להקב"ה.

אמנם לפי התוס', וכ"כ המהרש"א והגר"א באגדות רבב"ח, הפירוש הוא להיפך: העליון הוא הקב"ה, והתחתון הוא השד. ומבאר המהרש"א שיש באדם חלק רוחני וחלק גשמי. החלק הרוחני הוא העליון שנמצא בו המוח והנשמה, והחלק התחתון הוא הגוף הנמוך. אותו אמוגושא שאל, שבהכרח שני החלקים מגיעים משני מקורות שונים.

תשובת אמימר היא שאדרבה העבודה היא לחבר את הגשמי לרוחני. מטרת האדם היא לקדש את הגוף. הגר"א במשלי מביא שהנה יש נר"נ - נפש היא החלק התחתון, נשמה היא החלק העליון, והרוח באמצע היא האדם עצמו. ובידו לבחור אם להעלות הכל לנשמה, או להוריד הכל אל הנפש הבהמית.

ובאגדות רבב"ח ("לידי חיזי לי הורמיז") כתב הגר"א שכשם שאפשר לקדש את החומר, יש דרך הפוכה, לקלקל את הרוחניות. ואלו שנאמר עליהם שפניהם כשולי קדירה (נראה הפירוש, שהפנים משקפים את הרוחניות והפנימיות, ואותם אנשים משחירים את החלקים האלה).

ועכ"פ שני החלקים מגיעים מאותו מקור. וזה מה שהגויים מתקשים להבין, כיצד גם החלק הגשמי יכול להתחבר לרוחניות. ונצרף את דברי הרמ"א (ס' ו) על החתימה "מפליא לעשות" - "ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי".

וזה הלחך הגדול בגמ' כאן, שגם החלק החומרי ניתן לשייכו לעליונים, שכן אף הוא של הקב"ה.

דף לט-ב

קבורת משה

"א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלקיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה כי קבריה למשה במאי טביל, וכי תימא במיא והכתיב מי מדד בשעלו מים, א"ל בנורא טביל דכתיב כי הנה ה' באש יבא, ומי סלקא טבילותא בנורא, א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

וכתב היד רמה (ועל דרך זו במהרש"א ועוד): "לאו דוקא א"ל לקיים מה שנאמר ענה כסיל כאולתו, כלומר לדברך אפי' אם היה צריך לטבול הוה יכולנא למימר לך דטביל בנורא וכו', מיהו ח"ו דאיכא טומאה קמיה קב"ה ואין שום דבר מלכלכו כדי שיטבול באש או בדבר אחר".

ולשון המהר"ל: "כי הוא ית' נבדל מהכל שלכך נקרא אש כי האש הוא נבדל מהכל ולא יצטרף אליו דבר טומאה".

החת"ס (דרשות ח"א דף קנו). מבאר כי צדיקים אינם מטמאים כי כבר בחייהם נטבלו הם ונגעלו מכל גיעול ותיעוב, וכיון שהם נטבלו בחייהם בליבון והגעלה שוב אין הנוגע ומתעסק בהם במוותם בעי טבילה במים כי לא נטמא מנגיעותם. וידוע מרע"ה נתקדש בענן ויכסהו הענן ששת ימים למרק אכילה שבמעיו (יזמא ד, ב) וא"כ נגעל ונטבל מרע"ה באש שבענן ולא בעי הנוגע טבילה, והיינו דא"ל 'דטביל בנורא' לא קאי אהקב"ה אלא מרע"ה כבר טבול בנורא מעיקרא ולא טימא כלל.

עוד מובא שם בהערה מכת"ק של החת"ס, דהשקו"ט של הגמרא היא כיצד מגיע הצדיק לקדושה וטהרה. ואם תאמר במים, כלומר ענווה, זה אינו, דכלפי הקב"ה אין זה ענווה, שאפילו מה אינו עניו כלפיו יתברך. אלא הדרך היא אש, כלומר עזות דקדושה, שכאשר שם את כל כוחו ומוסר את חייו למען עבודת ה', אז אפשר להגיע לקורבה גדולה.

דף לט-ג

מפלתן של רשעים

"ויעבר הרנה במחנה, א"ר אחא בר חנינא באבוד רשעים רנה, באבוד אחאב בן עמרי רנה, ומי חדי קוב"ה במפלתן של רשעים הכתיב בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו ואמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב לפי שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים, דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה, באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה".

וצ"ב מדוע הקושיא ("ומי חדי קוב"ה") נשאלה רק אחרי שפירשנו דהפסוק "באבד רשעים רנה" קאי על אחאב, הלא על עצם הפסוק קשיא.

וביאר היערות דבש (ח"ב דרוש א), דהנה הפירוש בכך שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים, הוא שהקב"ה חפץ בתקנתם של הרשעים ולא באיבודם. [וכ"כ המהרש"א שהמושג שמחה אצל הקב"ה הוא שיש לו חפץ ורצון, וכבר אמר הכתוב כי לא אחפון במוות הרשע כי אם בשובו מדרכו וחייה, וזהו שלא נאמר כי טוב במפלתן של רשעים דכי טוב נאמר על הקיום והרצון לפניו.]

כאשר יש רשעי ישראל שמתים, בזכות זה הם מפסיקים לעשות עבירות, ומתחילים בתהליך התיקון. ועל כן היה אפשר להסביר דבאבוד רשעים רינה, הוא גם עליהם עצמם, דסוף סוף מתחילים את תיקונם. אך אחרי שפרשנו פסוק זה על אחאב, והרי תנן לקמן בפרק חלק דאין לו חלק לעוה"ב, ושוב אין כאן תיקון, מעתה קשה על מה השמחה, שהרי אין הקב"ה שמח על מפלתן של רשעים שאינם מגיעים לתיקון (כמו מצרים שטבעו).

ובמהר"ל כאן איתא דברים נפלאים: עיקר תכלית העולם שכבוד שמים יגיע מכל דבר בעולם. והוא שאנו מתפללים בימים נוראים "ויתנו לך כתר מלוכה" שכל העולם כולו יקבל את קב"ה כמלך. וכשיש כאן גילוי רק מהצדיקים, ואבידה לרשעים, אין זו תכלית העולם, ואין שמחה.

רבי צדוק הכהן ועוד ספרים מדברים הרבה על כך שיש עבודת איתכפאי - לכפות את הרע. ויש אתהפכא - להפוך את הרע לטוב. וזו עיקר התכלית. וכאשר אנו פוגשים רע שנאבד ולא נתקן, אין בזה רינה ושליומות.

דף מ

אחרי רבים להטות

במרגליות הים עמד בהערה נפלאה בענין אחרי רבים להטות. מצד הסברה היא נראה שהרבים צריכים להיות כולם עומדים באותה סברה. שכן אם כל אחד מהם בא מכוח סברה נפרדת, איך ניתן לצרפם, הרי חולקים זה על זה. אולם הדין בסנהדרין הוא שהולכים אחרי הרוב אפילו אם לא מסכימים זה לזה בטעם הדבר. ומביא לכך כמה ראיות.

ובש"ך (חו"ס ס' כה, יט) כתב שאם יש איסור דאורייתא והרבים מסכימים להקל מב' טעמים, אין מצרפים אותם יחד, "מיהו דוקא כשבאנו להתיר דין שאנו מסופקים בו מתוך החיבורים, הלכך כיון שאין הרבים לפנינו חיישינן שמא בזה העיקר כאותו פוסק שמחמיר ובאיך מילתא העיקר כפוסק השנה דמחמיר,

שמספר ק"כ הוא תרומה של העולם. דהעולם קיים ו' אלפי שנים, תרומה היא אחד מחמישיים (שני אחוז), וזהו מספר ק"כ מתוך ו' אלפים. נמצא שכל אלו שהגיעו מכוח משה שייכים לתרומת הקודש של העולם. הם שייכים לקדושה באופן מיוחד, והם היו המנהיגים בשלבים שונים של ימי עם ישראל, כתרומת קודש ששתל הקב"ה באותם דורות.

דף מב

קידוש לבנה

"כל המברך את החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה. תנא דבי רי"ש אלמלא זכו ישראל להקביל פני אביהן שבשמים פעם אחת בחודש דיים".

צ"ב מדוע ברכת הלבנה היא הקבלת פני השכינה, ע"פ קבלה יש בזה ענינים עמוקים מאד. וננסה לבאר ע"פ פשט.

וביסוס הדברים שמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל אודות המצוה הראשונה "החודש הזה לכם". וצ"ב מדוע מכל המצוות נבחרה מצוה זו להיות הראשונה. והיה יותר ראוי לכא' שתהיה זו מצות אמונה או שמירת שבת.

וביאר הגרמ"ש דהנה כלל ישראל מונה ללבנה, ואוה"ע מונים לחמה. הלבנה משתנית כל חודש, ואילו החמה קיימת באופן תמידי לאורך השנה ומשלימה מחזור בתום שנה. אין בשנת החמה חדשים ואין במחזור הלבנה שנים. נמצא שהלבנה שייכת לחודש, והחמה לשנה. חודש הוא מלשון חידוש. שנה הוא מלשון ישן. הלבנה מראה חידוש בעולם, בעוד שהחמה מראה קביעות ויושן.

הרמב"ן בסו"פ בא מבאר שהכפירה הגדולה שיש בעולם היא כפירה בחידוש העולם. האומר שהעולם קדמון כופר בבורא. אם העולם מחודש, פירושו שיש לו התחלה אמצע וסוף. יש לו תכלית. אמונת בריאת העולם מחייבת חידוש שמוביל לאיזה מקום.

כשעם ישראל מתחיל את התהליך של כלל ישראל. כל ענינים להראות שיש בורא ומחדש לעולם. על כן פותחת המצוה של קידוש החודש, שכן כל מפעלו של כלל ישראל הוא בתוך המערכת של החודש, של החידוש. המאמר הראשון של העולם הוא בראשית שבו נברא הזמן, אשר מהווה את המסגרת של המציאות. כך מאמר 'החודש הזה לכם' הוא המקום שבו חי ופועל כלל ישראל. כל מקום שגלו שכינו עמם, ונמצא שהם מגלים את המערכת של החידוש. זו מצוה ראשונה שנצטוו ישראל.

מעתה מוזבן שבכל פעם שמברכים על הלבנה, מכירים בחידוש שלה. לפיכך יש כאן הקבלת פני השכינה, דגילוי הלבנה מראה את בשורת החידוש של העולם וגילוי השכינה, גילוי הבורא בעולם.

דף מז

ערבות

לשיטה אחת לא נתעברו ישראל זה לזה על הנגלות, אלא משעברו את הירדן. היינו שמושג הערבות מתחיל בארץ ישראל.

וביאור הדבר, כפי שהבאנו לעיל (דף כ') גבי ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, מדברי המהר"ל, שלא נעשו ישראל מחוברים להיות עם אחד לגמרי עד שהגיעו לא"י והיה להם מקום אחד הוא ארץ ישראל. ע"א"י הם נחשבים עם אחד לגמרי. ומכך נובעת הערבות - מלשון שמתערבים זה בזה.

ונוסיף בזה ע"פ דברי הרס"ג הנודעים "אין אומתנו אומה אלא בתורותיה", כלומר התורה היא החיבור הפנימי של כלל ישראל. ונצרף את דברי הרמב"ן שעיקר המקום שמקיימים בו את התורה, הוא רק בא"י, ובחו"ל אינו אלא בגדר "הצבי לך ציונים". ונמצא שכיון שהתורה היא הדבק שמחבר את ישראל להיות עם אחד, ממילא עד שלא נכנסו לא"י, שהוא מקום קיום התורה, לא היו בגדר אומה.

אבל כשהרבים לפנינו פשיטא דאזלינן בתרייהו אע"ג שאין מסכימים מטעם אחד, דלא אשכחן בשום דוכתא דסנהדרין או דיינים צריכים הרבים לומר טעם אחד". וכן דעת המהר"ט ("ח"ב סי' ט). וראיתם מהגמ' לעיל (לד, א) דכותבים דברי המזכים והמחייבים כדי שלא יאמרו טעם א' מב' מקראות דאין מוזין להם אלא אחד, משמע דוקא מב' מקראות דעל כרחק חד מנייהו שקורי משקר, דחד מהנך קראי ע"כ לאו להכי אתא, הא אם אמרו ב' טעמים שאינם דרשת הפסוקים, אין מניעה מלצרפם.

עוד הביא ממדרש רבה (ויקרא ד, ו) דגוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, "כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משווין עמנו בע"ז. א"ל יש לך בנים. א"ל הזכרתי צרתי. א"ל למח, א"ל הרבה בנים יש לי, בשעה שהן יושבין על שלחתי, זה מברך לאלהי פלוני וזה מברך לאלהי פלוני... א"ל עד שאתה משווה אותנו לך, לך השווה את בניך". ומשמע אפוא שאין נחשבים רבים כשבאים מטעמים שונים.

אך מציין המרגליות הים להמשך המדרש שם, ששאלו תלמידיו את ריב"ק: "לזה דחית בקנה רצון, לנו מה אתה משיב", הרי שבאמות ניתן לצרף טעמים שונים לרוב. וממשיך המדרש "אמר להם בעשיו כתיב ביה ו' נפשות וכתיב ביה נפשות הרבה וכו', וביעקב שבעים נפש וכתיב ביה נפש אחת וכו', אלא עשיו שהוא עובד לאלהות הרבה כתיב ביה נפשות הרבה, אבל יעקב שהוא עובד לאלוה אחד כתיב בו נפש אחת". וביאר המרגליות הים שכאשר כולם עובדים לאלוק אחד כולם מצטרפים לדעה האמיתית, משא"כ כשכולם עובדים את השקר. שכאשר יש כאן דעת שוטים מול דעה ברורה, אין מתחשבים ברוב.

עכ"פ חזינן שמעיקר הדין מצרפים דיינים שנותנים טעמים שונים. ע"פ הסברה אין סיבה לצרפם, אך זה חלק מגוזה"כ של אחרי רבים להטות, שמצרפים אותם יחד להיות רוב אפי' שמצד הסברה אינם רוב, כל זה חלק מגוזה"כ דאחרי רבים להטות.

דף מא

ריב"ז חי ק"כ שנה

ריב"ז חי ק"כ שנים, מ' שנה עסק בפרקמטיא, מ' שנה למד, מ' שנה לימד.

איתא בסוף בראשית רבה (פרשה ק, י) "וישב יוסף במצרים וגו', ששה זוגות שנותיהם שוות. רבקה וקהת, לוי ועמרם, יוסף ויהושע, שמואל ושלמה, משה והלל הזקן, ריב"ז ורבי עקיבא. משה עשה בפלטיץ של פרעה מ' שנה ובמדין מ' שנה ושימש את ישראל מ' שנה, ריב"ז עשה פרגמטיא מ' שנה וכו'." הרי שריב"ז מקביל למשה רבינו.

ובשער הגלגולים (הקדמה ל"ו) איתא שרבי עקיבא וריב"ז מגיעים משורש נשמת משה רבינו, ויש להם אחיזה וקורבה עמו.

במגלה עמוקות (פרשת שמות; פרשת ואתחנן אופן ק"צ; ועוד) מבאר שמושה חי ק"כ שנה וזה רמזו בגימטריא של המילה "הסנה". וד' פעמים נאמר "הסנה" כנגד משה רבינו, הלל, ר"ע, ריב"ז. במקום אחר הוא מונה חמש פעמים, והפעם החמישית היא כנגד יהושע שהיה אמור לחיות ק"כ שנה. וכל אישים אלו שייכים למשה רבינו: הלל מגיע מגופו של משה, ר"ע וריב"ז משתי הידיים. במג"ע פרשת שמות משמע שר"ע מגיע מצד ימין "מוליך לימין משה זרע תפארתו", "זרע" ראשי תיבות זה רבי עקיבא. אמנם בקהלת יעקב (ערך הלל) כתב שרבי עקיבא הוא צד שמאל וריב"ז צד ימין.

ומוסיף המג"ע שאמרו לעיל (יב,א) שיש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו אלא שאין הדור זכאי, דהלל הוא המשך של משה רבינו. הלל ראשי תיבות "הוא לך לפה" דמשה רבינו סוד תושב"כ והלל סוד תושב"ע דהיינו המשניות.

עכ"פ כל מי שהגיע משורש משה רבינו, חי ק"כ שנה.

ונציין עוד מה שלמדתי עם מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, ע"פ דברי הגר"א,

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בשלח תשפ"ה

ודרך הנהגה זו דאף וחימה הוא שהקב"ה מעניש עד כדי כליה גמורה. ומצינו דבר זה בפסוקים בכמה דוכתי, דהנה בפרשת וחימה אם שמוע באזהרה על ע"ז כתוב 'וחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם מהרה'. וכן מבואר במה שהבאנו לעיל דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם'. ובשירת האזינו כתוב 'כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית'. וכן בסוף פרשת ואתחנן כתוב 'פן יחרה אף ה' בך והשמידך מעל פני האדמה'. ואצל פנחס בסוף פרשת בלק כתוב 'ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם וגו' וישוב חרון אף ה' מישראל', ובריש פנחס כתוב 'פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' ולא כליתי את בני ישראל', ונבחרו נקרא פנחס משיב חימה בן משיב חימה, הרי מבואר דרך מחמת דשב חרון אף השם הוא דלא כילה אותם. הנה מבואר דיש הנהגה של חרון אף וחימה שהקב"ה מביא פורענות עד אבדון וכליון גמורים.

ונראה דזהו ביאור ההנהגה דלא נתנחם דאיתא במדרש, דהיינו דגם אחר שנתקיים בהם הדין המגיע להם, וגם אחר שנידונו י"ב חודש כדתנן בעידות, וכבר נענשו בעשר מכות, ונתקיים בהם הדין שהובטח בברית בין הבתרים לאברהם אבינו, מ"מ לא נתנחם הקב"ה ולא שב מחמתו עליהם, ונהג עמהם במידת אף וחימה, ומכאן נוסף להם עוד עונש ופורענות. והנהגה זו של חימה היא הוספת פורענות עד אבדון וכליון גמורים, וזהו דאיתא במדרש דאמר הקב"ה איני מתנחם עד שאהרוג לכולך, היינו דלא ישוב חרון אפו מהם ולא ינחם מחמתו עד שיהרוג את כולך, והיינו שיאבדו ויכלו לגמרי, וזהו שכתוב ביואל 'מצרים שממה תהיה', דהיינו דתאבד לגמרי ותידון לכליון גמור, דהרי כך הוא ההנהגה של חימה וחרון אף.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' (י"ג, י"ט). הנה מפורש דהטעם שלקחו עצמות יוסף, הוא משום השבועה דיוסף. ונראה לומר בזה עוד דהנה כתוב בתהלים 'הים ראה ויניס' ואיתא בחז"ל דהים ראה ארוננו של יוסף ועי"ז נקרע, ומבואר דארוננו של יוסף נצרך לעצם היציאה ממצרים, דקריעת ים סוף היא גמור היציאה. ובתוס' שאנץ סוטה דף יג. הביא דברי המדרש, ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש, ונכנסה בו באותו עור רוח חיים, והיינו דכתיב בתהלים נוהג כצאן יוסף. ויש ללמוד מזה שארוננו של יוסף שהיה מחלך עם ישראל במדבר, היה זה בבחינה שיוסף הנחיג את עם ישראל בצאתם ממצרים. וא"כ י"ל דמטעם זה היו צריכים להעלות את עצמות יוסף עמם.

מרכבות פרעה וחילו ירה בים וגו'. (ט"ו, ד'). יש להעיר בלשון הפסוק

וייה בשלח פרעה וגו' ולא נחם וגו'. (י"ג, י"ז). בביאור הענין ד'ולא נחם אלוקים' איתא במדרש אע"פ ששלחם פרעה, לא נתנחם הקב"ה, משל למה הדבר דומה, למלך שנשבה בנו, והלך אביו והצילו מן הלסטים והרגו, והיה הבן אומר לאביו, כך וכך עשו לי, כך וכך חכו אותי ושעבדו אותי, אע"פ שהרגו לא היה מתנחם, אלא היה אומר כך וכך עשו לבני, כך עשו המצרים שעבדו את ישראל שנאמר וימררו את חייהם, הביא עליהם הקב"ה עשר מכות וגאל את בניו, אעפ"כ היה אומר, איני מתנחם עד שאהרוג לכולך, שנאמר 'וינער ה' את מצרים בתוך הים', וכתוב 'סוס ורוכבו רמה בים', וכתוב (יואל ד') 'מצרים לשממה תהיה', לכך נאמר ולא נחם.

מבואר מדברי המדרש, דאף לאחר שכבר הביא עליהם עשר מכות, ונגאלו ישראל ממצרים, אעפ"כ היה הקב"ה אומר איני מתנחם עד שאהרוג לכולך, ורק מחמת זה שלא נתנחם הוא דניער אותם בים, ומשום כך נענשו במה דכתיב ביואל 'מצרים לשממה תהיה'. ומבואר דיש ענין מיוחד והנהגה מיוחדת של הקב"ה שאינו מתנחם, ומכאן הנהגה זו הוא דנענשו המצרים, נוסף על עשר המכות.

והנה דבר זה צריך הסבר, דהלא המצרים נענשו במכות כדין הראוי להם על כל מה שעשו לישראל, כמפורש בדברי חז"ל שהיה זה מדה כנגד מדה על מה שהצרו לישראל, ומבואר בפסוקים דכל ענין המכות היה לקיים ההבטחה של ברית בין הבתרים ד'גם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', ובמסכת עדיות תנן דמשפט המצרים שנים עשר חדש. א"כ צריך להבין מה ביאור ההוספה על הדין, אשר נדונו ונענשו בכח הנהגה זו שהקב"ה לא נתנחם.

ונראה לבאר בזה, שכשם שכלפי מדת הדין, יש הנהגה של מדת הרחמים, שהיא הנהגה ליכנס לפנים משורת הדין, כן על משקל זה יש הנהגה להיפך, והיא הנהגת חימה להוסיף עונש על שורת הדין, דנחמה עניינה הוא להיות נח מחימה, ולא נתנחם עניינו הוא שלא נח מהחימה, דאע"פ דכבר נעשה הדין והעונש כשורת הדין הראוי, מ"מ לא נח הקב"ה מחמתו, ועי"ז שלא נח נוסף עוד עונש, וזהו הנהגה של לא נתנחם. ודבר זה מבואר בפסוק בענין הטא העגל דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם', והיינו דאע"פ שכבר נחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות, מ"מ עדיין פחד משה מהאף והחימה, ועי"ז ש בתרגום יונתן וברמב"ן שהאריכו בזה. וכן מבואר בפסוקים בישעיה (פרק ה') בענין החורבן והגלות, דאפילו שכבר גלו מ"מ 'בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה', הרי דגם אחר שכבר נעשה הדין והעונש, מ"מ יש ענין והנהגה של חרון אף וחימה, שמכוחה ומחתה באים עוד עונשים.

לעילוי נשמת הגאון המובהק רבי אברהם יצחק ב"ר נתן שלוסברג זצ"ל

מותיקי פארי תלמידי רבנו מרן הגרי"מ זיע"א

דברתחילה כתוב ירה בים בסתמא, ולבסוף כתוב טבעו בים סוף. ונראה לבאר עפ"י דברי המכילתא שטבעו היינו בטיט, דאין טביעה אלא בטיט, והיינו הטיט שהיה באופן מרכבות מצרים כמש"כ רש"י שעמוד ענן היה יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיו, ונענשו בזה מצרים במדה כנגד מדה, כדכנ"ג וימררו את חייהם בחומר, נעשו להם המים כטיט ונשתקעו בהן.

והנה עוד איתא במכילתא עה"פ ירדו במצולות, מה ת"ל במצולות, מלמד שנפרץ הים הגדול לתוכו והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות, הנה מבואר דלא רק מימי ים סוף היו שם, אלא גם מימי הים הגדול היו שם. אשר לפי זה יש לפרש דמרכבות פרעה וחילו ירה בים, זה קאי על מה שטבעו במים, וזהו לשון ירה, שהוא לשון השלכה וזה היה למים, והמים הרי לא היו רק מימי ים סוף, אלא גם מי הים הגדול היו שם, על כן כתוב בסתמא ירה בים, וסיפא דקרא דטבעו בים סוף, דזה קאי על מה ששקעו בטיט, זה היה בקרקעית הים, וזה היה רק בקרקעית של ים סוף, על כן כתוב טבעו בים סוף.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף וגו'. (ט"ז, כ'). במגילה דף יד. יליף מפסוק זה דמרים הייתה נביאה. ויש לדקדק מדוע דווקא כאן נקראת בתואר 'נביאה' יותר משאר מקומות.

והנה איתא שם שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן, ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל, ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך, וכיון שהשליכוהו ליאור, עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך, היינו דכתיב ותתצב אחותו מרחוק לדעה, לדעת מה יהא בסוף נבואתה. ויש לדקדק למה נזכר ענין הנבואה על לידת משה מושיען של ישראל כאן בעת שבאה לומר שירה.

ונראה לבאר בזה דרך השתא בקריעת הים הוא דנשלם קיום נבואתה, דנבואתה הייתה שיוולד מושיען של ישראל, וקריעת הים הוא גמר השלמת הישועה, וכמבואר בפסוק ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, הרי דרך אז הוא דנשלמה הישועה, וממילא נמצא דרך

עכשיו נשלם קיום נבואתה. ולפי"ז מבואר דנזכר כאן ענין הנבואה שעתיד ליוולד מושיען של ישראל, דרך עכשיו הוא דנתקיימה הנבואה, בזה דנגמר היציאה ממצרים, ונשלמה הישועה. מעתה גם מבואר הא דהוזכרה כאן בתורת נביאה, כיון דכאן הוא דנתקיימה נבואתה.

ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם וגו'. (ט"ז, ל"ה). הנה כפל הכתוב ענין אכילת המן. וביאור הכפילות הוא כמבואר ברש"י דבסדר ירידת ואכילת המן היו שתי חלקים, ונחלקו בזמניהם, דבז' באדר שמת משה פסק המן מלידה, אבל המשיכו לאכול המן עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן. ורישא דקרא מדבר מזמן אכילת המן, שזה היה עד בואם אל הארץ, וסיפא מדבר מזמן ירידת המן, שזה היה עד בואם אל קצה ארץ כנען, שזהו ערבות מואב מקום קבורת משה.

ומבואר דהכתוב מחלק את שתי העניינים ומזכיר זמן ירידת המן בפני עצמו, וזמן אכילת המן בפ"ע. וצריך ביאור דכיון דהמשיכו להסתפק מן המן גם אחר שפסק מלידה, איזה נפק"מ יש מזה שפסק מלידה, ולמה הוזכר זמן הפסקת הירידה כזמן בפני עצמו.

ונראה לבאר דבזמן היו שתי עניינים נפרדים, דמלבד שהיה את עצם הדבר שהיה להם מן לאכול, גם היה בזה ענין בפני עצמו של ירידת המן, וביאור הענין בירידת המן, הוא עפ"י הכתוב בתהלים וידברו באלוקים אמרו היוכל קל לערוך שולחן, וע"ז אומר הכתוב להלן שם ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח, וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו וגו'. ומבואר בכתוב דירידת המן היה בגדר של עריכת שולחן שהקב"ה ערך שולחן לישראל. וכן מבואר להדיא מדברי הגמ' ביומא דף ע"ז איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי. הרי דירידת המן, היה בגדר של עריכת שולחן, שהקב"ה ערך שולחן לישראל. ויש לומר דזהו הביאור בענין ירידת המן, דירידת המן היה עריכת שולחן שערך הקב"ה לישראל, והוא ענין בפ"ע מלבד עצם הדבר שהיה להם מזון לאכול. ובהו מבואר היטב שהכתוב מונה את זמן ירידת המן בפ"ע.

בע"ה, שבט תשפ"ה. אל כבוד בני הישיבה היכל שמואל היקרים בראשות הגרא"י פרובר שליט"א הנני בזה בענין התפילה, הנה כל ענין התפילה איתא ע"ז בגמ' בברכות דף ו'. מאי כרום זולת לבני אדם אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזולזלין בהם, ופרש"י כגון תפילה שעולה למעלה. ולכן תפילה צריכה חיזוק, וחיזוק תמיד, אך עתה אנו באים באופן מסויים על תפילות בישיבה. והנה התפילות בישיבה מלבד שהם מסדרי הישיבה בזמנים קבועים שמחייב כל בן ישיבה, עוד התפילה בישיבה יש בה שבה גדול וכמה מעלות טובות במעלות התפילה, משום שהתפילה במקום שלומדים ויגיעים בתורה זהו המקום הנבחר ביותר לתפילה, וכמ"ש בגמ' בברכות דף ח' ואמר אביי כו' לא הוה מצלינא אלא היכה דגרסינא רבי אמי ורבי אסי אע"ג דהוה להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מזלו אלא ביני עמודי היכא דהוה גרסי, הרי שמקום עסק התורה הוא מקום קבוע הנלמד מהכתוב - לתפילה. עוד שבה גדול באשר התפילות בישיבה הם בנחת רוח ובאין מפריע מעוברים ושבים בביהמ"ד, והתפילה אינה כלאחר יד, ואפשר לכיון בתפילה, וכמ"ש גבי המלאכים להקדיש ליוצאם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה. עוד עצם הדבר שמתפלל בכל יום במקום קבוע, על זה כ' בגמ' בברכות דף ו' כל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם בעזרו, כי אברהם קבע מקום לתפילתו, ופרש"י אלוקי אברהם בעזרו כדרך שהיה [הקב"ה] עוזר לאברהם, הרי שתולה ההצלחה של אברהם אבינו במה שקבע מקום לתפילתו, וכל העושה כן הוא יזכה לעזרת ה' כהמשך למה שהקב"ה עזר לאברהם אבינו והוא לימוד עצום. וצריך לבוא לישיבה להיות בתחילת התפילה, כי התפילה יש לה סדר, תחילה ברכות השחר, ואח"כ כל פסוקי דזמרה, ואח"כ ק"ש וברכותיה, ואח"כ שמו"ע. וכל הסדר הזה תקנו חז"ל וחכמים הראשונים, וכשבא באמצע פסוד"ז וצריך למהר ולדלג, מפסיד כל סדר מהלך התפילה. ולכן בחור נבון היגע בתורת ה' בא לישיבה להתפלל בקביעות מתחילת התפילה, בסדר נכון, אשריו ואשרי חלקו. ויהי רצון שיתקבלו תפילותינו ברחמים לפני הקב"ה להבין ולהשכיל את כל דברי תלמוד התורה, להיות לתלמידי חכמים מפוארים בישראל, בברכת ה' שומע תפילה, ובסייעתא דשמיא בכל אשר יפנו.

וע"ז באע"ה לכבוד התפילה ולכבוד עמלי התורה בטהרה

חיים פיינשטיין

גם אני מצטרף לכל הדברים האמיתיים והשובים הנ"ל

משה הלל הירש

נחל אליהו

מתיקות התורה ומתיקות החיים

"ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמו מרה... ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים" (טו, כג-כה)

עושה יותר בלאי? כשהוא עומד בפקק יש הרבה יותר בלאי, אפילו שפה הוא נוסע 300 קילומטר ופה הוא נוסע 300 מטר. אתם יודעים למה? מה עושה את הבלאי? לא הנסיעה עצמה, כשנוסעים אפשר לנסוע אלפי קילומטר ואין כמעט בלאי, מה שעושה את הבלאי זה שהוא מתניע ועוצר, מתניע ועוצר, כל התנעה עושה בלאי. זה משל רבותי, הנמשל הוא הנפש של האדם. מי שעושה "וישלך אל המים", מי שלומד 18 שעות ביממה, הוא מחובר לתורה, אין לו דברים אחרים בראש. ברגע שהוא מחובר לתורה אין לו בלאי. מה עושה את הבלאי? מי שבעצם בנטיה שלו הוא לא מחובר ללימוד, הוא מחובר לשטויות, לנייעס, לכל מיני דברים, אבל הוא נשמה טהורה, הוא לומד, הוא יודע להגיד את כל מה שכתוב על מעלת התורה, כמה העיקר זה תורה, תורה, תורה, התורה היא כל תכלית הבריאה וכל העולמות נוצח נצחים, הוא רוצה להיות תלמיד חכם, הוא לא רוצה להיות עם הארץ. אבל כשהוא מתחיל ללמוד, אחרי חמש דקות נכבה המנוע. הוא נזכר בנפש החיים בשער ד' על מעלת התורה ושוב הוא לומד, ושוב אחרי חמש דקות נכבה המנוע. ואחר כך עוד עשר דקות ונכבה המנוע. יש לו בשעה מאה הצתות ולכן זה עושה בלאי. קשה לו ללמוד. למה? כי הוא לא מחובר ללימוד, הוא מחובר לדברים אחרים. אם אתה רוצה ליהנות מהלימוד "וישלך אל המים וימתקו המים" תזרוק את עצמך לתורה, אז תהנה.

מה קונים בישיבה?

אני רגיל לשאול בחורים צעירים, מה צריך לקנות בישיבה בתורה? חלק אומרים שצריך לקנות ידיעות, חלק אומרים שצריך לקנות הבנה ישרה, לא סתם הבנה אלא הבנה ישרה. שניהם צודקים, ידיעות - אין כמו גירסא דינקותא, אם לא עכשיו אימתי. והבנה ישרה - זה גם צריך להיות על נייר חלק, לפני שיהיה שבשבתא כיון דעל על. אבל יש דבר שיותר חשוב מהכל, הדבר הכי מרכזי, לקנות צימאון לתורה. חשק. ללמוד בצימאון.

היום איכשר דרא, יש רבבות של אברכים, כולם נראים לכם אותו דבר, סדר יום קבוע. קמים בבוקר, יוצאים לתפילה, הולכים למטפלת, סדר א', סדר שני, כולל ערב, כולל שישי שבת, הם נראים לכם אותו דבר. אתם לא יודעים איזה פערים יש! יש אברכים ויש אברכים. יש אברכים שנהנים מכל רגע של לימוד, אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא. כשמגיע סוף הסדר הוא מרגיש שלקחו ממנו גלידה. ויש אברכים שהם בבחינת תינוק הבורח מבית הספר. אלו שזכו בשנות הבחורות לקנות צימאון, הם נהנים מהלימוד, אפשר לדבר איתם גם על סוגיות שהם למדו לפני שנה שנתיים, נכון שלא על כל הפרטים בכל סוגיא, אבל על הנושאים הכלליים. ואלו שהתעסקו בתור בחורים בשטויות, לא היו מחוברים ללימוד, גם כשהוא הולך לכולל הוא לא נהנה מהלימוד. כל פעם שיש איזה משהו הוא רץ כתינוק הבורח מבית הספר, מגיע סוף הסדר מגיעה הגאולה. בקושי הוא זוכר מה שהוא למד בשבועיים האחרונים, לא זוכר כלום, לא נהנה, לא מחובר. והעצה איך לקנות צימאון היא, רבותי, "וישלך אל המים וימתקו המים".

כשהיו באים אל הסטייפלער ילדים לפני הבר מצוה לבקש ברכה, הוא היה אומר: מברכה לא יוצאים תלמיד חכם, תלמיד חכם יוצאים מלשבת וללמוד בהתמדה.

וישלך אל המים

ר' משה מרדכי שולצינגר זצ"ל סיפר שהוא שמע מהרב אברמסקי זצ"ל שראה פעם איזה ספר של אדמו"ר שמפרש את הפסוק הזה על דרך דרוש. "ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה" - מים זה תורה, "כי מרים הם" - לפעמים התורה זה מרה, זה קשה, קשה להתרכז, החשבון קשה. לפעמים החיים מרים וקשה ללמוד. מה העצה במצב כזה?

עצה ראשונה זה "ויצעק אל ה'" - אין כמו תפילה. העצה השנייה, תשמעו טוב מה העצה למי שקשה לו ללמוד "וישלך אל המים וימתקו המים" - תזרוק את עצמך לתורה וזה יהיה לך מתוק, מה שזה לא מתוק בגלל שאתה בחוץ, תזרוק את עצמך לתורה ויהיה לך מתוק. תיכף נרחיב בזה בעזר ה'. אמר הרב אברמסקי, כמה זה פשט בפסוק אני לא יודע, אבל הרעיון הוא מאוד אמיתי. והוא הוסיף ואמר, שהוא הלך לרבה שלו לר' חיים בריסקער, רב רבני, ואמר לו את הפשט! הזה, וגם ר' חיים הגיב אותו דבר, שכמה זה פשט בפסוק אני לא יודע, אבל הרעיון הוא מאוד מאוד אמיתי. מישוהו פעם התלונן לסטייפלער שמאוד קשה לו ללמוד, אמר לו הסטייפלער, גם לי קשה עד שאני נכנס לסוגיה, אחר כך זה מעין עולם הבא. מה הסוד הזה של "וישלך אל המים"?

מה יותר קשה?

שש שעות לימוד או שמונה עשרה שעות לימוד?

צריך לדעת יסוד גדול. ראיתי מודפס בשם המשגיח הגאון הצדיק ר' דוב יפה זצ"ל, שמועה בשם החזון איש, יסוד מאוד גדול. זה כל כך מצא חן בעיני שחייכתי להזדמנות לשמוע את זה ממנו פנים אל פנים, פגשתי אותו פעם בחתונה להבדיל בין חיים לחיים, אמרתי לו - אני רוצה לשמוע מכלי ראשון מה החזון איש אמר למשגיח. לר' דוב יפה היה הרבה שמועות ששמע מהחזון איש. ושמעתי ממנו מכלי ראשון, שהחזון איש שאל אותו: מה יותר קשה ללמוד שש שעות ביממה או שמונה עשרה שעות ביממה? מה אתם אומרים בסברא? שמונה עשרה, לא? עם שש שעות זה לא קל, אז שמונה עשרה על אחת כמה וכמה. אמר לו החזון איש: אני אגלה לך סוד, ללמוד שמונה עשרה שעות ביממה הרבה יותר קל מללמוד שש שעות ביממה. אני לא מתכוון שבחורים יתחילו ללמוד שמונה עשרה שעות, בחור צריך לישון טוב, לאכול טוב, אבל אני מדבר על העיקרון.

אני לא יכול להתווכח עם החזון איש אבל יש לי קושיה, הרי זה קל וחומר מעצמו, אם שש שעות זה קשה אז שמונה עשרה על אחת כמה וכמה, קל וחומר בן בן בן בנו של קל וחומר. אני לא יכול להתכווץ עם החזון איש כי אני לא ניסיתי אף פעם ללמוד שמונה עשרה שעות ביממה. אמנם החזון איש גם לא ניסה אף פעם ללמוד רק שש שעות ביממה, אבל בכל זאת החזון איש יודע יותר טוב.

מה התשובה לזה? נבאר את זה עם משל מהחיים. יש אנשים שיש להם רכב, בדיוק איך רכב נוסע אני לא יודע, לא למדתי אף פעם נהיגה, אבל דבר אחד אני יודע ותשאלו את זה כל אחד שיש לו רכב, לכל רכב יש בלאי, מה עושה יותר בלאי לרכב, כשהוא נוסע מחוץ לעיר 300 קילומטר על אוטוסטרדה עד אילת, או כשהוא תקוע בפקק בגאולה ביום שישי חצי שעה או ברחוב רבי עקיבא בבני ברק, מה

והוא היה עושה חשבון בסבלנות, ביממה יש 24 שעות, צריך לישון לא פחות מ-8 שעות, עוד שעותיים תפילה, עוד שעותיים אכילה שתיה וכל ענייני הגוף, נשאר 12 שעות. מי שילמד כל יום 12 שעות מובטח לו שהוא יהיה גדול בתורה. בימי ישי שבת אפשר קצת פחות, בבין הזמנים קצת פחות, אבל בשאר הימים כל יום 12 שעות. אבל אם במקום 12 שעות 4 שעות הוא שורף ורק 8 שעות הוא לומד, מתקיים בו אם תעזבני יום יומיים אעזבך, כל שעה של בטלה הורס שתי שעות של לימוד. אז מה נשאר לו?

שמעתי פעם מהמשגיח ר' דן סגל שהוא פגש אברך תלמיד חכם, שקוע בלימוד, אפשר לדבר איתו ברוב סוגיות הש"ס, הוא שאל אותו איך הגעת לזה? אמר אותו תלמיד חכם: כשהייתי בר מצוה אבא שלי לקח אותי לסטייפלער, והחלטתי לעשות את זה, ללמוד 12 שעות, ועד היום אני עושה את זה. וכמובן שצריך לזכור ללמוד לפי טבעו, בלי לחץ, מסודר, עם חזרות, עם כתיבה.

אבל שאלנו שאלה בחשבון. שני בחורים, ראובן ושמעון יש לכל אחד מהם 12 שעות ביום, ראובן לומד 12 שעות ושמעון לומד 10 שעות, שעתיים ביום הוא עסוק בנייעס ובשטויות. על פי חשבון היה צריך להיות שלמה שראובן מגיע בעשר שנים, מה שהוא מספיק בעשר שנים, שמעון צריך להספיק בכמה זמן? ב-12 שנה. לימדו אותי בחיידר שעשר כפול שתיים עשרה, ושתיים עשרה כפול עשר יוצא אותו דבר. אולם המציאות היא שלמה שראובן מגיע בעשר שנים, שמעון לא מגיע באלפיים שנה. אפילו שחסר לו רק שעותיים ביום. מה הסוד?

מה עושים עם השעות הפנויות...?

אתם יודעים מה הסוד? אם לשמעון היה רק 10 שעות ביום החשבון היה נכון. אבל אין לו רק 10 שעות, יש לו 12 שעות, שעותיים הוא מוציא על שטויות, על נייעס. וכיון שהקב"ה ברא לאדם צימאון, סקרנות, צימאון לחכמה. בעברית קוראים לזה צימאון אינטלקטואלי, סקרנות אינטלקטואלית. ראובן שלומד 12 שעות ביום יש לו צימאון רק לתורה, הוא מתיישב ללמוד ישר עם צימאון. תורה זה דבר מאוד מענין וכמה שיש יותר ידיעות יש יותר צימאון, אז יש תוספות פה ויש רשב"א כאן, יש קצות ויש חקירה של המשנה למלך, של המנחת חינוך, ומה עם הציור הזה, ומה יהיה כאן, ומה הסברא כאן, הוא חי הוא נהנה.

אבל שמעון שלומד 10 שעות ושעותיים הוא מבזבז על שטויות, הצימאון שלו זה על נייעס, אתה רואה שישם הוא קם לתחיה. הוא מתיישב ליד הגמרא אחרי שהוא הרג את הצימאון, הוא מתיישב בלי צימאון. אין לו את ה"וישלך אל המים וימתקו המים". זה הסוד הגדול, רבותי. כל השטויות שמכניסים בראש חוץ מתורה הם הבעיה, הבעיה היא לא החצי שעה או השעה שחסר לך, אם בשעותיים האלו היית מתעסק בנגרות זה לא היה כזה חורבן. אבל כשאתה מכניס לך שאיפות אחרות, צימאון לדברים אחרים, כשאתה מתלהב, מתעניין, התשוקה בדברים אחרים, רצחת את הצימאון שלך לתורה. כל העליה תלויה בצימאון. זה היסוד "וישלך אל המים וימתקו המים".

המר נהפך למתוק!

יש עוד הערה מוסרית במחשבה אחת של מוסר. לחזון איש היה אח גאון וצדיק, הגאון ר' משה קרליץ זצ"ל הי"ד. הוא הביא מדרש, "וימתקו המים" - המים הומתקו. אמר ר' משה קרליץ דבר נפלא, מה היה הנס? בדרך כלל, כשיש לאדם משקה מר, הוא מכניס לתוכו סוכר, סכרין, סוכרזית, להמתיק את המשקה, הוא לא ביטל את המרידות, המרידות נשארה, רק הטעם של הסוכר שיש בפנים מתגבר, מנצח את המרידות. ובמרה הנס היה שזה נהפך ממר למתוק.

ועל פי זה הוא אמר הערה מוסרית. בחיים יש קשיים, דברים מרים, מה עושה אדם שיש לו קשיים בחיים? הוא רוצה לברוח. יש אחד שאוהב לשמוע מוזיקה, יש אחד שעושה טיולים, יש אחד שמתעניין בחדשות. כל הדברים האלו הם בריחה, הוא לא המתק את המרידות של החיים, אלא הוא נתן לעצמו כדורים, סוכר, דברים אחרים שיתגברו על המרידות, אבל המרידות לא התבטלה. ומי שרוצה להמתק את המרידות מה הדרך? "וימתקו המים" - על ידי מים, מים זה תורה, "וישלך אל המים וימתקו המים", המים עצמם הומתקו. כשאדם עוסק בתורה המר עצמו נהפך למתוק, כל המר של החיים מתבטל, זה נהפך למתוק.

תרשו לי, על פי דרכו של הגאון ר' משה קרליץ אחיו של החזון איש לומר עוד מחשבה אחת של מוסר. יש כאלה שכשהם לומדים גמרא זה משעמם לו, הוא רק מחכה לרייד, פה יש ר' אלחנן, פה יש ר' ברוך בער, פה יש ר' נפתלי, ר' שמעון. עכשיו הוא קם לתחיה. הגמרא עצמה משעממת לו. אמרתי פעם שכל אלה פטורים מברכת התורה, למה? כי הגמרא בשבילם זה מכשירי מצוה. כמו שכתוב "על מה אבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחילה", וביארו החתם סופר והבית הלוי, שהם אחזו שצריך ללמוד הלכות תפילין רק כדי לדעת איך להניח תפילין אבל לא בשביל המצוה עצמה של לימוד התורה ולכן הם לא ברכו ברכת התורה שזה רק מכשירי מצוה, והחטא שלהם היה שזה מראה שחסר להם בקדושת התורה. וממילא אם כשלומדים הלכות תפילין רק בשביל לדעת איך להניח זה מכשיר מצוה, ולא צריכים ברכות תורה. גם אם הגמרא זה מכשיר לרייד, לאחרונים, לא צריך לברך ברכת התורה.

השלמות בלימוד זה המים עצמם הומתקו. אני לא אומר שלא צריך לשמוע ר' אלחנן, ודאי שצריך לשמוע כל דבר שמוסיף בהבנה, אבל צריך לזכור שהמים עצמם, הסוגיא עצמה, כל שורה בגמרא, כל שורה רש"י, כל שורה תוספות, זה דבר ה' "וימתקו המים". כשלומדים "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח ומן החטאת", זה דבר ה', קיבלת עכשיו ידיעת התורה, דבר ה', אתה יודע מה זה? המים עצמם הומתקו, רבותי!

זכיתי לשמוע שיעורים מגדולי הדורות. אני זוכר אצל מורי ורבי רבן של ישראל הרב שך, אצל הרב אלישיב ועוד גדולי הדורות, כמה מתיקות היה להם בכל שורת גמרא שהם היו קוראים, איזה מתיקות! וימתקו המים, המים עצמם הומתקו. לכן לפני שאתה מכניס את הסוכר, את הדברים המתוקים מאוד של רבותינו גדולי האחרונים, צריך שהמים עצמם, שכל שורה בגמרא, יהיה מתוק.

פעם, בבין הזמנים בשבת בבוקר לפי התפילה, הרב שך נכנס לשיבה ור' שמואל ישב, אמר לו ר' שמואל עכשיו יש לי חופש משיעורים, אני לומד גמרא רש"י, כזה מתוק ללמוד גמרא רש"י, כזה מתוק דבר ה'. עכשיו אני משוחרר. אמר לו הרב שך: אני כבר למדתי את הגמרא אפילו בלי רש"י. ראינו אצלם כמה מתיקות היתה להם בכל שורה גמרא, איזה מתיקות. כשהפחץ חיים היה לומד גמרא, היו רואים שהוא לועס דבר ה' כאילו הוא אוכל את האוכל הכי מתוק. אם היינו יודעים מה זה דבר ה', אם היינו יודעים מה זה דבר ה'!

אני רוצה לספר סיפור קטן. יום אחד באו אלי בשיבה באותו סדר שני בחורים לשפוך את הלב. אחד בא ואמר שהוא לא מבין מה חשוב כל כך ללמוד, מצוות הוא מבין אבל מה כל כך חשוב ללמוד. אמרתי לו: יש לך בעיה רצינית בהשקפה, אתה צריך לעשות קביעות כל יום ללמוד נפש החיים שער ד'. אחרי כמה דקות בא אלי בחור אחר ואמר לי: אין לי שום טעם בללמוד גמרא, אני רק אוהב חידושים, רק אוהב רייד, סתם ללמוד גמרא בקיאות אין לי בזה שום טעם, זה משעמם לי. אמרתי לו: זה משעמם לך כי לא ניסית אף פעם לעשות את זה, תתרגל יהיה לך טעם. כשחזרתי הביתה בלילה, נפל לי הארה מהשמים שבעצם יש לי טעות, התשובות צריכות להיות הפוך. למחרת קראתי לשני הבחורים, לכל אחד סיפרתי גם את השאלה של הבחור השני, ואמרתי להם שהתבלבלתי בתשובות. לבחור שבא בטענות שהוא לא מבין למה צריך ללמוד, אמרתי לו: תרגע, אין לך שום בעיה בהשקפה, תלמד, תלמד ותלמד, אחרי שתלמד תקופה אתה תראה מה תורה עושה לבן אדם, לא תצטרך שום הסברים. ולאותו בחור שאמר שאין לו שום טעם בדף גמרא רק בחידושים, אמרתי לו: לך יש בעיה רצינית בהשקפה, מה זה אין לך טעם? הרי זה דבר ה', הקב"ה נותן לך דבר ה' ללמוד את החלק שלו כל שורה גמרא, מה פירוש אין לך טעם? חסר לך בהשקפה, אתה צריך ללמוד נפש החיים שער ד'.

מה שקרה בסוף, אותו בחור שאמר שהוא לא מבין למה צריך ללמוד, עבר זמן הוא יצא פאר של בחור, בן עליה גדול. ואותו בחור שאמר שאין לו שום טעם בדף גמרא רק בחידושים, לא עברו כמה שבועות והוא עזב את הישיבה והלך לעבוד באיזה סופר. אני לא יודע היום אם הוא שומר שבת. יש הרבה מה ללמוד מהמעשה הזה, לדעת מה זה "דבר ה'", ומה הסוד של "וישלך אל המים וימתקו המים". ה' יזכנו.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

פרשת בשלח

היש ה' בקרבנו אם אין

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בפרשת השבוע, פרשת בשלח, וללמוד ממנה לימודים לזמננו אנו.

בסוף הפרשה כתוב (שמות י"א): ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין, אחרי שכבר נגמרה המערכה מול פרעה ופרעה וכל חילו טבעו בים, נסעו בני ישראל בדרכם לארץ ישראל. למסעיהם על פי ה' ויחנו בריפדים ואין מים לשותת העם, וירב העם עם משה. התחילה שם קטטה על דבר המים וכמו שאומר התרגום 'ונצא עמא עם משה'.

ואכן אמר ה' למשה רבינו 'והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם... ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין. ויבוא עמלק וגו'.

ומביא רש"י בשם רבותינו, סמך פרשה זו של יבוא עמלק למקרא הזה היש ה' בקרבנו אם אין, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין? נוראות. הקב"ה ישתבח שמו אומר לישראל, אתם שואלים היש ה' בקרבנו? הרי תמיד אני ביניכם, ומזומן לכל צרכיכם: כל מה שאתם מבקשים אני נותן לכם. ואיך אתם שואלים שאלה כזו היש ה' בקרבנו אם אין? חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקין לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב את בנו על כתפיו. אב אחד לקח את בנו על הכתפיים כמו שנוהגים, ויצא לדרך. וכך הוא נושא את בנו על כתפיו, וחוסך מבנו את כל טרחת הדרך. והיה אותו הבן רואה חפץ ואומר טול חפץ זה ותן לי. הבן יושב על כתפי אביו, והרי הוא כגנס העומד על גבי ענק ורואה טוב כל מה שמסביבו, ואומר לאביו, אבא, אני רואה שם מרחוק איזה חפץ מסוים, תביא לי אותו. ויש לדייק כאן שאפילו בקשה אין כאן. הוא לא אומר לאבא, אבא, אני מתחנן לפניך, אני מבקש, בבקשה תביא לי את החפץ ההוא. לא. הוא גוזר ופוקד על אביו "טול חפץ זה ותן לי". והוא נותן לו. למרות זאת, האב שאוהב את בנו, מביא לו את החפץ שביקש. מה שתוצה תקבל.

וכן פעם שניה וכן פעם שלישית. הם ממשיכים במסע, והבן שיושב על כתפי אביו אומר 'אבא, אני רוצה את החפץ הזה גם כן, אבא גם את החפץ ההוא תקנה לי...'. והאב הרחמן והאוהב מביא לו כל מה שמבקש. פגעו באדם אחד, תוך כדי הליכתם פגשו מישהו, אמר לו אותו הבן לאותו אחד שפגשו, ראית את אבא? אבא שלי נעלם לי, אולי ראית אותו? אני לא מוצא אותו. אתה יכול לעזור לי? אמר לו אביו איך יודע היכן אני? – השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו. אתה יושב על כתפי אבא שלך, כל מה שאתה רוצה ודורש אתה מקבל, ואתה שואל שאלה כזו 'איפה אבא שלי? זרק וחבט אותו לקרקע' 'חבט חבט ולא בריך' (סוכה מד:), ואמר לו עכשיו תדע טוב טוב איפה אבא שלך.

בא הכלב ונשכו. ואז כשישראל צועקים 'אבא אבא תושיע אותנו מידי עמלק', נודע ומתוודע איפה אבא נמצא, ואם יש ה' בקרבנו ישראל.

בא הכלב ונשכו – דמיון עמלק אל הכלב

עמלק בא כדי לקרר את האמבטי. ויותר מזה, רש"י מביא כמו שראינו, מיד בא הכלב ונשכו. ורבותינו במדרש תנחומא (כי תצא) דרשו עמ-לק, עם שבא ללקק את דמם של ישראל ככלב. התואר של עמלק הוא כלב, ויש בזה עומק לפנים מעומק. אבל מרבתי שמעתי דבר נכון, לבאר מהו הדמיון שיש בין עמלק לבין הכלב.

בכלב יש תכונה שאין בשאר בעלי חיים, והוא הפגנת הידידות שהוא מפגין כלפי אדונו. כאשר בעל הכלב חוזר לביתו, הכלב קופץ עליו, והוא מרגיש עצמו כידיד של האדון. כל אפיא שוין. אין את ההבנה ואת התחושה שהוא האדון שלי ואני

1. והמורה"ל כותב (חידושי אגדות שבת דף ס"ג) לבאר שהכלב הוא הפחות שיש בכל הנבראים, ואין מאוס יותר להשיג בשולחנות ההפצה של י. בלי מונסרס "מגיד דבריו ליעקב" של שיחות אחרות משנת תשמ"ו ואילך.

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

הבעל חי שלו, אלא שנינו שווים ואני כמו האדון שלי. ולפעמים אפילו אפשר לראות שהכלב מושך וגורר את האדון. אין האדון מנהיג את הכלב, אלא הכלב מושך וגורר את האדון, וכמה שהוא מנסה לקחת אותו למקום אחר לא עוזר לו כלום. זה המהות של התכונה של הכלב, בטלה לה המציאות של אדון ועבד, אלא שניהם שווים.

וזה בדיוק עמלק. הוא לא יכול לקבל את המושג של "אתה בחרתנו". מפריע לו מה שכלל ישראל הם עם סגולה. עם ישראל? – כמוני בדיוק. מה הם, מיוחסים, בני אברהם יצחק ויעקב? – גם אני מיוחס. הסבא שלי הוא עשיר. ואבא שלי הוא יצחק, וסבא שלי הוא אברהם, אז מהו היחוס של ישראל יותר ממני? אנחנו שווים! ולכן היה עמלק חותך את מילותיהן של ישראל ומשליך כלפי מעלה ואומר, בזה בחרת? טול מה שבחרת! כמו שאמרו רבותינו במדרש (תנחומא כי תצא) והביא זה רש"י בפרשת כי תצא. הברית שכורת הקב"ה עם ישראל בברית מילה, והיא חקוקה בישראל 'אות ברית קדש' שאנחנו עבדיו ובאנו לעשות רצונו יתברך, זה מה שמפריע לעמלק. מה פירוש? הם יותר ממני? – היה חותך מילותיהן של ישראל ומשליך כלפי מעלה, טול מה שבחרת. אין כאן בחירה, אני כמותך ואף יותר מהם. ולזה נדמה עמלק לכלב, שאין לו את התחושה ואת ההתבטלות ביחס לאדון שלו. אלא כולם שווים בעיניו.

עיקר מלחמת עמלק היא מלחמה רוחנית

נתבונן עוד בענינו של עמלק. עמלק זו אומה, שכמו שאנחנו רואים, היא באה להלחם עם ישראל ובעטת בברית שהקב"ה כרת עם עם ישראל. אמנם מפורסם בשם גדולי ישראל, שאמנם עמלק זו אומה, אבל אפשר להצטרף לאומה הזו. כל מי שחורט על דגלו מלחמה בה' ועקירת י"ג עיקרים, גם הוא מצטרף למחנה הזה של עמלק.

בשם הגר"א מובא (אבן שלמה פרק י"א, וראה קובץ מאמרים דף צ"ג וצ"ה) שיוכל להיות מציאות של אחד מישראל שיהיה עמלק. איך זה ייתכן? – מפני שהוא הולך בקו של עמלק, הוא מכריז מלחמה בה' ומחפש לעקור כל זיק של קדושה ותורה, ובזה מצטרף גם כן לעמלק.

ומה המלחמה כנגד עמלק? – ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא להלחם בעמלק. שואל הזהר הקדוש (שמות דף סה:): וכי מה חמא משה דסליק גרמיה מהאי קרבא קדמא דקודשא בריך הוא פקיד. יש כאן פליאה, הרי זו המלחמה הראשונה שמזמנת לישראל מאז שיצאו ממצרים, ומשה רבינו לכאורה יוצא מהתמונה, 'סליק גרמיה', ופוקד על יהושע לצאת להלחם. לאן נעלם משה רבינו? הרי אתה הוא 'אוהבן של ישראל' (מנחות סה:), ואמר משה רבינו "איבדו אלף כמשה ואל יאבד אחד מישראל" (תנחומא ואתחנן ס"ו), רעיא מהימנא, אתה המנהיג והמצביא, למה לא תעמוד אתה בחזית?

חס ושלו, אומר הזהר. משה זכאה חולקיה אסתכל וידע יקרא דמילה. הראיה של חכם היא ראייה לשורש הדבר. הוא לא מסתכל רק על הענין הגשמי, אלא החכם מסתכל ובוחן את השורש הרוחני, שמפעיל את הסיבה הגשמית. הגמרא במסכת בבא בתרא (קטז.) אומרת שמי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם. ויש להבין, למה ילך לחכם, שילך "להדסה"? – אבל החכם הוא שצופה ויודע ורואה את הסיבה הרוחנית שבעטייה ובסיבתה נהיה ההוא חולה, ולכן דוקא מהחכם תבוא לו הרפואה.

וזה מה שאומר כאן הזהר הקדוש, משה רבינו זכאה חולקיה וידע יקרא דמילה. חלילה, אין הוא משתמט מהמלחמה, אלא הוא רואה את הסיבה לכל המלחמה הזו, הוא בוחן מי המפעיל של עמלק, ובזה הוא נלחם.

אמר משה, אנא אזמין גרמי לההוא קרבא דלעילא ואנת יהושע זמין גרמך לקרבא דלתתא, והיינו דכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, ישראל דלעילא. פירוש הדבר, שהמלחמה כאן היתה מלחמה כפולה. היתה המלחמה הגשמית שהאומה העמלקית באה להלחם עם ישראל, אבל היתה מלחמה לעילא,

שר של עמלק עומד ומקטרג על ישראל דלעילא. ובגין כך לכן סליק משה גרמיה מקרבא דלתתא בגין לאזדוזא בקרבא דלעילא ואיתנצח על ידו. משה היה צריך לזוז ולהכין את עצמו למלחמה העליונה, ששם עיקר המערכה.

אמר רבי שמעון בר יוחאי, וכי קלה היא בעיניך קרבא דא דעמלק. אדם חושב, טוב, היתה מלחמה עם עמלק. הרבה מלחמות היו לנו בהסטוריה. לא, אל תחשוב כך. המלחמה הזו של עמלק היתה איומה ונוראה. תא חזי בוא תלמד ותתבונן, מיומא דאתברי עלמא עד היום זמנא, מיום בריאת העולם ועד אותו היום של המלחמה הזו, ומהוה זמנא עד דאתי משיחא, ומאותו היום עד מתי שיבוא גואל צדק במהרה בימינו אמן, ואפילו ביומי דגוג ומגוג לא יישתכח כוונתו. מלחמה כזו שהיתה לעמלק עם ישראל, לא היתה ולא תהיה, עד דאתי משיחא.

לאו בגין חיילי תקיפין וסגיאין. לא מפני שבאו בהרבה כוחות והרבה חיילים, כאן במלחמה הגשמית, אלא בגין דבכל סטריין דקודשא בריך הוא הוה. המלחמה הזו היתה לאורך כל החזית, כולל החזית הרוחנית. וזו המלחמה השורשית והיותר קשה שעברו ישראל. וכמו שדברנו שעמלק היה בא ואומר במה אתם מיוחדים ומיוחדים יותר ממני, גם אני כמון, גם אני שווה ערך לישראל. והיתה המלחמה מלעילא לתתא.

נצחון ישראל על עמלק רק בעסק התורה

ממשיך הזהר ואומר: ויאמר משה אל יהושע, אמאי ליהושע ולא לאחרא. הבנו למה משה רבינו לא יצא למלחמה בעצמו, כי היה צריך שהוא ילחם במלחמה הרוחנית. אבל עדיין קשה, למה בחר משה רבינו דוקא את יהושע שיצא להלחם במערכה הגשמית מול עמלק, והרי היו גיבורים וגדולים יותר מיהושע, (ראה רמב"ן במדבר א' ד'). וכמו שאומר הזהר, ובהוה זמנא רביא הוה, יהושע עוד היה צעיר, דכתיב כמו שמעיד הכתוב ויהושע בן נון נער, וכמה הוה בישראל תקיפין מינה, היו בישראל גבורים ממנו, חזקים ומלומדי מלחמה יותר ממנו.

אומרים רבותינו, אלא משה בחכמתא אסתכיל וידע. כמו שאמרנו, החכם רואה בחכמתו את שורש הדבר חמא משה לשטן דהוה נחית מסטרא דלעילא לסייעא לעמלק לתתא. השטן וגונדא דיליה ירד לסייע לעמלק, וזה היה הכח של עמלק, מפני שהמלחמה הזו היתה גם מלחמה רוחנית, ולא רק מלחמה גשמית. אמר משה ודאי קרבא הכא תקיפא המלחמה כאן היא מלחמה קשה וכבדה, אתחזי יהושע בהוה זמנא בדגא עילא, יהושע הוא הוא שיכול לצאת להלחם עם עמלק. למה? – והוא נער לא ימיש מתוך האהל. אף אחד לא השתבח בתואר הזה שלא מש מאהלה של תורה, מלבד יהושע.

בפרשה הבאה כשעולה משה רבינו אל ההר לקבל את התורה, וארבעים יום נמצא משה רבינו בראש ההר לקבל את התורה מפי הגבורה, עם ישראל נמצא במחנה, למטה. היחיד שעוזב את המחנה והולך ומתייצב במקום הכי קרוב והכי סמוך שאפשר ומותר להיות שם על יד משה רבינו, הוא יהושע. הוא עזב את כל ישראל, ועלה בהר כמה שיכל כדי להיות קרוב אל משה רבינו.

ולמעשה כשיהושע נמצא מחוץ למחנה הוא מפקיד בזה את חייו, כי מן לא ירד אלא במחנה ישראל, ואינו יורד למי שנמצא מחוץ למחנה. ולמה עשה כן? – כדי לקבל תורה ממש. ובאמת, וכי שאר העם לא יקבלו את התורה ממש? ודאי שמשו רבינו ילמד אותם תורה. וכמו שהגמרא במסכת עירובין (נד:) מביאה איך היה סדר הלימוד שלימד משה רבינו את התורה לכל העם. אז למה התאמץ יהושע כל כך להתקרב לעלות בהר, וסיכן את החיים שלו בשביל זה?

הסיבה היא כדי שברגע שמשו רבינו ירד מההר, מיד יוכל יהושע לפגוש אותו ולבקש ממנו, מורי ורבי משה! תלמד אותי תורה. נכון, כל אלו שהיו במחנה גם הם יקבלו את התורה, הם מחכים במחנה וכשיבוא משה וימסור שיעור, הם יבואו לשמוע אותו. אבל הצימאון העצום של יהושע לא נתן לו להשאיר במחנה. הוא מתקרב כמה שיכול כדי שמיד יוכל לשמוע ממש רבינו מה ששמע מפי הגבורה. לכן הוא לבדו זכה לתואר הזה של "והוא נער לא ימיש מתוך האהל".

ואל יהיה דבר זה קל בעיניך. בזה נבחן האדם, ובהוה קונה את התורה. יש סיפור מפורסם על הגאון רבי אייזל חריף שהיה מגדולי דורו, וכשהגיע בתו לפרקה יצא לחפש לה חתן תלמיד חכם. איפה מחפשים תלמיד חכם? ביישיבת וולוז'ין. שם היו יושבים ארבע מאות תלמידי חכמים מופלגים, העמלים ועוסקים בתורה בלי הפוגה.

הגיע לשם רבי אייזל, ואמר לתלמידי הישיבה, שמעו נא, אני רבה של סלונים ובאתי לחפש חתן תלמיד חכם לבתי. לבחון את כל הבחורים איני יכול מפני שזה יקח ארבע מאות שנה. לכן אני אשאל שאלה וקושיה עצומה, והתלמיד שידע לתרץ וליישב אותה, אותו אקח לחתן. וכך היה. רבי אייזל חריף העמיד שאלה עמוקה מאד, ואמר להם אני אשהה ואתעכב כאן בעיירה כמה ימים באכסניה פלוגית, ומי שימצא יישוב נכון לשאלה, אותו אקח לבתי.

למדו הבחורים ועיינו הרבה, הן כל אחד רוצה להיות חתנו של גדול הדור. בא

אחד התלמידים לרבי אייזל ואמר לו שיש לו תירוץ לשאלה, שמע רבי אייזל את התירוץ וסתר אותו. הגיע בחור שני ואמר יישוב, וגם את זה דחה רבי אייזל. כך היה גם עם השלישי והרביעי, וכל אחד שבא בנסיון ליישוב את השאלה דחה רבי אייזל את התשובה. חיכה רבי אייזל כמה ימים, ומשלא הגיע אף בחור עם יישוב נכון לקושיה, קם בפחי נפש, ועלה על העגלה לנסוע משם.

לא הרחיק לצאת מהעיר, ופתאום הוא שומע מישור רץ וצועק כבוד הרב, אנא תחכה לי רגע. עצרו את העגלה, והנה מגיע אחד כולו מתנשף. שואל אותו רבי אייזל, נו, מצאת תירוץ? – אמר לו הבחור, לא. לא מצאתי. שאל אותו רבי אייזל, אז למה באת? אמר לו הבחור, לא מצאתי תירוץ, נכון. אבל אם לא זכיתי להיות חתנו של הרב, לפחות אשמע תירוץ לקושיה הזו. הרב השאיר קושיא והלך? לפחות נדע מה התירוץ!

שמע את זה רבי אייזל ואמר לו, ככה? – אתה תהיה החתן שלי. נכון, לא ידעת את התירוץ, אבל את התירוץ אני צריך? את הצמאון לתורה אני צריך! היו כאלו שאמרו, טוב, ניסיתי לומר תירוץ, לא הצלחתי ודחו אותי, אין מה לעשות. אבל אתה שרצת לשמוע את התשובה, אתה זכית.

יהושע רץ! יהושע יש לו את הצמאון לתורה, הוא נער לא ימיש מתוך האהל, דוקא הוא יכול להלחם בעמלק ולנצח אותו. אומר משה רבינו, נכון, יש גדולים יותר ממך, תקיפים יותר ממך. אבל המלחמה של עמלק לא תלויה במי יותר חזק, מי יותר מחומש ומי יותר מצוייד בנשק. לא. פה המלחמה היא מלחמה רוחנית, וכדי לנצח את עמלק ולפגוע בשורש שלו, צריך את הנער לא ימיש מתוך האהל. רק יהושע שיושב באהלה של תורה תמיד ועוסק בתורה, הוא שיכול לצאת ולהלחם ולנצח את עמלק.

למדנו מכאן, שהמלחמה עם עמלק היא לא מלחמה פשוטה, אלא כמו שאומר הזהר זו מלחמה בכל סטריין, זו מלחמה רוחנית עם השטן וגונדא דיליה שבאים לעזור לעמלק. והנצחון לא תלוי בכח הזרוע, לא בעוד טנק ובעוד מטוס. הנצחון על עמלק הוא רק באופן הזה שיהושע נער לא ימיש מתוך האהל.

וזה מוסר השכל לנו. הנצחון מול עמלק ומול כל אלו שנגררים אליו ונטפלים אליו, זה רק בכחה של התורה. ככל שנשתדל יותר להיות בבית ה', להיות במציאות הזו של 'נער לא ימיש מתוך האהל', כך תהיה ידינו על העליונה. לא צריכים אופנים אחרים.

וכמו שראינו, הסוד הזה גלוי גם לעמלק, ולכן הוא גם הגיע בזמן הזה של רפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. ותמיד כשהם רוצים לנצח את ישראל, הגזירה היא על התורה. אמרו הקדמונים, 'ויאמר כי יד על כס יא מלחמה לה' בעמלק מדור דור', רמז נפלא יש בדבר. הרי לא כתוב כסא, ולא כתוב שם הוי"ה מלא, אלא כתוב כס יא, וכמו שמביא רש"י 'אין הכסא שלם ואין השם שלם עד שימחה שמו של עמלק', בקרוב ממש בעזרת ה'. כמה הגמטריא של כס יא? – תשעים וחמש, כמנין המן. והמן הרשע שרצה להלחם עם ישראל, מה היתה הגזירה הראשונה שלו? שלא יעסקו בתורה (מצילה טו:). מפני שידוע המן, אם אני לוקח מישראל את הנשק העצום הזה של עסק התורה, אם אני נוטל מהם את הנער לא ימיש מתוך האהל, ידי על העליונה.

זה הכח של עמלק בכל הדורות. על זה הוא מתעקש, ובהוה מנסה לחבל. לרפות את עסק התורה אצל ישראל, ואז ממילא ידו על העליונה. ולהיפך, אם רוצים לנצח את עמלק, אל לנו לחפש את האופנים הגשמיים איך לנצח אותו, אלא כמו שאומר הזהר, המלחמה היא שורשית ורוחנית עם שרדו של עמלק, השטן וגונדא דיליה?

והמלחמה הזו היא דור דור. אם אנחנו רוצים לנצח במלחמה, כל אחד ואחד צריך להתחזק יותר בעסק התורה. ועסק התורה זה גם במה שאדם בעצמו יושב ולומד יותר תורה, גם במה שהוא מחנך את בניו לתורה מצוות ומעשים טובים, וגם ב'תמכין דאורייתא'.

רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים (פרשת בשלח אות מ"ט, וראה בדברי רבינו שליט"א בספר עדות ביעקב ח"א סימן ס"ח) מפרש מהו הלשון שאמרו 'רפו ידיהם מדברי תורה', ולכאורה מה השייכות של התורה עם הידים? וכי לומדים תורה עם ידים? ביאר רבי חיים פאלאג'י, הידים היינו שהנתינה, מה שאדם תומך בממונו את לומדי התורה, זה נחלש והתרפה אצלם.

עכשיו, ערב הגאולה שבו יימחה שמו של עמלק ויהיה כסאו ושמו של ה' שלם, זה הרגע היותר גורלי שבו המלחמה בעינה ובתוקפה, ואנחנו צריכים יותר להתאמץ בכל המובנים ובכל החלקים של 'נער לא ימיש מתוך האהל', ובהוה הנצחון מובטח לנו.

2. וגם אותו מלאך, שרדו של עשיו שבא להלחם עם יעקב, לא בא להלחם לא עם אברהם ולא עם יצחק. רק עם יעקב שהוא 'חתן אמת ליעקב', הוא עמוד התורה, אותו בא שרדו של עשיו להאבק ולהלחם (רבי אליהו וסרמן זצ"ל).

אז ישיר

ויט משה את ידו על הים... וינער ה' את מצרים בתוך הים... ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים... אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' [בשלח טו א], ופרש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה [רש"י שם], דקשה לרש"י דהיה לו לכתוב אז שר, דישיר משמע לעתיד, ומתרץ אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר [שפ"ח אות א], ומדרשו, אמרו רז"ל מכאן לתחיית המתים מן התורה [רש"י שם], תניא, אמר רבי מאיר מניין לתחיית המתים מן התורה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', שר לא נאמר, אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה [סנהדרין צא ב].

מבואר ברש"י ובחז"ל שאותה שירה שאמרו ישראל על הים, ישובו ויאמרו לעתיד לבוא בעת תחיית המתים, כי השירה הזאת מדריגתה ומעלתה אשר קנו הוא לעתיד [מהר"ל גבורות ה' פ' מז], נראה מתוך כך שישנו 'קו השוה' שמחבר בין קריעת ים סוף לתחיית המתים, שעל כן אותה שירה שאמרו על הים יאמרו בתחיית המתים. ויש להבין מה הוא אותו 'קו השוה'.

בחז"ל, אמר רבי אלעזר עמי הארצות אינן חיים וכו', דכתיב כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל, כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו [כתובות קיא ב], מבואר בגמרא שרק מי שעוסק בתורה יזכה לקום בתחיית המתים.

[ועי"ש בגמרא, כיון דחזייה דקמצטער, א"ל רבי, מצאתי להן תקנה מן התורה (יהנו לת"ח מנכסיהם, רש"י), ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה, אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה (כתובות קיא ב), מבואר בגמ' שהאפשרות לזכות לקום בעת תחיית המתים, הוא רק ע"י חיבור לתורה. או שילמד תורה או שיחזיק תורה].

למה רק מי שיש בו תורה יקום בתחיית המתים. נראה כי תחיית המתים אינו החייאת המתים, אלא הוא 'החייאת החיים', לא המת הוא שקם לתחיה, אלא 'החיים עצמם' הם שקמים לתחיה, החיים שנגדעו מחמת גזירת מיתה, לעתיד לבוא בעת תחיית המתים, כשתבטל גזירת מיתה, ימשיכו חיים אלו לחיות הלאה והלאה.

זו הסיבה שעמי הארץ אינם חיים, ורק מי שיש בו אור תורה, אור תורה מחייהו [כתובות קיא ב], כי תורה זה חיים, כפי שנאמר במטבע התפילה, כי הם חיינו ואורך ימינו [תפילת ערבית], לפיכך מי שחיו בעוה"ז הם 'חיים', היינו שהוא עוסק בתורה שהיא חיים, יחיה לעתיד לבוא ויקום בתחיית המתים, אולם עמי ארצות שחיהם אינם חיים, משום שאינם עוסקים בתורה שהיא חיים, לא יקומו בתחיית המתים, כי תחיית המתים היא 'תחיית החיים', ורק מי שחיו בעוה"ז היו חיים, חיו ימשיכו לחיות לעתיד לבוא בעת התחיה, אולם מי שחיו בעוה"ז לא היו חיים, לעתיד לבוא בעת התחיה לא יהיו בידי חיים שיהיה אפשר להמשיך אותם הלאה והלאה.

בגמרא, צדיקים במיתתם נקראו חיים [ברכות יח א], רשעים בחייהם קרויים מתים [ברכות יח ב], רשעים שחיהם מנותקים מתורה, כבר בחייהם קרויים מתים, כי אופן החיים שהם חיים בעוה"ז, אינם חיים שיקומו לעת התחיה, אולם צדיקים שבחייהם מחוברים לתורה, אופן החיים שהם חיים בעוה"ז, הם החיים האמיתיים, עד שמיתתם אינה מיתה גמורה, כי החיים מפכים בהם גם בשעת מיתה, ממתינים למוצא, לעת התחיה, שישבו החיים לחיות כפי שחיו עד הנה.

ברכת התורה וחיי עולם נטע בתוכנו [ברכה"ת], כשאדם לומד תורה הוא נוטע בתוך עצמו חיי עולם, כי חיי התורה שהוא חי הם חיי עולם, חיים שאין להם הפסק, אולם מי שאינו עוסק בתורה הוא מלכתחילה חי חיי שעה, חיים שיש להם קץ ותכלה.

במשנה, כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וכו', ואלו שאין להם חלק לעוה"ב, האומר אין תחיית המתים מן התורה [סנהדרין צ א], ופירש"י ואפילו יהא מודה ומאמין שיחיו המתים, אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא, הואיל ועוקר שיש תחיית המתים מן התורה, מה לנו ולאמונתו [רש"י שם], טעון ביאור מה כל כך משנה אם אמונתו היא מן התורה או שאינה מן התורה.

אמונה אינה ידיעה בעלמא, אמונה היא השבה אל הלב. אמונה היא דבר המחייב, והיא מחייבת את האדם לחיות על פי האמונה, מי שמאמין שיש אלוקים ואינו מקיים תורה ומצוות אינו נקרא מאמין, מאמין הוא מי שחי על פי אמונתו.

עפ"ז מי שמאמין שיש תחיית המתים, אבל אינו מאמין שתחיית המתים מן התורה, שאינו מאמין שתחיית המתים מחייבת, שהיא נובעת מהתורה, מלחיות חיי תורה, לא יקום בתחיית המתים, כי מה שיקום בתחיית המתים זה חיים שהם 'מן התורה', חיים שנחיו על פי התורה, ומה שהוא מאמין בתחיית המתים לא יועיל לו, כי הוא לא חי חיי תורה, ואין

שיחיה אותה, וכפרש"י מה לנו ולאמונתו, כי לא זו היא האמונה בתחיית המתים, האמונה בתחיית המתים היא שלא המתים חיים, אלא החיים הם אלו שחיים, ולפיכך מי שחי בעוה"ז חיים שהם 'מן התורה', שעוסק בתורה שהיא חיים, חיים אלו הם שיחיו בתחיית המתים.

בגמרא, ת"ר בו ביום דרש רבי עקיבא, 'בשעה שעלו ישראל מן הים' נתנו עיניהם לומר שירה [סוטה ל ב], וכפרש"י אז ישיר, אז 'כשראה הנס' עלה בלבו שישיר שירה [רש"י שם], ולמה לא עלה על דעתם לומר שירה בעת שיצאו ממצרים. כי 'הגאולה השלמה' היתה רק בקריעת ים סוף, וכמש"כ הגר"א 'הגאולה השלמה' לא היתה כי אם על ים סוף [קול אליהו פ' בא], וכ"כ הנצי"ב, אז ישיר, כאשר הגיעו 'לגמר הצלה' אז הודו לה' וכו', שאין מברכין על הצלה עד סוף, וכ"ה בירושלמי [פסחים פ"י ה"ו] בפרוע פרעות וכו', כשהקב"ה עושה לכם נסים תהו אומרים שירה, התיבון הרי גאולת מצרים [פ"י ולא אמרו שירה עד קריעת ים סוף], שניא היא שהיא תחילת גאולה [פ"י ואין אומרים שירה עד גמר], והיינו דכתיב אז [העמק דבר טו א].

למה רק בקריעת ים סוף נגמרה גאולתם של ישראל. כי תכלית יציאת מצרים היה להגיע להר סיני ולקבל תורה, כפי שאמר הקב"ה למשה במראה הסנה, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה [שמות ג יב], תכלית יציאת מצרים היא לצאת משעבוד החומר להגיע להר סיני ולקבל מעלה עליונה, לצאת מעבדות לחירות, לצאת מהזילות והפחיתות של חיי עבד, להגיע להר סיני לקבל תורה, ולהיות עבדי ה', שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה [אבות ו ב]. והנה כשהגיעו לים סוף ונבקע להם הים, ראו מראות אלוקים, שכולם היו נביאים, וזכו למראה אלוקים [בעה"ט דברים ט ד], ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי [מכילתא בשלח שירה ג], המראות הללו היו גילוי תורה, וההופעה הראשונה של תורה, וכמש"כ הגר"צ ז"ל: בקריעת ים סוף היה התחלת התעוררות מתן תורה, שעיקר התורה הוא התגלות איך השי"ת מנהיג העולם, והכל הוא ממנו ואין עוד מלבדו, ובקריעת ים סוף נתגלה זה דרך ראייה, כמש"כ במכילתא ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, וכמו ששמעתי דמתן תורה הוא בקניין מה שהיה בקריעת ים סוף בראיה [רס"ל נט ב], דהעיקר מה שקונה אח"כ ביגיעו, דקב"ה תורה איקרי, ובקריעת ים סוף היה הראיה, ראתה שפחה על הים, ואח"כ נעלם, ואח"כ במתן תורה זכו לזה בקניין, דכתיב פנים בפנים דיבר ה' עמכם [פר"צ ד יד ב].

נמצא שכשעמדו ישראל על הים זכו לתורה, זכו לראשונה לקליטה של חיי תורה, של חיים 'מן התורה', חיים שהם חיי עולם נטע בתוכנו, חיים שראויים לקום לעתיד בעת התחיה, ובשביל הגילוי החדש, שזכו מעתה לחיות חיים של תורה, חיים שתוכנם הוא חיים, חיים שהם חיי עולם, שיקומו לעתיד בתחיית המתים, אמרו שירה!

והנה לעתיד לבוא בעת תחיית המתים כשיקומו 'החיים' לתחיה, כל אלו שחיו חיים 'מן התורה', כל אלו שעסקו בתורה וחיו חיי תורה, יאמרו מיד שירה על החיים שנתנו להם בתחילה, בעת קריעת ים סוף, כי אז יראו כי החיים, החיי תורה שניתנו להם על הים, הם אלו שבעבורם זכו לקום לתחיה, שלא היו חיים אלו חיי שעה, אלא חיי עולם. ואז בעת תחיית המתים ישובו ויאמרו את אותה שירה שאמרו על הים בקריעת ים סוף, כי אז בעת התחיה כשיתברר להם שהם קמו לתחיה בזכות החיים שניתנו להם בקריעת ים סוף, הם יחזרו להודות, ולשיר את אותה שירה שאמרו על הים, בשעה שקיבלו את החיים הללו, חיים שבגללם הם קמו עכשיו לתחיה.

ובחז"ל, אמר רבי יהושע בן לוי כל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא [סנהדרין צא ב], ותלמודו מתקיים בידו [א"ר א], וכתב החיד"א בזוהר הקדוש הפליגו באמירת שירת הים וסודה אחרי פסוקי דזמרה, שהוא עילוי מאד, ונחת רוח לשכינה, ועל כן צריך לאומרה 'בשמחה רבה ובנעימה', ויצויר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים נטבעים והוא ניצול, והוא סגולה לכפרת עוונותיו, כידוע [עבודת הקודש צפ"ש אות כד]. ובסידור רבי שבתי כתב, צריך לומר שירת הים 'בכונה גדולה' ומעומד, והם שלימות הנפש מאד, ומכפרת על כל העוונות, וזוכה לאומרה לעתיד, ולכך יאמרו בטעמים בניגון מילה במילה ובנועם, ויהיה דומה כאילו עובר בים והקב"ה מצילו, בודאי שהיה אומר בשמחה רבה, לכן האומר בכונה נמחלו ע"י כן כל עוונותיו.

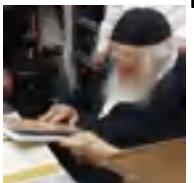
החטא הוא סטיה מן הדרך, מעשה שאינו 'מן התורה', עבירה על רצון ה', התשובה היא עזיבת החטא, חרטה, וקבלה לעתיד, לשוב אל הכוונה, אל רצון ה'. האומר פרשת שירה בכל יום בשמחה ובנעימה, ומכוון בה לחיות חיים שהם 'מן התורה', שאין בהם שום פרישה מרצון ה', הרי שיש בכך תשובה כנגד המשובה, ומוחלין לו על כל עוונותיו. יתן ה' שהעסק וההתבוננות בפרשת שירה, יכוונו את ארחות חיינו, שיהיו 'מן התורה', ושתהיה כל פנייתנו אך ורק לעשות את רצונו יתברך - ולעובדו בלבב שלם.

שבט תשפ"ה

בנותיבות המסורה

לא אָבָה (דברים כה ז)

עלון מספר 18

קוד 123456, מומלץ עפולה תשפ"ה. כאן ננסה להסביר את דברי התוס' בסוף פרק מצות חליצה שדנים בדברי המסורה, ששמענו שבחודש זה כמה מהישיבות הקדושות לומדים פרק זה.

בני הישיבות לא נחשפים בתוך לימוד גפ"ת בעניינים של המסורה. קצרה היריעה כאן להסביר מהו המסורה (את זה אפשר לראות במבוא בחוברת של המסורה על פרשת בראשית, או לשמוע שיעור בעניין בבנק התורה שע"י קול הלשון חשבון 571465

הראשונים הביאו את דברי המסורה במקומות שונים. בהלכות שמות גיטין (בין לענין שמות אנשים ונשים, ובין לענין מספרים ועוד תיבות) הביאו הראשונים והפוסקים את דברי המסורה בתדירות גבוהה.

גם תוספות הביאו את המסורה כמה פעמים (שנת קג: ד"ה נשניע, יבמות קו: ד"ה מודה, זכאים מז: ד"ה לא נלכך, נדה לג: ד"ה והנשא), אבל באחד מהמקומות (יבמות) צריך ביאור בכוונת התוס', ונבאר בס"ד. אבל לפני שנסביר את דברי התוס', נביא ונסביר את דברי המסורה המובאים בתוס'.

מכיון שאין כללים ברורים מתי כתוב במקרא אות ו' החיבור, ומתי לא (בין בתחילת משפט, ובין באמצע רשימה), לכן בעלי המסורה טרחו במקומות רבים כדי להעיד האם יש ו' החיבור במילה או לא. אחד מהמקומות הוא צמד המלים "לא אָבָה", שכתוב עשרים וחמשה פעמים במקרא עם ו' חיבור ("וְלֹא אָבָה")¹, ורק בשלושה מקומות בלי ו' החיבור. דרך המסורה הוא למסור את מספר של המיעוט², וממילא מובן שהרוב הוא לא כך. לכן נמסר במסורה גדולה (דברים יז) "לא אבֵּה. ג', וסִי' לא אָבָה ה' הַשְּׁחִיתָךְ (דברים יז) וסִי', לא אָבָה יִבְמִי (דברים כה ז), וְיִשְׂרָאֵל לא אָבָה לִי (תהלים פא יז)". אם כן מבואר שכל מטרת מסירה זו לומר לנו שבג' מקומות אלו כתוב "לא", ולא "ולא"³.

רשימה נוספת במסורה שכל תועלתה הוא לשמור על מתי כתוב אות ו' החיבור, היא רשימת ראשי הפסוקים של "לא" ו"ולא", והוא נמצא במסורה רבתי (מערכת לא ז), רשימה ארוכה של כל ספר וספר של המקרא. למשל, בספר בראשית יש 11 פסוקים שמתחילים ב"ו(לא)", 9 פעמים מתחיל ב"ולא", ופעמיים ב"לא". ולכן נמסר שם "כל ראשי פסוקים דבראשית ו'לא', ב'ר מ' ב' 'לא', וסימניהון אֲדֹנִי – לא אֲדֹנִי שְׁמַעֲנִי (בראשית כג יא), יסור – לא יסור שְׁבֶט (בראשית מט יז)".

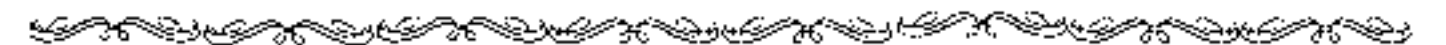
- לענין ספר דברים נמסר כך: כל משנה תורה ראשי פסוקים דכוותיה "לא" (64 פעמים), בר מן י"ז "ולא", וסימניהון
- א. אביתם וְלֹא אָבִיתֶם לְעֹלָת (א כו)
 - ב. אבֵּה וְלֹא אָבָה סִיחֹן (ב לו)
 - ג. תחמד וְלֹא תַחְמַד אֶשֶׁת רֵעֶךָ (ה יז)
 - ד. תתחתן וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם (ו ז)

נמצא שהגם שאין רשימה של כמה "ולא אבֵּה" יש במקרא, אבל המילים "ולא אבֵּה" מופעים במקום כל שהוא במסורה, הגם שאינו קרוב לכל הרשימה של 25 פעמים שכתוב "ולא אבֵּה".

איתא בגמ' (יבמות קו:) אמר אבִי, האי מאן דמקרי גט חליצה לא ליקרי לדידה "לא" לחודיה ו"אבֵּה יבמִי" לחודיה, דמשמע "אבֵּה יבמִי", אלא "לא אבֵּה יבמִי". ולא ליקרי לדידה "לא" לחודיה "חפצתי" לחודיה, דמשמע "חפצתי לקחתה", אלא "לא חפצתי לקחתה". רבא אמר אפסוקי מילתא היא, ואפסוקי מילתא לית לן בה. רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקמצטער ומקרי לה "לא" אבֵּה יבמִי". אמר ליה לא סבר ליה מר להא דרבא. אמר ליה מודה רבא ב'לא אבֵּה יבמִי', עכ"ל הגמ'.

יש דיון בראשונים ופוסקים (וכנראה שורשו בגירסת הגמ') האם צריך להקריא ג' תיבות ביחד "לא אבֵּה יבמִי" (וכן "לא חפצתי לקחתה"), או האם מספיק להקריא ביחד "לא אבֵּה" ו"יבמִי" אפשר בנפרד.

בנוסף כמה ראשונים (ספר התרומה ס"ס קל"ג, אורחות חיים ל"א מלגול ה' חליצה סימן א', הגהות רד"ק סימן קפ"ה ס"ק ג') הדגישו שאומרים "לא אבֵּה" ולא "ולא אבֵּה", ומשמע מדבריהם שהיו כאלו שאמרו "ולא אבֵּה"⁵. ומכיון שנוסח האמירה תלוי בנוסח המקרא, הביאו הראשונים ראייה מדברי המסורה הנ"ל שנוסח המקרא צריך להיות "לא אבֵּה", ולא "ולא אבֵּה"⁶.

וצ"ע.
⁴ בדפוס פירו רס"ט ווינציה ר"פ כתוב כאן "ולא", וכן העתיקו העורך של מק"ג וינציה רפ"ו בהקדמה שלו והמנחת שי (דברים כה ז).
⁵ וכן מצאתי עדות מפורשת בכתב יד האלי של ספר "אכלה ואכלה" (אחרי תוכן העניינים) שהעתיק מסורה של ג' "לא אבֵּה", ונימק דבריו "והעתקתיה, כי שמעתי שיש רבים כותבים בגט חליצה 'ולא אבֵּה'".
⁶ מצאתי כת"י בודדים של המקרא ברשימה של קניקוט שבאמת כתוב בהם "ולא אבֵּה". וזה לכאורה בזכות המסורה ששמר על נוסח המקרא.

¹ שמות (י כז), דברים (ב לו, כג ו), שופטים (יא יז, יט י), שמ"א (לא ז), שמ"ב (ב כא, ו י יב, יז יז, יג טז, יג כה, יד כט, יד כט, כג טז, כג יז), מל"א (כב ז), מל"ב (ח יט, מל"ב יג כג, מל"ב כד ז), דה"א (י ז), יא יח, יא יט, יא יט, דה"ב (כא ז).
² כדרך שהתורה הביאה רשימה של עופות הטמאים שהם המיעוט, כמבואר בחולין ס"ג: (שו"ת מהר"ל חזקוני סי' ר"ג).
³ בספר התרומה (ס"ס קל"ג) העתיק מהמסורה ג' בלא ו'. יתכן שהיו מסרנים שכתבו כך כדי לפרש יותר, או שהוא פירוש של ספר התרומה. אבל לכאורה ברור שגם אם לא כתוב "בלא ו'", זהו כוונתו, וע"י במהרשא

(א)

תורה ולא אָבָה סיחן (דברים ז ט), ולא אָבָה ה' (א'–להיך) לְשִׁמְעֵ אֶל בְּלָעָם (שם כג ו), וכו' עכ"ל.

המשך¹⁰ דברי תוס' הוא להעיר שהגם ש"ולא אבה" לא נמצא במסירה הנ"ל (מכיון רשימה זו היא של "לא" בלבד), אבל אפשר למצוא "ולא אבה" במקומות אחרים במסורה. אחד ממקומות אלו הוא הרשימה שהזכרנו לעיל של י"ז "ולא" ראשי פסוקים בספר משנה תורה, ששתים מתוך הי"ז במשנה תורה כתוב בתחילתם "ולא אבה".¹¹

(ג)

תוס' כתבו בהמשך דבריהם: ויש עוד פסוקים דלא שייכי לאותו מסורת ולא אָבָה נִשְׂא כְּלִי דְשִׁאוֹל (שמואל א לא ד, דה"א י ז), וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה דִּפְתַּח (סופטים יא ז).

תוספות ממשיכים להביא עוד פסוקים שבהם כתוב "ולא אבה" עם ו' החיבור, רק שאינם שייכים לרשימה הנ"ל של המסורה, מפני שרשימה זו היא של ראשי פסוקים בספר דברים. והעיר המהרש"א ששתי פסוקים אלו הם רק דוגמא בעלמא, ויש עוד הרבה פסוקים שתוספות היו יכולים להביא (אפילו יותר קדומים במקרא, כמו ולא אָבָה לְשַׁלְחָם – שמות י כז).

כעת נביא את דברי התוס' ונבארם.⁷ כתבו התוס': מודה רבא בלא אבה יבמי. לא אבה' כתיב בספרים מדויקים. וכן מוכח במסורה "לא אבה. ג' דסמיכי, לא אָבָה ה' הַשְׁחִיתָךְ, לא אָבָה יְבָמִי, [ו]יִשְׂרָאֵל לא אָבָה לִי", וכו' עכ"ל.

תוס' בדיבור המתחיל הביאו גם תיבת "יבמי" בתיבות שצריכים להקריא בבת אחת. ולכאורה כך גרסו (כמו לפנינו) בגמרא, וא"כ לכאורה זאת אומרת שצריכים להקריא את שלשת התיבות בבת אחת. והיה מקום לומר שכוונת תוס' הוא לתקן את נוסח הגמ' ולמחוק תיבת "יבמי", ולומר שרק שתי תיבות צריך לומר ביחד. אבל זהו לכאורה דבר בלתי אפשרי מכמה טעמים. ראשית, המסורה (שממנה מביאים תוס' ראייה) תפקידה לשמור על נוסח המקרא, ודרכה אפשר לדעת מהו הנוסח הנכון במקרא, ולא בגמרא.⁸ (עי' ר' יונה אבות פ"ג מ"ג ד"ה מסורת סייג לתורה). שנית, כל מקום (נרכות יח: ד"ה בן, זכאים לז: ד"ה לטוטפות, מנחות לז: ד"ה לטטפת) שכתוב בתוס' ש"כתוב" בספרים מדויקים⁹, הכוונה היא ספרים מדויקים של לשון המקרא. בנוסף, בפסקי תוס' (אות י"ג) ובאגודה (אות קי"ז) מבואר שכוונת תוס' כראשונים הנ"ל שבאו לשלול נוסח במקרא (וממילא גם באמירת היבמה) של "ולא".

(ב)

תוס' כתבו בהמשך דבריהם: ויש שנים ריש פסוק במשנה

לח: ד"ה הגה"ה) או "נמצא" (מגילה יז: ד"ה שגלחה) או "כן הוא" (חולין ז. ד"ה החי). והסיבה פשוטה שרק בתורה שבכתב שעיקרה אמור להיות כתוב, מדברים על כתיבתה. אבל תורה שבעל פה שאמורים לגרוס בעל פה, עליו כתבים "גרסינן".

¹⁰ ראיתי בספר בן ימינו שטרח להסביר את סוף דברי התוס' דלא כמהרש"א ומנח"ש, אלא שתוס' מסתפקים האם באמת הרשימה של ג' "לא אבה" לא יכול לכלול בו גם "ולא אבה", ודנו אולי יש הבדל בין ריש פסוק לאמצע פסוק. לכאורה ברור שהסיבה למה המהרש"א לא ביאר כך, הוא שכמו שביארנו, שזהו כל המהות של המסורה להראות שג' מקומות אלו שונים מרוב המקרא (25 מקומות) שכתוב "ולא אבה". ואם כן אין מקום להסתפק בזה כלל. ואמנם סוף דברי התוס' לפי המהרש"א אין בהם כל כך חידוש, אבל זה לא סיבה להסביר פירוש שלא יתכן.

¹¹ מהמהרש"א נראה שהיה לפניו במסורה רבתי רשימה של י"ז ראשי פסוקים שכתוב בהם "ולא אבה". ונראה שיש ט"ס במהרש"א, וצ"ל י"ז "ולא" במשנה תורה, שהרי אין במסורה שום רשימה של "ולא אבה" (לא ראשי פסוקים, ולא באמצע פסוקים), וגם אינו נכון, שמתוך 25 "ולא אבה", רק ד' מהם בראש פסוק. וכן נראה מהמנח"ש.

⁷ ביאור זה מבוסס על דברי המהרש"א במקום. המנחת שי העתיק את דברי המהרש"א (כמעט מילה במילה, בלי הזכרת שמו), מלבד כמה נקודות קטנות שצריכים ביאור בדברי המהרש"א, שהשמיטם המנח"ש. המהרש"א למס' יבמות נדפס בשנת ש"ס, והמנח"ש נגמר כתיבתו בשנת שפ"ו.

⁸ ומ"ש המהרש"ל (ני"ט פ"ז ס' ל"ז, חכמת שלמה כאן, וענין זה נשמו צפרישה אה"ע ס' קס"ט ס"ק נ' וצ"ל. וכן ע"ש צ"ח סס"ק י"ח) ש"דסמיכי" פירושו הוא שיש בהם מקף (וע"ש עוד בדבריו שלכן כוונת תוס' שרק צריך ב' תיבות ביחד), הוא דבר בלתי אפשרי כלל. וכל המעיין במסורה בכל מקום יראה שפירושו רק שהמסורה נמסרה ביחס לצירוף מילים, ולא למילה בודדת. למשל בפסוק הראשון בתורה כתוב "אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ". ונמסר במסורה גדולה (דה"ב ז יא) שזה אחד מ"ג "דסמיכי" במקרא. ושם זה בלתי אפשרי מבחינת חוקי הטעמים, שכל ד' תיבות אלו הם חלק השני של הפסוק (אחרי אתנחתא), וחייב שהיה שם לפחות טעם טפחא וסוף פסוק. מלבד זה, הגם ששתי ה"לא אבה" האחרים יש בהם מקף, אבל בפסוק בפרשת יבום אין מקף בכל הספרים.

וכבר העירו המהרש"א ומנחת שי שדברי המהרש"ל אינם נכונים.

⁹ כשתוס' מביאים ראייה לנוסח הגמרא כתוב או "גרסינן" (פסחים ה: ד"ה אכל, זכאים

יצר'ת הן

בשלח תשפ"ה

דברי חיזוק מהנה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

כשיצא מהצרה יאמר נשמת זה סגולה לצאת מהצרה. ואולי המקור לזה מדוד המלך שאמר שירה אפילו כשהיה בצרה (תהלים י"ח ד') 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע' וכמו שביארנו. וכיון שכל אדם לא במדרגה הזאת לומר שירה כשהוא בצרה לכן לכל הפחות שיקבל עליו שכשיצא מהצרה יאמר שירה. אולם מי שמסוגל לזה ובוטח בהש"ת שיוציאו מהצרה, עדיף שיאמר נשמת ולהלל להש"ת אפילו כשהוא בצרה, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה זה סגולה לצאת מהצרה. וכמו שכתב הקדושת לוי ה' צילך שאם אתה בוטח בקב"ה ומהלל אותו כך הקב"ה יעזור לך מהרה.

ד- בתפילת שמו"ע לכוון במודים

בגמרא בברכות (ל"ד ע"ב) המתפלל צריך שיכוין את לבו בכולן, ואם אינו יכול לכוון בכולן, יכוון את לבו באחת, אמר רבי חייא אמר רב ספרא משום חד דבי רבי באבוח.

וכן נפסק בש"ע סי' ק"א א' וז"ל: המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות, ואם אינו יכול לכוון בכולם, לפחות יכוין באבות, אם לא כיוון באבות אע"פ שכיוון בכל השאר יחזור ויתפלל. וכתב הרמ"א, והאידיא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוון א"כ למה יחזור.

וחקירות יעקב בברכות (סימן כ"ז) הביא מצאתי מרגניתא טבא בהרוקח (שורש עבודת ה' והתפילה) שכתב וז"ל: המתפלל צריך שיכוין את לבו בכולן, ואם אינו יכול לכוון את לבו בכולן, יכוין את לבו באחת מהן באבות או בהודיות ע"ל, ולפי"ד הרוקח גם כשיכוון את לבו בהודאה היינו במודים יצא ידי חובתו, והב"י מביא גרסת הסמ"ק, שכתב אם אינו יכול לכוון בכל הברכות יכוון באבות ומודים, ואם אינו יכול לכוון בשניהם יכוון באבות, וכתב על זה הב"י וצריך תלמוד מנין לו דעדיף מודים טפי משאר הברכות, עכ"ל. וכתב הקה"י שכדברי הרוקח כתוב גם בספק חסידים סימן קנ"ח, וכתב כעת ראיתי בהגהת מהרש"ם ז"ל על סימן ק"א שהא"ר הביא גירסא בשם האגודה דאיכא פלוגתא בגמרא באיזה ברכה אחת יכוון חד אמר באבות וחד אמר במודים. ולכן כתב שמי שלא כיוון באבות, ראוי שיזהר מאד לכוון במודים ויוצא לדעת כמה פוסקים, עיי"ש. וכדברים אלו כתוב במשנה ברורה סי' ק"א סק"ו וז"ל ויש פוסקים שגם מודים חשוב כאבות לכתחילה, ע"ש.

ולפי מה שכתבנו האדם מודה ומהלל לקב"ה על כל הנסים והחסדים שעושה עמו בין הגלויים ובין הנסתרים, אפילו כשעדיין לא מרגיש שקבל, זה גורם שהקב"ה יתן לו כל החסדים והנסים הגלויים והנסתרים. מובן מה עדיף לכוון יותר במודים משאר ברכות.

ה- ואע"פ שכתבנו בשם הקדושת לוי, שכלל ישראל עוד לפני הנס של קריעת ים סוף היו בטוחים בחסדי הקב"ה שיעשה להם נס והכינו את השירה, בכל זאת הנשים הצדקניות הם הכינו את התופים גם כשהיו בגלות מצרים, ולכן אמרו חז"ל שבזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים. ובמסכת סוטה (י"ג ע"א) אמר רב עמרם אמר רב, ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב, מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן, ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל וכו', וכל הנשים האמינו והכינו תופים וכלי זמר לשיר על הנסים שהקב"ה יעשה להם.

ו- הבי"י (באר"ח בסימן קי"ב) מביא אגודה שכתב על סדר י"ח ברכות, של תפילת שמונה עשרה וז"ל, כשטבעו המצרים בים אמרו שובר אויבים ומכניע זדים וכו' כשעברו ישראל בים סוף ואמרו שירה, אמרו מצמיח קרן ישועה וכו' עכ"ל, עיי"ש. וצ"ב למה אחר השירה אמרו מצמיח קרן ישועה?

ונראה דהנה במדרש שוחר טוב (מזמור י"ח) כתב וז"ל, אלא כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, בידוע שמוחלין לו על כל עוונותיו ונעשה בריה חדשה, וישראל כשנעשה להם נס ואמרו שירה, נמחלו כל עוונותיהם, שנאמר ויסע משה את ישראל מים סוף שהסיען מהחטאים שלהם וכו' עיי"ש.

ולפי"ז מבואר האגדה שמביא הבי"י כשבני ישראל אמרו שירה, אז אמרו מצמיח קרן ישועה, כי כיון שנמחלו כל עוונותיהם זהו הישועה, וכן מבואר בגמרא בסוטה שמרים התנבאה עתידה אמי שתוליד בן שמושיע את ישראל, כי על ידי השירה נמחלו כל עוונותיהם וזהו הישועה.

ז- ואפשר להביא ראיה שכלל ישראל זכו למחילת כל העונות בים, דהנה כתוב (ט"ו, כ"ב) ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וגו'. ופרש"י וז"ל, ויסע משה, הסיען בעל כרחם, שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי כסף וזהב ואבנים טובות וכו', לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם, עכ"ל.

אולם בזוה"ק כתוב וז"ל, [תרגום לשון הקודש] ויסע משה את ישראל מים סוף וגו'. אמר רבי שמעון בשעה ההיא שהיו ישראל עומדים על הים,

להאמין ולהכין כלים לשיר אפילו כשנמצאים עדיין בגלות מתוך האמונה שהקב"ה יגאל אותנו

"אז ישיר משה ובני ישראל" (שמות פרק ט"ו פסוק א') ופרש"י וז"ל, אז כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה וכו', עכ"ל. ולא שר מקודם מיד שהובטח מהקב"ה שיבקע הים.

א- וכתב השל"ה הקדוש (פרשת בשלח) וז"ל, שמה שמשה רבינו איחר מלומר שירה עד שנעשו המעשים, הוא בשביל שעדיין לא היתה אמונה חזקה בישראל, והדא הוא דכתיב ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל, כלומר אז באותו פעם שר משה, ולא מקודם מיד שהובטח מהקב"ה שיבקע הים וכו'. ומצינו מדה זו היתה בנשים יותר מבאנשים, ובזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים, כי האמינו בה' ולקחו תופים ומחולות, כי האמינו בתשועת ה' אשר יעשה להם וכו', עכ"ל.

וכן כתב רש"י (ט"ו, כ') בתופים ובמחולות וז"ל, מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם נסים, והוציאו תופים ממצרים (שם מכילתא) עכ"ל. והיינו שבאנשים רק כשראו הנס אמרו שירה, אולם הנשים אפילו כשהיו עדיין במצרים בתוך הגלות, כבר האמינו שהקב"ה יעשה להם נסים והוציאו תופים ממצרים, ואמרו חז"ל שבזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים שכשיש לאדם אמונה בקב"ה אפילו בתוך הצרה, זה מביא את הגאולה.

ב- להלל ולהגיד שירה עוד לפני הישועה

וכדברים אלו כתב הקדושת לוי על הפסוק "וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה וגו' " (י"ד ל"א) וז"ל: יש להבין מה החידוש שהאמינו בה' ובמשה עבדו כיון שראו כבר ישועת ה' בקריעת ים סוף וכו', וגם אז איננו מובן, כי בכל התורה כולה לא נאמר לשון עבר, כי התורה מאמרה לשון הווה, וכו', וכך הוי ליה למימר וישירו את השירה הזאת? **נראה** דהנה נודע מה שדרשו רבותינו ז"ל (סוטה ל"ז.) כי נחשון בן עמינדב קפץ לתוך הים ובא עד צווארו בים ואמר הושיעה ה' כי באו מים עד נפש. והנה לכאורה היה בזה שתי פנים, או בא עד צווארו מחמת שכונתו היה כיון שציווה הש"ת לבני ישראל ויסעו לתוך הים, מסר נפשו על קידוש השם שגם אם יטבע בים מוכרח לקיים את מצות יתברך שמו ב"ה. והאופן השני מחמת שבטח בחסדי הש"ת ובנפלאותיו שיעשה עמנו נס, והנה האופן השני הוא אמת, שקפץ לתוך הים על שבטח בהש"ת שיעשה עמנו נסים ונפלאות ושיאמרו ישראל שירה על הנס, וכמו שכתב רש"י ז"ל על פסוק ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה וגו'. מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה יעשה להם נסים והוציאו תופים ממצרים. ועל פי שכתב רש"י ז"ל בתהלים קפיטל (י"ח ד') 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע', שדוד המלך ע"ה מרוב בטחונו בקב"ה על כל צרה שבאה עליו היה אומר שירה קודם התשועה, לפי שהיה בטוח בהש"ת שבודאי יושיע אותם, והיה אומר שירה על התשועה קודם התשועה. עיי"ש. כן כאן בים סוף, שישאל מרוב ביטחונו בקב"ה שבודאי יבקע להם הים ירד נחשון לתוך הים קודם הבקיעה, וכיון שהיה בטחונו גדול כל כך שבודאי יעשה הש"ת תשועה להם, אם כן עלתה בלבם מיד לומר שירה קודם התשועה, כי מי שדבוק בה' ובטוח בו שבודאי יושיע לו אומר השירה על התשועה קודם התשועה כמו דוד המלך ע"ה.

ועל פי זה מובן מה שנאמר אז ישיר לשון עתיד, על שעלתה בלבם לומר שירה קודם התשועה, ובזה מובן שכונת הכתוב כך, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל, פירשו שאז בעת ישיר משה ובני ישראל, שקאי על קודם התשועה, שמשום הכי נאמר ישיר, אז ויאמינו בה' ובמשה עבדו, שגם קודם התשועה האמינו שבודאי יעשה עמם נסים ונפלאות, וזה לשון אז, כלומר באותו זמן שקפץ נחשון לתוך הים ובא עד צווארו קודם שנבקע הים עלה במחשבה של בנ"י שיעשה להם נס וישירו שירה.

ולכן אם אדם בטוח בה', שהש"ת יעשה לו כל צרכיו, גם למעלה ממלאין לו כל משאלותיו, אבל אם אדם דואג תמיד על פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, אזי גם למעלה יחסר פרנסתו, ולכן אשרי איש שלא ישכחן ושמם בטוח בה' כי אז ה' צלך, וכמו שהבאתי בשם הבעש"ט, ה' צלך, כמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כן כביכול כמו שאדם מתנהג למטה, כן מנהיגין אותו מלמעלה, וכמו שהוא בוטח בה' שהקל עושה כל צרכיו כן הקל נותן לנו על צרכינו וכו' עיי"ש.

ג- לקבל עליו שיאמר נשמת כשיצא מהצרה

מובא בספר חנוכת התורה, וכן בכף החיים (סימן ק"י), ומנהגי בית אל בשם הרש"ש, וכן באורחות רבינו (חלק א' עמוד שלד) שכשאדם בצרה יקבל עליו

טעם המן וטעם המצות היה אותו טעם שאפשר על ידם להשיג השגות אמונה וקדושה

"ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה" (ט"ז ט"ו). ופרש"י וז"ל, מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן. וכתב בספר זרע שמשון (אות י"ט) וז"ל, יש לדקדק למה אמר אשר נתן בלשון עבר, דמשמע שכבר נתן, היה לו לומר אשר נתן בלשון הווה, וירמוז למה שפרש"י על פסוק אכלו את המן ארבעים שנה (שם פסוק ל"ה) שאף העוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן, ומשום הכי קאמר הוא הלחם אשר נתן, זה המן יש בו טעם הלחם אשר כבר טעמתם בעוגות, עכ"ל.

והנה בתרגום יונתן בן עוזיאל (פסוק ט"ו) כתב וז"ל, ואמר משה להון הוא לחמא דאצטנע לכון מן שירויא בשמי מרומא, וכדון יהביה ה' לכון למיכל, עכ"ל. וכתב בביאור שמבואר ברש"י (אבות פ"ה מ"ו) שהיה גנוז בשמים, וכן הביא בשכל טוב וכו', והסמיק לזאת את האמור במסכת חגיגה (י"ב:) שחקים, שבו ריחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים, עכ"ל. ובפסוק (ד'), הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו', כתב בתרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל, הא אנא מחית לכון לחמא מן שמיא דאצטנע לכון מן שירויא וכו', וכתב בביאור וז"ל, שנגזז לכם מבראשית, כמו שאמרו (מכילתא, אבות פ"ה מ"ו) שהמן הוא בין הדברים שנבראו ביום השישי בערב שבת בין השמשות וכו', עכ"ל.

והנה בגמרא בב"מ (פ"ו:) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכה השרת בצמח, עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכו'. ויקח חמאה וחלב, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, וכו'. ונמצא המן שזכו מן השמים זה עבור שאברהם אבינו נתן למלאכים חמאה וחלב. ובמדרש רבה אתה אמרת ואקחה פת לחם, חייך שאני פורע לבניך, ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, עיי"ש. והנה אברהם אבינו אמר שיתן למלאכים לחם, והלחם של המלאכים, זה כולל גם השגות ברוחניות ובשביל זה הם זכו למן שזה מאכל רוחני, והשפת אמת (בשנת תרנ"ו) כתב, וז"ל, כי כפי מזון האדם כך זוכים לתורה, כפי קדושת המאכל, וזה שאמרו חז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן וכו'. ולכן בשבת קודש דאיהי סעודתא דמהימנותא זוכים יותר לתורה עכ"ל. לכן כל אדם כפי שהוא אוכל לשם שמים, כך זוכה אח"כ ללמוד תורה ביותר הבנה, וראוי לומר לפני האכילה מה שכתוב בצעטיל קטן מבעל הנועם אלימלך שהוא אוכל לשם שיהיה לו כח ללמוד תורה.

וכתב האור החיים הקדוש וז"ל, ויצא העם וגו' יתבאר על דרך אומרם ז"ל (יומא ע"ה.) כי המן היה יורד לצדיקים, פתח אהלו של כל אחד ולא היה צריך לצאת אחריו, ולשאר העם היה יורד במקום אחר, והיו יוצאים ללקוט, והוא אומר הנני ממטיר לכם לחם וגו'. פירוש דאין צורך לצאת וללקוט, אבל העם יצא וילקוט, כנגד מה שלא בטחו וקדמו לשאול ושיגוהו בטורח, עכ"ל.

ובזה"ק מבואר שבאכילת המן לצדיקים היו משיגים באכילתו השגות אלקות, לחם אבירים אכל איש, היינו לחם של מלאכים, אכל איש, שנעשה על ידי אכילתו לדרגת איש, אבל האנשים שלא היו צדיקים היו טועמים במן וטעמו כצפיחית בדבש. והנה כתוב בזה"ק שהמצות נקראו לחמא דמהימנותא, היינו לחם של אמונה, שע"י אכילת המצות זוכים לאמונה, וברש"י כתב וז"ל, אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן. וה"ה העוגות שהוציאו ממצרים, כתוב בפרשת בא (י"ב ל"ד) וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, ופרש"י וז"ל, משארותם, שירי מצה ומרור, על שכמם, אע"פ שבחמות הרבה הוליכו עמהם, מחבבים היו את המצות (שם) עכ"ל, והנה כמו שמצות נקרא לחם דמהימנותא, לחם של אמונה, כי הם לא הכינו להם צדה וכמו שכתוב בפרק י"ב פסוק ל"ט ופרש"י וז"ל, מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו האין נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכנו, הוא שמפורש קבלה, זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זדועה (ירמיה ב' ב'), מה שגר מפורש אחריו (שם פסוק ג') קדש ישראל לה' וגו' (מכילתא שם, עכ"ל).

וא"כ כמו שכתוב בזה"ק שהמצות נקראו לחם אמונה, כמו כן העוגות שהוציאו ממצרים, והיו מצות של הספיקו לחמץ, נקראו לחם אמונה, והיו ש באכילתם זכו לאמונה שלימה ויצאו למדבר בלא לשאול מה נאכל במדבר, וזה שמביא רש"י את הגמרא בקידושין שהעוגות שהוציאו ממצרים טעמו טעם מן, היינו טעם של אמונה שהשיגו השגות אלקות, וכן במן שהוכן בשמים ברקיע שנקרא שחקים כמו שמבואר במסכת חגיגה (דף י"ב) ונברא בערב שבת בן השמשות, על ידי אכילתו זוכים להשגות אלקות ובהו מבואר במה שכתוב (בפרק ט"ז פסוק ט"ו) שמבאר הזרע שמשון, שמשא רבינו אמר להם הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה, היינו שבני ישראל ראו שהמן הוא מאכל של רוחניות, וקראו את שמו מן, כי איזה מאכל הוא שזוכים על ידו לרוחניות, ואמר להם משה, שזה הלחם כבר טעמתם בעוגות שהוצאתם ממצרים טעם של רוחניות השגות אלקות.

והנה מה שיש לנו ללמוד מזה שכל שנה שזוכים לקיים מצות מצה, אפשר לזכות בזה לחם של אמונה להשגות אלקות, וכן לפי דעת הגר"א ועוד ראשונים שכל הפסח, יש מצוה קיומית אם אוכלים לשם כונת מצוה, שבעת ימים תאכלו מצות, שעל ידי המצוה אפשר לזכות לאמונה ולהשגות אלקות. ובסה"ק כתוב שגם אכילת שבת כשאוכלים לשם לענג את השבת, אז זוכים לקדושה ולהשיג את התורה"ק, ובתפילת שבת אומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. היינו מי ששומר את השבת בכל העניינים בין במעשה במחשבה ובדיבור אז הוא זוכה לשמוח במלכות ה'.

והיו אומרים שירה, נגלה הקב"ה עליהם וכו' כדי שיכירו את מלכם שעשה להם כל אלה הנסים והגבורות וכו', אלא ודאי כולם בחכמה העליונה הסתכלו וכו', וכאשר גמרו השירה היו כולם מתענגים בנפשותם וכו' ולא היו רוצים לנסוע משם מרוב השתוקקות וכו', מה עשה הקב"ה, הסתיר כבודו משם והרחיקו לחוץ למדבר וכו' עד שאחז בהם משה והראה להם זיו כבודו של הקב"ה במדבר, אז מגולד השתוקקות ורצון להסתכל הסיע משה אותם וכו', עיי"ש. והנה כיון שהגיעו לדרגה עליונה מה שלא ראה יחזקאל הנביא, ודאי שנמחלו להם כל עוונותיהם וזהו הישועה האמיתית.

הבריאה משועבדת לתורה ועל ידה נעשים נסים בעולם

"וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" וגו' (י"ד, כ"ז)

כתב האור החיים הקדוש וז"ל, לאיתנו, רבותינו ז"ל אמרו לתנאו הראשון וכו'. וצריך לדעת אופן התנאי, אם היה ליוצאי מצרים אם כן למה נרעש בפעם הזאת, כמאמרם ז"ל (שם) שהתריס כנגד משה ואמר לו אין אני נקרע מפניך, שאני נבראתי ביום שלישי ואתה נבראת ביום ששי וכו', עד שנטה ה' ימינו לימין משה דכתיב מוליק לימין משה. ועוד רואני כי ליחיד סגולה היה נקרע בכל כורחו, כמעשה הובא בחולין (ז). ברבי פנחס בן יאיר וכו', ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד מה כוחו של רבי פנחס בן יאיר ע"ה להתגבר על מעשה בראשית. אכן תנאי זה הוא בכל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית, להיות כפופים לתורה ועומליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צריך לומר מרובים, כאשר חקק להם ה' בעת הבריאה, והוא סוד אומרם 'בראך יעקב' וגו', ואמרו ז"ל (ויק"ר לו ד) שאמר הקב"ה לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה וכו'. והנה ביציאת מצרים עדיין לא קבלו התורה, ואין גזירתם על הנבראים גזירה ולזה לא הסכים הים ליחלק להם, וטען למשה אתה נבראת בשישי ואני בשלישי זה רמז כי אינו בן תורה, שאם היה בן תורה הנה הוא קדם לו, כי התורה קדמה לעולם (פסחים נד:), ולזה נתחכם ה' והוליק ימינו לימין משה, פירוש, הראהו כי הוא בן תורה המתחכם לה ימין, דכתיב מימינו וגו', וכשהוא יתיך ומיד נקרע כתנאי הראשון, ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יביא בידו שטר חוב אחד לכופו ליחלק לפניו, ותמצא שכשלא רצה ליחלק לרבי פנחס בן יאיר ולהמתלוה עמו רצה לקונסו, ופחד הים ממנו. עכ"ל. ומבואר בדבריו שכל הטבע משועבד לתורה, ולכן כל צדיק וצדיק יכול לשנות את הטבע ולעשות נסים בעולם.

ומה שכתב האור"ח הקדוש, ולזה נתחכם ה' והוליק ימינו לימין משה, פירוש, הראהו כי בן תורה המתחכם לה ימין וכו'. נראה לבאר כונתו, ימין כמו שכתב רש"י במסכת שבת (פ"ח ע"ב), וז"ל, למימיניו, עסוקים בכל כחם וטרודים לדעת סודה כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר, עכ"ל. וזה כונתו שהקב"ה הראה לים כי משה הוא בן תורה במתיחס לה ימין, והתורה קדמה לעולם.

ב- 'שנה עליו פרק אחד ובכח התורה' ונתן מימיו, וכן על ידי לימוד התורה יתמלאו משאלותיו

ובזה אפשר לבאר את הפסוק בפר' חוקת 'קח את המטה והקהל את העדה וגו' ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע וגו' וילקוט שמעוני (רמז תשס"ד) ד"ה יען וכו' כתב וז"ל, אמר לו הקב"ה, היה לך ללמוד מהגר דכתיב 'ותרא באר מים' ומה אם יחיד שהיה לו זכות אברהם אביו העליתי לו הבאר, ישראל שיש להן זכות אבות וזכות התורה שקבלו וזכות מצות על אחת כמה וכמה וכו'. דרש רבי נהוראי כשעברו ישראל בים היו תינוקות צמאים, והיתה אשה פושטת ידה וממלאה חמתה מן המים מלוחים ונעשים מתוקים. ועוד נס אחר היתה פושטת ידה בין גלי הים ומלקטת לבנה תאנים ורמונים ואפרסקין ונותנת אותן לבנה וכו', אמר הקב"ה למשה ומה אם באותה שעה עד שלא קבלו תורתך ועד שלא האמינו בי כך עשיתי להם עכשיו לא כל שכן, יען אל האמנתם בי וכו' ודברתם אל הסלע' שנה עליו פרק אחד, ועברת על דברי וכו' עיי"ש. והנה הילקוט מדגיש שעכשיו שקבלו ישראל את התורה, ודאי שאעשה להם נס, ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד ויתן מימיו, היינו שבכח התורה שתלמד ליד הסלע ותדבר אליו ויתן מימיו ויהיה שינוי בטבע שסלע מוציא מים, ובזה יהיה קידוש ה' שכל הטבע משועבד לתורה, ואף שאין לנו שום מושג בדברים האלו, אבל מה שניתן ללמוד מזה בשבילנו כל אחד לפי דרגתו שאם האדם צריך ישועה בשינוי בטבע, שילמד תורה כל אחד לפי כוחותיו ואחר כך יבקש את בקשתו לפני הש"ת, וכיון שכל הטבע וכל הבריאה משועבדת לתורה, אז יזכה שיתמלאו בקשותיו לטובה.

ג- על ידי לימוד התורה זוכים לחן והתפילות מתקבלות

הגמרא בעירובין (נ"ד ע"ב) אומרת, שהתורה נקראת (משלי ה יט) 'אילת אהבים ויעלת חן', שמעלה חן על לומדיה, וכיון שכשולומדים התורה זוכים לחן, על ידי זה מתקבלים כל התפילות והבקשות. ובאקדמות בשבועות אומרים, 'צבי וחמיד ורגי דילאון בלעותא' [רצה וחמד התאווה שילמדו ביגיעה] 'צלותהון בכך מקבל והניא בעותא' [תפילתם לכן מקבל ומועיל בבקשה], ומה נלמד שלפני התפילה והבקשות שמבקש שילמד תורה ביגיעה וזא התפילה מתקבלת.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת בשלח

והשיב ע"ז מרן זצ"ל: 'קנין יורדי הים איז דאס נישט...'
(כלומר דאין זה נחשב כיורדי הים).

והיינו שלדעת מרן הגרייז זצ"ל, מי שאינו עובר בים באופן הרגיל בספינה וכדו' אלא עובר מעל הים באויר וכדו', אינו נחשב כיורדי הים, - ולדבריו יש מקום לדון דגם בנ"י שעברו ביבשה בתוך הים לא נחשבו כיורדי הים (כיון שלא עברו בים באופן הרגיל בספינה וכדו'), וא"כ לדעתו יתכן לומר דבנ"י לא היו צריכים לברך ע"ז הגומל מדין יורדי הים.

- ג -

והנה בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ט סי' עב) נשאל, לגבי המנהרה שבנו מתחת הים בין צרפת לאנגליה, ונוסעים בתוך המנהרה עם רכבים, האם לאחר הנסיעה שם צריך לברך הגומל כדן יורדי הים, או"ד שאין זה נחשב כיורדי הים, - והשיב ע"ז שלדעתו פשוט דאין לברך ע"ז הגומל, כיון דעתה הולכי יבשה הם, ולא שייך בזה כל הטעמים של חיוב ההודאה של יורדי הים המבוארים בתהלים וכו', עיי"ש.

ולפי"ז יש מקום לדון נמי בנידו"ד, שבנ"י שהלכו ביבשה בתוך הים לא היו צריכים לברך ע"ז הגומל מדין יורדי הים, כיון שלמעשה הלכו ביבשה, וכמו הנוסע במנהרה מתחת הים שס"ל לבעל השבט הלוי זצ"ל שנחשב כהולכי יבשה וכנ"ל.

ומעתה שוב יש מקום לדון, דאפי' לדעת הקה"י הנ"ל שגם הנוסע במטוס מעל הים נחשב כיורדי הים, אך מ"מ יש לדון שבנ"י שהלכו ביבשה בתוך הים לא היו צריכים לברך ע"ז הגומל מדין יורדי הים, כיון שלמעשה הם הלכו ביבשה ולא בים, וזה גרע מהנוסע במטוס מעל הים שלמעשה הוא עובר מעל הים (ובמקרה תקלה ח"ו יפול לתוך הים), אך בנ"י לא הלכו בים וגם לא עברו מעל הים, ולכן יש מקום לדון שבכה"ג גם לדעת הקה"י בנ"י לא נחשבו כיורדי הים וכנ"ל.

- ד -

והנה איתא בגמ' (ברכות נד:), 'ארבעה צריכין להודות (לברך הגומל), יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהי' חולה ונתרפא, ומי שהי' חבוש בבית האסורים ויצא', וכל הארבעה נלמדו בגמ' שם ממה דאיתא בתהלים (פרק קז) עיי"ש, - ובמהרש"א (ברכות, שם) כתב ע"ז, שאע"פ שבתהלים הסדר של הארבעה שונה מהסדר שהובא בגמ', מ"מ הגמ' שינתה את הסדר וכתבה את הארבעה בסדר הנ"ל בדווקא, משום שזהו סדר המאורעות שהיו ביציאת מצרים.

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיִּלְוֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים וַעֲזָה כָּל הַלִּילָה וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם: וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיָּבֵשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינֵם וּמִשְׁמָאלָם: (יד, כא-כב).

הנה יש לדון, האם כשבנ"י שבו ליבשה לאחר קריעת ים סוף, הם היו צריכים להודות לה' בברכת הגומל כדן יורדי הים, - או"ד דמדן יורדי הים לא הי' להם חיוב הודאה, כיון שבקריעת ים סוף לא הי' זה נחשב שבנ"י עברו בים, משום שבנ"י הרי הלכו ביבשה בתוך הים.

ויש לדון שאולי כל החיוב הודאה של יורדי הים, הוא רק כאשר עוברים בים באופן הרגיל בספינה וכדו', אך בגוונא שעוברים בתוך הים ביבשה אולי אין ע"ז חיוב הודאה מצד דין יורדי הים, כיון שלמעשה אי"ז נחשב כיורדי הים.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה כידוע דנו הפוסקים לגבי מי שנסע במטוס האם חייב לברך הגומל, ורבו הדעות בנידון זה ואכמ"ל בזה, - אכן יעוי' במש"כ בספר 'ארחות רבנו' (ח"א עמ' צא) שמרן הקה"י זצ"ל אמר לו, שמי שטס במטוס בארץ טיסה פנימית לא יברך ברכת הגומל, דמסתבר דרק כשעובר מעל ים או מדבר צריך לברך הגומל, עיי"ש.

ולכאז' מבואר בדברי מרן הקה"י הנ"ל, שעל עצם מה שנסע במטוס אי"ז לברך הגומל, ורק מ"מ אם נסע במטוס מעל ים או מדבר צריך לברך הגומל, כדן יורדי הים והולכי מדברות.

וא"כ מבואר בזה, שאע"פ שלא עבר בים באופן הרגיל בספינה וכדו', אלא עבר מעל הים באויר, מ"מ לדעת הקה"י זצ"ל הרי זה נחשב שפיר כיורדי הים, וצריך להודות ע"ז בברכת הגומל כדן יורדי הים.

ומעתה לפי"ז לכאז' י"ל, שגם בנ"י שעברו ביבשה בתוך הים היו צריכים לברך הגומל כדן יורדי הים, משום שגדר 'יורדי הים' אינו רק כאשר עוברים בים באופן הרגיל בספינה וכדו', אלא גם כאשר עוברים מעל הים באויר, או בתוך הים ביבשה, גם אז זה מוגדר כיורדי הים, שצריך לברך ע"ז הגומל.

- ב -

אמנם בספר 'עובדות והנהגות לבית בריסק' (ח"ג עמ' דש) הובא, שמרן הגרייז זצ"ל נשאל, האם מי שנוסע במטוס מעבר לים צריך לברך הגומל כדן יורדי הים,

או"ד דאכתי אינו יכול לברך הגומל על מה שניצל
מהצרה הראשונה, עד שיצא לגמרי מכלל סכנה, ואז יפטר
בברכה אחת על כל ההצלות שלו כמבואר במשנ"ב (סי'
ריט, ג), - ובמקום אחר הארכנו בזה והבאנו שנחלקו בזה
הפוסקים (עי' בגליון מים זכים פרי' שמות תשע"ט),
ואכמ"ל.

ומעתה לדעת הסוברים שאינו יכול לברך הגומל עד
שיצא לגמרי מכלל סכנה, אי"כ י"ל דבני"י לא יכלו לברך
הגומל מייד לאחר קריעת ים סוף, כיון שהרי הם יצאו
מהים למדבר והמדבר הוא מקום סכנה, ואי"כ אכתי הם לא
יצאו לגמרי מכלל סכנה, ולא הי' להם לברך הגומל עד
שיצאו לגמרי מכלל סכנה, (ולמעשה לבסוף רוב יורדי הים
מתו במדבר).

[והא דאיתא בסנהדרין (צד), דגנאי הוא למשה וס' ריבוא
שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' עי"ש, בפסחות
מייירי שם על ברכת שעשה לנו נס במקום הזה ולא מייירי בברכת
הגומל, - (ואמנם עי' בכתבי הגרי"ז (סטנסיל) עה"ת שכתב שיתרו
בירך עליהם הגומל, ואי"כ לדבריו הגנאי לישראל שלא בירכו
מייירי לגבי ברכת הגומל, אך בדעתו י"ל דס"ל דהיוצא מצרה אחת
צריך לברך הגומל אע"פ שנתון בסכנה אחרת, ואכמ"ל).]

- 2 -

ואמנם אולי יש מקום לדון בזה עוד, שכיון שבני"י היו
מוקפים בעמוד הענן ובענני הכבוד, לכן לא הי' זה נחשב שבני"י
היו נתונים בסכנה מחמת ההליכה במדבר, ולכן יכלו לברך
הגומל מייד לאחר קריעת ים סוף **לכו"ע**.

אכן לפי"ז נצטרך לדון מדוע על קריעת ים סוף כן הי' להם
לברך הגומל, והרי גם שם הקב"ה ציווה את בני"י **להיכנס**
לתוך הים ביבשה, ואם הסביר הנ"ל נכונה, אי"כ הי' לנו לומר
שלא הייתה להם סכנה כלל בים כיון שהקב"ה שמר עליהם, -
ולכאוי' אי נימא דהיו צריכים לברך הגומל על קריעת ים סוף,
אי"כ י"ל דהה"ל דהיו צריכים לברך הגומל גם על ההליכה
במדבר, ויל"פ עוד בכל זה.

והנה יש מקום לדון בזה עוד מצד אחר, די"ל דבני"י לא
יכלו לברך הגומל על קריעת ים סוף, וזהו ע"פ דברי הגר"ר
יצחק זרחיה זצ"ל (אביו של החיד"א) שהובאו במחזיק
ברכה (או"ח סי' ריט), שס"ל שמי שנכנס לסכנה מחמת
ציווי הקב"ה, אזי כשיוצא מהסכנה אי"צ לברך הגומל
עיי"ש, - ולפי דבריו י"ל נמי הכי בנידו"ד, שכיון שבני"י
נכנסו לים ע"פ ציווי ה', לכן לדעתו י"ל דבני"י לא היו
צריכים לברך ע"ז הגומל, ואכמ"ל בזה ודו"ק.

[ונב. והנה חשוב לציין, שלגבי כל מה שיצאנו לדון לעיל האם בני"י
היו צריכים לברך הגומל לאחר קריעת ים סוף או לא, באנו רק לדון בזה
האם היו צריכים לברך משום הא דנא ד"יורדי הים" אם לאו.

אכן באמת גם אי נימא דבני"י לא נחשבו שם כיורדי הים, אך מ"מ
יתכן שאעפ"כ הם היו צריכים לברך הגומל על מה שניצלו מסכנת הים,
ואע"פ שבעצם לא נחשבו כיורדי הים, - כיון שכתב המשנ"ב (שם, לב)
בשם האחרונים, שהמנהג לברך הגומל בכל מי שניצל מסכנה, ולא דווקא
במי שניצל מאחד מהארבע סכנות הנ"ל, - (אך השו"ע שם כתב, שכשניצל
משאר סכנות טוב לברך בלא שם ומלכות עיי"ש), ודו"ק ואכמ"ל].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

שהרי בתחילה ירדו לים וניצלו בקריעת ים סוף
ונתעשרו שם בביזת הים, ואח"כ הלכו במדבר וכו', ואח"כ
במתן תורה נתרפאו כל החולים וכו', ואח"כ יצאו בני"י
לחירות גמורה כשכבשו את א"י וניטל יד האויבים לגמרי
מעלינו, עיי"ש.

[ועיי"ש עוד בכל מה שביאר בזה באריכות, בבחינת
הארבע מועקות וצרות שמונעות את האדם מלהגיע אל
שלמותו ותכליתו, ושכל הארבעה מיני צרות האלו כלולים
בהנך ארבעה שצריכים להודות הנ"ל].

ומבואר בדברי המהרש"א הנ"ל, שבני"י נחשבו
כיורדי הים' בזמן קריעת ים סוף, ואע"פ שלמעשה הם
הלכו ביבשה בתוך הים, מ"מ הם נחשבו אז שפיר כיורדי
הים.

ומעתה לכאוי' יש להקשות מדברי המהרש"א הנ"ל, על
דברי השבט הלוי שס"ל שהנוסעים במנהרה מתחת הים
אין להם לברך הגומל, כיון שהם נחשבים כהולכי יבשה
ולא כיורדי הים וכנ"ל, דיל"ע בזה, דהנה מדברי
המהרש"א מוכח, שגם כאשר הולכים ביבשה בתוך הים
מ"מ זה נחשב שפיר כיורדי הים, ואע"פ שלמעשה הולכים
ביבשה וכנ"ל, ואי"כ לדברי המהרש"א יש מקום לדון, שגם
הנוסעים במנהרה מתחת הים נחשבים כיורדי הים.

- 3 -

אכן באמת י"ל דדברי המהרש"א אינם סותרים כלל
לדברי השבט הלוי הנ"ל, כיון שבקריעת ים סוף מה
שנהייתה יבשה בתוך הים הי' זה רק בדרך נס ובאופן
זמני, ולכן י"ל דגם בשעה שבני"י הלכו ביבשה בתוך הים,
היבשה שם לא הופקעה משם ים', כיון שהיבשה שם
נהייתה יבשה רק לזמן מועט, שהרי הים הי' עתיד לשוב
לאיתנו לאחר שבני"י יחזרו ליבשה, ולכן י"ל דבני"י נחשבו
אז שפיר כיורדי הים לענין ברכת הגומל.

ומשא"כ בנידון השבט הלוי הנ"ל באלו שנוסעים
במנהרה מתחת הים, ששם לאחר שבנו את המנהרה הרי
נהייתה שם יבשה באופן קבוע ולא רק באופן זמני, ולכן
י"ל דהנוסעים במנהרה מתחת הים נחשבים כהולכי יבשה
ואינם נחשבים כיורדי הים, ודו"ק.

ומעתה י"ל שגם לדעת הרב מבריסק הנ"ל, שס"ל שמי
שאינו עובר בים באופן הרגיל בספינה וכדו' אלא עובר מעל
הים באויר וכדו', אינו נחשב כיורדי הים, אך מ"מ גם
לדבריו י"ל, דבני"י שהלכו ביבשה בתוך הים נחשבו שפיר
כיורדי הים, משום שהיבשה שם לא הופקעה כלל משם
ים', כיון שמה שהיבשה נהייתה שם ליבשה הי' זה רק
לזמן מועט וכנ"ל, - ומשא"כ בנוסע במטוס מעל הים,
שלדעתו לא נחשב זה כלל כיורדי הים, כיון שנוסע מעל
הים ולא בתוך הים, ודו"ק.

- 4 -

ואמנם לגבי עצם השאלה שפתחנו לדון בה לעיל, האם
כשבני"י שבו ליבשה לאחר קריעת ים סוף, הם היו צריכים
להודות אז לה' בברכת הגומל כדן יורדי הים וכנ"ל, הנה
באמת יש מקום לדון בזה, שגם אי נימא שהם שפיר נחשבו
אז כיורדי הים וכנ"ל, אך מ"מ יש לדון דהם לא יכלו לברך
ע"ז הגומל בזמן שהותם במדבר.

כיון שיש נידון גדול לגבי מי שיצא מצרה אחת ואכתי
הוא נתון בצרה אחרת (וכגון חולה שנסע במטוס וניצל
מהסכנה שהייתה בטיסה, אך הוא עדיין חולה), האם הוא
צריך לברך כעת הגומל על מה שניצל מהצרה הראשונה.

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.
להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרן שוורצר שליט"א

בדין איסור תחומין, האם הוי בגדר מלאכה ע"י מעשה היציאה, או דהוי איסור על מה שנמצא חוץ לתחומו.

ובענין חזרת החטופים בשבת לביה"ח חוץ ל"ב מיל, האם יש בזה משום איסור תחומין דאורייתא.

איסור תחומין הוא משום מעשה היציאה חוץ לתחום ליכא איסורא, דהרי יוצא ע"י עכו"ם, אמנם אם האיסור הוא עצם מה שנמצא חוץ לתחומו ממילא גם בנסיעה ע"י נהג נכרי יש חשש איסור תחומין דאורייתא, לשיטת הרמב"ם דתחום י"ב מיל הוי דאורייתא.

ה. אמנם בנוגע לתחום אלפיים דהוי דרבנן, לכאורה ליכא איסורא דהרי חולה שאין בו סכנה מותר באיסורי שבת דרבנן, ואע"פ שהיתר איסורי דרבנן לצורך חולה שאין בו סכנה זהו רק בשינוי, מ"מ כבר הביא המשנ"ב (שכ"ח, ק"ב) את דברי החיי אדם שבכה"ג שאי אפשר לעשות בשינוי מותר גם בלי שינוי, וכ"כ בשש"כ פל"ג הערה כ"ו ע"ש. אמנם עי' מש"כ בארחות שבת ח"ב פ"כ הערה קמ"ט לדון דיתכן שדברי המשנ"ב שיש להקל באיסור דרבנן לצורך חולה שאין בו סכנה בכה"ג שא"א בשינוי, זהו רק לגבי לקיחת תרופות, ולא בשאר שבות דרבנן ע"ש. וע"ע בארחות שבת ח"ג פל"ב הערה כ"ח דיתכן שאיסור תחומין חמור ואינו מותר לצורך חולה שאין בו סכנה, ולדעת הארחות שבת נשאר הספק הנ"ל אם איסור תחומין הוי רק משום מלאכה, או דהוי איסור בעצם מה שנמצא מחוץ לתחום, לגבי סכנת אבר שמותר במלאכות דרבנן גם בלי שינוי, האם יכול לצאת חוץ ל"ב מיל ע"י נהג נכרי או שיש בזה חשש דאורייתא דתחומין.

ו. ונחלקו בזה הראשונים, דדעת הרשב"ם בתוס' בעירובין (מ"ג.) ד"ה הלכה כר"ג, שאין איסור תחומין ביציאה בספינה משום דספינה ממילא אזלא, ואיהו לאו מידי עביד, מבואר בדברי הרשב"ם שאיסור תחומין זהו דוקא ע"י מעשה של האדם היוצא. וכן מבואר בדברי הרמב"ן בעירובין (שם) לגבי מי שמפליג בספינה שאין בזה משום תחומין דאורייתא וז"ל בד"ה ויש מחזירין אחר איסור לומר דתחומין של י"ב מיל דבר תורה הן וכו' ואין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו, כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו שהרי הילוך הספינה אינו קרוי הילוך כלל, ותמה על עצמך הוא יושב ברשות היחיד, וכו', איהו מינח נייח וספינה הוא דקא מסגי'א וחצר מהלכת ולא אדם כלל וכו' עכ"ל. משמע מדברי הרמב"ן שאיסור תחומין זה רק ע"י מעשה יציאה חוץ לתחום, וכ"כ בקה"י עירובין סי' ט"ז בדעת הרמב"ן ע"ש.

ז. וכע"ז מבואר בדברי התוס' ישנים ביומא (ס"ח.) בדין איסור תחומין של שביתת כלים שבכה"ג דהוי הוצאה כלאחר יד ליכא איסור תחומין, בד"ה, חולק

א. פט"ז פכ"ט 'שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו ביום השביעי' ונחלקו הראשונים האם להלכה איסור תחומין דאורייתא, דדעת הרמב"ן והבעל המאור והרא"ש בסוף פ"ק דעירובין, דאיסור תחומין מדרבנן, אמנם דעת הרמב"ם (שבת פכ"ז ה"א) שחוץ ל"ב מיל הוי דאורייתא, וחוץ לאלפיים אמה הוי איסור דרבנן, וז"ל היוצא חוץ לתחום המדינה לוקה, שנאמר אל יצא איש ממקומו, וכו', שתחום הוא י"ב מיל כנגד מחנה ישראל וכו'. ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה, וכו' עכ"ל. ובדברי הרמ"א בסי' ת"ד (סעי' א') מבואר שצריכים לחוש שיציאה חוץ ל"ב מיל הוי איסורא דאורייתא, וכ"כ במשנ"ב (שם ס"ק ז'). (וע"ש במשנ"ב דמדברי הגר"א משמע דס"ל דהוי מדרבנן).

ב. וכמו שיש איסור יציאה חוץ לתחום באדם עצמו, יש דין תחומין על הבהמות והכלים. וזהו המשנה בביצה (ל"ז.) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. ויש לדון למ"ד תחומין דאורייתא, האם גם תחום כלים הוי מדאורייתא, או דלכו"ע דין תחומין בכלים הוי מדרבנן. ועי' במגן אברהם (סי' ת"ד) שמביא מחלוקת בזה, שדעת הרלב"ח (סי' כ"ח) דלכו"ע דין תחומין בכלים הוי מדרבנן, אמנם דעת המהר"ם אלשקר (סי' מ"א) דהוי מדאורייתא, ע"ש.

ג. ויש לדון בדין איסור תחומין דאורייתא, האם הוי משום מלאכה, דהיינו שיש איסור על מעשה היציאה חוץ לתחום, וממילא בכה"ג שאינו יוצא ברגליו, אלא שהוציאוהו עכו"ם בקרון או בספינה וכדו' לא יהי' בזה משום איסורין תחומין דאורייתא, או שגדר האיסור מה שנמצא חוץ לתחומו דיש דין שבו איש תחתיו שכל אדם צריך להיות בתוך תחומו, וגם כשהוציאוהו עכו"ם יש בזה איסורא דאורייתא דתחומין. וכן יל"ע בגדר איסור תחומין של בהמה וכלים, האם הוי רק במעשה הוצאה חוץ לתחום וממילא בכה"ג שהוי הוצאה חוץ לתחום בשינוי ליכא איסור תחומין דאורייתא, או שהוי איסור בעצם מה שהכלים חוץ לתחומם, ולכן גם בכה"ג שהוי הוצאה בשינוי יש בזה איסור תחומין דאורייתא, וכן נפק"מ לכאורה אם יהיה קולא של ריבוי בשיעורים כשמוציא כמה כלים יחד שחלק מהם הוי לצורך פיקו"נ, דאם האיסור הוא לא משום מלאכה, לא יהיה היתר של ריבוי בשיעורים.

ד. ונפק"מ גדולה בזה, לגבי חולה שאין בו סכנה שמותר בעשי' מלאכה ע"י עכו"ם, האם מותר לו לצאת ע"י נהג נכרי עכו"ם לבית חולים חוץ ל"ב מיל, דאם כל

לחזור לסוכה אחרונה הרי כבר יצא מחוץ לתחום, וכתבו בתוס' ישנים וז"ל ואין להקשות, למה וכו', ואומר רבי אפילו למ"ד תחומין דאורייתא כיון שלא היתה שם שביתתו קבועה עוד מתחילת היום אם חוזר לו אין כאן איסור מן התורה וכו' עכ"ל.

יא. וי"מ בדברי התוס' ישנים, שכל איסור תחומין זה רק לצאת מהתחום אבל אחרי שכבר יצא מהתחום ליכא איסורא דאורייתא, וא"כ נמצא שמי שכבר יצא מהתחום אין אצלו איסור תחומין דאורייתא. וכן פ' בדברי התוס' ישנים, העמודי אור (סי' י"ד או' י"ט), ובביאור הגרי"פ פרלא לרס"ג (ל"ת קע"ט). אמנם ע' במנחת חינוך (כ"ד או' ו') שנוקט שכל דברי התוס' ישנים זהו שאין איסור לחזור לתחום הראשון, אבל להתרחק יותר יש איסור גם אחרי י"ב מיל. וע' בחזו"א (סי' פ' ט"ז) בד"ה מ"ב סי' ת"ד, שנשאר בספק בזה בדעת התוס' ישנים ע"ש. ויתכן שיש להביא רא' שליכא איסורא דאורייתא במי שיצא כבר חוץ לי"ב מיל, מהדין של מי שיצא להציל שהתקין רבן גמליאל שהרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפיים אמה, וידוע מה שנחלקו בזה, האם ההיתר הוא גם באיסורי דאורייתא, וע' במנ"ח (כ"ד או' ד) שס"ל שכל ההיתר הוא באיסור תחומין דרבנן, אבל חוץ לי"ב מיל דהוי תחומין דאורייתא ליכא תקנת רבן גמליאל, וכל התקנה הוי רק לעדים שבאו תוך י"ב מיל ע"ש.

יב. אמנם ע' מש"כ הבית יוסף (רמ"ח) לגבי מי שעולה לארץ ישראל שמותר לו לצאת בשיירא ופוסק עמהם לשבות, ואח"כ יכול ללכת עמהם בשבת גם יותר מג' פרסאות, משום פיקו"ג. ואח"כ כשמגיע לשוב יש לו אלפיים אמה לכל רוח {וזהו מדין יוצא לדבר מצוה, שיש לו אלפיים אמה לכל רוח}. וכ"כ המשנ"ב (שם) ס"ק ל"א ע"ש. וצ"ב לכאורה לפי השיטות שכל ההיתר של יוצאים להציל זהו רק באיסור דרבנן, מדוע מותר לצאת אחרי י"ב מיל. ואין לומר דהוי דרבנן משום דהוי הליכה בכרמלית, דע' מש"כ בביאור הלכה סי' ת"ד בד"ה הואיל, דדוקא לגבי ימים ונהרות נוקטים שאין בהם איסור תחומין דאורייתא, משא"כ בשאר כרמלית, (ובדוחק אפ"ל שמדבר דומה לימים ונהרות), ולפי"ז שליכא איסורא דאורייתא למי שכבר יצא מתחומו, נ"חא.

יג. והנה בכה"ג שיוצאים החטופים במסוק אפשר דיש להקל בזה, לגבי חולה שאין בו סכנה דמותר באיסורי דרבנן, (בכה"ג שאין איסור אחר חוץ מאיסור תחומין) משום דהוי למעלה מעשרה, ובמקום מחלוקת אין להחמיר בזה, כמו שכתב בביאור הלכה (שם) בד"ה למאן דאמר, לגבי תחום כלים שיש היתר למעלה מ' גם חוץ י"ב מיל, מכיון שיש מחלוקת אם תחום כלים דאורייתא, אפשר להקל בזה בלמעלה מ', וז"ל דהלא עצם תחום די"ב מיל ולמטה מ' אף באדם להרבה פוסקים אינו אלא מדרבנן עכ"ל, ע"ש.

לשון של זהורית {ביו"כ} וא"ת למה ידחה הבאת הלשון חוץ לתחום וכו' וי"ל וכו', אי נמי, על ראש השעיר מביאין אותו דמחמר כלאחר יד הוא וכו' עכ"ל. מבואר בדברי התו"י שבכה"ג דהוי כלאחר יד אין איסור תחום כלים, דהיינו שאין האיסור מחמת עצם מה שהכלי נמצא חוץ לתחומו אלא מעשה היציאה חוץ לתחום. וע' מש"כ בשו"ת מהרי"ק (מ"ה) שלכו"ע אין איסור תחומין דאורייתא בכה"ג שהוציאוהו אחרים, וכל מה שנחלקו הראשונים על דעת הרשב"ם זהו רק לגבי איסור תחומין דרבנן, וע' בשו"ע הרב סי' רמ"ח שנוקט כדעת המהרי"ק, וכן משמע בדברי הב"ח והא"ר (שם).

ח. אמנם ע' בספר התרומה (רכ"ד) שמביא בשם רבו לחלוק על סברת הרשב"ם, משום שנחשב שהישראל עצמו עושה האיסור במה שנמצא חוץ לתחום ואינו דומה לנתינת בגדים מערב שבת לכובס נכרי וז"ל ועוד המלאכה {פ' כלים לכובס נכרי} הנכרי עושה אותה, אבל בספינה הישראל עצמו וכו' עושה איסור שהולך חוץ לתחום עכ"ל, וכן דעת הב"י בס' רמ"ח שיש איסור להפליג בספינה בנהרות שאינם גבוהים עשרה משום חשש איסור תחומין אע"פ שיוצא בספינה של נכרים, (וע"ש שחולק על דברי המהרי"ק), וכ"כ בשו"ע (שם) סעי' ב', וכן נראה שזהו דעת הרמב"ם בתשובה (סי' פ"ז פ"ט, וע' בה"ה פכ"ז משבת ה"ג) שכתב שטעם ההיתר להפליג בספינה למעלה מעשרה משום שאין בזה משום תחומין דאורייתא, דאיסור תחומין דאורייתא זהו רק ברה"ר, ולא בכרמלית, משמע שכל ההיתר הוא רק מצד כרמלית, אע"פ שהולך בספינה של עכו"ם ואינו מנהיג הספינה (וכ"כ בקה"י עירובין סי' ט"ז בדעת הרמב"ם ע"ש), וכן נראה דעת המשנ"ב, בסי' רמ"ח ובסי' ת"ד, שלא הזכיר המשנ"ב דליכא איסורא דאורייתא בכה"ג שיוצא ע"י אחרים. (וע"ע מש"כ בהך ענינא בספר קרית אריאל פ"א הערה ט', ובספר תחומי שבת (ירושלים תשע"ח) פ"ב סעי' ד' ע"ש).

ט. והנה בנוגע לחטופים שחזרו בס"ד מהשב, הרי זה פשוט שבמקום חשש פיקו"ג ודאי שיש היתר לחלל שבת ועצם היציאה מהשב ודאי נחשב פיקו"ג, אמנם יש לדון אחרי שהגיעו החטופים לידי ישראל. ושמעתי מאחד מגדולי הרבנים שליט"א שפשיטא שכל זמן שהחטופים לא עברו בדיקה ע"י רופאים הם בחזקת חולה שיש בו סכנה (דא"א לדעת אולי יש להם איזה חולי ה"י), וא"כ יש לדון בכה"ג שיש חלק מהחטופים שהוברר בוודאי שאין אצלם חשש סכנת פיקו"ג, האם הם יכולים להצטרף לנסיעה של שאר החטופים שהם בחזקת סכנת פיקו"ג לבית חולים מחוץ לי"ב מיל משום דינא דחולה שאין בו סכנה (בכה"ג שאין איסור בנסיעה זולת איסור תחומין), דלכאורה יהי' תלוי במחלוקת הראשונים האם יש איסור תחומין דאורייתא כשיוצא מהתחום ע"י אחרים.

י. אמנם יתכן שיש היתר בזה, לפי דברי התוס' ישנים ביומא (ס"ח). לגבי מי שמשלח את השעיר לעזאזל, שאחרי שדוחה ומפיל השעיר לעזאזל חוזר לסוכה אחרונה ויושב בה עד שתחשך. וצ"ב מדוע יש לו היתר

מענה יחזקאל

קריעת ים סוף – יבשה בתוך הים

תמצית: קושיות: מדוע לא מוזכר קרי"ס בתפילה? - מדוע אין אומרים הלל על נס זה, דיון בדברי הגמ' בערכין - מדוע לא היה קטרוג על עם ישראל ביצ"מ ורק בקי"ס היה טענה שהללו עובדי ע"ז - ביאור מה שהובא בשיעור קודם דפסח הוא התערותא לדעילא בכך שיש ב' הנהגות בעולם, הנהגת המשפט והנהגת היחוד, הראשונה תלויה במעשי בנ"א והשנייה אינה, ליל פסח הוא זמן גילוי הנהגת היחוד, ולכן נקרא שבת - דברי הלשם שגילוי הנהגת היחוד אינה הדבר הנרצה. וא"כ מייד לאחר יצ"מ מתחלת ספירת העומר שהוא בניין פרצוף כלל ישראל, בנין התחתונים - קריעת ים סוף הוא גם גמר גאולת מצרים. נמצא דבקריעת ים סוף יש ב' גילויים גילוי העליון השייך ליצ"מ, וגילוי התחתונים שנבנים בספירת העומר אך הם בראשית דרכם - וזהו הגילוי הנפלא שיש כאן שילוב ב' הגילויים, גילוי זה שייך לעת"ל ואינו נתפס כאן - וזהו הפיכת הים ליבשה, שהים הוא מקום השייך לגילוי שאינו במקום בני אדם, ודוקא שם עשה יבשה - ביאור סוס ורוכבו רמה בים לפי"ז שהסוס הוא הכפירה שאין לאדם בחירה, והרוכב הוא האומר שאין כח יותר מהאדם, ושניהם יחד רמה בים - ביאור לפי"ז דברי הזוהר בעתיקא תליא מילתא - מתן תורה הוא גילוי מקום האדם ומדרגתו, דברי רבינו בחיי בפרשת יתרו - נמצא דיצ"מ הוא גילוי אלוקות, אתערותא דלעילא, מתן תורה הוא גילוי האדם, אתערותא דלתתא, קרי"ס הוא השילוב שבין ב' הבחינות - יישוב הקושיות: לא היה קטרוג לעם ישראל בזמן יצ"מ שאז היה גילוי רק של אלוקות, ושם אין מקום לקטרוג - אין מקום לומר הלל על נס שאינו בר תפיסה והשגה היום, כשם דאכתי עבדי אחשוורוש, וכן אין מקום לתקן תפילה על הנהגה שאינה בר תפיסה - ביאור העבודה של יום זה: יום זה הוא של גילוי האהבה הגדולה של בורא העולם אלינו, וממילא יש כאן כל לגילוי של האהבה שאינה תלויה בדבר אלינו אליו ג"כ.

ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן", פירוש דטעם אמירת הלל שלם הוא רק אם יש חלוקה בקרבנות. אך בהמשך הגמ' אומרת (שם ע"ב): "והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר משום ניסא פורים דאיכא ניסא לימא אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ מתקף לה רב נחמן בר יצחק והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא ואמרינן הלל וכו' רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש אכתי עבדי אחשוורוש אנן", משמעות הגמ' הוא דטעם אמירת ההלל הוא משום הנס, וא"כ שוב חוזרת הקושיה דאם מפני הנס מדוע לא אמרינן הלל שלם בשביעי של פסח? ומצאתי שכן הקשה הישועות יעקב (ס' תצ סק"א) ויישב דע"כ הב' והט"ז הביאו הטעם המובא במדרש שלא אומרים הלל הוא משום "מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה", ומדוע לא הספיקו דברי הגמ' בערכין? אלא דב' טעמים צריכי, דאע"פ שאין קרבנות חלוקין עכ"פ הוי נס וע"ז צריך את הטעם שנס זה אין אומרים עליו שירה משום מעשה ידי וכו'. אך דבריו דחוקים דקשה לומר שכוונת הגמ' לדברי המדרש שלא הוזכרו כלל בגמ', וכן בט"ז (שם ס"קג) מוכח דב' הטעמים אינם הולכים יחד, דבא לבאר מדוע לא אמרינן בחול המועד ואינו מביא טעם הגמ', ושוב הראוני דהמהרש"א בסנהדרין (ח"א דף לט:). כתב להדיאא דטעם הגמ' לא

4

אין הזכרה של קריעת ים סוף בתפילות דשביעי של פסח

שבִּיעִי של פסח הוא זמן קריעת ים סוף, ומבואר בחז"ל בכמה מקומות דקריעת ים סוף הוא גמר הגאולה, וחשיבותה רבה על יציאת מצרים. וכן הוא בש"ש"ר (א, נה): "תורי זהב נעשה לך זו בזת הים עם נקודות הכסף זו בזת מצרים כשם שהפרש בין כסף לזהב כך יש שבח ממון הים מבזת מצרים" וכן נראה בפשטות דאז היתה הישועה מגמורה ממצרים. ותמוה מאד, דבנוסח התפילה שתִּיקֵנו לנו חז"ל בשבִּיעִי של פסח לא נמצא זכר למאורע כביר זה. ורק בתפוצות ישראל נהגו להוסיף פיוטים כגון ברח דודי וכדומה, וכן מנהג החסידים הוא להמחיש הגאולה ע"י העברה על מים. וכי איך שייך שעיקר גאולת מצרים לא מוזכר בתפילה?

הלל שלם בשביעי של פסח

וכן צ"ב דהנה איתא בגמ' בערכין (דף.): "שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (הראשון) של עצרת וכו' מאי שנא בחג דאמר' כל יומא

א) וז"ל שם: אם כן ביום ז' של פסח שאף מלאכי השרת אין אומרים שירה דהיינו הלל מכ"ש דאין ישראל אומרים הלל ולמה לי התם טעם דפסח אין חלוק בקרבנותיו? ויש לומר דדווקא באותו יום ז' של פסח שנטבעו לא אמרו מה"ש שירה אבל אחר כך בכל שנה ביום ז' של פסח אומרים שירה כמו ישראל אי לאו טעמא משום דאינו חלוק בקרבנותיו ועוד יש לומר דודאי בראש השנה וביום"כ דספרי חיים ומתים דכל ישראל פתוחים לפניו איר ישראל אומרים שירה אבל המלאכים אומרים אבל ביום ז' של

אזיל עם טעם המדרש, והדק"ל דמדוע לא אומרים הלל בשביעי של פסח על הנס שנעשה בו?

מדוע הקטרוג שהיה בקריעת ים סוף לא היה ביציאת מצרים

מפורש בחז"ל דבזמן קריעת ים סוף היה קטרוג גדול בעולם נגד עם ישראל, וכן הוא בשמו"ר (כא, ז): "כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן אמר לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו היו אלו עובדים ע"ז ואתה קורע להם את הים", ובילקו"ש בשלח (רמז רל"ד): "דבר אחר והמים להם חומה שירד סמאל ואמר לפניו רבונו של עולם לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים ואתה עושה להם נסים. והיה משמיע קולו לשר של ים ונתמלא עליהם חמה ובקש לטבען". ויותר מפורש בזוהר פרשת תרומה (דף קע:): "אלא בזמנא דישאל אעברו לגבי ימא, ובעא קודשא בריך הוא למקרקע לון ימא דסוף, אתא רהב ההוא ממנא דעל מצרים, ובעא דינא מקמי קודשא בריך הוא, אמר קמיה, מאריה דעלמא אמאי את בעי למעבד דינא על מצרים, ולמקרקע ימא לישאל, הא כלהו חייבין קמך, וכל ארחך בדינא וקשוט, אלין פלחי ע"ז ואלין פלחי ע"ז, אלין בגלוי עריות ואלין בגלוי עריות, אלין אושדי דמין ואלין אושדי דמין, בההיא שעתא הוה קשה קמיה למעבר על ארח דינא וכו'" עיי"ש, וקשה מאד, דמדוע הקטרוג הגדול היה רק בזמן קריעת ים סוף ולא מצינו קיטרוג זה קודם, לביל יציאת מצרים ומכת בכורות?

ב.

ההנהגה דפסח הוא כגדר אתערותא דלעילא

כפי שהתבאר במאמר פסח תשע"ה, הגילוי שהיה בפסח היה בגדר התערותא דלעילא שלא ע"י מעשי בני אדם, דמצד מעשי בני ישראל לא היה להם זכות להיגאל אלא שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו בבחינה שהיא למעלה מסדר ההשתלשלות והשפיע עליהם חסד בכדי לגואלם. וביאור ענין זה ביתר הסבר הוא כפי שביארו הרמח"ל בספר דעת תבונות והרב בעל התניא בספר תורה אור על פרשת בשלח (בענין לחם משנה) דאיכא ב' מיני הנהגות בעולם, האחת היא ההנהגה הרגילה שבה גילוי אלוקות הוא בהסתר, אכן אתה אל מסתתר, והנהגה זו היא הנהגת המשפט שבו מעשי בני אדם הם הנגלים והקובעים, והנהגת הבורא אינה נראית בחוץ אלא בהסתר, והאחרת היא ההנהגה של גילוי אלוקות, הנהגת היחוד. וכפי שביאר שם בתורה אור, כאשר מתגלית ההנהגה של גילוי אלוקות, אז יש בירור שאין שום ממשות לשום דבר בעולם והכל בטל ומבוטל אליו יתברך, באופן שכל העולם כולו מבורר כחלק מיוחדו. וכפי לשונו, הנהגה ראשונה היא הנהגה שהיא התערותא דלתתא - תלוי במעשי התחתונים, והנהגה השנייה היא התערותא דלעילא שאין שם שום תלות במעשי התחתונים משום שכולם כמר מדלי נחשבו, והכל מתברר כחלק מגילוי אלוקות בעולם. ועיי"ש שביאר דהנהגה השנייה היא המתגלית בשבת שאז יש גילוי של מעין עולם הבא גילוי יחוד ה' בעולם, ואשר על כן כל גילוי הגשמי, אפילו המן שהוא לחם מן השמים אך עכ"פ יורד לארץ ומשביע בני אדם, כולם בטלים בשבת דאז הוא גילוי של זמן שאין מקום לשום מציאות מלבדו בנגלה, ואין מקום של

לחם כלל. ולפי זה, בזמן יציאת מצרים שהיה גילוי של אתערותא דלעילא ממש, שם היה גילוי של ההנהגה השנייה בגילוי. ואולי זהו עוד טעם למה נקרא יום ראשון דפסח שבת - ממחרת השבת, שיש כאן גילוי של בחינת שבת בעולם, בחינת ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

עיקר ההנהגה הנרצית היא עבודת התחתונים

אבל הנהגה זו לבד בלא השתדלות מהתחתונים אינה ההנהגה הנרצית, כפי שהתבאר בשיעור הקודם, וכפי שכתב הלשם במתק לשונו (ספר הדע"ה חלק ב' דרוש ה' ענף ב' סימן ב') וז"ל: "אך הענין בזה הוא ע"פ מה שאמרנו בכ"מ מדברינו בענין תכלית הבריאה וכוונתו שהוא מיוסד על ב' דברים. א' כדי להנהיג מנועם זיו אחדותו ית"ש שהוא התכלית האמתית והנועם עליון שאין למעלה מזה והוא תכלית כל התכליות. ב' שיהא הסיבה המביאה לזה. ע"י הנבראים בעצמן. והוא ע"י קיום כל התורה והמצוה שנעשה ע"י האדם בכח האפשרות והבחינה. אשר זה הוא ע"י מציאות הטוב והרע דוקא. ובאם שהאדם אינו משלים את אותו הסיבה ככל המוטל עליו ע"י מעשיו וזכויותיו הנה נשלם כל אותו הסיבה ג"כ עכ"פ ע"י כל המאורעות והעונשים העובר על האדם בזה ובבא אשר זה הוא ג"כ רק ע"י מציאות הרע. ומתתקן כל תיקוני האדם ע"י העונשים ג"כ. והרי נעשה התכלית עכ"פ בסיבת עניני האדם עצמו אם ע"י מעשיו או ע"י מאורעותיו וכמו שנתבאר עומק כל הדברים בזה לעיל דרוש ד' ענף י"ז י"ח. וא"כ הרי נמצא מזה שצמצם המאציל ית"ש את רצונו ויכולתו בכל ההנהגה כולה ומנהיג את כל הבריאה כולה תמיד רק לפי מה שמסובב מהנבראים עצמן כי הרי רק בשביל זה ברא והמציא אותה כנז'. וא"כ הרי אם שישפיע הקב"ה איזה שפעת חסד מצד עצמותו לא ע"פ סיבת הנבראים הרי יהיה נמצא שיעמוד העולם ויתנהג איזה זמן בשפע אשר לא בסיבת הנבראים וא"כ הרי יחסר באותה הזמן הסיבה המכוונת לתכלית האחרון וזה דבר שאי אפשר כי הרי ניתן כיל לתולדות הארץ וקץ לימי הארץ וכל רגעי העונה דזמן קיומה הנה הם במספר ובמפקד לתכלית האחרון ואי אפשר שיחסר הסיבה המביאה לתכלית אף רגע אחת. ולזאת הנה אינו משפיע הקב"ה לעולם שום שפעת חסד או שום שפעת דין ע"פ רצונו ויכולתו העצמותית בו אלא רק לפי סיבת הנבראים לפי מה שמסובב מהם אם ע"י זכות ומעשים טובים או ע"פ מאורעותיהם", עיי"ש שהארץ טובא בזה.

לאחר יו"ט ראשון דפסח מתחיל עבודת כלל ישראל בעולם

וממילא מייד לאחר יציאת מצרים התחילו עם ישראל במהלך בניין העצמי שלהם שהוא בהתערותא דלתתא, וזהו כל מהלך ספירת העומר בניין צורת אדם דכלל ישראל בשלמות בכדי לקבל תורה בסיני, ואחרי המהלך של מ"ט ימי העומר נבנית בנין האדם בשלמות וראויים מעתה לקבל תורה בזכות עצמם בהתערותא דלתתא לגמרי, וכפי שיתבאר לקמן בעז"ה.

נמצא, דביום ראשון דפסח היה כאן הנהגה חדשה של אתערותא דלעילא בלא שום מעשה התחתונים, והיה גילוי עליון בלבד, אך מיום שני ואילך מתחיל בנין הפרצוף דכלל ישראל, בנין התחתונים. וממילא ביום שביעי דפסח עם ישראל עדיין נמצא בתחילת דרכו, שכן הוא רק ביום השישי של ספירת העומר, וא"כ רק חלק קטן מבנין ישראל נבנה עד יום זה. והוא

פסח שנטבעו המצריים בים אין שירה לפניו מאת המלאכים משום מעשה ידי טובעים כו' אבל ישראל יאמרו שירה כדמסיק דאחרים משיש אי לאו טעמא דאין חלוק בקרבות.

83 אוסף THE JEWISH CHICKEN.COM • 3108774081@GMAIL.COM • 312-611-2500 • © 2010-2012 חסידי חסידי

84

פרפראות לפרשת בשלח

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

הפך ים ליבשה

דבריו, אז פתח הרב הילד את פיו בחכמה ויאמר, "הן מעולם לא הבנתי דברי הקב"ה במה שאמר יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה ומלת ותראה היבשה לפי הנראה הוא אך למותר, דהלא ממילא הוא מובן דכיון דיקוו כל המים אל מקום אחד, יהיה יבשה במקום שהיה המים מתחילה, לכן נ"ל דמלת ותראה היבשה הכוונה על מקום אשר יקוו כעת המים שעתידי להראות שם היבשה באיזה זמן מן הזמנים לאיזה דבר הנצרך כפי צורך השעה הצריכה לכך, כפי שתעלה דעתו של הקב"ה, וזה התנאי המפורש שאמרו חז"ל "עכ"ל הרב הילד החכם, וכשיצאו הדברים מפיו ענה ואמר הגר"א זצ"ל מובטחני בו שיהי דרשן גדול בישראל", עכ"ל הספר קול שחל.

והנה יעוין במקראות בפ' בשלח [יד, כא-כח] דכתיב: "וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיּוֹלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֶזְהָ פָלַח לִילָלָה וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֹבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם: וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: וַיַּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוֹס פָּרָעָה וְרָכְבוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל תּוֹךְ הַיָּם: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נָטָה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וַיָּשְׁבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם עַל רָכְבוֹ וְעַל פָּרָשָׁיו: וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשֹׁב הַיָּם לִפְנוֹת בָּקָר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: וַיָּשְׁבוּ הַמַּיִם וַיַּכּוּ אֶת הָרָכָב וְאֶת הַפָּרָשִׁים כָּל כֹּחַ חֵיל פָּרָעָה הִבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בָּיָם לֹא נִשְׁאַר בָּהֶם עַד אֶחָד, עיי"ש, וצ"ע דהנה יעוין בשמות רבה [פכ"ב פ"ב] דאיתא: "וישובו המים - אמר ר"י כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד לתוכו אחרון של מצרים", עיי"ש, וא"כ כיון שכבר עלה אחרון שבישראל מן הים, היה הדין נותן שישובו המים לכמו שהיו טרם הנס של קריעת ים סוף כיון דכבר נגמר הנס של ההצלה, וא"כ אמאי הוצרך משה לציווי מיוחד של "נָטָה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וַיָּשֹׁב הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם עַל רָכְבוֹ וְעַל פָּרָשָׁיו", וצ"ע

אכן לפי"ד הגר"א איצ"ה מוואלוז'ין זצ"ל הנ"ל נמצא דכיון שהיה תנאי בעיקר הבריאה של "יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה" דלעתיד בזמן קריעת ים סוף צריכה היבשה להראות כמו בזמן הבריאה, ונמצא דלאחר שנבקע הים ונתקיים התנאי של "ותראה היבשה" שוב שם "יבשה" על מקום הבקיעה שבו עברו בני ישראל באותה העת, וממילא דהדין נותן דשוב לא יכולים המים לשוב לכמות שהיו וככל מה שנקבע בבריאה.

דהנה יעוין במקראות [תהלים קד, ט] "גְּבוּל שְׁמֹתָ פֶלַע יַעֲבֹרוּן פֶּלַע יִשְׁבֹּנוּ לְכִסּוֹת הָאָרֶץ" ופירש"י שם ז"ל: "גבול שמות - להם

תהלים סו, ו: "הִפֵּךְ יָם לַיַּבֵּשָׁה בְּנֹהַר יַעֲבֹרוּ בְּרִגְלָם שָׁם נִשְׁמָחָה בּו", עיי"ש בפירש"י שכ' ז"ל: "הפך ים ליבשה - ים סוף" ויעוי"ש בדברי הרד"ק שפי' [וכ"ה באבן עזרא בשינוי לשון] שכ' ז"ל: הפך ים - וזהו ממעשיו הנוראים שהפך ים ליבשה כשהוציא עמו מגלות מצרים: בנהר יעברו ברגל - בירדן: שם - גם כן - נשמחה בו בהוציאנו אותנו מגלות זה", עיי"ש. ומבואר דכוונת הפסוק הוא על הניסים של קריעת ים סוף ובקיעת הירדן, וצ"ב בשינוי הלשון דלגבי קריעת ים סוף נקו לשון "הפך - ים ליבשה", ואילו לגבי בקיעת הירדן הלשון הוא בנהר יעברו ברגל - ולא נכתב שהירדן נהפך ליבשה, ולכאורה היה הנס שזה בשניהם, דנבקעו המים בשביל שבני ישראל יעברו ביבשה, וצ"ע.

והנראה בזה בהקדם נש"כ בספר קול שחל להגאון ר' שלמה יחזקאל הלוי המכונה ר' זלמן זצ"ל מגיד מישרים דקאוונא תלמידו של רבינו הגאון רבי יצחק מוואלאדין זצ"ל שכ' שם וז"ל: "קודם כל דבר צריך אני להביא בזה מעשה רב, והמעשה שהיה כך היה בהגאון מהר"צ רב דוואלאזין ז"ל, אשר בהיות הרב הנ"ל עוד ילד רך בשנים הביאו אביו הגאון מהר"ח ז"ל לפני אדמו"ר רשכבה"ג הגר"א זצ"ל לזכות לראות פניו ולהשיג ממנו ברכת שלום וברכה ויהי כבואם שמה ויראו את פני הגר"א אשר מפניו ניכר אשר הוא טרוד במחשבתו באיזה ענין נכבד ומרוב טרדתו לא הרגיש בבואם שמה.

ואחר ככלות איזה רגעים אחדים וירא אותם עומדים לפניו וישאל להם לשלום, ויאמר להגר"ח בן מי זה העלם, ויען ויאמר בני זה הוא מחמד נפשי, ויאמר הגר"א אלקים יחנך בני, אז מצא הגר"ח פתח לשאול מן הגר"א למצוא החן בעיניו להגיד לו הענין אשר הי' טרוד בו, ויען הגר"א ויאמר יען כי מצאת החן בעיני ואודיעך בשם, והוא זה אשר כבר ידעת אשר זה דרכי בקודש, אשר לפי דעתי דליכא מילתא דאמרו חז"ל דלא רמיזא באורייתא, והנה כבר אמרו חז"ל עדה"כ וישב הים לאיתנו - לתנאו מלמד שהתנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני ישראל ולא ידעתי שום רמז בתורה שהוזכר בפירוש זה התנאי.

ויהי כאשר יצאו הדברים מפה קדוש של הגר"א, אז אמר הרב הילד מהר"צ לאביו הגר"ח לבקש רשות מהגר"א לומר בזה מה שנראה בעיניו ע"ז, וימלא האב את בקשת בנו, ויעתר לו הגר"א ע"ז, ויאמר להרב הילד בני פתח את פיך ויאירו

דדנו לתינוקות של ישראל במים דינם נמי היה במים, דמדה כנגד מדה. ולפי"ז י"ל בכוונת הרמב"ם דהיינו משום דבאמת להצלתם של ישראל היה אפשר להצילם באופנים אחרים ולא היה צריך לבקוע להם את הים, ורק כיון דדינם של המצריים במים ו"היה צריך להשקיע את המצריים-קרע את הים והצלילם בתוכו" ודו"ק.

והנה לגבי הנס של בקיעת הירדן יעוין במקראות בספר יהושע סוף פ"ג דכתיב: "וְהָיָה כְּנֹחַ כְּפֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׁאִי אֲרוֹן ה' אֲדֹנָן כָּל הָאָרֶץ בְּמִי הַיַּרְדֵּן מִי הַיַּרְדֵּן יִפְרֹתוֹן הַמַּיִם הַיַּרְדִּים מִלְמַעְלָה וַיַּעֲמְדוּ גֵד אֶחָד וְכו' וַיַּעֲמְדוּ הַמַּיִם הַיַּרְדִּים מִלְמַעְלָה קָמוּ גֵד אֶחָד הֶרְחַק מֵאֹד מֵאֲדָם הָעִיר אֲשֶׁר מֵצֵד צִרְתָּן וְהַיַּרְדִּים עַל יָם הָעֲרֶבָה יָם הַמֶּלַח תָּמּוּ נִכְרְתוּ וְהָעָם עָבְרוּ נִגְד יְרִיחוֹ: וַיַּעֲמְדוּ הַכֹּהֲנִים נִשְׁאִי אֲרוֹן בְּרִית ה' בְּחֶרֶבָה בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הֵכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בְּחֶרֶבָה עַד אֲשֶׁר תָּמּוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן" ובפ"ד פ"ח שם איתא: "וְהָיָה בְּעֵלוֹת הַכֹּהֲנִים נִשְׁאִי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְקוּ כְּפֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הָחֶרֶבָה וַיֵּשְׁבוּ מִי הַיַּרְדֵּן לְמִקְוֵם וַיֵּלְכוּ כְּתָמוֹל שְׁלֹשׁוֹם עַל כָּל גְּדוּתָיו", עיי"ש. והיינו דכל הנס היה לצורך ישראל ונעשה עיי"ז דרגלי הכהנים נחו בתוך הירדן ומיד בעלייתן מן הירדן שב הירדן לאיתנו.

ונמצא דחלוקים הם נס של קריעת ים סוף מהנס של בקיעת הירדן בימי יהושע, דבקריעת ים סוף דנעשה הנס בכדי להטביע את המצרים, וכיון דבזמן שעברו ישראל את הים נבקעו המים שלא לצורך הצלתן, ורק בכדי שיהפך הים ליבשה ויכנסו המצרים בתוכו, וכמו כל יבשה דעלמא, ולפימש"נ בלא ציווי מיוחד של "נְטָה אֶת יָדְךָ עַל הָיָם וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם עַל רִכְבּוֹ וְעַל פָּרָשָׁיו", היה מקום הבקיעה נשאר ליבשה לכל דבר, ורק ע"י הציווי והצורך להטביע את המצרים דזה היתה תכלית הבקיעה, נעשה נס דשבו המים לכסות את היבשה שבתוך הים, וזהו עיקר הנס של קריעת ים סוף.

ומשא"כ בבקיעת הירדן היה הנס בכדי שיוכלו ישראל לעבור בתוך מי הירדן, וע"י דריכת רגלי הכהנים עם הארון נעשה להם הנס שבאותה שעה עמדו המים לאותו פרק הזמן [וכדמוכח דלא היתה התנאה עם הירדן בשעת הבריאה שביקעו בשעת הצורך], וממילא דמיד שעלו ונתקיים המקרא של "וְהָיָה בְּעֵלוֹת הַכֹּהֲנִים נִשְׁאִי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְקוּ כְּפֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הָחֶרֶבָה וַיֵּשְׁבוּ מִי הַיַּרְדֵּן לְמִקְוֵם וַיֵּלְכוּ כְּתָמוֹל שְׁלֹשׁוֹם עַל כָּל גְּדוּתָיו", שבו המים לכמות שהיו קודם נס הבקיעה, כיון דגם בשעת הנס לא נעשה מקום הירדן ל"יבשה", ורק היה נס זמני שבשעת נוח רגלי הכהנים יוכלו לעבור את הירדן, ודו"ק.

ונראה דזהו הביאור בשינוי הלשון בהפסוק "הִפָּךְ יָם לִיבָשָׁה בְּנֶהָר יַעֲבְרוּ בְּרַגְלֵי שָׁם נִשְׁמָחָה בו", דלגבי קריעת ים סוף נאמר "הִפָּךְ יָם לִיבָשָׁה", דעצם הים נהפך ליבשה, ורק ע"י ציווי מיוחד דל נטיית ידו של משה חזרו המים על המצרים בכדי להטביעם, ומשא"כ בהנס של בקיעת הירדן נאמר " בְּנֶהָר יַעֲבְרוּ בְּרַגְלֵי -" דשם היה הנס שעברו תוך הנהר שעדיין נשאר על מקום הבקיעה שם של נהר גם בזמן הנס דעל ידו עברו את הירדן בעת הצורך, וכמש"נ.

החול אשר סביב שפתו", עיי"ש, ובמצודת דוד שם כ' ז"ל: **גבול שמת** - חול הים שמת להם לגבול לבל יעברו הגבול ההוא לבל ישובו למקומם לכסות הארץ כאשר בתחילה", עיי"ש. וכ"ה בספר ירמיהו [ה,כב] דכתיב: "הָאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם ה' אִם מִפְּנֵי לֹא תַחֲלִילוּ אֲשֶׁר שְׁמִי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חָק עוֹלָם וְלֹא יַעֲבֹרְנָהּ וַיִּתְגַּעְשׂוּ וְלֹא יוֹכְלוּ וְהָמוּ גָלְיוֹ וְלֹא יַעֲבֹרְנָהּ", ופירש"י ז"ל: **האותי לא תיראו** - הלא הים שאינו דואג מפני הפורעות ואינו מצפה לקיבול שכר ירא מפני ואינו עובר הגבול אשר שמתי סביביו. **תחילו** - לשון פחד. **ויתגעשו גליו** - ומרומם לעבור הגבול ולא יוכלו לעבור. **והמו גליו** - שאון קול גדול. **ולא יעברנהו** - הגלים לא יעברו הגבול", עיי"ש. ויעו"ש עוד בדברי הרד"ק שם ז"ל: "הוא דבר הים כי בראשית בריאת העולם היו המים מכסים הארץ כולה כי כן היה טבעם, אחר כן אמרתי שיקוו המים אל מקום אחד **ותראה היבשה**, והנה בהקוות המים שהיו על פני כל הארץ אל מקום אחד היו שופעים על המקום ההוא נצבים כמו נד והיה להם לפי טבעם לרדת ולהתפשט על פני כל הארץ כבתחלה, אלא שאני אמרתי לו עד פה תבא ולא תוסיף, והאמירה היא הרצון ושמתי החול על שפתו גבול לו שלא יעברנהו, והנה החול אין חומה גבוה שתעמוד בפני המים ולא עוד אלא שגלי הים מתגעשים והומין ובאים עד השפה כאילו יעברו עליה כפי טבעם ולא יוכלו לפי שאני מנעתי טבעם בזה", עיי"ש.

ואשר לפי"ז נמצא דמה דלא שבו המים מאליהם לאחר קריעת ים סוף היינו משום דכיון דנתקיים התנאי של **"ותראה היבשה"** שוב שם **"יבשה"** על מקום הבקיעה שבו עברו בני ישראל באותה העת, וממילא דהדין נותן דשוב לא יכולים המים לשוב לכמות שהיו וככל מה שנקבע בבריאה, וכל מה דשבו המים על המצרים היה רק משום דהיה ציווי מיוחד של "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטָה אֶת יָדְךָ עַל הָיָם וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם עַל רִכְבּוֹ וְעַל פָּרָשָׁיו", וכן עשה משה כדכתיב "וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הָיָם וַיֵּשְׁבּוּ הָיָם לְפָנוֹת בְּקֶרֶךְ לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיַּנְעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הָיָם: וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְאֶת הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרָעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בָּיָם לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אֶחָד", דרך ע"י הציווי ונטיית המטה נתחדש דהמים יכסו את אותו המקום דלאחר הבקיעה וקיום התנאי היה עליו שם של **"יבשה"**, ונכלל בהדי הציווי הנאמר לים שבגבול אותה יבשה **"אֲשֶׁר שְׁמִי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חָק עוֹלָם וְלֹא יַעֲבֹרְנָהּ"**, ודו"ק.

והנה בעיקר הנס של קריעת ים סוף יעוין בדברי הרמב"ם בריש פ"ח מהל' יסודי התורה שם ז"ל: " משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר **לפי הצורך עשאו** לא להביא ראיה על הנבואה **היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצילין בתוכו**", עיי"ש. ומבואר דכל תכלית הנס של קריעת ים סוף היתה להעניש את המצרים ולהטביעם בתוך הים, וביאור הדבר נראה דהנה פירש"י על הפסוק [שמות ח,יא] **"כי בדבר אשר זדו עליהם"** - כתרגומו, במים דמו לאבדם והם נאבדו במים וכו', בקדירה אשר בשלו בה נתבשל", עיי"ש. והיינו דכיון

לקראת שבוע מלכתא

עשרות אלפי תשובות ענה רבינו על שאלות רפואה ותשובותיו היו מבהילות ממש. רבינו היה אומר, יכולני להעיד על חולים מסויימים שמהירות התרפאותם היא לפי גודל מידת בטחונם ואמונתם בהשגחה פרטית בה'

הגאון רבי מיכל שטרן שליט"א על תשובותיו בענייני רפואה של שר התורה מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל

כי אני ד' רפאך (טו כו)

בשבוע אם מחובת ההשתדלות ללכת לרופא. וענה רבינו משום חובת השתדלות לא, אבל אם זה מפריעו ללימוד התורה צריך ללכת לרופא משום ביטול תורה.

אחד אמר לרבינו שהיום הרגיש חולשה בלב אמר לו לך ללמוד וצ"ן לו את רש"י בשבת (י"א) חליש לבייהו. מצטערים שלא עסקו אותו היום בתורה. מרן הגר"ח ז"ל כשיקרא אצלו חולה לב אמר לו "קוה אל ה' - ואז חזק - ויאמץ לבך".

שבזכות שיעוריו הרבים יזכה לאריכות ימים

רבינו בירך את הגאון רבי משה מרדכי שולזינגר שבזכות שיעוריו הרבים יזכה לאריכות ימים. וצ"ן למדרש (נצבים ח, ד) "חיים הם למוצאייהם" ואמרו במדרש למי שמוציאן לאחרים. החזון איש בירך את רבי אליהו לופיאן עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו להגיד כי ישר ה', שהקב"ה מאריך ימים של צדיק כדי שיוכל "להגיד כי ישר ה'", שזכות מזכה את הרבים תצילהו.

ברכה לבעל דרשן ומוכיח

להצדיק הדרשן והמוכיח רבי ראובן קרלשטיין שסבל הרבה יסורים, צ"ן לו רבינו את דברי הבעל הטורים (בשמות פרק כג פסוק כה) כתב אמלא. ג' במסורה. הכא. ואידך ואוצרותיהם אמלא (משלי ח, כא). ופי' אמלא תוכחות (איוב כג). והיינו שזוכה לאריכות ימים בכדי שיוכל להוכיח.

'הבטחה לרפואה'

אמר רבינו שאכן זוכר שבא בחור לפני החזו"א ר'ק שאינו זוכר עכשיו מיהו היה, שהוצרך לניתוח והחזו"א הורה לו למי ללכת וכו' ואח"כ דיבר עמו בלימוד וראה שהוא ת"ח אמר לו שאינו זקוק לניתוח. שאלוהו הא הרב אמר לי והדריכני כיצד לגשת לניתוח, אמר לו החזו"א ת"ח זה הנהגה אחרת וכך היה בסוף שלא הוצרך לניתוח.

והיו הרבה שביקשו מרבינו לא רק ברכה לרפואה אלא 'הבטחה לרפואה' אמר להם, אבי היה אומר 'שלא יצא טוב מהבטחה' רק צריך לבקש שהרב יבקש בעבורם.

לא אחת היה מבקש כשהחולה יתרפא שיבואו לבשרו והיה אומר דודי החזו"א מאד הקפיד על זה. וצ"ן רבינו לדברי המדרש (ע"פ במדבר י"ט טו) ויאמר משה אל אהרן קח את המחטה ותן עליה אש והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף ויקח אהרן דבר משה וישב אהרן אל משה אל פתח אהל מועד והמגפה נעצרה, מבאר המדרש 'לקח טוב' לשם מה שב אהרן אל משה, לבשרו שנעצרה המגפה הרי שיש לשוב ולבשר כשפסקה הקללה.

היה שולח לשמוע ברכת כהנים

היה שולח לשמוע ברכת כהנים ולא רק על חלומות.

יש לציין שבשו"ע הרב (בספר לקוטי תורה סוף פרשת קרח) ברכת כהנים נמשכת במהירות דרך כל העולמות, באין מונוע ומעכב, ואין מעיינים בדין כלל.

ולמעשה כבר קדמו בשערי אורה (שער י') "ברוב רחמי השם יתברך על ישראל, צווה לכוהניו המקודשים לברכם, ולפי שאפשר שלא יהיו ישראל הגונים לקבל אותה ברכה, שמא יהיו מלוכלכים בכל מיני חטא ועוון, ושמא ח"ו יקטרגו עליהם בעלי הדין הקשה, ויאמרו שאין ישראל ראויין לאותה ברכה, מאחר שיש בהם חטא ועוון המעכב את הברכה, מה עשה הש"י מסר ביד כוהניו המקודשים מפתחות עולם הרחמים, ואמר להם כל זמן שאתם באים לברך את ישראל פתחו שערי רצון וכו' באותה שעה אין כח

עשרות אלפי תשובות ענה רבינו על שאלות רפואה ומיד ענה כדרכו בקודש ותשובותיו היו מבהילות ממש שראו מתוך תשובתו מי לחיים וכו'. לאחרים יעץ ללמוד דבר מסויים כנגד ריפוי המוכה, כמו לכאב רגליים או בעיה אחרת ברגל, יעץ ללמוד פרק כיצד הרגל, או שאמר להם לקבל על עצמם סוגי לימוד. ויש אשר באו לשאול אם לנסוע לחו"ל יש מהם שהסכים ויש מהם שפסק לאיסור, יש מקרים שהיה אומר זכות ארץ ישראל תסייע לו, ויש אשר אמר, הנסיעה תזיק להם. רבינו היה אומר, יכולני להעיד מתוך הנסיון על חולים מסויימים שמהירות התרפאותם היא לפי גודל מידת בטחונם ואמונתם בהשגחה פרטית בה'.

להבטיח לעשות סעודת הודאה

לא אחת אמר רבינו לחולה תבטיח שאי"ה כשתבריא תעשה סעודת הודאה ואז תתרפא. בכף החיים (סי' רפ"א סק"ח) הביא קבלה מרבי יהודה החסיד, ששבח זה מסוגל על כל צרה שלא תבוא לקבל האדם על עצמו שכשינצל ממנה, לומר נשמת בתודה וקול זמרה בפני עשרה ובו נפוצו ניצלו רבים והוא בדוק ומנוסה.

קרוב תודה הוא כקרבן שלמים אך ההבדל ביניהם הוא שבקרוב תודה יש יותר לחמים וגם נאכל ליום ולילה ולא כשלמים שנאכל לב' ימים ולילה. ביאר הנצי"ב (בהעמק דבר ויקרא י' י"ג) כתב דתכלית תודה שבא על הנס, הוא כדי לספר חסדי ד' שגמל עליו, ומטעם זה ריבה הכתוב בלחם, ומיעט בזמן אכילת תודה מכל שלמים, והיינו כדי שיה' מרובה ריעים לסעודה אחת ביום הקרבה, ויה' מספר הנס לפני רוב אנשים, וכו'. ולדבריו מבואר היטב הכתוב, ויזבח ויזבח תודה, ויספרו מעשיו ברנה, דהרי לדבריו תכלית קרבן תודה, הוא שיספר חסדי הש"ת לפני רוב אנשים, וא"כ זהו שכתוב, ויזבח ויזבח תודה, ותכלית הזבח תודה, הוא כדי שיספרו מעשיו ברנה.

כשהאיש תמיד בשמחה

הגר"א (במשלי) כתב רוח איש יכלכל מחלהו, כשהאיש תמיד בשמחה אף שתבוא עליו מחלה ח"ו, הוא יכלכל מחלהו, בשמחתו יבטלנה, אבל מי שיש לו רוח נכאה והוא עיצבון מי יוכל לישא זאת. (גם המלבי"ם עיי"ש)

וכבר הקדימם רבינו בחיי שכתב (שמות פרק י"ח פסוק א) והנה החולי הזה מן הלשון הוא קשה מאד מחולי הגוף, והחולי הקשה שבכל חולי הגוף הוא שבר ברוח כלומר שבירת הרוח, וכתב (משלי יח, יד) רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה, ביאור הכתוב כי הרוח והוא הנפש נושא מחלת הגוף כי היא מכלכלת חולי הגוף ימים מספר בלי מאכל ומשתה, אבל כשהנפש חולה מי ישאנה, ובא הכתוב ללמד כי חולי הנפש והיא שבירת הרוח קשה מאד מחולי הגוף.

גם במצב שנראה חושך. אינו רואה את קצה האור, דוקא אז באה הישועה, וכמשל המובא במדרש. אב ובנו שהלכו בדרך, והיה מדבר שמם, התעייף הבן וקרא לאבא, מתי כבר נגיע לישוב, אמר לו האב סימן מסור בידך, אם תראה את בית הקברות, תדע שאחריו יש ישוב, שהרי בית הקברות עושים סמוך לישוב. גם אם נראה לאדם שכבר כלו כל הקיצים. דוקא אז באה הישועה. רק צריך עוד קצת סבלנות.

ללכת לרופא

נאמן ביתו הגאון רבי אליהו מן סיפר, נשאל רבינו, אדם שמקורר וחולה בשפעת אם ילך לרופא יבריא תוך בי ימים ואם לא ילך לרופא יירפא בעה"י מאליו אבל זה יארך

במקור דג'ון וואלדן עונש וכו', ואז כל הפנים מאירים וכו', וזהו סוד שצוה בברכת כהנים, ואמר כ"ה תברכו את בני ישראל, כ"ה בשם המפורש הפותח שערי העליונים ואז כל הפנים מאירים. וכו' ואשר הזכר והעם אשר נתן להם השי"ת מתנה גדולה כזאת".

לזרע של קיימא

רבינו אמר לכמה בנ"א להדפיס חידו"ת כסגולה לזש"ק והדבר הועיל. לאחד אמר שילך לקברו של החזו"א ויתפלל ובזכותו יושע. וציין לדברי הגמ' ב"מ (פדב) וברש"י שם לפי

שעמד עליהן נחשול של ים, והתפללו להינצל בזכותו של ר' אלעזר, וניצולו בזכותו. הרבה פעמים ענה לאנשים שאין להם ילדים להקפיד על הבדלה בכוס יין כמו בא בגמ' (שבועות י"ח ב') כל המבדיל על היין הוי"ן לו בנים זכרים בפרט אם הוא ת"ח וציין גם לדברי רש"י (ב"מ מבא) 'ואם צורבא מרבנן הוא וכו' שהוא חרד על מצות הבדלה על הכוס'.

מתוך סוד שי"ח

אמר לו הרב שך: "אז אולי כדאי שפשוט תשמור על הסדרים, תלמד ותתפלל בישיבה. זו הסגולה הטובה ביותר, והיא גם מביטיחה שאם מישהו יבוא לישיבה לראות אותך - הוא יתפעל ממך כיצד אתה שוקד על תלמודך בהתמדה ומקפיד על תפילה בישיבה.

הגאון רבי יחיאל צוקר שליט"א, מרבני ישיבת 'תורה בתפארתה' ומחבר ספרי 'להאיר', על ההבדל בין "בתוך הים ביבשה" ובין "ביבשה בתוך הים"

"ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" (יד, כט)

כשחזו"ל מתארים את הקושי הגדול שבמצצאת זיווג ופרנסה, הם משווים זאת לקריעת ים סוף: "קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף" (סוטה ב ע"א), ו"קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף" (פסחים ק"ה ע"א).

עם ישראל יצאו ממצרים בט"ו בניסן, וכעבור שבעה ימים, לביל שביעי של פסח, נקרע להם הים. מובא בספרים הקדושים, שמדי שנה בזמן זה מתעורר הנס של קריעת הים, וזו שעת רצון מיוחדת לבקש על צרכי האדם. במיוחד זו עת רצון לזכות לסגולה לשני העניינים שהשווה בחז"ל לקריעת ים סוף - זיווג ופרנסה.

פגש אותי יהודי מודאג, ותינה בפני את צערו: "לפני שבע שנים שמעתי על סגולת הלילה הקדוש, ליל שביעי של פסח. אמרו שיש בו סגולה מיוחדת להתפלל על זיווגים, ומאחר והיתה לי בת בגיל מבוגר יחסית, עשיתי את הסגולה הזו עבור בתי, אך לא ראיתי ישועה. השנה זו כבר הפעם השביעית של עריכת הסגולה הזו לשלוש בנותי, ואני עדיין מהכה שהסגולה תפעל..."

קשה להשיב ליהודי שרוצה ישועה ולא זוכה לראותה במהרה. צריך להשתתף עמו בצערו, להתפלל עבורו ולקוות לישועת ה'. אבל את האמת יש לומר בקול ברור: סגולה איננה קסם! היא אינה פועלת כמטה קסמים. סגולה היא כמו יחלום. יש הרבה 'הלומים' של השגות רוחניות, של קניינים רוחניים של אמונה ובטחון, של ידיעת ה' ועבודת ה', של תורה ויראת שמים. כשאוספים את ההלומים הללו וזוכים לקניינים הרוחניים, או אז זוכים להשפעה הגדולה שלהם.

יציאת מצרים היתה מאורע בעל משמעות רוחנית עליונה לעם ישראל, טמונים בה יסודות האמונה של עם ישראל. זכר ליציאת מצרים נתן הקב"ה לעם ישראל את הג הפסח, הג האמונה. יש בו השפעות גדולות, וכדי לזכות לסגולתו, צריך לאסוף את ההלומים הללו של קנייני ימי הפסח הנשגבים, ועימם להגיע אל השיא - יום שביעי של פסח, שבו זכו ישראל לנס הגדול של קריעת ים סוף, שהוא שיא התגלות האמונה של "וירא ישראל את היד הגדולה... ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

רק אם אוספים את ההלומים הללו, יכולים לזכות לסגולה שלהם!

אם ישאלו אדם שהולך בדרך: "איך אתה הולך?"

אומרים חז"ל, שכאשר בני ישראל עמדו לפני קריעת ים סוף, קטרגה מידת הדין: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, מה נשתנו אלו מאלו?". בעת ההיא, עם ישראל לא שינו את דרכם הרעה והפכו לצדיקים, עדיין קופה של שרצים היתה תלויה להם מאהוריים.

בחז"ל לא כתוב שהיתה תשובה לטענתם. גם לא מובא שהקב"ה אמר שאם ימשיכו לטעון זאת, הוא יהפוך את העולם לתוהו ובוהו, כפי שנאמר בפעמים אחרות. הקב"ה לא השיב להם! ויש להבין, הלא יש כאן טענה אמיתית, אם כן מה התשובה?

התשובה טמונה בשאלה מהי צורת ההסתכלות שלנו על קריעת ים סוף.

המפרשים עומדים על הבדלי הלשון, שבתהילה נאמר: "ובני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה", ולאחר מכן נאמר: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים". מה הסבר? האם הם הלכו 'בתוך הים ביבשה' או 'ביבשה בתוך הים'?

אומר ה"נועם אלימלך" הקדוש: אם ישאלו אדם שהולך בדרך: "איך אתה הולך?" הוא ישיב: "אני לא מבין את השאלה. אני הולך במקום שמיועד לכך - ביבשה". ואם הוא יגיע להוף ים ויורו לו להיכנס לתוכו וללכת בו, הוא ישיב: "איך אפשר?! הים אינו מקום ללכת בו, את הים אפשר לחצות בשחיה".

כל זה היה לפני קריעת ים סוף. אבל כשעם ישראל נכנסו לתוך הים וגילו שגם שם יש

יבשה, או אז הם הבינו שגם כשהם הולכים ביבשה, הרי זה בדיוק כפי שהולכים בים. אין שום הבדל בין זה לזה! וכי כשאתה הולך ביבשה זו יבשה? הרי מדי בוקר מברכים "רוקע הארץ על המים". מישהו ראה פעם חול על גבי מים שאינו שוקע במים? הקב"ה יוצר כל העת מצב של "רוקע הארץ על המים", וכשאדם הולך ביבשה הוא גם הולך בתוך הים. בקריעת ים סוף עם ישראל הבינו שאין טבע ואין מקרה, אלא הכל אלוקות. ועם כוח האמונה הזה הם הצליחו לעבור את הים! המצרים ראו את קריעת ים סוף ואף הם נכנסו אל תוך הים. שואלים המפרשים, איך פרעה עשה זאת, וכי לא הבין שהקב"ה קרע את הים רק לישראל?

אלא, פרעה ראה את קריעת ים סוף והתלבט אם להיכנס או לא. מה עשה הקב"ה? היתל בפרעה וקרע את כל מימות שבעולם.

רבי שלמה לוונשטיין שליט"א ממחיש זאת בתיאור הציורי הבא: פרעה סבל מהתייבשות, הוא לקח מאחד החיילים את המימיה שלו וגמע ממנה את המים לתוך פיו. וראה זה פלא: המים נזלו משני הצדדים, אך אל תוך פיו לא באו מים, הפה עצמו נשאר יבש. הוא צלצל לאשתו, והיא אומרת לו: "פרעה, אל תשאל איזה דבר מוזר קרה לי. העוזרת הכניסה את הסמרטוט היבש לתוך דלי מים, משני הצדדים היו מים, אך הסמרטוט עצמו יצא מן הדלי יבש לגמרי"... אמר פרעה: יש כאן תופעת טבע: כל המים בעולם נבקעים לשני הצדדים, ובאמצע - יובש מוחלט, אין שום מים. גם כשהוא היה בתוך הים ביבשה הוא סבר שזו אותה תופעת טבע.

אומר הזוהר הקדוש: על ידי האמונה אפשר לזכות לכל הישועות, עם ישראל יכול להיגאל בכוח האמונה. ככל שהאמונה ברורה וחזקה יותר, ככל שמבינים שאין טבע ואין מקרה אלא הכל אלוקות. ככל שאתה חי יותר את האמונה הזו שהכל אלוקות - כך אתה מוריד מן השמים את הסגולות ואת השפע.

אכן, בזמן יציאת מצרים המצב היה ש"הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", אבל עם ישראל הגיעו לדרגה של "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", על כן הם יכלו לעבור בתוך הים ביבשה. אבל המצרים נשארו עם ההבנה שאלו חוקי טבע, על כן המים עלו וכיסו אותם והם טבעו בתוכם ולא נשאר בהם עד אחד.

אתה רוצה שהסגולה תתקיים לביל שביעי של פסח? - תדאג לזכות ל"הלום" של שביעי של פסח!

שמעתי מרבי צבי דיאמנט שליט"א

יש להבין, מדוע השוו חז"ל את זיווגו של אדם ואת פרנסתו לקריעת ים סוף? ועוד תמוה, מה שייך לומר על קריעת ים סוף 'קשה', הרי אצל הקב"ה לא שייך עניין של קושי! וכי קריעת ים סוף היתה 'קשה'? משה רבנו היטה את ידו והים נבקע!

שמעתי מרבי צבי דיאמנט שליט"א הסבר נפלא: כשהילדים מגיעים לפרקם, ההורים נכנסים ללחץ. הם עומדים בפני תקופה שיכולה להיחשב בעיניהם כ'קשה'. לאורך תקופת השידוקים יש הצעות שעולות ויורדות, יש אכזבות ומפח נפש, יש קשיים ועיכובים. כל העת מרחפים סימני שאלה רבים: איך נדע אם זה הזיווג הנכון, אולי מסתירים מאתנו מידע אודות הצד השני... ושאלת השאלות - כסף מנלן? איך אפשר להתחייב על סכומי כסף גדולים? איך נעמוד בהתחייבות? אנו עלולים להתמוטט...

וכשסוף סוף השידוך יוצא לפועל והזוג בונה את ביתו, הם מתחילים להתמודד עם נושא כבד מנשוא - פרנסה. עול הפרנסה מכביד על המשפחה ועלולות להיות לו השלכות רבות, כולל השפעה שלילית על הרוחניות ועל שלום הבית.

אכן, שני הנושאים הללו של זיווג ופרנסה הם 'קשים', ועל כן השוו אותם לקריעת ים סוף. ומה פשר ההשוואה הזאת?

הגיס הגיע לשיבה בשעת בוקר. היה זה אותו בוקר שהבחור חרג מהרגלו והשכים קום. היהודי ראה את אותו בחור מסיים את לימודו לפני התפילה, סוגר את הגמרא ומתכונן לתפילה...

הוא יצא מבית המדרש, התקשר לאביה של המשוודת ואמר לו בהתפעלות: "עקבתי אחרי הבחור. דע לך שהוא בחור מושלם! לא רק שהגיע לתפילה בזמן, ראיתי אותו לומד לפני התפילה!"...

מזל שאף אחד לא סיפר לו שזה היה מקרה יוצא דופן... מן השמים גלגלו זאת. הקב"ה כבר הכריז על הזיווג הזה ארבעים יום קודם יצירת הולד. לכן באותו יום שהגיס בא לשיבה כדי לעקוב אחריו, הקב"ה העיר אותו משנתו והכניס בו את החשק לקום בהשכמות הבוקר וללמוד לפני התפילה, כדי שהשידוך יצא לפועל.

הסגולה הטובה ביותר לשידוך...

בחור בא למרן הגראמ"מ שך זצ"ל ותינה בפניו את צערו: "אני כבר תקופה ארוכה בשידוכים, אני מתפלל ועושה כל מיני סגולות, אך השידוך לא מגיע".

אמר לו הרב שך: "אספר לך: לפני חודש מישהו בא לראות אותך בשיבה, אך הוא לא מצא אותך".

הסביר התלמיד: "היה זה ביום י"א בחשוון, היארצייט של רחל אמנו. יש סגולה להתפלל בקבר רחל ביארצייט שלה, נסעתי לשם... המשיך הרב שך: "גם לפני שבועיים מישהו בא לראות אותך לשיבה ולא היית". "נסעתי להתפלל ותיקן בכותל המערבי", אמר התלמיד. "אומרים שזו סגולה לשידוך".

אמר לו הרב שך: "אז אולי כדאי שפשוט תשמור על הסדרים, תלמד ותתפלל בשיבה. זו הסגולה הטובה ביותר, והיא גם מבטיחה שאם מישהו יבוא לשיבה לראות אותך - הוא יתפעל ממך כיצד אתה שוקד על תלמודך בהתמדה ומקפיד על תפילה בשיבה. עם רושם נפלא שכזה אין ספק שהוא ירצה בך כחתן לבתו"...

נזכרתי במה ששמעתי ממורי חמי, שמספר על עצמו שהוא כבר 40 שנה לא מעשן, למרות שמעולם לא הפסיק לעשן. אז תשאלו מה הפשט, איך אפשר לומר שלא הפסיק לעשן אם כבר 40 שנה הוא לא עישן?

מה מאפשר לילד קטן להתגבר ולהימנע מאכילת ארטיק למרות שהוא בהכשר מהודר, ואיך זה עוזר ליהודי מבוגר להימנע מעישון או להתגבר על העייפות ולכבד את הוריו בכל זאת

הרב עמרם בינעט

פרשת בשלח מתחילה עם הסבר מעניין. התורה מספרת לנו שהקב"ה הנחה את העם דרך מדבר ים סוף ולא דרך ארץ פלישתים. למה? כי קרוב הוא, פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה. פשוט, אם הדרך תהיה קרובה, הם יחזרו חזרה. לכן האריך הקב"ה את הדרך, כדי להוציא להם את החשק מלשוב מצרימה.

רגע, רגע, יש לי שאלה...

זה עוזר? האם בגלל שהדרך היתה ארוכה יותר, הם באמת לא רצו לשוב למצרים? התשובה היא לא! זה לא עוזר. רש"י אומר במקום: "ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו 'נתינה ראש ונשובה מצרימה', אם הולכים בפשוטה על אחת כמה וכמה". עכשיו בואו נשאל עוד שאלה: האם כשהעם אמר "נתינה ראש ונשובה מצרימה", זה באמת מה שקרה? היה אחד מבני ישראל שבאמת חזר למצרים? כמובן שלא. אז מה הסיפור פה? הקב"ה נוקט כביכול תחבולה שבעצם לא מצליחה, והוא ממילא משיג את מה שהוא רוצה בין אם בני ישראל ירצו לשוב מצרימה ובין אם לא, אז למה היה הקב"ה צריך להסב את בני ישראל דרך המדבר ים סוף???

התקשר אלי, בחור צעיר

לפני מספר שבועות התקשר אלי, בחור צעיר מאחת ממדינות דרום אמריקה. מסתבר שהוא קורא נאמן של 'לקראת שבת', ולדבריו, הוא לא היחיד במשפחה ובקהילה שלו שנהנה לקרוא את הגיליון מדי שבוע. אבל למה הוא מתקשר אלי? כי הוא קורא בעלון כל כך הרבה על לימוד התורה, כמה זה חשוב וכמה זה משמח, ובמיוחד אחרי שכתבתי מאמר שלם על יהודים שמתענגים על לימוד התורה ומתמוגגים מללמוד קצות החושן עם נתיבות בראש השנה לפני תפילת שחרית, מה 'כי הם חיינו', הוא מאוד מאוד רוצה להיות כזה, אבל הוא מרגיש שהוא לא מסוגל ללמוד.

"אני רק פותח את הגמרא, ואני כבר מרגיש שאני מתחיל לאבד ריכוז. איך אפשר ללמוד

שעות ברצף, כשאחרי עשר דקות אני כבר מאבד ריכוז?". האמת שהשאלה הזאת תפסה אותי לא מוכן. אני לא משגיח בשיבה, ולא מנחה הורים או מאמן אישי לבחורים. מה אני יכול לענות לכזה בחור? חשבתי לומר לו שידבר עם המשגיח בשיבה שלו, ושאינו לא הכתובת.

אבל במחשבה שניה אמרתי לעצמי שזאת לא תהיה תשובה נכונה. למה? כי לפנות למשגיח הוא יודע לבד, הוא לא צריך אותי בשביל זה. אם הוא פונה אלי זה או בגלל שהוא כבר פנה למשגיח והמשגיח לא הצליח לעזור לו, או בגלל שהוא מתבייש לדבר עם המשגיח על זה, ומעדיף לפנות לאדם שלא מכיר אותו, ושהוא חושב שיוכל לעזור לו כי הוא מרגיש מחובר אלי אחרי שקרא את המאמרים שלי פה בילקראת שבת.

בעצם, הקב"ה זימן לידי הזדמנות לעזור לבחור שרוצה לעלות על דרך המלך, ואין לי את הפריבילגיה לומר לו שאני לא יודע מה לענות.

תוך כדי שאני מברר איתו כמה פרטים, נשאתי תפילה שקטה ומהירה לבורא עולם שיאיר את עיני, ואכן התפילה התקבלה. הבנתי שבעצם מה שמציק לבחור הזה זאת המחשבה שהוא לא מסוגל ללמוד שעות ברצף, כי אחרי עשר דקות הוא מאבד ריכוז. נזכרתי במה ששמעתי ממורי חמי, הגה"ח רבי ישראל נח גולדברג שליט"א, משפיע בחצה"ק לעלוב ואיש חינוך ותיק, שמספר על עצמו שהוא היה מעשן פעם, ולמעשה הוא כבר 40 שנה לא מעשן, למרות שמעולם לא הפסיק לעשן. מה הפשט, איך אפשר לומר שלא הפסיק לעשן אם כבר 40 שנה הוא לא עישן?

איך בן אדם שמכור לסיגריות יכול להחליט

התשובה היא שהוא מעולם לא קיבל החלטה ברורה שהוא מפסיק לעשן. בכלל לא. זאת החלטה קשה ליישום, איך בן אדם שמכור לסיגריות יכול להחליט שהוא לא מעשן יותר? צריכים להיות אדם מאוד חזק בשביל זה. לכן הוא החליט שהוא מתנזר מסיגריות למשך חמש דקות. הרי להימנע מעישון במשך חמש דקות זה קל, כל אחד יכול, גם

המעשן הכי כבד יכול להצליח במשימה הזאת ללא קושי. אז חמש דקות הוא לא מעשן, ולאחר מכן הוא מתחיל לספור את חמש הדקות הללו מהתחלה וחוזר חלילה, וכך הוא כבר ארבעים שנה לא מעשן, בזכות אותן חמש דקות שהוא דוחה שוב ושוב. אמרתי לבחור הצעיר שהמתין לתשובתי מעבר לקו, שזה הפתרון שלו. "אל תלמד חמש שעות ברצף. תלמד חמש דקות. אתה יכול ללמוד חמש דקות ברציפות???", הבחור השיב שכמובן, בוודאי שהוא יכול, ולכן עודדתי אותו לעשות את אותו הדבר, עוד חמש דקות ולמחרת פעמיים חמש דקות, ואחרי יומיים הוא יכול לצרף שלוש חמישיות של דקות, ואחרי שבוע להרחיב את המספר לארבע ואחרי שבוע נוסף לחמש, וכך לספס לאט לאט, בקצב שהוא מרגיש בטוח שהוא מסוגל, כל פעם להוסיף רק עוד חמש דקות, ובכל פעם שהיצר בא אליו להסיח את דעתו, לדחות אוו בחמש דקות...

זאת שיטה נפלאה שיכולה לעזור, כך אמרתי לו, ואני מקווה מאוד שהוא אכן מצא בה תועלת.

התורנות שלו היא מידי יום שני

הסיפור הזה גרם לי לחשוב על הרעיון, ולדלות מהעבר עוד כמה סיפורים שאני זוכר, שאמנם היו שונים בתכלית מהסיפור הזה, אבל יש קו שמחבר ביניהם ומעביר את אותו המסר.

אחד מידידי, מלמד בחיידר, יש לו אבא שלפני 20 שנה עבר אירוע מוחי, ומאז הוא נזקק לעזרה צמודה מדי יום. הם כמה וכמה אחים, בלי עין הרע, ולכן יש ביניהם תורנות, כל אחד יש לו שעות קבועות מדי שבוע שבהן הוא צריך לשהות לצד האב, כדי ללמוד איתו, לעזור לו, ולטפל בו.

התורנות שלו היא מדי יום שני, בשעה 14:00 בצהריים ועד 22:00 בלילה כשהאבא הולך לישון, וכך זה עובד כבר 20 שנה בקצב אחיד. אם קורה שיש לו משהו מאוד דחוף, הוא מארגן החלפה עם אחד האחים האחרים שמתנדב לבוא במקומו ביום שני ובמקום זה הוא ממלא את מקום אחיו ביום שלו.

באחת הפעמים, הוא היה צריך לצאת לבית אביו, ומרגיש שאין לו כח. הוא מותש. באותו יום הוא היה צריך לקחת את ילדי הכיתה שלו בחיידר לטיול קצר, והם השתוללו ועשו לו בלגאן גדול, וכל זה קרה אחרי שהוא לא ישן כמעט בלילה, בגלל שהתינוק שלו 'מוציא שיניים' בקיצור הוא עייף בצורה לא רגילה, והיצר הרע מתלבש עליו ואומר לו, עוזב, תוותר על התורנות אצל אבא. פעם אחת לא תבוא, מה יקרה? לא יקרה כלום. אמא תטפל בו לבד, היא כן ישנה בלילה ולא היתה צריכה לרוץ היום אחרי הילדים בטיול השנתי...

הוא דחה מעליו את היצר הרע, ואמר "לא, אני כן נוסע, אני לא מוכן לוותר על התורנות שלי. זאת מצווה גדולה, אוי ואבוי אם אני אתחיל לזלזל..."

אבל הוא מנסה לקום מהכסא כדי לצעוד לכיוון בית הוריו, והרגליים לא נשמעות לו. היצר הרע חזק ממנו, הוא בקושי מצליח לעמוד, ומרגיש שהוא פשוט 'גמור' מעייפות. הוא מתיישב לרגע כדי לאגור מעט כח שיוכל ללכת לבית אביו, ושוב מנסה לקום, אבריו כבדים עליו מאוד...

הוא מנסה למצוא איזו תחבולה כדי להתמודד מול היצר הרע, ואז נופל לו רעיון. הוא הרי מתכוון לקראת החתונה של הבת שלו בעוד חודש בערך, וכל הזמן צריך לגייס עוד ועוד כסף כדי לממן את כל הקניות של הנדוניה וכו'.

"אם מישו היה אומר לי שיש עכשיו יהודי בירושלים שמחלק אלף דולר לכל מי שמחתן ילד, האם הייתי מצליח לאסוף את עצמי ולנסוע לירושלים כדי להביא אלף דולר???"

הוא שואל את עצמו וענה לעצמו: "בוודאי שיהיה לי כח. הרי אני ממש זקוק לכסף!!!" כעת מגיע השלב הבא... "הרי מצוות כיבוד אב גם שווה אלף דולר, ואפילו יותר. למה שלא אתאמץ עבודה???"

וכשהמחשבה הזאת מפעמת בקרבו, הוא קם מהכסא, לובש את החליפה, שם את המגבעת לראשו ויוצא בצעדים נמרצים לבית הוריו.

בבית הוריו הוא מבצע את המטלות הקבועות, ומתיישב ליד אביו כדי לשוחח איתו. בשלב כלשהו, אומר לו אביו שיבדוק מה יש בחליפה שלו. הוא מחטט בכיס החליפה של האב, ומוצא שם מעטפה. האב מורה לו לפתוח אותה, ובתוך המעטפה יש אלף דולרים! לא פחות ולא יותר...

"מה זה?", הוא שואל את אביו, והאבא מסביר לו שמקודם בא לבקר אותו יהודי יקר, ולאחר שישב אצלו זמן מה, נתן לו מעטפה עם אלף דולרים: "אמרתי לו שאני לא צריך כסף, הילדים שלי קונים לי הכל, ואני ממילא לא יוצא לשום מקום לבד, אבל הוא התעקש, ודחף את הכסף לכיס החליפה שלי התלויה פה בסמוך... בדיוק הגעת, ואתה הרי מחתן בת עוד מעט, נכון? אז תיקח לך את הכסף, שיהיה לך במזל טוב..."

כשהייתי מלמד בבני ברק, לפני למעלה מ-20 שנה

לפני שניגש למסר שאני רוצה להוציא משני הסיפורים הללו, אספר סיפור שלישי בסייעתא דשמיא, וכך הווה מעשה:

כשהייתי מלמד בבני ברק, לפני למעלה מ-20 שנה, לקחתי את ילדי כיתתי לטיול בבית שמש. ביקרנו בכמה אתרים מעניינים באזור, ולאחר מכן הגענו לאחד הפארקים בעיר, הילדים שיחקו והשתוללו וכשהם הזיעו כהונן והיו אדומים כמו עגבניות, שלחתי ילד למכולת סמוכה, לקנות 19 ארטיקים ל-19 ילדי הכיתה.

הילד הגיע ונתן לי את השקית עם הארטיקים, כולם התנפלו עלי ואני חילקתי להם אחד אחד, עד שלבסוף נשארו לי עם ארטיק אחד ביד.

"מי לא קיבל?", שאלתי, ואף אחד לא ענה. "כולם קיבלו?" הילדים עונים שכן, כולם קיבלו. אבל זה לא יתכן, הוא קנה 19 ארטיקים ואחד נשאר בידי, כלומר חילקתי רק 18. לרגע נבהלתי שאולי הוא שילם רק על 19 ארטיקים ובטעות לקח 20, אבל אז ראיתי שאחד הילדים יושב בצד ושותה טרופית עם עיניים עצומות. הוא היה ממש שקוע בטרופית, וחשבתי שהוא לא שם לב שמחלקים ארטיקים...

"תגי, שמת לב שמחלקים ארטיקים", שאלתי אותו, והוא השיב בחיוב. כן, הוא שם לב. "גם אתה קיבלת?", הוא השיב לי בשלילה, "לא לא קיבלתי".

"טוב, אז תיקח!", אמרתי והושטתי לו את הארטיק הנותר, אבל הוא סירב לקבלו, "לא, אבא שלי מקפיד לאכול רק הכשר מסוים, והארטיק הזה הוא בהכשר אחר".

"אבל זה הכשר מצוין", אמרתי לו, "אני לא מכיר משפחה אחת בישראל שלא אוכלת את ההכשר הזה!".

"כן אני יודע", השיב לי הילד, "גם אצלנו בבית לא מקפידים על זה, אחים שלי כן אוכלים, אבל אני רוצה לנהוג כמו אבא שלי שאוכל רק הכשר אחד מסוים, ולכן אני לא אוכל את הארטיק הזה!!!"

טוב... אני לא אתווכח עם ילד שלא רוצה, אבל כן עניין אותי איך הוא מצליח ככה להתגבר ולהימנע מאכילת ארטיק שגם הוא עצמו יודע שאין בו שום בעיה מבחינת הכשרות: "זה לא מגרה אותך?", שאלתי אותו, והוא השיב לי תשובה שהשאירה אותי בהלם!

"אני החלטתי שהטרופית שאני עכשיו שותה, היא כמו ארטיק. לכן אני עוצם עיניים, ומוצץ ממנה את המשקה המתוק באטיות, אני מדמיין שהוא קר, ושיש לו טעם של ארטיק, וזה טעמי לי בדיוק כמו ארטיק!!!"

עכשיו כבר הבנתי למה הוא היה שקוע כל כך בטרופית, ולמדתי להעריך אותו עוד יותר ממה שהערכתיו אותו עד כה.

אתה אומר כן ואני אומר לא, ובוא נראה מי ינצח

בואו נעצור לרגע ונתבונן, מה הקו המקשר בין שלושת הסיפורים האלו? היה לנו את הסיפור עם מורי חמי שכבר 40 שנה אינו מעשן, ומעולם לא הפסיק לעשן ליותר מחמש דקות, היה לנו את המעשה עם המלמד שהתגבר על היצר והלך לבקר את אבא שלו, על ידי שהוא דמיין שמחכה לו תשלום של אלף דולר, והיה לנו את הסיפור עם הילד ששתה טרופית ודמיין שהיא ארטיק, כדי להתגבר על הפיתוי לאכול ארטיק בהכשר שהוא לא רוצה לאכול.

בשלושת המקרים הללו אנחנו לומדים מה זה 'בתחבולות תעשה לך מלחמה'. מלחמת היצר היא לא סתם - 'אתה אומר כן ואני אומר לא, ובוא נראה מי ינצח'. לא! במלחמת היצר אי אפשר לנצח רק מלהגיד לא! זה לא עובד ככה. כשינסך אמר לאשת פוטיפר שהוא מסרב להישמע לה, כשהוא מיאן, הוא אמר 'וימאן' עם 'שלשלת'. הוא עשה סיבובים... עם היצר הרע לא הולכים ישר, צריכים לעשות איתו תחבולות.

הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ חיך לפני פטירתו ואמר שבמשך שנים רבות, ועד לרגעים האחרונים בחייו, היצר הרע היה בטוח שהוא מהחבר'ה שלו. הוא כל הזמן עשה את רצון ה', תוך כדי שהוא מרמה את היצר הרע ועושה לו תחבולות.

איך עושים תחבולות? כל אחד צריך לפתח שיטות עצמאיות, וגם ללמוד מאחרים.

המדבר ים סוף, לא בגלל שהוא פחד שמישהו יחזור למצרים. הוא יכול היה למנוע את זה מהם בשלל דרכים אחרות. המטרה היתה ללמד אותנו איך להתמודד עם היצר הרע. אם יש חשש שהוא יפתה אותנו לחזור למצרים, בואו נעשה סיבוב, נלך מסביב, כך יצא לנו החשק לחזור בחזרה. ככה עובדים עם היצר הרע, הולכים מסביב, עושים פעולות ונוקטים בצעדים שיחזקו את העמידה שלנו מולו. בתחבולות תעשה לך מלחמה.

צריכים לעשות גדרים וסייגים, צריכים ללמוד מוסר, להתחזק, לקנות הרגלים טובים, לחזק את ה'ויגבה לבו', כל אחד עם מה שעוזר ליצר הרע האישני שלו. אבל זה חייב להיות שיטתי ומכוון. אתה לא רוצה לאכול ארטיק? כל הכבוד. קח טרופית, תעצום עיניים ותדמיין שהיא ארטיק, רק ככה תוכל להחזיק מעמד, רק ככה לא תישבר! דומני שעכשיו כבר ברורה התשובה לשאלה בה פתחנו. הקב"ה הסב את העם דרך

החובות הכספיים שהם צברו, הפכו לנטל ועול, הסכום המצטבר גבה עד למאוד, ולאחר כשנתיים הם הגיעו למסקנה, כי באם עד סוף החודש הנוכחי לא נצליח להביא תקציב לשכר הדירה, ומזור לחובות, לא תישאר ברירה...

השבוע שמעתי סיפור מרעיש על הישועה שמחכה מעבר לפינה

מאת: הרב צבי גטקר

קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף

ידועים דברי חז"ל כי זיווג ופרנסתו של אדם קשה כביכול לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, ורבים הביאורים מה ההקשר שבין קריעת ים סוף, לבין השידוך והפרנסה. אחד הביאורים ביאור נפלא, חז"ל מביאים כי תנאי התנה הקב"ה עם שרו של הים בששת ימי בראשית, כי כשיבואו בני"א אל שפת הים יחלוק הים את מימיו, ורק בתנאי זה נברא הים.

א"כ יש להבין מדוע הים באמת לא נקרע מיד כאשר בני"א עמדו על שפתו, מדוע לילה שלם המתין בדריכות עד שאמר הקב"ה למשה 'מה תצעק אלי דבר אל בני' ויסעו', ובאמת אז נחשו בן עמי נדבב קפץ לים, עד שבאו מים עד נפש, כמעט והוא טבע, וברגע האחרון נקרע הים, מדוע היה צריך את כל זאת, הרי תנאי התנה הקב"ה עוד מששת ימי בראשית על העניין.

אלא שהקב"ה רוצה לזכות את ישראל, והוא בחסדיו מאריך עוד קצת את נסיון האמונה, להרבות כבוד שמים ושכר לאין שיעור. כך זה גם בשידוכים וענייני פרנסה.

פרנסתו של אדם נגזרה עליו כבר מראש השנה עד ראש השנה, וכן זיווגו של אדם מוכרז עוד בטרם יצירתו, ארבעים יום קודם יצירת הוולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני.

ומה שאנו רואים בחיים עיכובים בעניינים אלו, הרי זה הכלל נסיון, כי אי"צ כביכול לייצר את הישועה, הישועה הינה ניצבת ועומדת מאחורי המסך, כשרק א-ל דעות, הוא בדעתו מורה מתי הגיע הזמן להרים את המסך ולהראות את הישועה. נפלא. ומחזק.

השבוע שמעתי סיפור מרעיש, שבין שאר החיזוקים שאפשר לשאוב ממנו הוא ממחיש ממש את העובדה הזו, שהישועה נמצאת מוחבאת כביכול, ורק הקב"ה מחליט מתי לגלותה.

ר' יוסף שליט"א, הוא אחד ממרביצי התורה הנוודים, מאחוריו שנות עמל, וקנין עוז בש"ס ופוסקים. כמעט אף אחד לא יודע כי הוא איש של מסירות נפש, בשנות הנערות המאוחרות הוא עזב בארות בארות נשברים, והלך לשאוב לשתות ולהשקות מבאר החיים. לאחר שנות לימוד ביישיבת 'קרית מלאך', הוא התארס בס"ד, והעובדה כי אין לו מכר וגואל, הביאה אותו להתחבטות, האם לאחר הנישואין להמשיך ולשקוד על התורה כשאפתו, או שמא להיכנע ל'מציאות' ולהתפרנס מיגיע כפיו, הלא יש בידיו מלאכה המפרנסת בכבוד.

הדילמה הייתה קשה

רבותיו הטילו את ההכרעה על הזוג הצעיר, באמרם כי אי"א לתת הכרע בדבר, וכי העניין תלוי אך ורק בהחלטה אישית.

הדילמה הייתה קשה, אין משפחה לא מצד החתן ולא מצד הכלה, לחיות אולי עוד אפשר אין שהוא בלי שר' יוסף יעבוד, אבל לשלם שכירות, זה כנראה יהיה לא ישים, הסכום הנדרש גבוה מסך ההשתכרות.

אבל ההחלטה שהתקבלה הייתה, ב"ה יש לי מקצוע ביד, בכל רגע אפשר לגשת ולמצוא ע"י פרנסה בס"ד, נתחיל את החיים בלימוד התורה, נשליך על ה' את ייבנו, והוא יכלכלנו".

וכך הו, מיד לאחר ימי ה'שבע ברכות', ניגשר' יוסף אל הכולל השכונתי ושקע בלימוד עמוק, מסכת אחרי מסכת, חלק אחר חלק בשו"ע, בשקידה במתיקות ובמסירות.

אך המציאות אמרה את דברה, החובות הכספיים שהם צברו ע"י חלק משכר הדירה שלא היה בידם לשלם, הפכו לנטל ועול, הסכום המצטבר גבה עד למאוד, ולאחר כשנתיים ועוד, ערב אחד, הגיעו למסקנה, כי באם עד סוף החודש הנוכחי לא נצליח להביא תקציב לשכר הדירה, ומזור לחובות, לא תישאר ברירה, כי אם לעזוב למשך כמה שעות ביום את הסטנדר.

התייעצות נוספת עם ראש הישיבה, כאשר שם הועלו ע"י ר' יוסף, מונון השיקולים הכלכליים והאישיים שהיו, גם כן הובילה למסקנה, כי בנסיבות הנוכחיות, אין מנוס מכך שרי יוסף יאלץ לוותר על חלק מחלומו, ולצמצם את שעות הלימוד.

נשא עיניים לשמים, והתפללו, חיכו לנס שיווצר

ר' יוסף ומשפחתו, נשאו עיניים לשמים, והתפללו, חיכו לנס שיווצר, לקריעת הים סוף שתושיע אותם.

והנה, צהרים אחד, ר' יוסף חוזר מהכולל, ולקראתו יהודי לא מוכר, 'אה יוסף' הוא פורש לפניו את כפיו, מה שלומך?, מה מצבכם, איך המשפחה?

ר' יוסף, ביקש להבין מי הוא אותו האיש, והוא קלט מהר, כי ר' יוסף לא מכיר אותו, והציג את עצמו תיכף, 'אני דני' הוא אמר, ידיד וותיק של חמיי' ז"ל, מזה שנים רבות אני מתגורר בגרמניה, ומידי כמה שנים אני קופץ אל ארץ הקודש, בחתונה שלכם הייתי ושמחתי, חמיי' ז"ל היה לי ממש כאח, אני חש ממש 'דוד' שלך, ולכן אני שמח לפגוש אותך, ולהתעניין בשלומכם.

אז תספר לי יוסף בבקשה, מה קורה, היכן אתם גרים, כמוכן שהשיחה זרמה בחום, ור' יוסף הזמין אותו 'לבוא ולבקר ביחידת הדיר שלנו'. דני נעצר משטף ההתרגשות בהלם, יחידת דיר?, זה מה שקנייתם למגורים?

לא, ענה ר' יוסף, לא קנינו, מהיכן יהיה לנו לקנות, אנו שוכרים כאן בקרבת מקום יחידת דיר ראוי ומטופחת.

אני לא מאמין ספק את כפיו דני, 'אתם גרים בשכירות?'

הלא מאז ומקדם, לפני יותר מעשרים שנה, ידיד חמיי' עליו השלום, היה אומר, אני סידרתי אותם ב"ה, בעזר"ה בהגיע עת דודים, מונח בשבילם סכום הגון בחשבון הבנק ע"ש, ותהיה להם דירה משלהם. ואתה מספר לי שאתם גרים בשכירות?

תיכף מסר דני לר' יוסף את מספר הטלפון של העו"ד המטפל בעניין, ולא ארכו הימים, ובידי ר' יוסף היה סכום מספיק לקניית דירה רחבת ידיים, עם יחידת דיר להשכרה, וכמוכן לתשלום כל החר החובות המעיק. ר' יוסף המשיך בתלמודו בהתמדה, וכל השאר כמו שאומרים הסטוריה.

המסקנה שלי מהסיפור האמיתי, והמעצים הזה הייתה, הקב"ה הרי לא היה צריך כביכול ליצור לר' יוסף ומשפחתו 'נס', בסך הכל היה צריך לסבב לידיעתם את העובדה, כי בבעלותם סכום כסף מספיק לקניית דירה והותר.

אך בכ"ז, עד שלא הגיעו מים עד נפש, עד שלא מוצה הנסיון של לימוד התורה במסירות נפש מתוך הדחק, לא התגלה להם הסוד. ברגע שהגיעו לקצה גבול היכולת, או אז השליח מגרמניה נחת היישר בפתחו של ה'כולל' לדווח להם את בשורת הישועה.

כי לכולנו ב"ה, מוכנת כבר מאז ומקדם הישועה לכל צר ומצוק, רק עוד כמה תפילות ובקשות, המסך יעלה ונראה את אור הישועה.

דילן בתוך העמק

מסכת חייו ותהלוכותיו של הגאון הצעיר, תלמיד מובהק למרן הגרי"ז

רבי אריה לייב פומרנצ'יק זצלה"ה

אשר בשנותיו הקצרות קנה לו שם עולם בחיבוריו הנפלאים

עמק ברכה, תורת זרעים, יהגה האריה

גלב"ע ח' שבט התש"ב

הרה"ג ישי לסר שליט"א

מחזה נדיר: תלמיד חכם צעיר מאד לימים, שחיבוריו יושבים אחר כבוד בארון הספרים בכל בית מדרש, על ידם של חיבורי זקני הדור. הלא הם ספרי הגאון רבי אריה לייב פומרנצ'יק זצ"ל - עמק ברכה, תורת זרעים, אשר שחל"ח בגיל ל"ד. אין ספק שאילו היה נרו ממשיך להאיר, היה מתבצר לו מקום של כבוד בין זקני ישראל מעתיקי השמועה. אך גם במה שהספיק בשנותיו הקצרות, די בכדי להחשב כאחד ממעתיקי השמועה של הלימוד הישיבתי בשטחי התורה הנוספים שאינם נשים נזיקין וקדשים.

פעלו החלוצי היה להתייגע ולחדש בסדרי זרעים ומועד ע"פ הדרך שקיבל מרבו מרן הגרי"ז, ובזה היה לסולל דרך. ספרו תורת זרעים הוא בסיסי בלימוד העיוני של המצוות התלויות בארץ, וחיבורו המופלא עמק ברכה אינו יורד משולחן הלומדים המשתעשעים ביסודותיו. הלמדנות והחריפות יחד עם צורת הכתיבה המשובחת והעשויה במתכונת 'קב ונקי', הקולעת אל השערה בנקודת החידוש, הביאה את הספר הזה בפרט להתחבב עד מאד על הלומדים, ועד היום, כשמונים שנה אחר פרסום הספר, כשחיבורים כה רבים נוספו, מקומו המכובד של העמק ברכה לא נע ולא זע, והרי הוא נכסי צאן ברזל בכל אתר ואתר.

במאמרנו אספנו מתולדותיו והליכותיו, מתוך מה שפורסם עליו (במאסף ישורון, ובספרים נוספים). ויש בכך לקח גדול, מה ניתן להספיק בחיים כה קצרים.

דמותו המוסרית^א.

ב'קיבוץ' של הבריסקער רב

אחרי שעברו עליו כמה שנים בישיבת תורת חסד, הצטרף לבני חבורת סדר קדשים שלמדו אצל מרן הגרי"ז זצ"ל - ה'קיבוץ'. לקבוצה זו הורשו להצטרף המופלגים שבין בני הישיבה.

כעשר שנים שימש את הגרי"ז, והיה לאחד האריות שבחבורה ומהמובהקים שבתלמידיו. וכך כתב ר' אריה במכתב (לאדם שהיה איזה צורך להציג את עצמו בפניו):

ממעונות אריות

רבי אריה לייב פומרנצ'יק זצ"ל נולד בליל א' דפסח שנת תרס"ח בעיר בריסק. הוריו היו יהודים פשוטים אבל מלאי יר"ש. למרות מצבם הכלכלי הדחוק, מסרו נפשם עליו לגדלו לתורה כפי יכולתם.

בצעירותו למד בישיבת תורת חסד בבריסק אצל הגר"מ סוקולובסקי זצ"ל בעל ה'אמרי משה', והיה לאחד מבחירי תלמידיו.

כמו"כ התקרב מאד להמשגיח הגר"א גורדון זצ"ל, ממנו הושפע רבות בעיצוב

א (במכתב משנת תרצ"ט, כתב רבי אריה אודות התקופה במחיצת המשגיח: לא אתבייש להגיד שגם אנכי כיום אשר כבר חי אני בתקופה אחרת, בתקופה של אברך, וכבר ב"ה סמוך אני על שלחן עצמי, ואולי כבר אני נחשב למשפיע, לא אתבייש להגיד שעוד אני חי מהתקופה ההיא, שאותם זיקי הרוחניות שנכנסו אז בקרבי לא יכבו מתוך לבי עד נקודה אחרונה בחיי.

'שטיקל תורה', כי כידוע היה מעניק כסף על דברי תורה שאמרו בפניו, וחשב לפרוע בזה את ההלוואה שלקח לצורך הנסיעה. אמנם למעשה רבי אליעזר יהודה לא הסכים עם המערכה שהשמיע לו, והוא יצא מלפניו בידיים ריקות. כאשר סיפר זאת בבואו אל הגר"ז, חבש מיד את כובעו והחל לצעוד רגלי את כל הדרך בואכה רחוב הושע, ובהכנסו למעונו של ראש ישיבת מיר ביקש לדעת מדוע לא הוטבו חידושי של תלמידו בעיניו "ס'איז דאך גוט", טעם באזניו לאמור: "השטיקל הרי הוא מצויין, ולמה ימנע ממנו מר את תמיכתו?". (ספר הרב מבריסק ח"א)

בהיכלו של האי"ש

בעת לימודו בישיבת בית יוסף התקרב למרן החזו"א זצ"ל שהגיע באותה תקופה לבני ברק. ר' אריה היה נוהג לרדת לביתו של החזו"א שהיה ליד הישיבה לדבר איתו בלימוד¹. פעמים היה החזו"א בעצמו שולח שיבוא לשוחח אתו. כשנישא ר' אריה, העניק לו החזו"א במתנה אחד מספריו².

ר' אריה הציע לפני החזו"א את שיטתו לחייב תפוזים בפאה. החזו"א שתק ולא הגיב. אח"כ שאלו ר' שרגא שטיינברג מדוע שתק. השיבו שלא כ"כ הסכים אתו בזה, אבל מכיון שראה את התלהבותו של ר' אריה, לא רצה לסתור את דבריו. בקשר לעובדה זו מסופר, שהחזו"א ביקש מר' זעליג שפירא להקנות את פרדסו לר' אריה, בכדי שיוכל לקיים מצות פאה בתפוזים כשיטתו³.

החזו"א כתב לו הערות על ספר תורת זרעים, שנדפסו בסוף הספר.

אין תורה כתורת א"

לאחר נשואיו (בגיל כ"ח) עם בת הג"ר ישראל זיסל דבורץ זצ"ל, התגורר בצריף קטן ברחוב עין גנים בפת"ל, ליד בית חמיו. הוא הצטרף לכולל המפורסם

ביקש מרבי מתתיהו שצ"גל זצ"ל, ראש ישיבת בית יוסף בבני ברק, לשלוח סרטיפיקטים עבור ר' אריה וחברו ר' זאב איידלמן. לשם כך היו צריכים להרשם כתלמיד של הישיבה, וכך עלה לארץ כתלמיד ישיבת בית יוסף. טרם פרידתו מבריסק נערכה לו מסיבת פרידה ע"י תלמידי ישיבת תורת חסד. במהלכה הרצה ר' אריה בפניהם מחידושי בענין

הלל על הנס שנדפסו לימים בספרו עמק ברכה (עמ' ככב-קכה).

"השטיקל תורה הוא מצויין!"

סיפר רבי מאיר סולובייצ'יק זצ"ל: רבי לייב פומרנצ'יק היה חולה בשחפת, ולכן הגיע לא"י, ולמד תורה ממש מתוך הדחק. לא היה לו כסף לכולם, אפילו לא להגיע לירושלים לקבל את פני רבו הגר"ז כשהגיע לארץ⁴.

כאשר נשאל ר' אריה לייב כיצד יתכן שדוקא הוא כתלמיד מובהק ישתהה כמה שבועות מבלי להיות מראשוני מקבלי הפנים, השיב בפשטות כי לא היו בידו מעות לנסיעה מפ"ת לירושלים.

עד שהחליט ללוות כסף וללכת לרבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל לומר לו

"אנכי בן עיר בריסק, וכל ימי למדתי אצל מו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א. שימשתי אותו כעשר שנים וזכיתי ליהנות ממאור תורתו, ובמשך השנים שהייתי בבריסק הספקתי לספוג לתוכי את מיטב סברותיו וחידושי של אביו מרן הגר"ח הלוי ז"ל, וזכיתי לקבל את דרך הלימוד דרך ההבנה של אביו ז"ל להתעמק בהבנה לאמיתה של תורה... הייתי מאד מקורב אליו ונחשבי כבן ביתו..."⁵

המחברות המוסמכות

בספר 'דחזיתיה לרבי מאיר' על הגר"מ סולובייצ'יק בן הגר"ז, נכתב: "הראיתי להגר"מ את המחברות שכתב ר' לייב פומרנצ'יק משיעורי מרן הגר"ז... התלהבותו של הגר"מ מהמחברות היתה ללא שיעור, ואמר לי שאצלו הדבר הזה יקר מאד, וביקש ממני לעשות לו מהם העתק. והוסיף לי הגר"מ שאצלו המחברות של ר' לייב פומרנצ'יק יותר 'פארלעסלאך' (-אמין ואותנטי), מאשר המחברת של פלוני (-תלמיד מופלג אחר של הגר"ז) שנמצאת ברשותי."

עוד שם: "הבאתי להגר"מ צילומים של המחברות של ר' לייב פומרנצ'יק כפי שביקשני, ונהנה והיה שבע רצון מאד. ואמר שכאשר הוא מסתכל בדברים אלו הוא מקבל שלווה ורוגע. והחל לראות את השטיקל הראשון שם מראשו לסופו ונהנה מאד. כששאלתי אותו האם השטיקל הזה חדש עבורו, השיב: "לא, אך הוא כותב זאת כל כך טוב..."

ארי עלה מכבל

בשנת תרצ"ג החליט ר' אריה לעלות לא"י. באותה תקופה היתה הארץ תחת שליטת האנגלים שסגרו את שערי הארץ בפני היהודים. כדי לעלות היו צריכים לקבל סרטיפיקט שבכדי להשיגו נדרשו מאמצים רבים. רבי שמואל גרינימן זצ"ל

ב) סיפר מרן הגרא"ל, שכשהיה בן י"ד שלחוהו הוריו למקום נופש בשם דוביצ'א ביחד עם תלמידי הגר"ז, וישן בחדר אחד עם ר' אריה פומרנצ'יק אשר מסר לו את הנהגת הגר"ח והגר"ז שלא אמרו המפיל בלכתם לישון.

ג) פעם נתן הגר"ז אנוחה, ואמר: איך לא הצלחתי להשיג לרבי לייב תמיכה?

ד) בתורת זרעים דמאי ג, ב: "והגאון בעל החזון איש תירץ לי..."

ה) כמו"כ התקרב מאד לראש הישיבה מרן הסטייפלר זצ"ל. כשהתארגן ר' אריה, חתם הסטייפלר על כתב התנאים מצד החתן.

ו) בענין זה ראה תורת הארץ א עמ' ו ואילך.

‘תורת ארץ ישראל’, והיה מחשובי לומדיו. פעמים אף מסר שיחות מוסר לאברכי הכולל.

הגר"ב זילבר (בעל האז נדברו) תיאר אותו: “וביותר הכרתיו כעבור שנים, עת נזדמנו לפונדק אחד בישיבת בית יוסף שבבני ברק ת”ו, אשר היה אז שקוע ראשו ורובו בלימוד תורת ארץ ישראל, אשר אחרי שזכה לחונן עפרה, ביקש לדעת על בורין את ההלכות התלויות בה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כדי לשמור ולעשות ולקיים”. (ספר ‘רבי בנימין הצדיק’ עמ’ 40).

שש עשרה שעות ביממה

התמדו מנעוריו היתה עצומה. ממש לא פסק לרגע מלימוד התורה. לימודו היה בריכוז כל הכוחות. יפה הגדיר זאת אחד מחבריו: “ההתמדה שלו היתה אחרת, לא התמדה חיצונית בלבד, אלא גם התמדה במחשבה”.

מצעירותו סבל ממחלה בדרכי הנשימה, ועקב כך היה חלש בגופו. בתעצומות נפש התגבר על חולשתו להתמסר ללימוד התורה בהתמדה גדולה.

בבוקר מיד לאחר התפילה היה נכנס להיכל הכולל, ומתיישב ללמוד בלי לדבר עם איש. וכך ישב והגה בתורה בכל יום כשש עשרה שעות ללא חברותא (כך סיפר הגרמ”ל לפקוביץ זצ”ל).

כשנולד לו בנו בישר זאת לבני הכולל אחרי הסדר בהפסקת צהריים. כשהתפלאו למה לא הודיע על כך לפני כן, אמר שלא רצה לגרום ע”י כך לביטול תורה.

אולם למרות שזמנו היה יקר בעיניו, כשהיה צורך היה חורג מכך. כגון, לפני שהלך לביתו, היה מתעניין אלו דברים חדשים התרחשו בעולם, כדי שיהיה לו במה לשוחח עם רעייתו.

דרך לימודו היתה לברר את הסוגיא להלכה, וכשהגיע למסקנה בענין מסויים, היה נוהג עפ”ז למעשה וכך היה עונה גם לשואליו.

בכיה בנופש

יחד עם היותו תלמיד בית בריסק, היה נטוע גם בעולמה של תנועת המוסר, וכפי שקיבל מרבו המשגיח דתורת חסד הגרא”י גורדון.

באחד הימים בעודו בחור בחו”ל, בעת שהותו בעיירת נופש, פגש ר’ אריה באחד מחבריו וביקש ממנו ללמוד איתו בספר חובות הלבבות. הלה הסכים, והנה אך פתח את הספר והחל קורא מתוכו, התרגש ר’ אריה ופרץ בבכי. וכך במשך כל הזמן שלמדו יחד. סיים אותו ידיד: “הוא הוציא לי את כל החשק והטעם מהחופש, ולמחרת כשביקש ממני ללמוד אתו שוב, סירבת...”.

פנקס הקבלות

בערב יוה”כ נהג לקבל על עצמו קבלות שונות, להלן כמה קבלות שרשם לעצמו בכתביו:

א. שלא להקל בשום אופן בכל ענין שיהיה.

ב. ללמוד כחצי שעה מוסר אחרי התפילה.

ג. להתרחק מחבורת אנשים ומלדבר בבהכנ”ס דברים של חול ושלא להפסיק בלימוד.

ד. להתנהג בשחות עיניים ושלא להכשל בראייה אסורה.

ה. להזהר מגאווה ומכבוד ומלהתכבד בקלון חברו.

ו. שלא להסתכל במראה ובעת התספורת להביט רק על מקום השיער.

ז. לפני השינה לא לשכב על המיטה או על הכסא, רק לעשות הכנה גדולה ולהעמיק היטב בזה בחשבון הנפש על העבר ועל ההווה ועל כל המכשולות ולראות לעשות כל התחבולות למען לסור ממוקשי המוות.

הילוכו עם חבריו

השתדל והתאמץ לדון לכף זכות אף אתה אלה אשר לא דעותיהם דעותיו ולא דרכיהם דרכיו, וגם אהב אותם,

באמרו: הרי בני ישראל הם, וחביבים הם כל כך שנקראו בנים למקום, ויש להסתכל עליהם בתור שכאלה. והיה מתפלל לה’ שירחם עליהם ויפקח את עיניהם, וישוּבו אליו בלבב שלם.

היה רגיל לחזור על דברי הגרי”ס: מאי נפק”מ בין לאו של לא תגזול ושל לא תלך רכיל, ללאו של נבלה וטרפה לא תאכלו, וכן: תפילין היא מ”ע, וגם ואהבת לרעך כמוך מצות עשה היא, וכולן מפי הגבורה הן.

פלא בעיני כל רואיו היתה זהירותו הגדולה מלגרום שמץ נזק כל דהו לאיזה איש בגופו ממונו וכבודו. דבורו בנחת, כדי שלא לבוא לידי אפשרות של כעס. ויש שתוך כדי התפללותו בדברי תורה עם מישהו, היה מפסיק ומעיר בקול נמוך: הס! יותר בשקט! ומצביע על פלוני שנרדם מתוך עייפות ביושבו ליד השלחן, בהוסיפו בשם החפץ חיים: המעיר אדם משנתו, גזלן הוא, שגזל ממנו מנוחה, וגזלה זו אין לה תשלומין. וכה היה זהיר בדבורו, אפילו כשלין בעומקה של הלכה ובעמקם של פלפולי אורייתא, שלא לפגוע בכבוד רעהו, וכשהיה משיג על דברי רעהו עשה זאת בנחת ובכבוד, באופן שהלה לא ירגיש שום רגש של אי נעימות. וכל שכן שלא יצאו מפיו הטהור דברי גנות או קנטור על שום אדם שלא בפניו וא”צ לומר בפניו, בהטעימו: הרי זה לשון הרע, וכאוכל בשר חזיר!

תורת זרעים

מרב חובתו ואהבתו לא”י, הקדיש ר’ אריה את עצמו אחרי שעלה לארץ לברר וללבן עניני סדר זרעים ומצוות התלויות בארץ. וכך במשך שלש שנות לימודו בישיבת בית יוסף עסק ביגיעה בלימוד סדר זרעים.

לפני שניגש להדפיסו, ביקש הסכמה ממורו הגרי”ז, אשר ישב אז בקריניצא, ומשם שלח את הסכמתו הנלהבת: “... ואני ידעתי היטב את רב חין ערכו של הרב הגאון הנ”ל שיחי, משעה שלמד וגדל אצלנו והוא מבני עליה

המצויינים... כי הוא ת"ח מצוין מאד בכל הפרטים..."

כסף מנלן?

כדי להדפיס את הספר נצרכו אמצעים להוצאות הדפוס, ואלה לא היו בידו. בצר לו שיגר מכתב בקשה ליהודי אחד מארה"ב בשם ר' שמואל פיין:

במשך שנים אחדות שעסקתי פה בסדר זרעים וביגיעה רבה בתלמוד ירושלמי ובכל סוגיות הש"ס השייכים לסדר זרעים עם כל המפרשים ראשונים ואחרונים עלה בידי בעז"ה לחבר חיבור... והחיבור הזה יש לו ערך חשוב מאד מפני שהחידושים שבו הולכים ע"פ דרך החידוש של מרן הגר"ח הלוי סולוויצ'יק מבריסק זצ"ל כאשר קיבלתי ממנו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א... והרבה מגדולי תורה אשר ראו החיבור הזה הסכימו שהוא לאמיתתה של תורה...

'כמה וכמה איינשטיין'...

כמו"כ שלח בקשת הלואה מפנחס רוטנברג (מייסד חברת החשמל), במכתבו מתאר בדברים נפלאים את גדולת נפשם של לומדי תורה ועמליה ואת מצבם הגשמי, וכך כתב בתוך הדברים:

הנה כאשר הו"כ הוא איש המדע ממדרגה עליונה, ודאי מעניין לו לדעת מחייהם של אלה הצעירים המקדישים את מיטב חייהם על יגיעת החכמה...

אני אומר בבטחה ובלי שום היסוס שאין להאנושות שום מושג מעולמנו אנו, מעולם התורני, ולו ידעו גדולי המדע את רמת הגובה של הכוחות השכליים והמוסריים הנמצאים במערכותינו ואת עושר המחשבה, העיון וההגיון בכל עומקו ורוחבו שנמצא באוצרותינו, ואם אחוז כזה היה באיזה מקצוע מדעי אחר, היו לכוכבים בעולם, והיו מכריזים עליהם מסוף העולם ועד סופו 'אדירים הם', 'גאונים הם'. ואצלנו נמצאים כאלה בלי צלצלי שמע ובלי צלצלי תרועה,

ועוני ולחץ מנת חלקם. כמה וכמה איינשטיין איכא בשוקא דנהרדעי דידן, ולא שם להם על פני חוצות ובביתם אין לחם ושמלה..."

הספר יצא לאור בירושלים. מפאת חוסר האמצעים חלקו ר' אריה לשנים. החלק הראשון על מס' פאה דמאי וכלאים הופיע בשנת תרח"צ, ואילו החלק השני עמ"ס שביעית ובכורים יצא לאור בשנת ת"ש.

גם לאחר העזרה הכספית שנשלחה אליו, עדיין נאלץ להסתובב מעיר לעיר וממושבה למושבה כדי למכור את ספרו ולסלק את חוב ההדפסה.

וילן בתוך העמק

אחר שהוציא את ספרו על זרעים פנה ללימוד מועד ועניני או"ח. לימודו היה כתמיד ביגיעה ובשקידה עד שבירר את הענינים היטב. במשך היום עסק בלימוד הסוגיות, ובלילה היה כותב במחברתו את חידושיו בענינים אלו. אח"כ סידר את החידושים לדפוס בספר שקרא שמו "עמק ברכה". אך לא זכה להוציאו לאור. הספר ראה אור עולם בשנת תש"ח, כשש שנים לאחר פטירתו, ע"י גיסו הרא"ז דבורץ.

כשיצא הספר לאור הובא לפני רבו

הגרי"ז. לאחר שעייין בו בשימת לב זמן מה, הפטיר ואמר: "שיין דורכגעלעבט זיין וועלט" (-יפה חי את חייו). תוך כדי עיונו ראה שבענין מסוים הסיק ר' אריה דלא כהמנחת חינוך, הגיב ואמר: "עהר האט אסאך כח!" (-יש לו הרבה כח - אומץ).

הצדיק אבד

ביום שני אור לח' שבט התש"ב, חזר ר' אריה כדרכו מהכולל בשעה מאוחרת. לאחר שסידר כמה ענינים בבית, ישב להעתיק את חידושיו על הכתב. הענין שעסק בו היה בדיני אבלות. בשעה אחת אחר חצות עלה על יצועו. ובבוקר לא קם.

כשהתפשטה השמועה אודות פטירתו בקרב ידידיו ורעיו, היו מוכי הלם. הרי רק אתמול עוד ראוהו שוקד על תלמודו עם חיוכו התמידי.¹

ר' שמריהו גריינימן נכנס לדודו החזו"א לבשר לו את הבשורה המרה. החזו"א אחז באמצע בהמ"ז, לכן הגיש לפניו ר' שמריהו פתק קטן עליו רשם: ר' אריה פומרנצ'יק. החזו"א אמנם לא הגיב אך הבין כוונתו מיד. כשסיים לברך ביקש את מעילו להתלבש בו, ולמרות חולשתו הגדולה נסע לפ"ת להשתתף בלויה². אחר הלויה בירר החזו"א אודות עיסוקה של האלמנה, וכשאמרו לו שהיא תופרת, הוציאו מכיסו סכום כסף וביקש שימסרו לה כדי לקנות לעצמה מכונת תפירה.

"אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הן זכרונם".

דברי תורתו וחידושיו המרנינים של רבי אריה אשר לא נס ליחם, יחד עם צאצאיו הממשיכים את דרכו המפוארת, הם הזכרון לו.

ח (רבי זאב איידלמן סיפר שזוכר בבירור איך שעשר שנים לפני פטירתו חלה ר' אריה מאד, וסכנה נשקפה לחייו. אחותו שדאגה מאד עבורו, הכריזה שהיא נותנת עשר שנים מחייה לאחיה, ומאז הבריא וחי עוד עשר שנים.
ט (אומרים שבשתי הלוויות בלבד הלך החזו"א עד לבית הקברות, שניהם מגאוני ישראל היותר מבטיחים, שנקטפו באיבם - רבי מרדכי פוגרמנסקי ורבי אריה פומרנצ'יק.

♦ **ראה אור במהדורה חדשה** ♦

הספר שחולל מהפכה בהנגשת דיני שבת
הנוגעים לחולים שיש בהם סכנה
ושאין בהם סכנה

ספר חובה בכל בית יהודי

ספר נפשנו בחיים

הלכות רפואה בשבת

דיני יולדת, דיני מעוברת
דיני הטיפול בוולד
דיני רפואה לסובל ממחוש
ורפואה לבריא

ועליהם נוסף
מדריך הלכתי רפואי מפורט
המכיל את רוב סוגי המחלות
והאירועים שעלולים להיתקל בהם
ביום השבת ופתרונם ההלכתי

050-415-0462

בהירות סדר. פרקטיקה.

← חדש!

ספר קיצור הל' נדה, מאת הגאון
ר' דוד ארי' מורגנשטרן שליט"א
רב ומו"צ רמת שלמה ירושלים.

מופיע לאחר עמל רב,
וכלל את כל פרטי
הדינים הנצרכים עפ"י
הספר 'פתחי דעת',
וכהכרעת גדולי
הפוסקים ובפרט
הגרי"ש אלישיב זצ"ל

להשיג בא"י
ספרי הישיבה
ליד ישיבת מיר

הפצה ראשית
בארה"ב
ז. ברמן ספרים

החשמל בשבת

מהדורה חדשה ועדכנית

מאת הרה"ג ר' ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א

חדש!

לראשונה להבין ביסודיות ובעיון!

- האם כיום בשנת תשפ"ה יש חילולי שבת בייצור החשמל?
- האם המצב השתפר בשנים האחרונות?
- האם צריך להקפיד על החשמל גם במקומות נופש? ואיך?
- מהם הפתרונות לחשמל כשר כיום? האם כדאי סולארי?
- מה עם ההיתר בגלל החולים, זה הרי פיקוח נפש!
- מה דעת גדולי הפוסקים בענין השימוש בחשמל?
- האם הוצאות החשמל בכלל הוצאות שבת?
- האם המים בשבת חמור כמו החשמל בשבת?

תשובות לשאלות אלו
ועוד תמצאו במהדורה
החדשה של הספר
"החשמל בשבת"

ניתן להשיג
בספרי הישיבה

החשמל בשבת

אופי ייצור החשמל בא"י כיום
דיני צריכה ודיני הנאה
מהחשמל בשבת

אגרות מתחדשות
רשימת החשמל
מנה חכם
בורסת החשמל

המים בשבת

מערכות ההתפלה
וההולכה בא"י כיום,
דיני השימוש בהם בשבת

♦ ביכורי הלכה ♦

שישו ושמחו בשמחת התורה ולא בכל יומא אתרחיש לבשר במסגרת שורות אלו שמונה בשורות טובות בחדא מחתא. בהגלות נגלות אור יקרות ואור חדש על ציון ההלכה יאיר, בשמונת הנרות, שמונה כרכי סדרת הספרים 'ביכורי הלכה' על שולחן ערוך אורח חיים, המגישה לציבור שוחרי ההלכה בבהירות, מערכות סדורות בדעת הפוסקים והראשונים על ענייני אורח חיים.

ספר גדול זה, אשר דבר העלותו על מזבח הדפוס, הכה גלים בכל רחבי היהדות התורתית בכל מקומות מושבותיה, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, הוא בשורה נפלאה לכל מבקשי דבר הלכה, קוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא ואין לו בעולמנו אלא ד' אמות של הלכה.

סדרת ספרים גדולה זו, פרי עמלו ויגיעו של הגאון המופלג, שמו מפארים, רבי אברהם טומבק שליט"א, רואה אור בימים אלו במהדורה מפוארת גם מבחינה חיצונית. אולם בעיקר יהיה טעמה למתוק בפי כל חך טועם, בבהירות הצעת הסוגיות, ספקות האחרונים והכרעת ההלכה לדינא בעין ובבקיאות ובצילותא דשמעתתא מיוחדת כיאות לתורת ארץ ישראל ועיר הקודש והמקדש.

המערכות בנויות בנוסח המקובל לנו מרבתינו גדולי הישיבות, בהעמדת הקושיות והחקירות בסדר נכון, אשר מביא תועלת עצומה לכל הוגה ומעיין להעמידו ישר הכן על המסילה העולה אל מרום הבנת השמועה כצורתה, בעין עמוק הדק היטב, ובלי להחטיא המטרה. הכל בסברות מבוססות לאמתה של תורה, ומעוגנות בדברי רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים, כאשר יחזה המיטיב לראות בין בתרי הספר.

הספר התקבל בברכה שלמה בפיהם ובפי כתבם של גדולי ההוראה וגדולי הדור שליט"א, אשר יצאו מגדרם לעטרו בסנסני פליאה והשתאות, שאינם שכיחים בקולמוס המוכר לכל בא בשערי ספרים העולים ונדפסים בשנים האחרונות: "המיוחדים והחשובים מאוד", "מלאים וגדושים בחדו"ת ערבים ושמחים", "ספרים מיוחדים במינם שיש בהם תועלת גדולה", "ניכר בהם הרבה עמל ויגיעה להעמיד הדברים בדרך אמת", "הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד... כמה שידינו יכולה להגיע", "העלה דברים נפלאים כאשר יראה כל מעיין ושופט בצדק". ועוד כהנה וכהנה, הפלא ופלא.

עיון קל בספר מעמיד את המעיין על היקף הסוגיות, ואין כאן המקום להאריך מלבד לטעום אפס קצהו מעט מזעיר על קצה המטוה. דרך משל, בכרך השמיני העוסק בהלכות ברכות הנהנין, חוקר הגאון המחבר שליט"א במערכה הראשונה בגדר חיוב ברכת הנהנין ומסתעף מתוך חקירה זו גופה לביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם מברכים על אכילת איסור. בתוך הדברים מתבארים כמין חומר כמה וכמה עניינים גדולים ובהם: מחלוקת הפוסקים אם אונן מותר לאכול בלא ברכה, גדר האיסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה והחילוק בשורש איסור זה האם הוא מדין מעילה או שהוא בגדר גזל את הברכה. האם מותר לאדם שאנוס שלא לברך, לשנות, או שמאחר שידע שבמצבו אינו יכול לברך אסור לו לשנות. האם בברכת הנהנין יש גם מצוה עצמית, או שגדר הדברים הוא רק מניעת האיסור לאכול בלא לברך. האם המחלוקת לגבי ברכה על אכילת איסור תלויה ומשתנה בין איסורי חפצא

לאיסורי גברא (אכילת דבר איסור מול אכילה ביום הכיפורים במצבים שהחולי וכיצא בו מתירים את עצם האכילה) ומחלוקת הנצי"ב והביאור הלכה אם מי שאינו יודע לברך מותר לאכול בלא ברכה. רשימת הנושאים הזו במלואה היא פרי טעימה קלה ממערכה אחת בקצה קצהו של האי ספרא רבה, כרכא דכולא ביה, המעלה על שולחן מלכי רבנן משופרי דשופרא בסדר הגון ונכון. רב התועלת.

לא נצרכה אלא לברכה להגאון המחבר שליט"א כי יוסף ה' תת כח לו להשקות צמאי חסדו בעוד ועוד כרכים המקיפים בטוב טעם ודעת, בריות גופא ונהורא מעליא.

הוצאה לאור - צוף; הפצה: קולמוס וי. בלוי.

יומא טבא לרבנן

בשורה אדירה לעולם התורה

סדרת ספרי
**ביכורי
הלכה**
מביאה מהפכה
בעולם הלימוד ההלכתי
עם מערכות סדורות
ומעמיקות על שו"ע או"ח

הצטרפו אל המהפכה בלימוד ההלכה בעיון!

אל תסמסו את ההודמנות להוסיף לרשותכם את האוצר הבלום סדרת "ביכורי הלכה" שהוסמך על ידי גדולי ישראל שתהיה לכם לאור ותשמוך אור על כל הלימוד ההלכתי

זהם מלאים ונדמנים בזרית עדינים ועומדים המעמידים את יסודות ההלכה בכל חוקם ועומק עיונם. זהם ספרים מחודשים במינס שיש בהם תועלת גדולה לכל העוסק בענינם אלו בעומק עיונם וליבר בהם רבים עמל וענינה להעמיד הדברים בדרך אמת (בית המדרש הירושלמי)

מבאר במסורת העיון של רבנותו ודע מעתה השמיעה חידושים אשר נהג לעם ישראל את דרך תהיה וראויה בסודי נשים נזיקין וטעונים בשיבות הקדושות. ובה בא המחבר שליט"א בידי עמל להרחיב ידיעת המושק גם לסודי השם השגורים לאור (בית המדרש הירושלמי)

ותועלתה ותהיה הגדול בכל אומני יחד עם העמקה והבנה ישרה בהסדר השימוש (חילוקי הדברים)

התנחל"ח שליט"א ירח טובא בזה לחבר אה ההלכה עם השמיעה כמה שרדית יכולה להגיע ותועלת רבים נמלאים באשר וראה כל מעין וקומם בעוק (בית המדרש הירושלמי)

בהסכמת מרנן זרבנן

גדולי ראשי הישיבות

וגדולי הפוסקים

- מן הגאון הגדול רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי אביעזר פילץ שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי ברוך שמואל דויטש שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי בונים שרייבר שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי שריאל רוזנברג שליט"א
- מן הגאון הגדול רבי מנדל לובין שליט"א

משלוח חנם לכל הארץ
מחיר מיוחד
לרגל ההוצאה
120 ₪
לסט ח' כרכים
במקום 320 ₪
טל להזמנות
054-8564033

הוצאת ספרים בבחי' כנסת
י. בלוי
עד הבית
054-856-40-33

ההגרלה הגדולה

הזדמנות אחרונה להשתתפות בהגרלות שיתקיימו בט"ו בשבט!!!

מגבית מיוחדת עבור מערכת סיכומי 'תמצית' ומבחני 'לדעת' עם הגרלות מיוחדות, במטרה לזכות יותר לומדים בסיכומים ומבחנים איכותיים ומושקעים.

אפשרות ג'

סוף שבוע זוגי
במלון 'גלי צאנו'
או 'כינורות'

אפשרות ב'

מכשיר 'דרימי'
איכותי שואב
ושוטף בפעולה
אחת לנקיון
קל ומהיר של
הבית

סיכויי
זכייה גבוהים!
2 זוכים, עד 800
משתתפים
בלבה.

אפשרות א'

תוכנת
'אוצר החכמה'

וטנ"ה ויהודית המשתתפת בהגרלה בעזרת

התורם 18 ש"ח לחודש (או 216 חד פעמי) זכאי לכרטיס אחד בהגרלות,
התורם 50 ש"ח לחודש זכאי 47 כרטיסים בהגרלות, התורם 100 ש"ח לחודש זכאי 107 כרטיסים בהגרלות.

**הגרלה נוספת מוגבלת ל-220 משתתפים בלבד!
ניתן להשתתף רק בהגרלה הנוספת בתרומה של 120 ש"ח.**

דירה משופצת לשבת בעפת המתחדשת!

5 חדרים, עד 12 מיטות + עריסה ומיטת
תינוק, סלון ענק, 4 חדרי שינה מתוכם
שני חדרי שינה המתאימים לזוגות,
מרפסת מקורה חלומית,
נוף מדהים על הכינרת והרי הגולן,
בקירבת בתי כנסיות ובתי מדרשות
חנויות וצרכניות ותחנות אוטובוס,
כעשר דקות הליכה מהעיר העתיקה,
ובקירבת מעיין (המשמש גם כמקוה)
ומסלול הליכה בתוך הטבע
יפה ונגיש.

הזדמנות אחרונה להשתתפות בהגרלות שיתקיימו בט"ו בשבט!!!

ניתן לתרום בטלפון 03-7630585 שלוחה 1450 בעמדות 'נדרים פלוס' קופת תמצית משנה ברורה.

בהעברה בנקאית בנק הפועלים (12) סניף 533 חשבון 422736 על שם משה שלום.

ניתן לקבל קבלה לפי סעיף 46 בתרומה ב'נדרים פלוס' דרך קופת הילכתא לדעת לחיות כהלכה. ההגרלה בעזרת ד' בחודש שבט ה'תשפ"ה

ההגרלה על דעת המערכת, ובליויי דיין מורה הוראה. לפרטים - 052-7692282 או במייל A0527692282@gmail.com